ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

חק לישראל
וילך

בלשון הקודש
ואידיש

792

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ספר

חק לישראל

פרשת וילך

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תורה נדפסת בשלמות עם הפטרות וחמש מגלות עם הטעמים

ב) תרגום על התורה

ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.

ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה.

ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.

ו) פי' בעל הטורים מרבינו בעל ארבעה טורים.

ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.

ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.

ט) מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ם הפסוקים.

י) טעמי הקרבנות בדרך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.

יא) דיני הקרבנות בקצרה

יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.

יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.

יד) ענין הסדרה על ע"ם לפני כל סדרה.

טו) העתק' ע"ט על התורה הוא כמעט העתקה חדשה בטוב טעם וכן בההפטרה.

טז) ליקוטים יקרים ע"ט מהספרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים בספר).

יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה'. על התורה והפטרות.

יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחד נעתק על ע"ט (יעדער זאל וויסען וואס עס איז געווען פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.

יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ט) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט גיבאטין.

כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה השייכת לכרך ההוא). וזולת זה

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא כא עוד כבושם הזה מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ט (יעדער וואס וועט לייענען וועט גרוים פערגעניגען האבין).

כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.

כב) על ספר רות נקוב בשם יחום דוד.

כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.

כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם

כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.

כו) לקוטים יקרים על ח"ם מגדולים אנשי שם.

כז) משלים ערבים ונעימים על כל המ"י

כח) תרגום שני על מגלת אסתר

כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.

ל) העתק ע"ט מהתרגום שני בהוספות ותקונים.

לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.

לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.

לג) נביאים עם פרש"י ומצודת דוד

לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד.

לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בנדפס מכבר עם הוספות ותקונים.

לו) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ט ועם איזה דבורי תוספות.

לז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ט.

לח) המוסר עם ההעתקה ע"ט.

לט) למהדרים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.

מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.

מא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ט.

מב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ט.

מיט אַלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף אַ לייכטע אידישע שפּראַך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלאָרען דרוק.

הוצאת אמונה — 388-8812

רש"י

דקמתי. היינו יצירה ראשונה וכתיב בתחתיות דהיינו מדור תחתון: **דרך תשמישו.** האיש פניו למטה כן זכר נולד פניו למטה ונקבה פניה למעלה הלכך נקבה צריכה להתהפך דהא כבהיא במעי אמה פניה למעלה כדאמרינן לעיל ראשו לו בין ברכיו אבל זכר אין צריך להתהפך: **קשה לאשה וקשה לולד.** לא ידעתא מפני סדר במדור התחתון: **קשה לאשה.** לא ידעתא למאי. הזרע מלבן את הילד מגיעוליו: **מזורז.** חזק ובריא: **ליום תשעים.** לאלים ימים הוי חיותו: **מנא ידע.** הא לא ידע אימת מעברה:

גמרא

ואמר רבי אלעזר מאי קרא אשר עשיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ, דרתי לא נאמר אלא רקמתי. מאי שנא חבלי נקבה מרובין משל זכר. זה בא כדרך תשמישו וזה בא כדרך תשמישו, זו הופכת פניה וזה אין הופך פניו. ת"ר ג' חדשים הראשונים תשמיש קשה לאשה וגם קשה לולד. אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד. אחרונים יפה לאשה ויפה לולד. שמתוך כך נמצא הולד מלובן ומזורז. תנא המשמש מטתו ליום תשעים כאלו שופך דמים. מנא ידע, אלא אמר אביי משמש והולך ושומר פתאים ה':

ווען זיא גיבארט אזכר. ואמר רבי אלעזר נאך האט רבי אלעזר גיזאגט מאי קרא פון וועלכין פסוק ווייסען מיר דאס, ווארום איוב האט געזאגט אשר עשיתי בסתר איך בין געמאכט געווארין אין בעהאלטעניש דאס איז ווען דער מאן בהעפט זיך מיט זיין ווייב זיא זאל מעוברת ווערין רקמתי בתחתיות ארץ איך בין גיוועבט געווארין אונטען נאנט צוא דיא ערד דרתי לא נאמר עס שטייט ניט איך האב געוואוהנט אונטען נאנט צו דער ערד אלא רקמתי נאר עס שטייט איך בין גיוועבט גע־ווארין. דאס הייסט באלד וויא איך בין בע־שאפען געווארין ביי מיין מוטער אין בויך בין איך גיוועזען אין דעם אונטערשטין וואוהנונג נאנט צו דיא ערד, דאס זענען גיוועזן די ערשטע דריי חדשים, פרעגט דיא גמרא מאי שנא חבלי נקבה מרובין משל זכר פאר וואס האט אאשה מער שמערצין אז זיא גיבארט אנקבה וויא זיא גיבארט אזכר, ענפערט דיא גמרא זה בא כדרך תשמישו וזה בא כדרך תשמישו אזוי וויא דער מאן בהעפט זיך מיט זיין ווייב איז זיין פנים אראפ און איהר פנים ארויף, ווען דאס קינד ליגט ביא דיא מוטער אין בויך ליגט ער אויך אזוי, אזכר ליגט מיט דעם פנים צום אינטען און אנקבה ליגט מיט דעם פנים צום פארנט און ווען דאס קינד ווערט גיבארען מוזען אלע קינדער ארויס גיין מיט דעם פנים אראפ זו הופכת פניה דיא נקבה דארף זיך איצט אומקערין ביי דיא מוטער אין בויך מיט דעם פנים אראפ דריבער האט דיא מוטער שמערצין וזה אין הופך פניו אבער דער זכר דארף זיך ניט אומקערין וויל ביז איצט איז ער אויך גילעגין מיט דעם פנים אראפ, דריבער איז זיין געבורט גרינגער

תנו רבנן דיא רבנן האבען גילערנט שלשה חדשים הראשונים די ערשטע דריי חדשים ווי אאשה ווערט מעוברת תשמיש קשה לאשה איז ביא דיא אשה שווער צו פארנעמען דעם תשמיש המטה פון מאן וגם קשה לולד דער קינד קען אויך ניט ליידין דעם תשמיש המטה אמצעיים דיא מיטעלע דריי חדשים קשה לאשה דיא אשה איז שווער צו פאר נעמען דעם תשמיש המטה פון מאן ויפה לולד אבער פאר דער קינד איז גוט דער תשמיש המטה אחרונים דיא לעצטע דריי חדשים יפה לאשה ויפה לולד איז דער תשמיש המטה גוט פאר דיא אשה און גוט פאר דעם קינד שמתוך כך נמצא הולד מלובן ומזורז פון דעם תשמיש המטה ווערט דאס קינד ווייס קלאהר און געשטארקט, און אז דאס קינד איז שטארק גייט ער געשווינט ארויס פון זיין מוטערס בויך האט דיא מוטער ווייניגער שמערצין תנא מיר האבען גילערנט המשמש מטתו ליום תשעים דער וואס איז משמש המטה דעם ניינציגסטען טאג וויא זיא איז מעוברת גיווארען כאילו שופך דמים איז גלייך וויא ער וואלט אמענטש געהרגעט, וויל דאס קינד קען פון דעם תשמיש המטה שטארבען, ווארום דעם ניינציגסטען טאג איז דאס קינד נאר אונטען, פרעגט דיא גמרא מנא ידע פון וואנען ווייס דער מאן ווען זיין ווייב איז מעוברה גע־ווארין ער זאל וויסען ריכטיג דעם ניינציגסטע־טאג אלא אמר אביי משמש והולך שומר פתאים ה' אביי זאגט דער מאן דארף ניט ציילען דיא טעג נאר ער מעג משמש המטה זיין און הקב"ה וועט ישוין היטען דאס קינד זאל בלייבען לעבין, ווארום אלע נארען וואס קענען זיך ניט היטין פון אומגליק היט זיא הקב"ה:

זוהר ויקהל דף רח ע"א

תושבחתא דעלמא דאתי ביומא דא היינו אל אדון ותושבחתא דא איהו ברזא דעשרין ותרין אתוון עלאין קדישין דמתעטרן באבהן וברתיכא עלאה קדישא. אתוון זעירין איגון עשרין ותרין אתוון דאינון בעלמא תתאה. דאינון אל ברוך גדול דעה וכו' ולא אית בין תיבה לתיבה רווחא אחרא אלא את רשימא בכל תיבה ותיבה. ובעלמא עלאה אית רווחא וסטרין קדישין בין את לאת. ודא איהו תושבחתא על תושבחתא דאתוון עלאין דיומא שביעאה קא משבח ואמר למלכא עלאה יוצר בראשית. כד תושבחתא דא סלקא לעילא סתיא רתיכין עלאין דקאמרן מזדמנין ונטלי להאי תושבחתא מעמא קדישא וסלקי לה לאתעטרא בה בכמה

רתיכין עלאין די ממנן וכל אינון לדיקייא דבגנתא דעדן כלהו מתעטרן בתושבחתא דא וכל אינון רתיכין וכל אינון נשמתין דלדיקייא כלהו סלקין בתושבחתא דא עד רזא דכורסייא:

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות שבת פרק י.

(א) העושה נקב כל שהוא בלול של תרנגולים כדי שיכנס להן האורה חייב משום בונה. המחזיר דלת של בור ושל דות ושל יציע חייב משום בונה: (ב) הסותר כל שהוא חייב, והוא שיסתור ע"מ לבנות, אבל אם סתר דרך השחתה פטור. הסותר אהל קבוע או שפרק עץ תקוע, הרי זה תולדות סותר וחייב, והוא שיתכוין לתקן: (ג) המכה בפטיש הכאה אחת חייב. וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה, הרי זה תולדות

(א) העושה נקב כל שהוא בלול של תרנגולין כדי שיכנס להן האורה חייב משום בונה אז איינער מאכט אום שבת אלעביל אפילו אקליינע אין אשטייג וואו היגער (אדער אנדערע עופות) זענען איינוויינינג די ליכטינקייט זאל אריין גיין אין די שטייג איז ער חייב ווייל ער האט געבאהט אום שבת המחזיר דלת של בור ושל דות ושל יציע חייב משום בונה אז ער בדעקט אום שבת די גרוב מיט אטיר אדער ער בדעקט דעם דות אדער די יציע מיט אטיר איז ער חייב ווייל ער האט גיבאהט אום שבת (דות איז געמאכט וויא אקאסטין פון ציגעל אדער פון ברעטער אונ עס שטייט אין הויף אדער אין שטוב, יציע איז אזוי ווי אשטיבעלע אנידער־ריגע גיבאהט נעבין שטוב אין הויף (ועיין בבא בתרא דף סא): (ב) הסותר כל שהוא חייב אז איינער צו ווארפט אשטיקעל וואנט אום שבת איז ער חייב והוא שיסתור על מנת לבנות ער איז אבער אנדערש נים חייב סיידען ער צוא ווארפט ווייל ער וויל איף דעם ארט צוריק באהען אבל אם סותר דרך השחתה פטור אבער אז ער צו ווארפט די וואנט אום שבת ווייל ער וויל דיא וואנט קאליע מאכין איז ער פטור הסותר אהל קבוע או שפרק עץ תקוע אז ער צו ווארפט אום שבת אפאלאטקע וואס זי שטייט שוין אגאנגע צייט אדער ער נעמט ארויס אהאלצין פון אוואנט הרי זה תולדת סותר וחייב דאס הייסט ער צו ווארפט אשטוב אדער אוואנט אום שבת איז ער חייב והוא שיתכוין לתקן אבער נאר אויב ער מיינט צו פאריכטען, דהיינו ער נעמט ארויס אברעט פון אוואנט ווייל ער וויל אויף דם ארט אריין זעצין אבעסערע ברעט, אדער ער וויל אויף דעם ארט שטעלין אבעסערע פאלאטקע: (ג) המכה בפטיש הכאה אחת חייב אויב ער האט גיענדיגט אארבעט פאר שבת אונ אום שבת האט ער אקלאפ גיטאן מיט אהאמער אויף דיא ארבעט אפילו נאר איין קלאפ עפעס גלאט צו מאכין איז ער חייב וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה אונ וועלכע זאך אמענש טוהט אום שבת וואס מיט די זאך ענדיגט זיך די

יוסף לחק

מוסר

משערי תשובה לר"י דף כט ע"א.

המשקר בספור הדברים אשר שמע ומחליף מקצתם במתכוין ואין לו תועלת בשקריו ולא הפסד לזולתו אבל כה משפטו מאהבתו שקר מדבר צדק סלה ופעמים שהוא בודה מלבו ספור הדברים כלו. והאיש הזה יקל עונשו מצד אחד על כי אין הפסד לאיש בשקריו ופחזותו אבל גדול מאד עונשו בעזו פניו ואהבת השקר ויכבד עונו כי יאהבהו לבלי תועלת ואמר שלמה הע"ה ויפיח כזבים עד שקר פי' אם תראה אדם אשר יפיח כזבים בשיחתו וסיפור דבריו תדע כי תביאהו המדה הזאת להעיד שקר באחיו ולענות בו סרה אחרי אהבתו השקר. זה החלק שהזהרנו לקיים מצות ודרישת טובה ושלום. ואמרו

המשקר בספור הדברים אשר שמע ומחליף מקצתם במתכוין אויב איינער האט גיהערט אדערציילונג אונ ער דערציילט די זאך אנדערש וויא ער האט גיהערט ווייל ער וויל דערציילין אביסיל אנדערש מיט אליגען ואין לו תועלת בשקריו אונ ער האט גאר נים פון דעם ליגען ולא הפסד לזולתו אונ ער טוהט קיינעם קיין שאדין מיט דעם ליגען אבל כה משפטו מאהבתו שקר מדבר צדק סלה נאר זיין נאטור איז אזוי ער האט דעם ליגען ליבער ווי דעם אמת ופעמים שהוא בודה מלבו ספור הדברים כולו אונ אמאהל טראכט ער אוים פון הארצין אדערציילונג וואס דאס גאנצע דערציילונג איז ליגען והאיש הזה יקל עונשו מצד אחד פון איין זייט איז דער שטראף פון דעם מענטש גרינג על כי אין הפסד לאיש בשקריו ופחזותו ווייל פון דעם ליגען אונ פון דעם איבעראיילונג טוהט ער קיינעם קיין שאדין אבל גדול מאד עונשו בעז פניו ואהבת השקר אבער פון דעסטוועגין איז זיין שטראף זייער גרויס וועגין די העזה זייגע געגין הקב"ה, הקב"ה האט גיזאגט מען זאל קיין ליגען זאגין אונ ער זאגט יא ליגען אונ האט ליב צוא זאגין ליגען וואס הקב"ה האט דאס פיינט ויכבד עונו כי יאהבהו לבלי תועלת ווייל ער האט ליב צוא זאגין ליגען אפילו ער האט גאר נים פון דעם ליגען, האט ער דאך ליב דעם ליגען אליין וואס הקב"ה האט פיינט ואמר שלמה עליו השלום יפיח כזבים עד שקר שלמה המלך עליו השלום האט גיזאגט דער מענטש וואס רעט ליגען וועט ער זיין אפאלשער עדות פירוש אזוי מיינט מען אם תראה אדם אשר יפיח כזבים בשיחתו וספור דבריו אויב דוא וועסט זעהן אמענטש וואס ער רעט גאר ליגען אז ער רעט עפעס אדער ער דערציילט עפעס איז שטענדיג מיט ליגען תדע כי תביאהו המדה הזאת להעיד שקר באחיו ולענות בו סרה אחרי אהבתו השקר זאלסטו וויסען אז די מדה וועט איהם בריינגען ער זאל זאגין פאלשע עדות אויף זיין ברודער ווייל ער האט ליב צו זאגין ליגען זה החלק התירוש לקיים מצות ודרישת טובה ושלום צו זאגין אזוי ליגען הט

כי מותר לשבח הכלה לפני החתן ולאמר שהיא נאה וחסודה אע"פ שאינו כן. ואמרו מותר לשנות בדברי שלום שנאמר אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא וגו'. ויש אנשים יחליפו מקצת הדברים אשר שמעו בבלי דעת כי לא ישימו לבם לחקור באמת שמעם גם זאת מהרעה ואמר שלמה המע"ה ואיש שומע לנצח ידבר פי' איש הנותן לב לשמוע ולהאזין עד תכונת הדברים אשר ידברו באזניו למען יספר אותם על נכון ולא ימלא בפיו לשון הרמית לנצח ידבר כי יאהבו בני אדם לשמוע דבריו ולא יאמרו לו לעולם למה תדבר עוד דבריך:

מען מהיר געווען איבר דורך דעם ליגען וועט מען מקיים זיין א מצוה אונ איינער וועט האבן א טובה אדער עס וועט ווערן שלום ביי מענטשין ואמרו דיא חכמים האבן געזאגט כי מותר לשבח הכלה לפני החתן ולומר שהיא נאה וחסודה אף על פי שאינו כן מען מעג לויבן א כלה פאר איהר חתן מען מעג זאגין אויף איהר זיא איז א שיינע אונ א גוטע אפילו מען ווייסט עס איז ניט אזוי וגם מותר לשנות בדברי שלום ווען מען רעט צו מאכין שלום מעג מען ענדערין אונ זאגין ליגען שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק די ברידער פון יוסף האבין געזאגט צו יוסף אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא דיין פאטער האט געבאטין פאר זיין טויט אונ האט געזאגט אזוי זאלט איהר זאגין צו יוסף איך בעט דיך דוא זאלסט מוחל זיין דיינע ברידער זייער זינד וואס זייא האבין געגין דיר געזינדיגט, אונ עס שטייט נאר ניט אין דיא תורה אז יעקב האט אזוי געזאגט, נאר זייא האבין געזאגט א ליגען פון וועגין שלום ויש אנשים יחליפו מקצת הדברים אשר שמעו בבלי דעת עס זענען דא מענטשין וואס זייא הערין אזאך אונ ווען זיי דערציילין די זאך פאר אנדערע מענטשין פארטאהשין זייא א ביסיל די ווערטער וואס זייא האבין גיהערט אונ זייא ווייסין ניט אז זייא פארטאהשין כי לא ישימו לבם לחקור באמת שמעם ווייל ווען זייא האבין גיהערט דערציילין האבין זייא ניט ארייין גענומען אין הארצין גוט צו הערין ווארט אין ווארט דריבער פארטאהשין זייא דיא ווערטער אונ ענדערין די זאך גם זאת מהרעה דאס איז אויך שלעכט ואמר שלמה המלך עליו השלום אונ שלמה המלך האט געזאגט ואיש שומע לנצח ידבר דער מענטש וואס הערט וועט אייביג ריידין פירוש איש אשר נותן לב לשמוע ולהאזין עד תכונת הדברים אשר ידברו באזניו דער מענטש וואס גיט דיא הארץ זיינע ער זאל גוט הערין אונ פארנעמען וואס מען רעט אין זיינע אויערין למען יספר אותם על נכון ער זאל קענען איבער דערציילין אלץ אויף ריכטיג ולא ימצא בפיו לשון הרמית עס זאל ניט געפונען ווערין אין זיין מויל אונ זיין צונג זאלין קיין ליגען זאגין לנצח ידבר דער מענטש וועט אייביג ריידין כי יאהבו בני אדם לשמוע דבריו ווארום מענטשין וועלין ליב האבין צו הערין זיינע רייד, ווייל זייא וועלין וויסען אז זיינע רייד זענען אמת ולא יאמרו לו לעולם למה תדבר עוד דבריך מען וועט קיין מאהל ניט זאגין צו איהם צו וואס [זאלסטו נאך ריידין עס איז שוין גענוג גירעט, נאר מען וועט וועלין הערין זיינע רייד:

מכה בפטיש וחייב. כיצד המנפח בכלי זכוכית והצר בכלי צורה אפילו מקצת הצורה והמגרר כל שהוא והעושה נקב כל שהוא בין בעץ בין במתכת בין בבנין בין בכלים, הרי זה תולדות מכה בפטיש וחייב. וכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אין חייבין על עשייתו:

ארבעט הרי זה תולדות מכה בפטיש וחייב איז דאס גלייך ווי דער וואס טוהט א קלאפ מיט דעם האמער צו פארבעסערין דיא ארבעט אום שבת איז ער חייב כיצד ווי אזוי המנפח בכלי זכוכית ווען מען גיסט די גלאז אין די פאבריק אונ עס ווערט געמאכט אזוי ווי א פלאש אדער זיין אנדער כלים ניט מען אינווייניג א בלאז, אונ מיט דעם בלאז ווערט גיענדיגט די כלי, אויב ער טוהט דעם בלאז אום שבת איז ער חייב והצר בכלי צורה ואפילו מקצת הצורה אונ אז ער מאלט אום שבת א צורה אויף א כלי אפילו ער האט נאר גימאלט א ביסיל פון די צורה איז ער חייב והמגרר כל שהוא אויב ער קראצט אפ א ביסיל פון דיא כלי אום שבת אונ איצט ווערט שוין די כלי פערטיג והעושה נקב כל שהוא אדער ער מאכט עפעס א לעכיל אום שבת בין בעץ בין במתכת סייא ער מאכט דאס לעכיל מיט א האלץ אדער מיט אייזין בין בבנין בין בכלים סייא ער מאכט דאס לעכיל אין א וואנט סייא אין א כלי אויב מיט דעם לעכיל איז דיא כלי אדער דיא וואנט פערטיג גיווארין הרי זה תולדת מכה בפטיש וחייב איז דאס גלייך צו דעם לעצטין קלאפ מיט א האמער וואס דער מייסטער טוהט אונ מען איז חייב אום שבת וכל פתח שאינו עשוי להכנים ולהוציא אין חייבין על עשייתו אונ יעדער טיר וואס מען מאכט אין א וואנט אונ זיא איז ניט געמאכט מען זאל דורך איהר ארײין טראגין אונ ארויס טראגין. אויב מען האט דיא טיר [דיא עפענונג] געמאכט אום שבת איז מען ניט חייב:

ביא יעדער מענטש זעגען דא פיר זאכין וואס לאזין איהם ניט לערנען תורה. איינס, וויל דער מענטש דארף פארזארגין פאר זיך אונ פאר זיין ווייב אונ קינדער עס זאל זיין וואס צו עסין, אונ זאלין האבין קליידונג צום זוממער אונ צום ווינטער. אונ זאלין האבין אשטוב צום וואהנען, אונ נאך הוצאות (אויסגאבין) וואס מען דארף אין שטוב. דאס אליין קומט ניט גרינג דעם מענטש נאר ער דארף ארבעטין מיט דעם גוף אונ מיט דעם שכל, וויא אזוי קען ער פאר נעמען זיין צייט אונ זיין שכל צו לערנען תורה, די צווייטע איז, יעדער מענטש איז אונטערווארפען די טרעפונג פון דער נאטור, אמאהל איז ער נישט געזונד אמאהל טרעפט זיין ווייב אדער א קינד איז ניט געזונד. ווערט שוין דער מענטש טרויעריג, קען ער שוין ניט פאר נעמען דעם קאפ צום לערנען תורה, וואריום צוא לערנען תורה מוז דער קאפ זיין פרייא פון אלע זארג. דיא דריטע איז, אויב דער מענטש האט שונאים וואס ווילען איהם טאהן שלעכטס אין גוף אדער אין געלט זאכען, אונ ער מוז שטענדיג טראכטען עצות וויא אזוי ער זאל פון זייא גערעטעט ווערין. דיא פערטע איז, דיא פארשע מיינונגען וואס קומען אריין דעם מענטש אין קאפ. ווייל ער זעהט רשעים זעגען גליקליך אויף דער וועלט אונ צדיקים זעגען אומגליקליך אונ נאך אזעלכע טראכטונג וואס דער יצר הרע ברייננט אריין דעם מענטש אין הארצען אונ אין קאפ. זעהט אויס אז דער מענטש איז גערעכט וואס ער לערונט ניט תורה, אבער דוד המלך האט גיזאגט דיא אלע פיר זאכען דארפען ניט שטערין דעם מענטש פון תורה לערנען. דאס ערשטע ווענין פרנסה, השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך, דיא גמרא זאגט דיא רבנן האבען ניט געוואוסט דעם טייטש פון דעםווארט יהבך, אמאהל זעגען געגאנגען צוויי מענטשין אין וועג, איינער האט געריטען אויף אאייזיל אונ איינער איז געגאנגען מיט דיא פיס אונ האט געטראגען אויף זיך אמשא, דער וואס האט געריטען האט געזאגט צוא דעם וואס האט גיטראגען אויף זיך דיא משא טול יהבך והב על חמורי, נעם דיין משא אונ לייג אויף מיין אייזיל, ווייסען מיר יהבך איז טייטש דיין משא, אונ אזוי ווי דער מענטש האט אראפגענומען פון זיך דיא משא אונ האט זיא געלייגט אין גאנצען אויף דעם אייזיל, אזוי זאגט דוד המלך השלך על ה' יהבך, ווארף דיין גאנצע משא אויף הקב"ה, אונ דוא לערין תורה אונ טוה מצות, והוא יכלכלך, אונ ער וועט דיך שפייזין, הקב"ה וועט דיר געבין דיין פרנסה מיט הצלחה אפילו דוא וועסט ווייניג ארבעטין, מען מיינט ניט דער מענטש זאל גאר ניט טאן, נאר ער זאל זיצן טאג אונ נאכט אין בית המדרש אונ לערנען, דאס דארף מען ניט, נאר מען זאל טאהן וויא דיא תורה הייסט (אין דיא סדרה בחקתי) אונ ווי מיר זאגען אלע טאג אין קריאת שמע ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, דוא זאלסט פארזאמלען דיינע קארין אונ ווין אונ אייל, רבי מאיר זאגט זאלסט ווייניג צייט פארנעמען אויף האנדלען אונ זאלסט לערנען תורה. דיא ארבעט אויף פרנסה איז דאך אגזירה פון הקב"ה, וועט דען הקב"ה נור זיין גזירה אויף דעם מענטש עס זאל אים שטערין פון תורה לערנען, נאר ארבעטין מוז מען, אבער מען דארף האבען אמונה מיט בטחון אז הקב"ה וועט געבין הצלחה אונ וויא פיל ער וועט ארבייטען וועט זיין גענוג. אויף דיא צווייטע זאך ווענין יסורים אונ קראנקייטין, אז ער וועט לערנען תורה, וועלין אויף איהם די קראנקייטין ניט קומען, וויא עס שטייט אין דיא תורה הקב"ה זאגט והסירותי מחלה מקרבך איך וועל אפטאהן פון דיר דיא קראנקייטען, אונ אויב דער מענטש איז קראנק פון פריהער האט הקב"ה גיזאגט כי אני ה' רופאך, איך גאט וועל דיך היילין, דיא גמרא זאגט דער וואס לערונט תורה שיידין זיך אפ די יסורים פון איהם. אונ דער מענטש וואס לערונט תורה אונ טוהט מצות וועט ער קיין שונאים האבען, וויא שלמה המלך האט גיזאגט ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ווען עס גיפעלט צוא הקב"ה דיא וועגין פון דעם מענטש, וועט הקב"ה מאכען זיינע פיינד זאלען ווערין זיינע גוטע פריינד, אונ פון אנדערע טרעפונג וועט איהם אויך הקב"ה היטען וויא עס שטייט אין קפיטול יושב בסתר עליון. אויף די פערטע זאך ווענין פאלשע דעות אין דער אמונה, ווס דער עיקר איז ווייל מיר זעהן צדיקים לעבין שלעכט אויף דער וועלט אונ רשעים לעבין גוט. נאך דעם מענשליכען פערשטאנד האט גידארפט זיין אלע צדיקים זאל זיין גוט אויף דער וועלט אונ אלע רשעים זאל זיין שלעכט, דיא גמרא זאגט די שאלה האט משה רבינו אויך גיפרעגט, אונ ירמיה הנביא האט גיפרעגט דיא שאלה, מדוע דרך רשעים צלחה, פאר וואס איז דער וועג פון דיא רשעים גליקליך, שלו כל בוגדי בגד, אלע פאלשע מענטשין זענען מיט פרידען, דער תירוץ איז, הקב"ה האט בשאפען דעם מענטשין אויף דער וועלט ער זאל איהם דינען

מיט זיין גוטען ווילען און זאל נים זיין געניים צוא דער זאך, און אז צו אלע צדיקים וועט זיין גוט אויף דער וועלט און צו אלע רשעים וועט זיין שלעכט, וועלין אלע מענטשין זיין צדיקים, און רשעים וועלין נים זיין, זיי וועלין אבער נים זיין צדיקים ווייל זייא זאלין וועלין דינען גאט, נייו, זייא וועלין זיין צדיקים ווייל עס זאל זייא גוט זיין, וועלין זייא דאך מיינען זיך, נים הקב"ה, דריבער האט הקב"ה געמאכט אאויסגעמישטע וועלט, עס זענען דא צדיקים וואס זייא איז גוט און עס זענען דא צדיקים וואס זייא איז שלעכט, עס זענען דא רשעים וואס זייא איז גוט און עס זענען דא רשעים וואס זייא איז שלעכט, וועט דער מענטש נים געפינען ארעכענונג פאר וואס צו זיין אצדיק און נים פאר וואס צוא זיין ארשע, אויב ער וועט זיין ארשע וועט ער זיין מיט זיין גוטן ווילן, עס וועט אים קיין זאך נים נייטען, און אויב ער וועט זיין אצדיק וועט ער אויך זיין מיט זיין גוטען ווילען עס וועט איהם קיין זאך נים נייטין, און דאס איז דער עיקר מיינונג פון הקב"ה. דער מענטש זאל נים טאהן אעבירה ווייל דס איז אעבירה, ווייל הקב"ה האט גיבאטען מען זאל דאס נים טאהן, און ער זאל טאהן אמצוה ווייל דאס איז אמצוה, ווייל הקב"ה האט גע־באטען מען זאל דאס יא טאהן:

אונקלוס

וילך יום א תורה

להמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמת יהוה חיה יחידה ו דמלוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

א נָאֲזַל מֹשֶׁה וּמַלֵּיל יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל: ב נַאֲמַר לְהוֹן בַּר מְאָה וְעַשְׂרִין

ת"א ויאמר אלהם. ר"ה יא. קידושין לח:

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה

בעל הטורים

(א) וילך. ב"ג סמוך ש"ה וילך. פי' ב"ג שמלך כשאל ר"ה מינה כתיב לאברהם ליצחק וליעקב. וסמיך ליה וילך משה. יום ב' או ג' או נצבים וילך נסדרים: וילך משה. לפיל שהלך אליהם להגיד להם כי קיים הקב"ה את שבועתו והכניס ישראל לארץ. ואיתא במדרש שהאבות מספרים זה עם זה:

טעם על הליכת משה

(א) וילך משה וגו'. הנה רבו הפירושים על ענין וילך משה להיכן הלך. ונוכל לומר ע"פ המדרש ע"פ ואין שלטון ביום המות, ידוע כי אהל משה היה מחוץ למחנה הרחק מן המחנה, והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה (שמות לג), וכאשר היה צריך משה לדבר אל כל ישראל, היו בתי החצוצרות כסף למקרא העדה, כדכתיב (במדבר י) ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד, וביום מיתתו כאשר נטלה ממנו שלטנותו ונתנה ליהושע, לא היה לו עוד רשות לצוות לבני אהרן לתקוע בחצוצרות למקרא העדה אליו אל מחוץ למחנה. ע"כ כאשר היה רוצה לדבר אל העם דבריו האחרונים ולברכם ולהפרד מאתם, הי' מוכרח לילך ממקומו מאהל מועד שלו אשר מחוץ למחנה לבא למחנה ישראל לדבר עמהם, ולו ידעו ישראל כי משה רוצה לדבר עמהם, היו הולכים אליו, אבל לא ידעו מזה, ע"כ הי' מוכרח משה לבא אליהם, וזהו וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל:

באיזה יום נפטר משה

(ב) ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו'. פי' רש"י היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי וביום זה אמות, לא אוכל עוד לצאת ולבא מלמד שנסתמו ממנו מעינות החכמה. וכתב הט"ו סנה יב להקשות דאיתא את מספר ימיך אמלא מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, והקשה מהרש"א דלכאורה הוא תמוה דאיך אמרי' ביום שנולד הוא מת, דהא שנות אדם בינוני הוא שבעים שנה, כדכתיב (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה, וערב ר"ה הוא סוף שנה, וגם אנן קי"ל דיום אחד בשנה חשוב שנה, וא"כ יום שלפני מיתת הצדיק הוא סוף שנה, ואם כן יום של אחריו שמת בו הוא בגת ע"א, ופי' המהרש"א את מספר ימיך אמלא, מלא בגימטריא ע"א, וכן ימות הצדיק, ולפי זה קשה לכאורה כאן היום מלאו ימי דהיום נולדתי הא ביום שלפניו מלאו ימיו. ונראה לבאר כן, דהנה המפורשים מחולקים אם משה מת בשבת או בערב שבת [אבל ידוע כי משה היה של התורה, וכל ביאתו לעולם לא היה רק בשביל נתינת התורה, וכאשר גמר למודו עם כל ישראל כל התורה נסתמו ממנו מעינות החכמה, וזה היה בערב שבת, והיה נחשב למשה כאלו מת בו ביום, כי לא היה לו עוד צורך בעולם, ולמחרתו ביום השבת סמוך למנחה כבה נרו ויצאה נשמת חיותו]. וזהו כונת רש"י כאן היום מלאו ימי היום נולדתי והיום אמות [וזה אמר בשבת], וקשה לרש"י הא ביום

פירוש להורת אלהים

(א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה און משה איז גיגאנגין וַיְדַבֵּר און ער האט גירעט רייד צו אלע ישראל: (ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם און ער האט צו זייא גיזאגט בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה איך בין היינט אלט הונדערט און צוואנציג

ליקוטים על התורה

(א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וגו'. אין פסוק שטייט משה איז געגאנגען און מיר ווייסן נים וואהין איז ער געגאנגען, נאר ווען משה האט געדארפט זאגן די יודין תורה און מצות וועגין דעם כבוד פון דיא תורה האט ער דיא יודין פארזאמעלט צוא זיך, אבער איצט האט משה געוואלט זיך געזעגענען מיט דיא יודין פאר זיין שטארבין, וואס זיי וועלין איהם שוין קיין מאהל זעהן, און ווייל ער איז געווען ביי זיך גאנץ נידעריג האט ער געוואלט די יודין זאלין

וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא ׀ עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ

שְׁנִין אֲנָא יוֹמָא דֵין לֵית אֲנָא יָכִיל עוֹד לְמִפַּק וּלְמֵיעַל וַיְיָ אֲמַר לִי לָא תְעִבַּר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין׃ ג יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵיהּ עָבַר קֳדָמָךְ הוּא יְשֵׁיצֵי יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִן קֳדָמָךְ וְתֵירְתִנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבַר קֳדָמָךְ כְּמָא

בעל הטורים

(ב) ולבוא. מלא וי"ו. שלא אוכל עוד לבא בשער סדרי משנה: (ג) ה' אלהיך הוא עבר לפניך. הפסוק מתחיל ומסיים

שפתי חכמים

א כאלו אמר לפי שה' אמר אלי לא תעבור יהושע הוא עובר אבל לא מפני שתשש כחו כי כתיב לא כהתה עינו וגו' דא"ל שיהא הוא כאנשי נשים כאלו אמר לא אוכל ועוד שה' אמר אלי דכיון שהי' לא אוכל איני רשאי א"כ היינו שהקב"ה אמר אליו לא תעבור לכ"ה שוה' אמר הוא פי' אלפניו כשאמר לא אוכל לפי שה' אמר וגו' והוי"ו וה' הוא כמו ואדם אין ופירושו לפי שאדם אין: ב והטעם כדי שלא ילמעד שנפלה הגדולה ממנו ונתנה ליהושע דכיון שנסתמו ממנו מסורת החכמה למה לו חיים. וא"ת למה מסמך רש"י ומפרש בתחלה לא אוכל עוד לצאת ולבא ואח"כ מפרש אנכי היום שלא ע"ד המקרא. ועפ"ק הסי ד"א הל"ל מיד קודם אנכי היום. ויש לתרץ על דרך שלפסוק לא אוכל עוד לצאת ולבא יכול כו' עד לפי שה' אמר אלי וגו' ומקשה רש"י ע"ש זה ואם שאמר והרי איתא במדרש היום מלאו ימי כו' א"כ ש"מ דבלא טעם זה וה' אמר אלי וגו' לא הי' יכול עוד לצאת ולבא, ומתרץ לעיל כו' כמו שפירשתי ודקא קשיא לך הרי איתא במדרש היום מלאו ימי כו' דמשמע דבלא טעם שה' אמר אלי וגו' לא היה עוד יכול לצאת ולבא. וי"ל שהמדרש מפרש לצאת ולבא כפ"א ד"א לצאת ולבא כד"ת כו'. כהם מסכי"ן. ולפי ד"א צ"ל וה' אמר וגו' כמשמעו שה' אמר.

רש"י

(א) וילך משה וגו'. (ב) לא אוכל עוד לצאת ולבוא. יכול שתשש כחו ת"ל (לקמן לד) לא כהתה עינו ולא נס לחה, אלא מהו לא אוכל איני רשאי, שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע: וה' אמר אלי. זהו פירוש לא אוכל עוד א לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי: אנכי היום. (ר"ה השנה דף יא) היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי וביום זה אמות. דבר אחר לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתמו ממנו מסורות ב ומעיינות החכמה:

באיזה יום נפטר משה

שלפניו היה לו למות, ולכך פירש"י שנסתמו ממנו מעינות החכמה שהתחיל בע"ש, והוי כמו שמת בע"ש אבל היום בשבת מת ממש:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ב) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא. כי זקנתי. ועוד כי ה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה. ואתם אין לכם הפסד בדבר. כי (ג) ה' אלהיך הוא עובר לפניך. ואין לכם כמוהו. ד"א לא אוכל עוד לצאת ולבא. לא מפני חלישות אלא מפני שה' אמר אלי לא תעבר וגו':

ליקוטים על התורה

איהם מוחל זיין פאמער האט ער זיי עפעס גירעט שלעכטע רייד און וויא עס שטייט אין פסוק משה האט צו זיי געזאגט ממרים הייתם עם ה' איהר האט ווידערשפעניגט געגין גאט פון דעם טאג וואס איך קען אייך, האט ער געוואלט בעטין זיי זאלין איהם דיא ווערטער מוחל זיין, דריבער איז משה געגאנ־גען צו יעדער שבט בזונדער זיי בעטין מען זאל אים מוחל זיין און ער האט זיי געטרייסט זיי זאלין ניט זארגין האט ער גייט אוועק פון זייא, נאר זייא זאלין זיך פארזיכערין אויף הקדוש ברוך הוא אז זייא וועלין געווים אריין קומען אין לאנד כנען און וועלין זיא ירשנן:

(ב) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום. דער ווארט היום איז איבעריג, נאר מיר זאגין לו אלף שנה יחיה האדם כלא היה יהיה. אפילו דער מענטש לעבט טויזענד יאהר אז עס קומט דער לעצטער טאג איז גלייך וויא דיא טויזענד יאהר וואלטין גאר ניט געווען, נאר וויא ער וואלט היינט געבאהרין געווארען און היינט געשטארבין, ווארום וואס האט דער מענטש פון דיא יאהרין וואס זענען אוועק געגאנגען, סיידין דער צדיק וואס ער האט אין זיינע יאהרין פארזאמולט תורה און מצות, ביי איהם זענען די געוועזענע יאהרין אין רעכע־נונג, משה רבינו וואס ער איז ביי זיך געווען נידעריגער פון אלע מענטשין ווייל ער האט געוואסט אז ער האט נאך ניט געדינט הקב"ה ווי אטראפין פון ים ווי מען דארף דינען די הקב"ה דריבער האט ער אויך זיינע פריערדיגע יאהרין גאר ניט גערעכינט און האט געזאגט בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, היינט זענען מיינע גאנצע הונדערט מיט צוואנציג יאהר זיי זענען ביי מיר גלייך ווי זייא זענען נאר איין טאג, גלייך ווי

פירוש לתורת אלהים

יאהר. רש"י שרייבט דרום שטייט היום ווארום ער האט געזאגט היינט האבין זיך אויס געלאזט מיינע טעג ווארום אין דעם טאג בין איך געבארין געווארין און אין דעם טאג וועל איך שטארבין לא אוכל איך טאר שוין ניט גיין פאר אייך מלחמה האלטען ווארום עס איז אוועק גענומען געווארין פון מיר דער רשות און עס איז געגעבען געווארין צו יהושע ווארום יי' אמר אלי און גאט האט צו מיר געזאגט לא תעבור דוא זאלסט ניט איבער פארין דעם ירדן. רש"י שרייבט לצאת ולבא איז טייטש איך קען ניט אויס גיין און קומען אין דר תורה ווארום אין דעם טאג איז פון איהם אוועק גענומען געווארין דיא חכמה פון דער תורה: (ג) יי' אלהיך גאט דיין גאט הוא עובר לפניך ער וועט פאר דיר איבער פארין הוא ישמיד ער וועט פאר טיליגען די כנענים פאר דיר וירשתם און דוא וועסט זייא ארבין יהושע הוא עובר

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ שני ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃ ה וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃ ו חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ס שלישי

דְּמַלִּיל יְיָ׃ ד וְיַעְבֵּיד יְיָ לְהוֹן כְּמָא דַעֲבַד לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אֱמוֹרָאָה וּלְאַרְעֲהוֹן דְּשֵׁיצֵי יָתְהוֹן׃ ה וְיִמְסְרִינּוּן יְיָ קֳדָמֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּכָל תַּפְקֵידְתָּא דְּפַקֵּידִית יָתְכוֹן׃ ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לָא תִדְחֲלוּן וְלָא תִתַּבְּרוּן מִן קֳדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵיהּ מְדַבַּר קֳדָמָךְ לָא יִשְׁבְּקִינָּךְ וְלָא יְרַחֲקִינָּךְ׃

בעל הטורים

כהם. לומר שהקב"ה הולך לפני ישראל ולאחריהם. וכן כתיב כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל:

רש"י

(ו) לא ירפך. לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו:

שפתי חכמים

הרא"ם: ג הא דלא פי' רש"י הפי' לא ירפך כמקום אותך כמנהגו בכל מקום שפי' לא יעשה אותך רפוי לפני סיחון ועוג. נראה מפני כי כל כתיבת פעם קמ"ץ אלפי"ן מוכיח דכתיב לא תערצו מפניהם שלא יעשו אותך רפוי מ"מ לא תירא. הניחא הי פי' של לא ירפך לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו אפי' שפיר מ"מ לא תירא כיון שאינך נעזב מן השם אבל אם היה פי' לא יעשה אותך רפוי לא יפול עליו לא תערצו כי אין זה סיבה שלא תפחדו. וכ"ה ג"כ דברי הרא"ם:

פירוש לתורת אלהים

לִפְנֵיךָ יְהוֹשֻׁעַ וָועט פַאר דיר איבּער פָארין כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אַזוי וויא גָאט האט גירעט: (ד) וְעָשָׂה יְיָ לָהֶם אונ גָאט וָועט טָאן צוּ די כְּנַעֲנִים כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַזוי וויא ער האט גיטָאן צוּא סִיחוֹן אונ צוּא עוֹג דיא מְלָכִים פוּן אֱמוֹרִי וּלְאַרְצָם אונ צוּ זייער לַאנְד אֲשֶׁר וָואס ער האט זייא פַאר טִילִיגְט: (ה) וּנְתָנָם יְיָ לִפְנֵיכֶם אונ גָאט וָועט זייא גֶעבִּין צוּ אַייךְ וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם אונ איהר וָועט טָאן צוּ זיי כְּכָל אַזוי וויא דָאס גיבָּאט אֲשֶׁר וָואס איך האב אַייךְ גיבָּאטִין: (ו) חִזְקוּ שְׁטַארְקְט אַייךְ וְאִמְצוּ אונ פֶעסְטִיגְט אַייךְ אַל תִּירְאוּ איהר זָאלְט זיךְ נִיט פַארְכְטֶען וְאַל אונ איהר זָאלְט זיךְ נִיט צוּ בְּרֶעכִין פַאר זייא כִּי ווָארוּם גָאט דַיין גָאט הוּא עֶר גֵייט מִיט דיר לֹא יַרְפְּךָ עֶר וָועט דיךְ נִיט שְׁלַאף מאכִין וְלֹא אונ עֶר וָועט דיךְ נִיט פַאר לָאזִין:

תרגום | נביאים הושע יד

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוה יהוה נשמה דנצח ארני נשמה דהוד יְהוָה חית
יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ עֹלְלֵיהֶם יְרֻטָּשׁוּ וְהָרִיּוֹתָיו יְבֻקָּעוּ׃ ב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ׃ ג קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה

א תֵּחוּב שֹׁמְרוֹן אֲרֵי סְרִיבַת עַל מֵימַר אֱלָהָא בְּחַרְבָּא יִתְקַטְלוּן וְעוּלֵימֵיהוֹן יִטַּרְפוּן וּמְעַדְּיָתְהוֹן יִתְבַּזְעוּן׃ ב תּוּב יִשְׂרָאֵל לְדַחַלְתָּא דַּיְיָ אֱלָהָךְ אֲרֵי אִתְקַלְתָּא בְּחוֹבָךְ׃ ג קָרִיבוּ עִמְּכוֹן פִּתְגָּמִין

רש"י

(א) תאשם שומרון. מעתה תגלה אשמתה: ירוטשו. יבקעו: והריותיו. נשים מעוברות שבתוכה: (ב) שובה ישראל. שהארץ יהודה פן יקרא אתכם כשומרון: עד ה' אלהיך. בעוד שהוא במדת הרחמים: כי כשלת בעונך. מכשולים בעד עוניך: (ג) כל תשא עון. כל עונותינו סלח: וקח טוב. ולמדנו דרך טוב: ונשלמה פרים. שהיה לנו להקריב ברצוי דבר שפתינו:

מצודת דוד

(א) תאשם שמרון. תהיה שוממה כי מרדה באלהיה: עולליהם. קטניהם יתבקעו ע"י האומות וגם הנשים ההרות יתבקעו כריסם להוציא הולדות: (ב) שובה ישראל. לכן שובה ישראל וגו' כי בעבור עונך בא לך מכשול הצרה הזאת: (ג) קחו עמכם דברים. חוזי בואכם אל ה' לא תקחו עמכם דברים שתתודו לפניו ובזה תשובו אל ה': כל תשא עון. סוף הפסוק. כל עון תשא. ר"ל אמרו בתפלה תמחול כל העון ותקבל הפיוס קח טוב תמורתו כלומר מעשה הטוב שעשינו יגן מול העון: ונשלמה פרים בשפתינו. ר"ל במקום הקרבת פרים נשלם בו

פְּרִים שְׂפָתֵינוּ: ד אַשּׁוּר ׀ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם: ה אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: ו אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן:

דְאִתּוֹדָאָה וְתוּבוּ לְפוּלְחָנָא דַיְיָ אַמְרוּ קֳדָמוֹהִי קְרִיב קֳדָמָךְ לְמִשְׁבַּק עַל עֲוָיָן וְנִתְקַבַּל הָא כְטָבִין וִיהֶוְיָין מִלֵּי סִפְוָתָנָא מִתְקַבְּלִין קֳדָמָךְ כְּתוֹרִין לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחָא: ד מַלְכֵי אַתּוּר לָא יִפְרְקִינָנָא עַל רִכְבֵי סוּסְוָן לָא נִתְרְחִיץ וְלָא נֵימַר עוֹד אֱלָהֲנָא לְעוֹבָדֵי יְדָנָא דְמִן קֳדָמָךְ אִתְרְחֵים עַל אֲבָהָתָנָא כַּד הֲווֹ בְּמִצְרַיִם הָא כְיַתְמִין: ה אֲקַבְּלִינוּן בְּתְיוּבְתְּהוֹן אֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן אֲרַחֲמִינוּן כַּד יְתוּבוּן בְּנִדְבָא אֲרֵי תָב רוּגְזִי מִנְהוֹן: ו יְהֵי מֵימְרִי כְּטַלָּא לְיִשְׂרָאֵל יְזָהֲרוּן כְּשׁוֹשַׁנָּא וְיִתְבוּן עַל תְּקוֹף אַרְעֲהוֹן כְּאִילָן לִבְנָן דְּמַשְׁלַח עוֹבְרָתֵיהּ:

מצודת דוד

וידוי שפתינו: (ד) אשור לא יושיענו. גם אמרו אשור וגו'. ר"ל עוד לא נבקש עזרה מאשור: על סוס לא נרכב. ר"ל לא נבטח עוד בגבורת סוסים במלחמה: ולא נאמר עוד אלהינו וגו'. ר"ל מעשה הפסל כמעשה ידינו לא נקבל עוד לאלוה: אשר בך. ר"ל כי ידענו אשר לבד בעזרך ימצא היתום רחמים והמלא עם כי הבא כחו לסתחזק מצלנו: (ה) ארפא משובתם. כאשר יאמרו כן אז אסלח על מה שהלכו בדרך טובב ומרדו בי: אהבם נדבה. ואז אאהב אותם בנדבת לבי אף שאינם ראוים אל האהבה כי הודוו די להסיר האיבה ולא להביא האהבה: כי שב אפי ממנו. ותאמר א"כ אהבם. כאשר ר"ל לא תספיק אהבתי אהם כמו שאין בטל נפסק לעולם: יפרח כשושנה. יעלה פרחים נאים כשושנה ושרשיו יתפשטו כברשי עצי לבנון:

רש"י

(ד) על סום לא נרכב. זו עזרת מצרים: אשר בך. לבדך תהי תקותינו המרחם יתום. אמר הנביא כך אמר רוח הקדש והאר שיאמרו לפני כך (ה) ארפא משובתם: (ו) ויך. הטל את שרשיו ויאליהם: כלבנון. כשרשי אילני הלבנון שהם גדולים:

כתובים תהלים ט

להמשיך מיסוד ומלכות חו"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשית:

א וְהוּא יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים: ב וִיהִי יְהוָה מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: ג וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה: ד זַמְּרוּ לַיהוָה יֹשֵׁב צִיּוֹן הַגִּידוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ה כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָיִים: ו חָנְנֵנִי יְהוָה ׀ רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי מִשַּׁעֲרֵי מָוֶת:

ענוים קרי

א וְהוּא יְדִין עַמָּא דְאַרְעָא בִּזְכוּתָא יְדִין עַמְמַיָּא בְּתְרִיצְתָא: ב וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ תְּקוֹף לְמִסְכֵּינָא תְּקוֹף בְּעִדָּנֵי עָקְתָא: ג וְיִסְתַּבְּרוּן בְּסִבְרוּתָךְ יָדְעֵי שְׁמָךְ מְטוּל דְּלָא שְׁבַקְתָּא תָּבְעָיךְ יְיָ: ד שַׁבְּחוּ קֳדָם יְיָ דְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתֵּיהּ בְּצִיּוֹן תַּנִּיאוּ בְעַמְמַיָּא עוֹבָדוֹי: ה מְטוּל דִּתְבַע דְּמָא זַכָּאָה יַת צַדִּיקַיָּא דְּכִיר וְלָא שְׁלֵי קְבֻלַּת עִנְוְתָנִין: ו חוּס עֲלַי יְיָ חֲמֵי סִיגוּפַי מִבַּעֲלֵי דְבָבַי מְרוֹמֵם לִי מִמַּעֲלָנֵי מוֹתָא:

מצודת דוד

(א) והוא ישפט. עד עולם ישפוט האומות כדין היושר והצדק לבל לחיי להם להעביד זכרון עריהם: (ב) משגב לדך. אבל לנדכאים לא יהיה לנשגב ומתי יהי' למשגב כשיהי' בעולם עת צרה: (ג) כי לא עזבת. כי יראו אשר לא עזבת דורשיך: (ד) יושב ציון. השוכן שכינתו בציון: (ה) כי דורש דמים. כי היא דורש לדעת הדם אשר שפכו האומות וזוכרים הם לפניו עם שאינו מעשר לפרוע: (ו) מרוממי. הלא אתה מעולם מרומם אותי משערי מות:

רש"י

(א) במישרים. עת בא הקץ ישפוט במרומים לפי מישרים המצווין להם דן אותם בלילה כשהן ישנים מן העבירות: (ב) משגב לדך. לישראל שהן דכים: לעתות. עתים של צרה: (ד) זמרו לה' יושב ציון. כשיחזיר ישיבתו לציון יזמרו לו כן: עלילותיו. מעלליו: (ה) כי דורש דמים. שנשפכו בישראל: (ו) מרוממי. בגאולתן:

פירוש ע"ט

(א) וְהוּא יִשְׁפּוֹט תֵּבֵל בְּצֶדֶק הקב"ה וועט משפטין דיא וועלט מיט גירעכטיגקייט יָדִין לְאֻמִּים בְּמֵישָׁרִים ער וועט משפטין דיא קעניגרייכין מיט גלייכקייט: (ב) וִיהִי ה' מִשְׂגָּב לַדָּךְ הקב"ה וועט זיין אשטארקייט צוא דעם מענטש וואס איז ביי זיך צושטויסען אונ נידעריג מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה אין די צייטען ווען דער צושטויסענער מענטש איז אין אצרה איז הקב"ה זיין שטארקייט: (ג) וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ דיא מענטשין וואס ווייסען דיין נאמען וועלין זיך פארזיכערין אויף דיר: כִּי לֹא עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ ה' ווארום דוא נאט האסט קיין מאהל פאר־לאזין דיא מענטשין וואס פארשטין אונ בעטין צוא דיר: (ד) זַמְּרוּ לַה' יֹשֵׁב צִיּוֹן איר זאלט לויבען צו הקב"ה וואס זיין שכינה איז אין ציון הַגִּידוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו איהר זאלט זאגען צוא אלע פעלקער די מעשים פון הקב"ה אונ זיינע וואונדער: (ה) כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר ווארום הקב"ה פארשט דיא בלוט פון דיא יודין וואס דיא רשעים האבען

הזורע תרומה שוגג יופך. הורס ומהפך כדי שלא יגדל ואין בכך כלום: **ומזיד יקיים.** כיון שנקרא שם תרומה על הבדה היה נראה כמאבד את התרומה: **ואם הביאה שליש.** אפי' שוגג יקיים משום דאסור לאבד את התרומה: **ובפשתן מזיד יופך.** ואפי' הביאה שליש כדי שלא יהנה בקשמין ויחשוב שהזורע בלבד הוא דהוי תרומה ואסור ועיקר פשתן משום קשמין הוא ולא משום זרע: **ב בדמי התרומה.** דגדולי תרומה אסורים לזרים: **לא ילקטו אלא עניי כהנים.** דחיישינן אדמלקטו לי' שדי לפומייהו: **אם כן לא ילקטו אלא טהורים.** דהא כהן טמא אסור בתרומ' והל' כר"ע(א): **ג וחייבת במעשרות.** מעשר ראשון ושני וה"ה בתרומה (ג): **ובמעשר עני.** אם הוא שנה שלישית או ששית של שמטה שמעשר עני

(א) ולכאורה משמע דר"ע דעם שלישית דאף טמאים אסורים. אבל מגיעת סר"מ משמע דר"ע סייגו ת"ק: (ב) כלומר ת"ג ות"מ ולא אם להוכיל אלא דכיים שנתנים אף לזרים כדי לתקנן לכהן בדמי תרומה, הר"ש: [א] ועניי ישראל מוכרין. וכן הלוים מוכרין לכהנים מעשר שלהן. הר"ש:

כלי אמלעי דחסד דמלכות דיליה אלף למד אלף למד

הזורע תרומה שוגג יופך, ומזיד יקיים. אם הביאה שליש, בין שוגג בין מזיד יקיים. ובפשתן מזיד יופך: **ב** וחייבת בלקט ובשכחה ובפאה. ועניי ישראל ועניי כהנים מלקטים. ועניי ישראל מוכרין את שלהם לכהנים בדמי התרומה והדמים שלהם. ר"ט אומר לא ילקטו אלא עניי כהנים שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם. אמר לו ר"ע אם כן לא ילקטו אלא טהורים: **ג** וחייבת במעשרות ובמעשר עני. ועניי ישראל ועניי כהנים נוטלים. [א] ועניי ישראל מוכרין את שלהם לכהנים בדמי התרומה והדמים שלהם.

פרק ט **א** הזורע תרומה ווען איינער האט גזייט תרומה שוגג יופך אויב ער האט ניט געוואוסט אז דאס איז תרומה, זאל ער מיט דעם אקער אום קערן די ערד די תרומה זאל ניט וואקסין מזיד יקיים און אויב ער האט פאר זייט במזיד ער האט געוואוסט אז דאס איז תרומה) זאל ער דאס לאזין וואקסין. ווארום מען טאר ניט צו שאדין מאכין תרומה אם הביא שליש בין שוגג בין מזיד יקיים און אויב די תרומה איז שוין אויף גיוואקסין אדריטיל (ווי עס דארף וואקסין) סייא ער האט פאר זייט בשוגג און סייא במזיד זאל ער לאזין וואקסין (און וואס עס וועט וואקסין איז תרומה) ובפשתן מזיד יופך און אויב ער האט פאר זייט פלאקס פון תרומה אפילו במזיד און אפילו עס איז שוין אויף גיוואקסין אדריטיל ווי עס דארף וואקסין מוז ער צו אקערין די ערד און אום קערין די פלאקס זיי זאלין ניט וואקסין ווארום אז עס וועט אויף וואקסין וועט ער מיינען אז נאר די קערנער זענען תרומה און ניט די שטעקלאך ווייל ער האט גזייט קערנער וועט ער די שטעקלאך ניט געבין דעם כהן און אין אמת איז דער עיקר פון פלאקס נאר די שטעקלאך, וועט ער דאך נעמען די תרומה פאר זיך: **ב** וחייבת בלקט ובשכחה ובפאה און וואס עס וואקסט אויף פון די תרומה איז מען מחויב צו געבין פון זייא לקט שכחה ופאה ועניי ישראל ועניי כהנים מלקטים און ארעמע ישראל און ארעמע כהנים קריבין די לקט שכחה ופאה ועניי ישראל מוכרין את שלהם לכהנים בדמי תרומה והדמים שלהם נאר די ארעמע ישראלים טארין דאס ניט עסין פאר קויפען זייא דאס צוא כהנים וואלוויל אזוי ווי מען פאר קויפט תרומה. און די געלט נעמען זיי פאר זיך, רבי טרפון זאגט לא ילקטו אלא עניי כהנים שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם ארעמע ישראלים טארין ניט קלויבען די לקט שכחה און פאה ווייל טאמער ווען זייא וועלין קלויבען וועלין זייא פאר געסין אז דאס איז תרומה און זייא וועלין עסין פון די תרומה, דריבער זאלין נאר קלויבען ארעמע כהנים אמר לו רבי עקיבא אם כן לא ילקטו אלא טהורים האט רבי עקיבא גיזאגט צו רבי טרפון אויב דוא האסט מורא טאמער וועלין זייא עסין ווען זייא וועלין קלויבען זאלין נאר קלויבען כהנים וואס זענען טהור אבער ניט כהנים וואס זענען טמא. ווארום הכהן טמא טאר ניט עסין תרומה, טאמער בשעת ער וועט נעמען די לקט שכחה ופאה וועט ער עסין פון זייא: **ג** וחייבת במעשרות ובמעשר עני און וואס עס וואקסט פון די תרומה דארף מען פון זיי געבין מעשרות צום לוי און מעשר עני ועניי ישראל ועניי כהנים נוטלים און ארעמע ישראלים און ארעמע כהנים נעמען די מעשר עני ועניי ישראל מוכרים את שלהם לכהנים בדמי תרומה והדמים שלהם און די ארעמע ישראלים פאר קויפען זייערע מעשר עני צו די כהנים וואלוויל אזוי ווי מען נעמט פאר תרומה, און דאס געלט נעמען זייא פאר זיך. און די לוים מוזען זייערע מעשר אויך פאר קויפען צום

פירוש עברי טייטש

פארגאסען, און ער גידיינקט זייא לא שכח צעקת ענוים ער האט ניט פארגעסין דאס שרייען וואס די פרומע יודען האבען געשריגען וועגין זייער בלוט וואס ווערט פארגאסען: (ו) חנני ה' גאט האב אויף מיר רחמנות ראה עניי משונאי זעה ווי איך ווער געפייניגט פון מיינע פיינד מרוממי משערי מות דוא געמסט דאך מיך אייביג ארויס פון טויט אפילו ווען איך בין שוין ביי דעם טויער פון טויט:

שני נוהג כהן: החובט. גדולי תרומה הללו במקלות הרי זה משובח כדי שלא יצטרך להסיס את הבהמה שדש בה שאסור להניחה לאכול בתרומה אם אינה פרתו של כהן: כפיפות. סלין: מאותו המין. של חולין אם חטים חטים ואם שעורים שעורים: נמצא לא זומם. כלומר אינו חוסם ונותן זמם לתוך פיה שהרי היא אוכלת מאותו המין: ולא מאכילה תרומה. דמשל חולין שבכפיפה התלויה בצוארה היא אוכלת:

החובט משובח, והדש כיצד יעשה תולה כפיפות בצוארי בהמה ונותן לתוכן מאותו המין. נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכיל את התרומה: ד גדולי תרומה תרומה, וגדולי גדולין חולין. אבל הטבל. ומעשר ראשון. וספיחי שביעית. ותרומת חו"ל. והמדומע. [ג] והבכורים. גדוליהן חולין. גדולי הקדש ומעשר שני חולין. ופודה אותם בזמן זרעם: ה מאה לגנה של תרומה ואחד של חולין, כלן מותרים בדבר שזרעו כלה. אבל

ד גדולי תרומה תרומה. מדרבנן עבדו רבנן תקנתא משום תרומה טמאה ביד כהן כי היכי דלא לשהי לה גביה עד זמן הזרע כדי לזרעה ואתי בה לידי תקלה ומש"ה גזרו שיהיו גדולי תרומה כתרומ': וגדולי גדולין חולין. אם חזר וזרע אותן גדולין גדוליהן חולין: הטבל. גדוליו חולין משום דרובו חולין: ומעשר ראשון. נמי משום דרובו חולין: וספיחי שביעית. לפי שאינן מצוין ואינן נוהגים בכל שנה: ותרומת חו"ל. נמי לפי שאינה מצויה: והמדומע. שרובו חולין: והבכורים. שאינן מצוין שאינן נוהגים אלא בשבעת המינים: גדולי הקדש ומעשר שני חולין. שאם זרע מהן סאה אחת והוסיף כמה סאה חולין אף בדבר שאין זרעו כלה: ופודה אותם בזמן זרעם. פודה כל האוצר כדמי אותה סאה: ה מאה לגנה של תרומה. שדה שנזרעה ערוגות ערוגות (ג) ויש בה מאה ערוגות של תרומה ואחת של חולין ולא ידוע הי דחולין: כלן מותרים. קולא הוא שהקלו בגדולי תרומה

[ג] והבכורים כו'. פי' כמ"ש פ"ב דבכורים ומתניתין דהכא בזורע חוץ לירושלים וכן לענין מעשר שני והכי מוקמינן לה בירושלמי: (ג) והוא מלי' ככסלי לגיא בברכות פ"ק (דף ו) והגירסא שם לאגיא:

כהן החובט משובח דער וואס קלאפט דיא תבואה וואס האט געוואקסין פון דיא תרומה מיט שטעקנס די קערנער זאלין ארויס פאלין פון די זאנגען, איז ער גילויבט. ווארום אז ער וועט דרעשין דיא תבואה מיט א בהמה וועט ער דאך איהר מוזען לאזין עסין פון די תבואה וויא עס שטייט אין דר תורה לא תחסום שור בדישו [דוא זאלסט ניט צו שליסען דיא מויל פון א בהמה ווען זיא דרעשט] אונ א בהמה מאר ניט עסין תרומה כיידין זיא איז א בהמה פון א כהן והדש כיצד יעשה אונ דער וואס דרעשט מיט בהמות וויא זאל ער טאן תולה כפיפות בצוארי בהמה ער זאל אויף איינגען צקארב אויף דעם האלדז פון דער בהמה ונותן לתוכן מאותו המין אונ ער זאל אין דיא קארב אריין געבין חולין דעם זעלביגען מין וואס די בהמה דרעשט נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכיל את התרומה וועט דאך זיין ניט ער וועט פאר כאבין די מויל פון דער בהמה ווען זיא דרעשט ווארום זיא עסט דאך פון דעם זעלביגען מין] אונ ניט זיא וועט עסין תרומה ווארום ער גיט דאך איהר חולין: ד גדולי תרומה תרומה אז מען פאר זייט תרומה וואס עס וואקסט פון דיא תרומה איז אויך תרומה וגדולי גדולין חולין אבער אז ער האט פאר זייט וואס עס איז אויף געוואקסין פון תרומה אונ עס איז נאך אמאהל געוואקסין תבואה דס איז חולין אבל הטבל אבער אז ער האט פאר זייט תבואה טבל ומעשר ראשון אדער מעשר ראשון. די תבואה וואס וואקסט פון זייא איז חולין. אפילו אין טבל איז דאך דא תרומה אונ אין מעשר איז דא תרומת מעשר. נאר וויל דיא חולין פון דיא טבל איז מער ווי די תרומה אונ דיא מעשר איז מער ווי די תרומת מעשר ווערין די תרומה אונ תרומת מעשר בטל אין זייא וויל זייא זענען מער אונ וואס עס וואקסט פון זייא איז חולין וספיחי שביעית אונ דיא תבואה וואס האט געוואקסין פון זיך אליין אום שביעית אז מען האט זייא פאר זייט. ווס עס וואקסט פון זייא האבען ניט דעם דין פון שביעית, וויל דאס איז נאר אמאהל אין זיבען יאהר האבען דיא חכמים ניט גוזר גיוועזן אז וואס עס וואקסט פון דיא ווידער וואקסונג זאלען האבען דעם דין שביעית ותרומת חוצה לארץ תרומה פון תבואה וואס וואקסט אין חוצה לארץ אז מען האט פאר זייט ווייל עס איז דא ווייניג מענטשין וואס גיבען תרומה אין חוצה לארץ דאריבער האבען דיא חכמים ניט גוזר גיוועזן אז דאס וואס עס וואקסט פון דיא תרומה זאל אויך זיין תרומה. נאר זייא זענין חולין והמדומע אז עס איז צומישט גיווארען תרומה מיט חולין אונ מען האט זייא פאר זייט, ווייל דס מערסטע איז חולין דאריבער וואס עס וואקסט פון זייא איז אויך חולין והבכורים אונ אז מען האט פאר זייט בכורים גדוליהן חולין וואס עס וואקסט פון זיי איז חולין גדולי הקדש ומעשר שני חולין אז ער האט פאר זייט הקדש אדער מעשר שני. וואס עס וואקסט פון זייא איז חולין. ופודה אותם בזמן זרעם אונ ער לייזט אויס דיא גאנצע הקדש אדער מעשר שני וואס עס איז אויף געוואקסען מיט דעם געלט וואס ער גיט פאר דיא איין סאה וואס ער האט פאר זייט וויא פיל דיא סאה איז ווערט גיוועזן ווען ער האט פאר זייט (ועיין בשנ"א): ה מאה לגנה של תרומה ואחת של חולין אויב אין א פעלד איז פאר זייט גיווארען הונדערט בייטען תרומה אונ איין בייט חולין אונ מען ווייס ניט וועלכע איז דיא תרומה אונ וועלכע איז דיא חולין כולן מותרין בדבר שזרעו כלה זענען אלע בייטן מותר

בדבר שאין זרעו כלה אפילו מאה של חולין ואחת של תרומה כלן אסורין: ו הטבל גדוליו מותרין בדבר שזרעו כלה. אבל בדבר שאין זרעו כלה [ג] גדולי גדולין אסורין. איזהו דבר שאין זרעו כלה כגון הלוף והשום והבצלים. ר"י אומר השום כשעורים: ז המנכש עם הנכרי בחסיות אע"פ [ד] שפירותיו טבל אוכל מהם עראי. שתילי תרומה, שנטמאו שתלן טהרו מלטמא, ואסורין מלאכול עד שיגום את האוכל. רבי יהודה אומר עד שיגום וישנה:

לערוגה אחת של חולין מתרת ערוגות רבות בדבר שזרעו כלה: אבל בדבר שאין זרעו כלה. אחת של תרומה אוסרת מאה של חולין לפי שאין הקרקע עולה באחת ומאה (ד): ו הטבל גדוליו מותרין. באכילת עראי כשאכל טבל שלא נגמרה מלאכתו (ה): בדבר שזרעו כלה. השתא מפרש ליה תנא למלתיה דתנן לעיל הטבל גדוליו חולין לא הויא אלא בדבר שזרעו כלה: אבל בדבר שאין זרעו כלה. אפי' גדולי גדולין אסורין. באכילת עראי: השום כשעורים. כלומר השום חשוב זרעו כלה כמו השעורה ונקט שעורה לפי שאין בתבואה דבר שיהיה זרעו כלה ונאבד מהרה כמו השעורה. פ"א השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו כלה אבל פחות מכשעורה זרעו כלה (ו) ואין הלכה כר"י: ז המנכש. תולש עשבים רעים הגדלין בתוך התבואה והירקות: בחסיות. כגון השום והלוף והבצלים והכרתי כל אלו נקראים חסיות: אע"פ שפירותיו. של עכו"ם: טבל. דסבר האי תנא אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן המעשר וגדולי טבל טבל בדבר שאין זרעו כלה אפ"ה אוכל מהן עראי: שתילי תרומה. כגון שתילי כרוב ותרדין שנטמאו: שתלן טהרו מלטמא. דכיון שנתחברו לקרקע נתבטלו מתורת אוכל. ואם תאמר כיון דעיקר גזירת גדולי תרומה כתרומה אינה אלא משום תרומה טמאה ביד כהן דלמא משהי לה גביה ואתי לידי תקלה אכתי כיון דטהרו משהי לה גביה. וי"ל דתרומה נמכרת בזול הרבה (ז) לפי שאינה ראויה אלא לכהנים טהורים ואם נטמאת טעונה שרפה הלכך אפי' אם היו נותנים לכהן תרומה כדי לזרעה לא היה מבטל (נ"ל מפסיד) שדהו אבל אם היו הגדולין חולין משהא תרומה טמאה כדי לזרעה: ואסורין מלאכול. מעלה בעלמא היא: עד שיגום את האוכל. יחתוך כל הראוי לאכילה ומה שיגדל אח"כ יהא מותר: עד שיגום וישנה. שיחתוך מה שגדל גם בפעם השניה ומה שיגדל משניה ואילך יהיה מותר. ואין הלכה כר"י:

(ד) תוספתא וטעמא לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבה בחולין. הר"מ. ול"ד למ"ש פ"ד דהתם בתלוש דאין שם לבתערב. תוי"ט: (ה) כ"ל דוקא כשאכל אותן גדולין קודם שנגמרה מלאכתן ואי' נגמרה מלאכתן הוינו למעשרו' ומבואר זמן של כל פרי ופרי. ס"ק דמעשרות: [ג] גדולי גדולין אסורין. דטבל דבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטיל: (ו) לפי' הא' הני' כשעורי' ולפי' הב' כשעורים: [ד] שפירותיו טבל. וכמ"ד בגטין (דף מז) מירוח העכו"ם פוטר [דלמ"ד אינו פוטר מדאורייתא אפי' עראי אסור] דלא מחייב אלא משום בעלי כיסין ובאכילה עראי לא גזור ואפי' גזור כיון דהאלה הפקע לה הכלא מינה כו' ואפי' למ"ד (שם דף ע) כיון שמרחם הכהן לא וכי קרא עליה שם קדשה לה ה"ע בצויה ישראל דחייב מדאורייתא. הר"ש: (ז) וכ"כ הר"ש והתוי' ומיהו איכא למימר שלא הוצרכו לתרץ כך אלא לרבה דאפרש ואסורים לאכול לזרים אבל למסקנא דמעלה בעלמא היא יאף לכהנים אסורים לאכול אין כאן קושיא כלל דכיון שאסור לאכול עד שיגום ודאי דלא משהי לה. תוי"ט:

דאס איז נאר אויב די תרומה איז אזעלכע תבואה וואס די קערנער ווערן פארפוילט אין דער ערד אידער עס וואקסט פון זיי דער זאנג אבל בדבר שאין זרעו כלה אבער אז די תרומה איז אזעלכע תבואה וואס ווערן ניט פארפוילט אפילו מאה של חולין ואחד של תרומה כולן אסורין אפילו הונדערט בייטען זענען פארזייט מיט חולין אונ איין בייט מיט תרומה אונ מען וייס ניט וועלכער בייט איז חולין אונ וועלכער איז תרומה זענען אלע אסור: ו הטבל גדוליו מותרין התבואה וואס מען האט ניט אפגעשייט פון זיי תרומה הייסט טבל אונ אויב מען האט די טבל פאר זייט וואס עס וואקסט פון די טבל איז מותר בדבר שזרעו כלה דאס איז נאר ביי אזעלכע תבואה וואס זייא ווערן פארפוילט אידער עס וואקסט פון זיי דער זאנג אבל בדבר שאין זרעו כלה גדולי גדולין אסורין אבער די טבל וואס זענען אזעלכע תבואה וואס ווערן ניט פארפוילט וואס עס וואקסט פון זיי איז אסור. אונ אז ער האט פאר זייט וואס עס איז אויף געוואקסען פון די טבל אונ עס איז נאך אמאל אויף גיוואקסען איז אויך אסור. איזהו דבר שאין זרעו כלה וועלכע קערנער ווערן ניט פארפוילט אידער עס וואקסט פון זייא דהיינו הלוף והשום (קנאביל) והבצלים (ציבעלי). רבי יהודה זאגט שום כשעורים קנאבול זענען אזוי ווי גערשטן זייא ווערן געשווינדער פארפוילט: ז המנכש עם הנכרי בחסיות אף על פי שפירותיו טבל אוכל מהם עראי מנכש הייסט מען רייסט אויס די שלעכטע גראז וואס וואקסט צווישען התבואה אדער ירקות. זאגט די משנה אויב א ישראל האט גיהאלפען איין עכו"ם אויס צו רייסען די שלעכטע גראז וואס וואקסט צווישען זייגע חסיות (דאס איז קנאבול ציבעלע לוף ברתי). די חסיות פון עובדי כוכבים זענען אויף גיוואקסען פון טבל. פון דעסטוועגען מעג דער ישראל עסין אביסל חסיות, נאר ניט א גאנצע סעודה. שתילי תרומה שנטמאו שתלן טהרו מלטמא פלאנצונגען פון תרומה וואס זענען טמא געווארען אידער מען האט זייא איין גיפלאנצט אונ דער נאך האט ער זייא איין גיפלאנצט. זענען זייא טהור גיווארען ווייל זייא זענען גיוועזען איין גיפלאנצט אין דער ערד) קענען זייא שוין ניט מטמא זיין ואסורים מלאכול נאר מען טאר זייא ניט עסין עד שיגום את האוכל סיידין ער זאל אפ האקין פון די פלאנצונגען וואס מען קען איצט עסין. אונ וואס עס וועט דערנאך אויף וואקסען וועט ער מעגין עסין. רבי יהודה זאגט עד שיגום וישנה וואס עס וועט אויף וואקסען דעם אנדערין מאהל מוז ער אויך אפ האקין אונ טאר ניט עסין. נאר וואס עס וועט וואקסען דעם דריטען מאהל מעג ער עסין:

שלכם ס' כלם כלי כסילין דחסר דמלטום דכרים: אלף למד

דרש בר קפרא איזהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך. אמר רבא אפילו בדבר עבירה. דרש בר קפרא לעולם ילמוד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. מה היא, א"ר חסדא מחטא דתלמיותא. תניא רבי אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו, שנאמר איש רעים להתרועע. תניא רבי אומר אל ימנה אדם אפוטרופוס בתוך ביתו, שאלמלא לא מינה פוטיפר את יוסף אפוטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר. תניא רבי אומר למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת נזיר לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. אמר חזקיה בריה דרבי פרנך א"ר יוחנן למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות לומר לך כל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותנן לכהן סוף נצרך לכהן ע"י אשתו, שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה איש איש כי תשטה אשתו וכתיב והביא האיש את אשתו וגו'. ולא עוד אלא סוף שנצרך להן, שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו. אמר רב

בכל דרכיך. אפי' לעבור עבירה: דעהו. תן לבך אם לורך מלוה הוא כגון אליהו בהר הכרמל עבור עליה: מחטא דתלמיותא. שהתפירות שורות שורות כתלמי מענה: להתרועע. להתרונן: אפוטרופוס. מכניס ומוליא נכסיו: סוף. שנלרך לו: ע"י אשתו. שנעשית סוטה: איש את קדשיו לו יהיו. שמעכב קדשיו אללו ואינו נותנן לכהנים וללוים: סוף שנצרך להן. שנעשה

דרש בר קפרא איזו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה. בר קפרא האט געדרשת וועלכע איז דאס די קליינע פרשה וואס אלע עקרים פון תורה איינגען נאר אן איהר, דאס איז דער פסוק בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך אין דיינע אלע וועגין זאלסטו וויסען עס איז דא אגאט און ער וועט גלייך מאכין דיינע אלע וועגין וואס דוא ווילסט טאהן אדער ריידין אדער גיין זאלסטו אליין געדיינקען, עס איז דא אגאט וואס ווייסט אלץ וואס דו טוהסט און וואס דו רעדסט און וואוהין דו גייסט און דוא אליין קענסט דיר נאר ניט העלפין נאר גאט קען אויסגלייכין דיינע אלע וועגין אמר רבא אפילו לדבר עבירה אפילו ער גייט טאהן אעבירה קען ניט גיטאהן ווערין דיא עבירה אן הקב"ה. דהיינו איינער גייט גנבענן און מען חאפט איהם ניט און לעבט גליקליך פון זיינע גנבות און איינער גייט גנבענן און מען חאפט איהם און מען זעצט איהם איין אין אסטראג, ביידע גנבים איז דאס ניט גיוועהן טרעפענדיג, נאר פון הקב"ה דרש בר קפרא בר קפרא האט געדרשת לעולם ילמוד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה איביג, יעדער מענטש, זאל לערנען זיין זוהן אריינע ארבעט און אגרינגע מה היא וואס איז דיא ארבעט אמר רב חסדא מחטא דתלמיותא רב חסדא זאגט ער זאל איהם לערנען ניי'ען [אזוי וויא מען שטעפט קליידער קאלדרעס וואס די נעט זענען ציילין, שורות] תניא רבי אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו מיר האבין גילערינט רבי זאגט אמענטש זאל ניט אריין נעמען פיל גוטע פריינד צו זיך אין שטוב שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק איש רעים להתרועע דער מענטש וואס האט גוטע פריינד ביי זיך אין שטוב וועט ער צו בראכין ווערין תניא רבי אומר לעולם אל ימנה אדם אפטרופוס בתוך ביתו מיר האבין גילערינט רבי זאגט אמענטש זאל ניט אויפנעמען אעלצטין ביי זיך אין שטוב ער זאל פירען די הוצאה ביי איהם אין שטוב שאלמלא לא מינה פוטיפר את יוסף אפטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר ווען פוטיפר וואלט ניט געמאכט יוסף ער זאל זיין דער עלצטער ביי איהם אין שטוב וואלט דאס ווייב פון פוטיפר ניט גיוואלט יוסף זאל מיט איהר מזנה זיין תניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה מיר האבין גילערינט רבי זאגט פאר וואס באלד נאך פרשת סוטה שטייט די פרשה פון נזיר לומר לך צו זאגין דיר שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין דער מענטש וואס וועט זעהן וואס עס ווערט גיטאהן מיט דיא סוטה וועט ער זיך אפ שיידין פון ויין טרינקען, ווייל ויין טרינקען ברייננט דעם מענטש צו זנות אמר חזקיה בריה דרבי פרנך אמר רבי יוחנן חזקיה דער זוהן פון רבי פרנך האט גיזאגט פון רבי יוחנן'ס וועגין למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות פאר וואס אין איין פרשה שטייט דיא דינים פון תרומות און מעשרות מען זאל געבין צום כהן, באלד נאך דיא פרשה שטייט דיא פרשה פון סוטה לומר לך צוא זאגין דיר כל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותן לכהן דער מענטש וואס האט צו געבין תרומות און מעשרות און ער גיט זייא ניט צום כהן סוף נצרך לכהן על ידי אשתו וועט זיין דער סוף ער וועט דארפין אנקומען צום כהן וועגין זיין ווייב, זיין ווייב וועט ווערין אסוטה וועט ער מוזען קומען מיט איהר צום כהן שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ואיש את קדשיו לו יהיו דער מענטש וואס וועט זיינע היילינקייט האלטין פאר זיך און וועט זייא ניט געבין צום כהן וסמיך ליה איש איש כי תשטה אשתו שטייט באלד געבין דעם פסוק דער מענטש וואס זיין ווייב וועט ווערין אסוטה וכתיב און באלד נאך דעם פסוק שטייט והביא האיש את אשתו אל הכהן דער מאן זאל ברייננען זיין ווייב צום כהן ולא עוד נאך מעהר וועט זיין אלא סוף שנצרך להן זיין סוף וועט זיין ער וועט ווערין אארעם מאן און וועט דארפין מען זאל איהם

עני וצריך לכך ליטול מעשר עני: לו יהיו. לעצמו יעשרנו:

נחמן בר יצחק ואם נותנן סוף מתעשר, שנא' איש אשר יתן לכהן לו יהיה, לו יהיה ממון הרבה:

געבין מעשר עני, די מעשרות וואס מען גיט די ארעמע לייט שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ואיש את קדשיו לו יהיו דער מענטש וואס וועט האלטין די היילינקייט פאר זיך אונ וועט זייא ניט וועלין געבין צום כהן אונ ניט צום לוי, וועט זיין דער סוף ער וועט ארעם ווערין אונ וועט מאקי דארפין דיא היילינקייט פאר זיך אמר רב נחמן בר יצחק ואם נותנן סוף מתעשר רב נחמן בר יצחק זאגט דער מענטש וואס גיט צום כהן תרומה אונ צום לוי מעשר אלץ וויא דער דין איז וועט זיין דער סוף ער וועט רייך ווערין שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק איש אשר יתן לכהן לו יהיה דער מענטש וואס וועט געבין צום כהן תרומה אונ מעשר וועט זיין צו איהם, וואס וועט זיין צו איהם לו יהיה ממון הרבה צוא איהם וועט זיין פיל געלט, ער וועט רייך ווערין:

זוהר אמור דף קא ע"א, ת"ח דאלילות יוד הא ואו הא

אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. מאי כסוי חטאה. הא אוקמוה דהוא כסי מב"נ ההוא חטאה דחב לקב"ה ואודי קמי קב"ה. אבל (ס"א כסוי חטאה) ת"ח כד ב"נ חטי וחב זמנא קדמא ותרין ותלתא ולא אהדר ביה הא הוכוי באתגליא איכון ומפרסמי לון לעילא ותפרסמי לון לתתא וכרוזי אזלין קמיה ומכרזי אסתלקו מסחרניה דפלניא נזיף הוא ממאריה נזיף הוא לעילא נזיף הוא לתתא. ווי ליה דפגים דיוקנא דמאריה. ווי ליה דלא חייש ליקרא דמאריה. קב"ה גלי חוביה לעילא. הה"ד (איוב כ) יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו. וכד ב"נ אזיל בארחא דמאריה ואשתדל בפולחניה ואזדמן ליה חטאה חד כלא מכסין עלויה עלאין ותתאין. דא אקרי כסוי חטאה. א"ל ר' אבא עד כען לא מטית לעקרא דמלה ושפיר קאמרת. והאי דקאמרו חבריא שפיר. אבל אי הכי מכוסה חטאה מבעי ליה. מהו כסוי חטאה. אלא תרי מלי דחכמתא אית ביה ותרוייהו הכי. חד כמה דתנינן דעובדין טבין דבר נש עביד בהאי עלמא עבדין ליה בההוא עלמא לבושא יקירא עלאה לאתלבשא בהו. וכד בר נש אתקין עובדין טבין וגברין עליה עובדין בישין ואסגא ביה קב"ה ועובדוי בישין סגיאין ואיהו רשע דאסתכל חטאה קמי מאריה ותוהא על איכון טבאן דעבד בקדמיתא הא אתאביד הוא מכלא מהאי עלמא ומעלמא דאתי. מה עביד קב"ה מאיכון טבאן דעביד האי חטאה בקדמיתא. אלא קב"ה אע"ג דההוא רשע חטאה אתאביד. איכון טבאן וזכיין לא אתאבידו. אית צדיק דאזיל באורחוי דמלכא עלאה ואתקין לבושוי מעובדוי ועד לא אשלים לבושוי אסתלק קב"ה אשלים ליה מאיכון עובדין לעבד (ס"א דאביד) האי רשע חטאה ואשלים לבושוי לאתתקנא בהו בההוא עלמא הה"ד (שם כז) יכין רשע וצדיק ילבש ההוא חטאה אתקין וצדיק אתחפי ממה דאיהו תקין. הה"ד כסוי חטאה (כסוי סוס מידא דמעשה אתחפי מהכא) וע"ד לא כתיב מכוסה אלא כסוי. וחד דאתחפי ההוא חטאה דהאי זכאה באיכון דאקרון מצולות ים דהא מאן דנפיל במצולות ים לא אסתכה לעלמין בגין דמיין חפין עלייהו (מאן מצולות ים) כד"א (מיכה ז) ותשליך במצולות ים כל חטאתם. מאן מצולות ים אלא רזא יקירא הוא והא (ס"א אוקמוה ר"ש אמר) אוקמוה ר"ש:

מוסר | **יוסף לחק** | **הלכה פסוקה**

משערי תשובה לר' יונה דף ו ע"א.

האומר לחבירו כי ייטיב עמו ויתן לו מתנה ועודנו מדבר עמו עם לבבו ישית שלא לתת. ונאמר נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה. ופירשו ז"ל שלא ידבר אחת בפה ואחת בלב. ועוד אמרו דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה

הר"מ הלכות ברכות פרק ח.

(א) נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל רשות. רצה נוטל רצה אינו נוטל. ופירות של חולין אינן צריכין נטילת ידים בין בתחלה בין בסוף. וכל הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח. כל פת שהמלח בו

האומר לחברו כי ייטיב עמו ויתן לו מתת ועודנו מדבר עמו עם לבבו ישית שלא לתת אויב איינער זאגט צוא זיין חבר איך וועל דיר טאהן טובות אונ וועל דיר געבין אמתנה אונ אין די זעלביגע צייט ווען ער רעט דיא ווערטער טראכט ער אין הארצען ער וועט אים ניט געבין, ער נארט אים, דאס טאר מען ניט ונאמר ווארום עס שטייט אין פסוק נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה היט דיין צונג ער זאל ניט ריידין שלעכטס אונ היט דיינע לעפצין זייא זאלען ניט ריידין פאלשקייט ופירשו זכרונם לברכה אונ דיא חכמים האבען געזאגט דעם מיינונג פון דעם פסוק שלא ידבר אחת בפה ואחת בלב אמענטש זאל ניט ריידין מיט דעם מויל בעזונדער אונ אין הארצען

(א) נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל רשות וואשין דיא הענט צווישען איין געקעכץ אונ דאס אנדערע געקעכץ איז וויא מען וויל רצה נוטל רצה אינו נוטל אויב ער וויל וואשט ער דיא הענט אונ אויב ער וויל ניט וואשט ער ניט ופירות של חולין אינן צריכין נטילת ידים בין בתחלה בין בסוף אז מען וויל עסין פירות וואס זענען ניט היילינג דארף מען ניט וואשין דיא הענט, ניט פאר דעם עסין אונ ניט נאך דעם עסין וכל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח אונ דער מענטש וואס וואשט די הענט צו פירות עסין ווייזט ער אגרויסקייט, אז ער איז אגרויסער צדיק אפילו צו פירות וואשט ער די הענט כל פת שהמלח בו צריך נטילת ידים באחרונה אז מען עסט ברויט וואס איז געזאלצין, דארף מען וואשין די הענט

צריך נטילת ידים באחרונה. שמא יש בו מלח סדומית או מלח שטבעו כמלח סדומית. ויעביר ידיו על עיניו ויסמא. מפני זה חייבין ליטול ידים בסוף כל סעודה מפני המלח. ובמחנה פטורים בנטילת ידים בתחלה מפני שהן טרודין במלחמה וחייבין באחרונה מפני הסכנה: וב) עד היכן נטילת ידים עד הפרק. וכמה שיעור המים רביעית לכל שתי ידיו. וכל שחוצצים בטבילה חוצץ בנטילת ידים. וכל העולה למדת מקוה עולה לשיעור רביעית:

אם יחזור מדבריו ובלבד שיהא אומר בפה וגומר בלב בדעת המבטיח את חבירו להטיב עמהם וישקר דבריו וישם לאל מלתו כי אחרי אשר אמר להטיב עמו על הבטחה ובטח בו לב חבירו אין לו לחלל הבטחתו כי זה דרך שקר והוא כאדם עובר ברית שנאמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית. וכן האומר לתת לחבירו מתנה מועטת אע"פ שלא הזכיר לשון הבטחה אמרו רבותינו כי יש בו מחוסר אמנה כי לב חבירו סומך עליו ובוטח בו אחרי שהמתנה מועטת כי נתון יתן לו. ואם איש עני הוא אע"פ שהמתנה מרובה אם יחזור בו לעני כבר כי נדר נדר ונאמר לא יחל

נאך דעם עסין שמא יש בו מלח סדומית טאמער איז אריין געמישט געווארין אין די זאלץ אביסיל זאלץ פון סדום או מלח שטבעו כמלח סדומית אדער עס איז אריין געמישט געווארין אביסיל זאלץ וואס די נאטור פון דעם זאלץ איז אזוי וויא די נאטור פון די זאלץ פון סדום וואס די זאלץ מאכט בלינד די אויגין, קען זיין אז אביסיל פון דיא שלעכטע זאלץ האט זיך אנגעקלעבט אויף די הענט ויעביר ידיו על עיניו ויסמא אונ ער וועט לייגען דיא הענט אויף די אויגין וועט ער בלינד ווערין מפני זה חייבים ליטול ידים בסוף כל סעודה מפני המלח דריבער דארף מען וואשין דיא הענט נאך יעדער עסין טאמער איז אין דעם עסין געוועזן אביסיל זאלץ פון סדום ובמחנה ווען יודין זענען געוועזן אין אמלחמה פטורים מנטילת ידים בתחלה פאר דעם עסין דארפין זייא זיך נים וואשין מפני שהם טרודים במלחמה ווייל זיי זענען בשעפטיגט מיט דיא מלחמה וחייבים באחרונה מפני הסכנה אבער וואשין דיא הענט נאך דעם עסין מוזען זייא ווייל עס קען זיין אסכנה אויב מען וועט נים וואשין די הענט, טאמער האט איינער אנגערירט דיא זאלץ פון סדום וועט מען בלינד ווערין פון דעם זאלץ: (ב) עד היכן נטילת ידים ביז וויא וויים דארף מען וואשין די הענט עד הפרק ביז צום גליד וכמה שיעור המים מיט וויפיל וואסער זאל מען וואשין די הענט רביעית לכל שתי ידים צו יעדערע צווייא הענט דארף מען אפערטיל לוג וואסער נדי מאס פון אפערטיל לוג שטייט אין די גמרא יומא ה) וכל שחוצצים בטבילה חוצץ בנטילת ידים אונ וואס עס הייסט אפארשטעלונג ביא טבילה הייסט אפאר־שטעלונג ביא דעם וואשין, ביא אאשה וואס דארף זיך טובל זיין איז דער דין אז עס איז עפעס אנגעקלעבט אויף איהר גוף איז דאס קיין טבילה וויא עס שטייט אין מסכת מקוואות פרק ט) דיא זעלבינע זאכין אז זייא זענען אנגעקלעבט אויף דיא הענט, הייסט דאס נים געוואשין כל העולה למדת מקוה עולה לשיעור רביעית אלע זאכין וואס זענען כשר אריין צו לייגען אין די מקוה עס זאל פוהל ווערין די מאס ביז פערציג סאה מעג מען דאס אריין לייגין אין די כלי עס זאל פוהל ווערין דיא מאס ביז אפערטיל לוג (ועיין במסכת מקוואות פ"ז ופי"א ובמס' זבחים דף כ"ב):

בעזונדער נאר דיא מויל מיט דיא הארץ זאלען זיין איינס ועוד אמרו נאך האבען דיא חכמים געזאגט דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה אם יחזור מדבריו אויב איינער האט עפעס צוא געזאגט צו זיין חבר, אפילו דאס איז נאר רייד, פון דעסט־וועגין אויב ער האט חרטה פון זיינע רייד, הייסט דם ער האט קיין אמונה, קיין ערליכקייט ובלבד שיהא אומר בפה וגומר בדעת המבטיח את חברו להטיב עמו ווען ער האט גיזאגט מיט זיין מויל איז געווען זיין מיינונג ער זאל טאהן זיין חבר דיא טובה וואס ער זאגט וישקר דבריו נאכדעם מאכט ער זיינע רייד פאר אליגען וישם לאל מלתו ער מאכט זיינע רייד צוא נאר נים כי אחרי אשר אמר להיטיב עמו על הבטחה זו בטח בו לב חברו ווארום אז ער האט צוא גיזאגט זיין חבר צוא טאהן איהם אטובה, אויף דיא טובה האט דאך זיין חבר זיך פארזיכערט אין לו לחלל הבטחתו כי זה דרך שקר דארף ער נים מאכען זיינע רייד פראסט דאס הייסט פאלש גיוועזן, אפאלשער מענש והוא כאדם עובר ברית ער האלט נים זיין פארבינדונג מיט זיין חבר וויא אפראסטער מענטש שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק שארית ישראל לא יעשו עולה דאס יודישע איבער בלייבונג וועלין נים טאהן וואס עס איז אומרעכט ולא ידברו כזב אונ וועלין נים ריידין ליגען ולא ימצא בפיהם לשון תרמית אונ עס וועט נים געפונען ווערין אין זייער מויל אפאלשע צונג. זאל ריידען וואס פאלש איז וכן האומר להת לחברו מתנה מועטת אויב איינער האט גיזאגט ער וועט געבין צוא זיין חבר אקליינע מתנה אע"פ שלא הזכיר לשון הבטחה אפילו ער האט נים געזאגט צוא זיין חבר איך זאג דיר אונ פארזיכער דיר אז איך וועל דיר געבין, פון דעסטוועגין אמרו רבותינו האבען אונזערע רבנן געזאגט כי יש בו מחוסר אמנה אויב ער איז נים מקיים זיינע רייד פעלט אין איהם אמונה, איז נישטא אין איהם קיין ערליכקייט כי לב חברו סומך עליו ובוטח בו אחרי שהמתנה מועטת כי נתון יתן לו ווייל דיא מתנה איז אקליינינקייט האט זיין חבר זיך פארלאזען אונ פארזיכערט אויף איהם אז ער וועט דאס אים געווים געבין ואם איש עני הוא אונ אויב ער איז אארעם מאן אע"פ שהמתנה מרובה אפילו ער האט

דברו. וכן מי שיתפאר בפני רבים לתת מתנה לאדם והנה הוא כמתהלל על נדיבתו בזה הנה זאת כמו הבטחה ולא נכון שישוב מדבריו אחרי שהתכבד והתהלל בדבר כענין שכתוב נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר פי' כשם שילטפרו בני אדם אחרי בא סימני הגשם ולא בא הגשם כן מגין איש מתהלל במתת שקר כי מה שמתהלל בדבר סימן קיום הדבר. ע"כ ילטער האיש שהבטיחה על המתנה בהכזיב תוחלתו:

איהם פיל צוא גיזאגט, וואס עס קען זיין אז דער ארעם מאן אליין האט ניט געגלויבט אז דער צוא זאגער וועט דאס איהם געבין. פון דעסטוועגין אם יחזור בו אויב ער וועט חרטה האבין רעתו רבה איז זיין שלעכטם גרוים, די עבירה איז גרוים כי נדר נדבי ווארום ער האט דאך גיטאהן א נדר ונאמר לא יחל דברו אונ עס שטייט אין פסוק ער זאל ניט אומטאהשין זיינע רייד, ער זאל ניט טאהן אנדערש וויא ער הט גירעט וכן מי שמתפאר בפני רבים לתת מתנה לאדם איינער בעריהמט זיך פאר פיל מענטשין ער וועט געבין א מתנה צוא דעם מענטש והנה הוא כמתהלל על נדיבתו בזה מיט דיא מתנה לויבט ער זיך פר מענטשין אז ער האט אגוטע הארץ צו געבין נדבה הנה זאת כמו הבטחה דאס איז א יך גלייך ווי ער וואלט דעם מענטש אליין פארזיכערט אויף דיא מתנה. ווארום דער מענטש טראכט אז דער מענטש האט גיזאגט פאר פיל מענטשין אז ער וועט מיר געבין דיא מתנה וועט ער זיא געווים געבין ווארום ער וועט זיך שעמען פר מענטשין חרטה צוא האבען פון זיינע רייד ולא נכון שישוב מדבריו אחרי שהתכבד והתהלל בדבר אונ עס איז טאקי ניט רעכט ער זאל חרטה האבן פון זיינע רייד, ווייל ער האט זיך שוין אזוי בעריהמט אונ געלויבט מיט דיא מתנה כענין שכתוב ווי עס שטייט אין פסוק נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר וואלקינס אונ ווינט אונ רעגין איז ניטא דער מענטש וואס בעריהמט זיך ער וועט געבין א מתנה אונ עס איז פאלש ער גיט ניט פירוש אזוי מיינט דער פסוק כמו שיצטערו בני אדם אחרי באו סימני הגשם ולא בא הגשם אזוי וויא מענטשין האבען צער ווען עס קומען די צייכונס פון רעגין (עס קומען וואלקינס אונ ווינט) אונ רעגין קומט ניט כן איש מתהלל במתת השקר אזוי איז מיט דעם מענטש וואס בעריהמט זיך ער וועט געבין א מתנה אונ עס איז פאלש ער גיט ניט כי מה שמתהלל בדבר סימן קיום הדבר ווארום וואס ער בעריהמט זיך מיט דיא מתנה וואס ער וועט געבין דאס איז אצייכען אז ער וויל מקיים זיין זיינע רייד אונ געבין דיא מתנה ע"כ יצטער האיש שהבטיחתו על המתנה בהכזיב תוחלתו דריבער אויב ער וועט איצט חרטה האבען פון דיא מתנה אונ וועט זיא איהם ניט געבין וועט דער מענטש האבען גרויס צער:

אונקלוס

וילך יום ב תורה

להמשיך מת"ת ת"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ד דמלוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקיר חולם:

ז וקרא משה ליהושע ואמר ליה לעיני כל ישראל תקף ואלם ארי את תיעול עם עמא הדין לארעא דקיים יי לאבהתהון למתן להון ואת תחסנינה יתהון:

חמישי כשהן מחוברין ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה

ת"א כי אתה תבוא. סנהדרין ח:

רש"י

(ז) כי אתה תבוא את העם הזה. הרי את תיעול עם עמא הדין. משה אמר לו ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך ד הכל לפי דעתן ועצתן, אבל הקב"ה אמר ליהושע (לקמן

שפתי חכמים

ד ק"ל דלקמן כתיב כי אתה תביא וגו' א"כ סתרי קראי אהדדי וא"כ כי אתה תבוא פי' כמו כי אתה תביא כי היכי דלא ניסיו סתרי אהדדי הני קראי ז"א שהרי א"ת על כי אתה תבוא וגו' הרי את תיעול עם עמא הדין ושם תרגם ית. משכ"ן.

פירוש לתורת אלהים

(ז) ויקרא משה ליהושע אונ משה האט גערופין צוא יהושע ויאמר אונ האט גיזאגט צו איהם פאר אלע ישראל חזק שטארק דיך ואמץ אונ פעסטיג דיך כי דען דוא וועסט קומען מיט דעם פאלק אל צו דעם לאנד וואס גאט האט גישווארין צוא זייערע עלטערין ער זאל זייא דאס געבין ואתה אונ דוא

אוֹתָם: ח וַיהוָה הוּא | הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ
הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ
לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת: ט וַיִּכְתֹּב
מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ
אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־
אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: רביעי י וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם
לֵאמֹר מִקֵּץ | שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד
שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:

אונקלוס

ח וַיָי הוּא מְדַבַּר קֳדָמָךְ
מֵימְרֵיהּ יְהֵי בְּסַעְדָךְ לָא
יִשְׁבְּקִינָךְ וְלָא יְרַחֲקִינָךְ
לָא תִדְחַל וְלָא תִתַּבַּר:
ט וּכְתַב מֹשֶׁה יָת אוֹרַיְתָא
הָדָא וִיהָבַהּ לְכַהֲנַיָּא בְּנֵי
לֵוִי דְנָטְלִין יָת אֲרוֹן
קְיָמָא דַיָי וּלְכָל סָבֵי
יִשְׂרָאֵל: י וּפַקֵּיד מֹשֶׁה
יָתְהוֹן לְמֵימַר מִסּוֹף
שְׁבַע שְׁנִין בִּזְמַן
שַׁתָּא דִשְׁמִטְתָא
בְּחַגָּא דִמְטַלַּיָא:

ת"א ויכתוב משה. גיטין כט: מקץ שבע שנים. ר"ה יב סוטה מא:

שפתי חכמים

ומתרץ רש"י משה אמר לו: ה דבר פי' מנהיג: ו (מהר"ן) כונת רש"י שפי' הא דה הזאת הנזכר כאן ר"ל כל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל ולא כמו: התורה הזאת שכתב אחר זה שר"ל משנה התורה לבד דלמה יתן רק משנה תורה לכהנים ולא כלה: ז פי' אם היה זורע באיסור בשמטה אסור אחר השמטה כמו בשמטה. א"נ נמי ספיח דשמטה:

רש"י

(ז) כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם תביא על כרחם הכל תלוי בך טול מקל והך על קדקדן דבר ה' אחד לדור ולא שני דברים לדור (סנהדרין ח): (ט) ויכתוב משה וגו' ויתנה. כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו: (י) מקץ שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה שהיא השנה השמינית ולמה קורא אותה שנת השמטה שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית:

מדוע מצות הקהל בשמטה

(י) ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים וגו'. צריך להבין למה היתה הקריאה הזאת בשנת השמטה ובחג הסוכות, ולא היתה בכל שנה ושנה, וגם מידי חדש בחדשו בהיות כי התורה האלהית היה ראוי שלא ימושו דברי התורה מפיהו, והטעם בזה הוא לפי שרצה הקב"ה שיהיו דברי תורה חביבים אל ישראל ותלמוד הלמוד שאפשר שיחידי הסגולה הכהנים הלוים החכמים והשופטים ילמדו את התורה ויהגו בה יומם ולילה עוד בפומבי גדול יקרא הגדול שבהם הוא המלך או השופט את ספר התורה נגד כל ישראל כדי שישמעו ויתפעלו לבותיהם מהדברים ומכבוד המדבר והקוראו, ואם היה זה בכל שנה היה הדבר נקל בעיניהם, ולכן לא השתמשו לא תהיה הקריאה תדירה בכל שנה כי אם בשנת השמטה לפי שבשנה ההיא יהיו פנויים מכל עסקיהם אשר הם מתעסקים בעבודת האדמה והיו כלם שובתים מחרישה וזריעה וקצירה ואסיפה וכל מלאכת עבודה ומזונות מוכנים להם ומתברכים כמש"ה וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים. ולזה שהיתה הקריאה בחג הסוכות מפני שהיה הזמן ההוא יותר טוב מכל המועדים, ואף מחדש האביב, לפי שאין השווי שבא על החורף טוב בעניין אל שווי שבא על הקיץ, לפי שבשווי האביב עדיין יד הקור תקיפה וימי הגשמים והנחלים גודלים ועולים מהפשרת השלגים ומהמסת הקרחים והאנשים אין גלולים [illegible] כמו שהם בטוחים מכל זה בשווי הסתיו, ובסתיו הפירות נכנסים כבר מאסף, לזה היה הזמן ההוא יותר מיוחד ונאות לבא כל ישראל ירושלימה לשמוע את התורה מפי המלך, גם היו בחג הסוכות יוצאים מראש השנה ועד יום כפורים שכבר השלימו עם יוצרם וכחותיהם ותאותיהם נכנעים לעבודתו, ובבא כל ישראל להראות את פני ה' יהיו דבקים בו ואז ישמעו את התורה בכונה רצויה וילמדו ליראה את השם הנכבד והנורא:

פירוש לתורה אלהים

זאלסט זי מאכין ארבען זיי: (ח) וַיָי הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ
אונ גאט גייט פאר דיר הוא ער וועט זיין מיט דיר
לא ירפך ער וועט דיך ניט פארלאזין לא תירא דוא
זאלסט דיך ניט פארכטין ולא תחת אונ דוא זאלסט
ניט אנגסטען: (ט) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת האט
משה געשריבען דיא תורה וַיִּתְּנָהּ אונ ער האט זיא
גיגעבען צו די כהנים די קינדער פון לוי הנושאים
וואס זייא טראגין דעם ארון פון גאט ואל אונ צו
די זקנים פון די ישראל: (י) וַיְצַו משה אותם אונ משה
האט זייא געבאטין לאמר אזוי צו זאגין מקץ אין סוף
פון זיבען יאהר במועד אין דער צייט פון דעם יאהר
וואס איז שמטה דאס הייסט אז עם האט זיך אויס
גילאזט דאס יאהר פון שמטה דאס איז דאס
זיבעטע יאהר אונ עם האט זיך אן גיהויבען דאס
אכטע יאהר בחג הסכות אין דעם יום טוב סכות:

להמשיך סנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשית:

א ילכו ינקותיו ויהי כזית הודו וריח לו כלבנון:
ב ישבו ישבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן זכרו כיין לבנון:
ג אפרים מה לי עוד לעצבים אני עניתי ואשורנו אני כברוש רענן ממני פריך נמצא:
ד מי חכם ויבן אלה נבון וידעם כי ישרים דרכי יהוה וצדקים ילכו בם ופשעים יכשלו בם:

א יסגון בנין ובנן ויהי כזיו מנרת קודשא זיוהון וריחיהון כריח קטורת בוסמיא:
ב יתכנשון מביני גלותהון יתבון בטלל משיחהון ויחון מתיא ויסגי טובא בארעא יהי דכרן טבוותהון עלל ולא פסק כדכרן יבבות חצוצרתא על חמר עתיק דמתנסך
בבית מקדשא: ג יימרון דבית ישראל מה לנא עוד למפלח לטעותא אנא במימרי אקבל לצלותהון דישראל וארחם עלוהי אנא במימרי אעבדיניה כבירוון שפירן דמן קדמי סליח לתיובתהון משתכחא: ד מן חכים דיסכר אלין סוכלתן וידעינון ארי תקנן אורחתא דיי וצדיקיא דהליכו בה ייחון בהון בחיי עלמא ורשיעיא יתמסרון לגיהנם על דלא הליכו בהון:

רש"י

(א) ילכו יונקותיו. בנין ובנן: ויהי כזית. מנרת קודשא זוהון וריחיהון כריח קטורת בוסמיא: (ב) יחיו. כמלות כמו בדגן: זכרו. לא יוסיף כזכרון תקיעות שהיו תוקעין בשופר על היין בניסוכי בבית המקדש: (ג) אפרים. יאמר מה לי עוד ללכת אחרי העצבים וישובו אלי ואני אענהו: ואשורנו. אראה בעניו: אני לי כברוש רענן. אהיה כפוף ומלוי להם: (ד) יכשלו בם. על שלא הלכו בם:

מצודת דוד

(א) ילכו יונקותיו. ענפיו יתפשטו למרחוק והוד יפיו יהיה כאילן זית שעליו לחים בכל השנה וריחו יהי' נודף כריח לבנון המריח ביותר לפי מרבית העצים והאילנות הגדלים באה. ר"ל יהיו מושפעים בהרבה מיני טובים: (ב) ישבו יושבי בצלו. אלו שישבו ויחסו בצלו של מקום יהיו בשובה ונחת: יחיו דגן. יחיו את עצמם בנחת יעדן כדגן המחיה את הבריות: ויפרחו. ירבו פרחים כגפן: זכרו. זכרון שמו יהיה כיין הגדל בלבנון המוזכר לשבח: (ג) אפרים וגו'. ר"ל כשיאמר אפרים מה לי עוד לפנות להע"ז כלא עתה טוב לי מאז: אני עניתי. ר"ל אז אענה לו על כל מה שישאל ממני: ואשורנו. אסתכל ואשגיח בו לתת די מחסורו: אני כברוש רענן. ר"ל כמו ברוש הלח והרטוב שמוסיפין לאמר אבל שרשיו כן אני שוכן מרום ואני משפיל עיני להשגיח בך וכל פרי הצלחתך נמצא לך ממני: (ד) מי חכם. כהתימו דברי תוכחותיו אמר מי שהוא חכם יבין אלה הדברים ואם הוא נבון יכיר בכל מתוך דבר ידע וישכיל אשר דרכי ה' המה ישרים אין בהם נפתל ועקש והצדיקים ילכו בהם בדרך מהלכם בלי כשלון אבל הפושעים יכשלו והם כאלו היה בהם מקום נפתל ועקש כי ילכו מחשבות לבם ישלף להם הדרכים ולא כן אלה הצדיקים המיישרים ארחותם:

כתובים תהלים מו

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים:
ב יהמו יחמרו מימיו ירעשו הרים בגאותו סלה: ג נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדש משכני עליון: ד אלהים בקרבה בל תמוט יעזרה אלהים לפנות בקר:

א מטול היכנא לא נדחל בעדן דאשתלחיפו אבהן מן ארעא כד מתמוטטין טוריא בפלגות דימא רבא:
ב מתרגשין מטשטשין מוהי כן עפרדיהון מתרגפין טוריא בגיוותנותך לעלמין: ג עמין היך נהרין ומבועיהון אתיין ומחדיין קרתא דיי ומצלין בבית מקדשא דיי משכניה דעלאה: ד שכינתא דיי בגוה לא תזוע יסייעינה יי בזכותיה דאברהם דצלי עלה לעדני צפרא:

רש"י

(א) בהמיר ארץ. לעתיד נבא ביום שנאמר הארץ כבגד תבלה: (ב) יחמרו מימיו. יגרשו: (ג) נהר פלגיו. נהר גן עדן: (ד) לפנות בקר. לקץ הגאולה:

מצודת דוד

(א) בהמיר ארץ. כשתחלף הארץ משקטה לרעד וכאשר ינעו ההרים ליפול בעומק הים. והוא משל על מפלת גוג והמלכים אשר אתו: (ב) יהמו. מי הים יהמו ברוב גליו ויגרשו רפש וטיט וההרים ירעשו לפול בגאות ה' ומכל זה לא נירא: (ג) נהר פלגיו. פלגי הנהר היוצא מבית המקדש. כמ"ש (יחזקאל מז) והנה מים יוצאים המים ההם ישמחו יושבי עיר אלהים שהוא מקום קדוש אשר שם משכני עליון: (ד) אלהים בקרבה. ה' ישכון בקרב ירושלים לכן לא תמוט כי יעזור לה בעת שהבקר יפנה לבא. ר"ל בזמן הגאולה:

פירוש ע"ם

(א) על כן לא נירא בהמיר ארץ דריבער וועלין מיר ניט מורא האבין ווען די ערד וועט אומ־ [illegible] ווערין, פון שטילקייט צו ציטערניש ובמוט הרים בלב ימים און ווען די בערג וועלין אריין פאלין אין די טיפקייט פון ים וועגין די ערד ציר־ טערניש. וועלין מיר אויך ניט מורא האבין: (ב) יהמו יחמרו מימיו אפילו ווען דיא וואסער וועלין

כלי אמלטי דגבורה דמלכוס דילירס אלהים

[א] לולב הגזול [ב] והיבש פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. [ג] נקטם ראשו נפרצו עליו פסול. [ג] נפרדו עליו כשר. רבי יהודה אומר [ד] יאגדנו מלמעלה. [ה] ציני הר הברזל כשרות. לולב שיש בו ג' טפחים

לולב הגזול. פסול. דכתיב ולקחתם לכם משלכם ולאחר יאוש בעלים נהי דשלו הוא שקנאו אותו ביאוש מ"מ הוי מצוה הבאה בעבירה (א): **והיבש פסול.** דבכלהו בעינן הדר (ב) וליכא: **של אשרה.** אילן הנעבד: **ושל עיר הנדחת פסול.** דלשרפה קאי ולולב בעי שיעור והני כיון דלשרפה קיימי אין שיעורן קיים (ג): **נקטם ראשו פסול.** דלא הוי הדר: **נפרצו עליו.** ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה (ד): **נפרדו עליו.** מחוברים הם בשדרה אלא שלמעלה הם נפרדים לכאן ולכאן כענפי אילן: **יאגדנו מלמעלה.** אם נפרדו עליו יאגדנו שיהו עולים עם השדרה כשאר לולבים. ואין הלכה כרבי יהודה: **ציני הר הברזל.** יש דקלים שלולבים שלהם עליהן קצרים מאד ואין עולין על אורך השדרה אם הן ארוכים כ"כ עד שראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה כשרים: **כל לולב שיש בו ג' טפחים.** כנגד אורך ההדס וטפח יותר כדי

[א] לולב. הוא כפת תמרים שנאמרה והוא חריות של דקל כו' ולפי שהלולב כנגד עם ההדס והערבה כמ"ש בע"ח שהלכך מפרש להו ברישא כו'. ואע"ג דספרי עם סדר כרישא כתיב ועוד דהא מברכין אלולב הואיל וכמיטו גבוה מכלן הלכך נמי אקדים פירושיה וסדר מפרש להו כסדרן בכתוב. ומתוי"ט: (א) שנאמר והבאתם גזול את הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח דלית ליה תקנתא כו' בשלמא לפני יאוש הכא אמר רחמנא ולא דידיה הוא אלא לאחר יאוש הא קניא ביאוש אלא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. גמרא. וא"ת לקמן דפסלינן של אשרה כו' משום דמכתת שיעורה תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה. וי"ל דלא דמי לגזל דמחמת עבירה הגזל באה המצוה שיוצא בה אבל הני אתו מחמת עבירה שנעשית בו מי נפיק ביה. תוס'. ומדברי הרב למדתי שיויא אהיינא דהא איכא לאקשויי נכה לי"ל אלא ע"כ משום דמצוה הבאה בעבירה מדברי קבלה ילפינן לה שמצריך קרא דלכה איום דלשון דמדאורייתא הוא. ומתוי"ט: [ב] והיבש. פי' התוס' שיבשה נפרך בצפורן. והר"א פי' שתכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו. וכן עיקר. טור: (ב) משום דמקפידין בלשו לאתרוג כיון דכתב קרא כתיבי. גמרא: (ג) בגמרא. וכתב התוס' דנקט ס"פ כדי לפסול ביו"ט ב' אבל בראשון הא כתיב לכם והאי לאו לכם הוא כיון דלשרפה קאי: [ג] נקטם. פי' הר"א שנקטם מתמלין עד שהסר מעט מהשדרה. ובע"ש כתב לא שנקטמו קלא מתמלין העליונים אלא שנקטמו ג' עלין העליונים פי' עד השדרה. והרא"ש פי' דכתוב קטימת העלין העליונים מפסל: (ד) כ"ל שנפקרו נגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה. והר"א פי' שנחלקו העלין לשניהם לאורכן כדרך שעושין האומנין לעשות מהן קופות: [ג] נפרדו. דאף ע"ג דכתיב כפות כלומד שיהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפותו מעכבת בו ולא קפיד קרא אלא על שאינו ראוי לכפותו. הר"ן: [ד] יאגדנו. היינו משום דבעינן כפות מעט ולא תלוי בפלוגתא דלולב צריך אגד דהתם היינו לאגדו עם ההדס והערבה והכא שיהו עליו מחוברין ולא פרודין. הר"ן: [ה] ציני. דקלים קשים כגלים בהרים

פרק ג א לולב הגזול אײנגעלקחר לולב והיבש אונ אטרוקענער, איז פסול צו זאגין אויף איהם א ברכה על נטילת לולב של אשרה א לולב פון אבודים וואס מען האט צו איהם געדינט פאר עבודת גלולים ושל עיר הנדחת אדער דער לולב איז פון א שטאט וואס אלע מענטשין פון שטאט האבין געדינט עבודת גלולים. איז דער לולב פסול, ווייל מען דארף איהם פאר ברענגען נקטם ראשו אז דיא אויבערשטע בלעטער פון לולב זענען אפ געהאקט געווארין נפרצו עליו אדער די זייטיגע בלעטער פון לולב זענען אפ געבראכין געווארין, איז דער לולב פסול נפרדו עליו אז די בלעטער פון לולב זענען צו שפרייט געווארין, איז דער לולב כשר, רבי יהודה זאגט אז די בלעטער זענען צו שפרייט געווארין יאגדנו מלמעלה זאל ער איהם הויבין צוזאמען בינדען ציני הר הברזל כשרות די לולבים וואס וואקסין אויף דעם בארג וואס הייסט הר הברזל זענען כשר לולב שיש בו שלשה טפחים א לולב וואס די שדרה [דער מיטעלסטער שטעקיל] איז גרויס דרייא טפחים אונ דיא בלעטער וואס איבער דיא

פירוש עברי טייטש

ברומען פון דיא בערג וואס ווען אין זייא פאלין אונ די וואסער וועלין ווערין מאנכע וויא ליים מיט וואסער צו מישט ירעשו הרים בגאותו סלה אונ דיא בערג וועלין ציטערין אונ שטורעמען יעדער בארג מיט זיין גרויסקייט, וואס מען מיינט אייביג נעט אזוי זיין, פון דעסטוועגין וועלין מיר ניט מורא האבין: (ג) נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים דיא קוואלין וואסער וואס גייען ארויס פון דעם בית המקדש וועלין דער פרייען די געטליכע שטאט ירושלים קדש משכני עליון וואס אין די שטאט זענען די הייליגע רוהונגען פון הקב"ה: (ד) אלהים בקרבה בל תמוט ווייל גאט איז אין דיא שטאט וועט זיא ניט איינגעבויגען ווערין יעזרה אלהים לפנות בקר פאר טאג וועט הקב"ה העלפין די שטאט, די עטליכע פסוקים זענען אקשל אויף דיא מלחמה פון סנחריב, וואס ער איז געקומען בלעגערין ירושלים מיט פיל חיל, אונ האבין געזאגט זייא וועלין צו־שטערין דיא שטאט ירושלים, אונ זייא זענען געקומען שטרומענדיג ווי דער ים אום צו רייסין אלע בערג, אלע גרויסע לייט פון ירושלים, אבער דאס קליינע טייכיל וואס גייט ארויס פון בית המקדש האט דער פרייט די גאנצע שטאט ירושלים, ווייל אין בית המקדש איז דא דיא שכינה, דריבער פאר טאג זענען געהרגת געווארין אלע זעלנער פון סנחריב:

כדי לנענע בו כשר: ב [ו] הדס הגזול והיבש פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. [ז] נקטם ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול. ואם מיעטן כשר. ואין ממעטין ביום טוב: ג [ח] ערבה [ט] גזולה ויבשה פסולה. ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסולה. נקטם ראשה נפרצו עליה [י] והצפצפה פסולה. [כ] כמושה ושנשרו [ל] מקצת עליה ושל בעל כשרה: ד רבי ישמעאל אומר [מ] ג' הדסים [נ] ושתי ערבות. לולב אחד, ואתרוג אחד. אפילו שנים קטומין ואחד אינו קטום. רבי טרפון אומר אפילו [ס] שלשתן קטומין. ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך

ברטנורא

לנענע בו דלולב בעי לנענע כדלקמן: **כדי לנענע בו.** תני וכדי לנענע בו דהיינו טפח יותר על ג' טפחים: **ב נקטם ראשו. פסול.** ולית הלכתא כסתם מתני' אלא כר"ט דאמר לקמן אפי' ג' קטומין כשרים: **ענביו.** פרי יש בו שדומה לענבים: **מרובות מעליו פסול.** לא שנו אלא שחורות או אדומות אבל ירקות מיניה דהדס היא וכשר: **ואין ממעטין** אותם **ביום טוב.** דה"ל מתקן: **ג נקטם ראשה. פסולה.** אף זו אינה הלכה (ה): **צפצפה.** מין ערבה ועלה שלה עגול: **של בעל.** שגדלה בשדה ולא בנהל: **כשרה.** לא נאמר ערבי נחל אלא שדבר הכ' בהווה (ו): **ד אפי' שנים קטומין.** אהדסים קאי. ובגמרא פריך אי קטום פסול והוא מצריך ג' לבעי כלהו שלמים ואי קטום כשר ליכשר בשלשתן קטומין ומסיק דחזר בו רבי ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך ג' הדסים ומכשיר אפי' שנים קטומין וה"ה אי לא מייתי להו כלל דקטומים כמאן דליתנהו דמי: **אפי' שלשתן קטומין.** דלא בעי הדר בהדס (ז), והלכה כר"ע:

עיקר תוי"ט

בשרים. הר"ן: [ו] הדס. הוא מין שעליו חופין את עצו כגון שיהיו ג' עלין או יותר על כן סמוכין זל"ז בשנול אחד. גמרא: [ז] נקטם. אע"ג דבלולב פי' ראש העלין היינו מכיס דבלולב לעולם העלין למעלה ויוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקרא ראשו אבל הדס וערבה אין העלין העליונים יוצאין מראש הבד אלא לצדדים ראש הבד הוא חלק הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפי' אם עלה יוצא מראש הבד לא יקרא נקטם עד שיקטם ראש הבד. הרא"ש: [ח] ערבה. הוא מין ידוע שנקרא ערבי נחל על שם שהוא שגדל על נחל וסימניו נתפרשו שעלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום: [ט] גזולה כו'. כמו בלולב והא דתני לה במתניתין ד' בבי ולא כייב ותני להו משום דיש בכל אחד ואחד מה שאין בחברו הלכך אצטריכי ד' בבי. רש"י: (ה) והטעם מבואר לפי שכתבו דממעטין לר"ט בהדס ה"ה והוא הטעם בערבה. תוי"ט: [י] והצפצפה פסולה. דכתיב קח על מים רבים צפצפה שמו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים מאי נינהו ערבה והא שמו עלמן כצפצפה אלמא גריעותא דבתוכחה כתיב. גמרא: [כ] כמושה. ה"ה לאחר מינין דכמישין כשרים דהא יבש תנן בהו פסול הא כמוש כשר והכי איתא בגמרא בהדיא אלא לגבי ערבה אצטריך סד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא קמ"ל. הר"ן: [ל] מקצת. לאשמעינן דנשרו היינו ברוב וגבי פסולה נקט נפרצה משום דהוי ברוב וגבי כמושה שייך ל' נשרו. הרא"ש: (ו) כלומר ובכלל ערבי נחל הן הון אצפצפה דקרא מיעטה בהדיא: [מ] ג' הדסים. דכתיב ענף עץ עבות ופרש"י ענף חד עץ חד עבות חד: [נ] ושתי ערבות. יליף מדכתיב ערבי נחל שתים: (ז) והא דמכשיר בהדס קטום טפי מבלולב וערבה משום דעכפיו חופין את עליו ואין קטימתו נראית כ"כ. רבינו ישעי' ז"ל: [ס] שלשתן קטומים. אפשר דר"ט בעי ג' מדאו' אלא דלא קפיד אקטימה או אפשר דר"ט לא נקט ג' לעיכובא אלא הרבה דר"י נקט ולא אתא איהו לעיכובא אלא שאין קטימה פוסלת אבל במנינא אפשר דסבר

שדרה איז גרוים א טפח כדי לנענע בו מען זאל קענען שאקלען מיט איהם כשר איז דער לולב כשר: ב הדס הגזול והיבש פסול א הדס וואס איז גיגזלת גיווארין, אדער ער איז טרוקען, איז ער פסול של אשרה א הדס פון א בוים וואס מען האט צו איהם געדינט פאר עבודת גלולים ושל עיר הנדחת אדער דער הדס איז פון אשטאט וואס אלע מענטשין פון שטאט האבין געדינט עבודת גלולים פסול איז דער הדס פסול ווייל מען דארף איהם פאר ברענגען נקטם ראשו אז ער איז אפ גיהאקט גיווארין פון הויבין נפרצו עליו אדער דיא זייטיגע בלעטער פון הדס זענען אראפ גיפאלין או שהיו ענביו מרובות מעליו אדער די טרויבען וואס וואקסין אויף דעם הדס זענען מעהר וויא דיא בלעטער פסול איז דער הדס פסול, אויב די טרויבען זענען שווארץ אדער רויט, אבער אז די טרויבין זענען גרין איז כשר ואם מיעטן כשר און אויב ער האט אפ געריסן די טרויבין ביז זיי זענען גיווארין ווייניגער וויא די בלעטער, איז דער הדס כשר ואין ממעטין ביום טוב און מען טאר זיי ניט אפ רייסין ווייניגער צו מאכין אום יום טוב: ג ערבה גזולה ויבשה פסולה א ערבה א גיגזלטע אדער א טרוקענע איז פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסולה א ערבה וואס מען האט צו איהר געדינט פאר עבודה זרה, אדער זיא איז פון אשטאט וואס אלע מענטשין פון שטאט האבין געדינט עבודה זרה, ווייל מען דארף איהר פאר ברענגען איז זיא פסול נקטם ראשה אז זיא איז אפ גיהאקט גיווארין פון הויבין נפרצו עליה אדער די זייטיגע בלעטער זענען אראפ גיפאלין והצפצפה אדער די בלעטער זענען קיילעכדיג פסולה איז די ערבה פסול כמושה אז דיא בלעטער זענען פאר וויינגעלט גיווארין ושנשרו מקצת עליה אדער אביסיל בלעטער זענען אראפ גיפאלין ושל בעל אדער דיא ערבה וואס וואקסט אין פעלד, ניט אין א טאהל כשרה דיא אלע זענען כשר: ד רבי ישמעאל זאגט שלשה הדסים מען דארף נעמען דרייא הדסים ושתי ערבות און צוויי ערבות לולב אחד איין לולב ואתרוג אחד און איין אתרוג אפילו שנים קטומים אפילו צווייא הדסים זענען הויבען אפ גיהאקט ואחד אינו קטום נאר איינער איז ניט אפ גיהאקט, איז כשר, רבי טרפון זאגט אפילו שלשתן קטומים אפילו אלע דרייא זענען הויבען אפ גיהאקט איז אויך כשר, רבי עקיבא זאגט כשם שלולב אחד אזוי וויא ער נעמט איין לולב ואתרוג אחד און

[ע] הדם אחד וערבה אחת: ה [פ] אתרוג הגזול והיבש פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. של ערלה פסול. של תרומה טמאה פסול. של [צ] תרומה טהורה לא יטול. ואם נטל כשר. של דמאי, ב"ש פוסלין, ובית הלל מכשירין. של מעשר שני בירושלים לא יטול. ואם נטל כשר: ו עלתה חזזית על רובו נטלה פטמתו נקלף [ק] נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול. עלתה חזזית על [ר] מיעוטו. ניטל [ש] עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר. אתרוג הכושי

ה של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. דא"ק ולקחתם לכם שיהי' ראוי לכם (ח): ואם נטל כשר. שהרי יש בה היתר אכילה (ט): וב"ה מכשירין. דהא חזו לעניים כדתנן מאכילין את העניים דמאי: בירושלים כו'. אבל חוץ לירושלים לא דבעינן לכם שיהא ראוי לכם (י): ו עלתה חזזית. כמין אבעבועות דקות (יא): על רובו. במקום אחד הוא דבעינן רובו אבל בב' או ג' מקומות אפי' על מיעוטו פסול ועל פטמתו אפי' כל שהוא פסול שמש הוא נראה יותר מבשאר מקומות: פטמתו. הדד שבראשו כמו פטמא של רמון: נקלף. פסול. ודוקא שנקלף כולו אבל מקלתו כשר. ואית דאמרי איפכא נקלף מקלתו פסול דמחזי כמנומר אבל נקלף כולו כשר והאי נקלף לאו שהוסרה הקליפה עד שנראה הלבנונית שבתוכה דהאי הוה חסר ופסול אלא שנקלף ממנה גלד דק ומראהו ירוק כאשר בתחלה: ניקב. נקב מפולש. מעבר אל עבר אפי' בכל שהוא פסול (יב) ושאינו מפולש ואינו חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה אם הנקב רחב כאיסר פסול פחות מכאן כשר והיינו נקב ולא חסר כל שהוא כשר דתנינן לקמן שאינו מפולש ואינו רחב כאיסר: אתרוג הכושי.

כל"ע דמכשיר בהדס אחד. הר"ן: [ע] הדס אחד. שאינו קטום קאמר ומש"ה לא פריש לה והכי מוכח בגמרא והיינו כחולם דר"י ואכתי פליגי בלכתחל' כדלעיל. תוי"ט: [פ] אתרוג. שנאמר פרי עץ הדר ודרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה פירש"י שהאתרוג דר וגדל באילנות ב' וג' שנים וכשבאין והוכפין של פרשיו עדיין דאשתקד קיימי ביה: (ח) אף ע"ג דגבי תרומה טמאה דרשינן לך שלך תהא להסיק תחת תבשילך כיון דנטמאת ואסורה הכתוב שיין לידיה לך דידיה נמי באר הנאות כמו לכם דלולב דל"ש ביה אכילה. תוס': [צ] תרומה טהורה. כמ"ד בגמרא מפני שמכשיר לקבל טומאה, הר"ב. ופירש"י דאמרינן במתניתין מקבלת אתה מיד כהן ומיד בעלה ומחזרת למים שהיו שורין האגודה כדי שלא יכמשו והוכשרו לטומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב משמרת תרומתי אמר רחמנא משם לא שימור: (ט) בגמרא וז"ל רש"י לכהן וישראל נמי נפיק ביה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילו לבן בתו כהן אבל סדיון אין לו לזיות ניתר לאכילת ישראל. ושאימר כן כפע סוף: (י) א"כ צריך לחלק בין היכא שהמקום מעכבתו מלאכול להיכא דגברא לא חזי דהא בתרומה ודמאי פירשו דאע"ג דלדידיה לא חזי הואיל וחזי לכהן ולעני הוי ראוי לכם והכא דלדידיה נמי חזי בירושלים ואפי' הכי חוץ לירושלים פסול. ובתוי"ט: (יא) ז"ל המגיד חזזית היא כעין גרב הנעשה באתרוג כדמתרגם או ילפת או חזזין ופסול מפני שאינו הדר: [ק] נסדק. יש שפירשו נסדקו מצד לצד ואינו דוקא מלמטה אבל בחוטמו אפי' כל שהוא פסול כדאמרינן בגמרא גבי חזזית כו' ויש מחמירין לפסול כל שהוא סדוק מצד אחד עד חללו או אפי' אינו מגיע לחללו כל שנסדק רוב הקליפה החיצונה הסמכה. הר"ן: (יב) פי' לפירושו אפי' אינו כאיסר וכנ"ש ר"ל כמו שהוא ולא קאי אחסרון כלל דהא מסיים דסיפא דתנן כשר מיירי שאינו מפולש ואינו רחב כאיסר ושיעור כאיסר ר"ל בלא חסרון וקאמר דשאינו מפולש ואינו רחב כאיסר הוא דכשר הא אע"פ שאינו רחב כאיסר ואין בו חסרון אלא שהוא מפולש פסול. תוי"ט וע"ש: [ר] מיעוטו. דוקא באחד כשר אבל כשיש ב' חזזית בב' מקומות אע"ג דעל מיעוטו כן פסול. הר"ן: [ש] עוקצו.

איין אתרוג כך הדס אחד אזוי זאל ער נעמען איין הדס וערבה אחת און איין ערבה: ה אתרוג הגזול והיבש פסול אאתרוג אגינגולטער אדער אטרוקענער איז פסול של אשרה ושל עיר הנדחת פסול אויב דער אתרוג איז פון אבוים וואס מען האט צו אים געדינט פאר עבודת גלולים. אדער ער איז פון אשטאט וואס אלע מענטשן פון שטאט האבען געדינט עבודת גלולים, איז ער פסול של ערלה פסול אדער דער אתרוג איז פון אבוים וואס איז ערלה (עס איז נאך ניט דריי יאהר וויא מען האט דעם בוים געפלאנצט) איז ער פסול של תרומה טמאה פסול אדער דער אתרוג איז פון תרומה וואס איז טמא, איז ער פסול של תרומה טהורה אבער אז דער אתרוג איז פון תרומה וואס איז טהור לא יטול זאל ער איהם ניט נעמען צוא בענטשין מיט איהם ואם נטל כשר און אויב ער האט איהם גענומען און האט געבענטשט מיט איהם איז כשר האט ער יוצא געוועזן של דמאי אויב דער אתרוג איז געקויפט געווארען ביי אעם הארץ, וואס מען וייס ניט צוא ער האט גיגעבען פון דיא אתרוגים תרומה צוא זיין בית שמאי פוסלין בית שמאי זאגין דער אתרוג איז פסול ובית הלל מכשירין און בית הלל זאגין דער אתרוג איז כשר של מעשר שני בירושלים אאתרוג פון מעשר שני אין ירושלים לא יטול זאל ער איהם ניט נעמען צוא בענטשין מיט איהם ואם נטל כשר און אויב ער האט איהם גענומען און ד"ש געבענטשט מיט איהם איז כשר האט ער יוצא געוועזן: ו עלתה חזזית על רובו אז עס איז דא איין פלעק אויף דאס מערסטע טייל פון דעם אתרוג נאדער דיא פלעקין זענען אויף צווייא דרייא ערטער, אפילו וויא פאר נעמען נאר אביסעל פון דעם אתרוג), אדער נטלה פטמתו עס איז אראפ גענומען געווארין דער פיטום נקלף אדער עס איז אפ גישיילט גיווארען דיא דינע הייטעל פון הויבען, אדער נסדק ער איז צו שפאלטין גיווארין, אדער נקב ער איז גילעבערט געווארין, אויב ער איז גילעכערט פון איין זייט ביז דורך דיא אנדערע זייט וחסר כל שהוא פסול אפילו עס פעלט נאר עפעס איז אויך פסול עלתה חזזית על מיעוטו אויב עס איז דא נאר איין פלעק אויף אשטיקל ארט פון דעם אתרוג. אדער נטל עוקצו עס איז אראפ גענומען גיווארען דער האלציל פון אתרוג, אדער נקב ער איז נאר גילעכערט פון איין זייט, און דיא לאך איז ניט ברייט וויא אגראשין ולא חסר כל שהוא און עס פעלט

הכושי פסול. והירוק ככרתי, ר"מ מכשיר, ורבי יהודה פוסל: ז שיעור אתרוג הקטן. ר' מאיר אומר כאגוז, רבי יהודה אומר כביצה. ובגדול כדי שיאחז [ח] שנים בידו אחת. דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר [א] אפילו אחד בשתי ידיו: ח אין אוגדין את הלולב אלא [ב] במינו. דברי רבי יהודה, ר"מ אומר אפי' [ג] במשיחה. אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב. אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה: ט והיכן היו מנענעין [ד] בהודו לה' תחלה וסוף ואנא ה' הושיעה נא. דברי ב"ה, ב"ש אומרים [ה] אף באנא ה' הצליחה נא. אמר ר"ע צופה הייתי בר"ג ורבי יהושע שכל העם

ברטנורא

שגדל כאן והוא שחור פסול אבל כושי שגדל בארץ כוש אורחיה הוא וכשר: ורבי יהודה פוסל. והלכה כר"י. וכל הני פסולים ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני (יג) עם שאר הימים הכל כשר: ז רבי יהודה אומר כביצה. והלכה כרבי יהודה דפחות מכביצה פסול: רבי יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו. והלכה כרבי יוסי: ח בגימוניות של זהב. חוטי זהב כפופין כנימון כמו הלכוף כאגמון וסובבין האגודה: במינו היו אוגדין אותו מלמטה. לקיים מצות אגוד וזה נוי בעלמא הוא (יד) ור"י לטעמיה דאמר לולב צריך אגד הלכך אי אגד לו שלא במינו הוי להו ה' מינין והא קי"ל דלולב א"צ אגד הלכך בהא הלכה כר"מ: ט והיכן היו מנענעין. הכא מהדר תנא להא דתנין לעיל כל לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע אלמא מצוה לנענע והיכן מנענעים: בהודו לה' תחלה. תחלת המקרא: וסוף. סוף המקרא, כי לעולם חסדו. ואית דמפרשי תחלה הודו ראשון וסוף הודו אחרון שבסוף ההלל, והכי מסתברא. וכיצד מנענע מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות (טו) מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. ובהולכה מנענע ג"פ וכן בהבאה וכן

עיקר תוי"ט

פירש"י זנבו כמו בעוקצי הפנים: (יג) והטעם דיו"ט שני דינו כשאר הימים משום דבקיאינן בקביעא דירחא: [ח] שנים. ה"ג הר"ב ופי' שני אתרוגים בידו אחד וטעמא מפרש בגמרא דכיון דמלית לולב בימין ואתרוג בשמאל וזמנין דמחלפי ליה כו' ואתי לאפסוקינהו מיד ליד ולאהוו האתרוג והלולב בידיו עד שיחליף ואי הוה גדול יותר מדאי שמא יפול מידיו ואתי לאפסולי שיהיה בו נקב והר"ב מקיים הגירסא כמשניות ישנות שנים בידו אחת כלומר שלולב והאתרוג מטעם שנזכר: [א] אפי' אחד. וטעמא דר"י לא חייש לדילמא מחיך לבו ולגירסת הר"ב אפי' בב' ידיו כלומר שיאחז שניהם זה בידו א' וזה בידו אחת ולא חייש כו': [ב] במינו כו'. פי' לאגוד עם ההדס והערבות כמ"ש נמי נפרדו עליו וטעמיה דר"י מפרש בגמרא דיליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כו' מה להלן אגודה אף כאן אגודה שלכך במינו דוקא דאל"כ ה"ל ה' מינין ועובר משום בל תוסיף: [ג] במשיחה. כרבנן דברייתא דלית להו לקיחה לקיחה וא"צ אגד ואמרינן בסנהדרין (דף פח) דאי א"צ אגד לית ביה משום בל תוסיף דאינו חיבור עם השאר והראוי לומר סוף המצוה והעידוף כמי שאינו: (יד) נמצא אגד כשאינו לנוי כעצמא ולא נהכשר מצוה לפיכך אינו חוס' לעבור על בל תוסיף, הר"ב: (טו) בגמרא וכהר"ב במנחות (דף סב) מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות הבאות מד' רוחות ומ"ש לצפון ודרום כו' ודאי דלא כסדרן נקטינהו דהא כל פינות כו' לא יהיו אלא לימין כו'. ובשם מהרי"ל כב"י מזרח דרום מערב צפון, ועפי"ם: [ד] בהודו ובאנא. דכתיב אז ירננו עצי היער הודו לה' כי טוב וכתיב נמי בתרים ואמרו הושיענו אלהי ישענו ואיתא במדרש לפי שבר"ה באין לדין ישראל ואו"ה ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהיא שמח והיינו דכתיב ירננו עצי היער כלומר בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבא לשפוט את הארץ ובמה ירננו בהודו ובהושיענא נא. הרא"ש: [ה] אף באנא.

נאר ניט פון איהם נאר מען האט עפעס אריין געשטעקט אין אתרוג און מען האט געמאכט אלאך כשר איז דער אתרוג כשר אתרוג הכושי פסול אשווארצער אתרוג איז פסול והירוק ככרתי און אז ער איז גרין ווי כרתי רבי מאיר מכשיר רבי מאיר זאגט ער איז כשר ורבי יהודה פוסל און רבי יהודה זאגט ער איז פסול: ז שיעור אתרוג הקטן דער שיעור פון אקליינעם אתרוג. רבי מאיר זאגט כאגוז וויא אנוס. רבי יהודה זאגט כביצה וויא. אאיי אבער אז דער אתרוג איז קלענער וויא אנוס אדער וויא אאיי איז ער פסול ובגדול און אגרויסען אתרוג וויא גרוים זאל ער זיין כדי שיאחוז שנים בידו אחת ער זאל קענען האלטען צוויי אתרוגים אין איין האנט אבער אז ער איז גרעסער איז ער פסול דברי רבי יהודה אזוי זאגט רבי יהודה. רבי יוסי זאגט אפילו אחד בשתי ידיו אפילו דער אתרוג איז אזוי גרוים אז ער מוז האלטען איין אתרוג מיט ביידע הענט איז אויך כשר: ח אין אוגדין את הלולב אלא במינו מען טאר ניט בינדען דעם לולב נאר מיט זיין מין, מיט אשטיקול לולב דברי רבי יהודה אזוי זאגט רבי יהודה, רבי מאיר זאגט אפילו במשיחה אפילו מיט אשנירול מעג מען אויך ארום בינדען דעם לולב אמר רבי מאיר האט רבי מאיר געזאגט מעשה באנשי ירושלים איך האב געזעהן ביי דיא מענטשין פון ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן זייא פלעגין ארום בינדען זייערע לולבין בגימוניות של זהב מיט גאלדענע שנירלאך אמרו לו האט רבי יהודה געזאגט צוא רבי מאיר במינו היו אוגדין אותו מלמטה מיט זיין מין [מיט א שטיקעל לולב] האט מען צוא געבונדען דעם לולב מיט דעם הדס און מיט דיא ערבות פון אונטען. זייא זאלען זיין צוזאמען געבונדען. און אויבין אויף דעם לולב אליין פון שיינקייט־וועגין האבען זייא ארום געבונדען מיט דיא גאלדענע שנירלעך: ט והיכן היו מנענעין ווען שאקעלט מען דעם לולב בהודו לה' תחלה וסוף ביי דעם ערשטין הודו און ביי דעם הודו פון סוף הלל ובאנא ה' הושיעה נא און ווען מען זאגט אנא ה' הושיעה נא דברי בית הלל אזוי זאגט בית הלל ובית שמאי אומרים און בית שמאי זאגען אף באנא ה' הצליחה נא אפילו ביי אנא ה' הצליחה נא זאל ער אויך שאקלען דעם לולב אמר רבי עקיבא האט רבי עקיבא געזאגט צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע איך האב געזעהן אויף רבן גמליאל און

העם היו מנענעין את לולביהן והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול, לכשיכנס לביתו יטול על שלחנו. לא נטל שחרית, יטול בין הערבים, שכל היום כשר ללולב: י מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו עונה אחריהן מה שהן אומרים ותהי לו מארה. אם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה: יא מקום שנהגו לכפול יכפול. לפשוט יפשוט. לברך אחריו יברך אחריו. הכל במנהג המדינה. הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו [ו] אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית: יב בראשונה היה לולב ניטל במקדש ז'.

בעליה וכן בירידה על כל אחד ואחד ג' פעמים: והן לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. בלבד. ואין כך הלכה (טז) אלא כדברי ב"ה: יטול על שלחנו. אם שכח ולא נטל לולב קודם אכילה יפסיק סעודתו ויטול על שלחנו: י מי שהיה עבד או אשה או קטן וכו'. מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן לכך צריך שיענה אחריו מלה במלה מה שהוא אומר: ותהי לו מארה. שלא למד (יז): עונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר שכך היו רגילים לענות אחר מקרא את הלל על כל דבר ודבר הללויה: יא מקום שנהגו לכפול. כל פסוק ופסוק מאודך ולמטה עד סוף ההלל כופלים לפי שכל אותו הפרשה מהודו לה' כי טוב עד אודך כי עניתני כלו כפל במקרא ומאודך ולמטה אינו כפול לכך נהגו לכפול המקראות הללו: לברך אחריו וכו' הכל כמנהג המדינה. אבל בברכת ההלל לפניו (יח) מצוה היא בכ"מ ואינה תלויה במנהג: הלוקח לולב מחבירו. עם הארץ (יט): בשביעית. שע"ה חשוד על השביעית והוי דדמי לולב יכול ליתן לו לפי שהלולב עץ בעלמא הוא ואין בו קדושת שביעית דמי אתרוג אינו יכול ליתן לו שפירות שביעית צריכים להתבער בשביעית הן ודמיהן הלכך צריך שיקח ממנו האתרוג במתנה ולא יתן לו דמיו שמא לא יבערם ע"ה בקדוש' שביעי': יב במקדש ז'. דדרשינן לפני ה' אלהיכם ז' ימים ולא בגבולין ז' ימים:

ר"ל הס"ל דאפ"ג דגבי ירננו כו' לא כתיב אלא ואמרו הושיעו היינו דלא נקט אלא תחלת המקרא דאנא הושיעה וה"ה לסופו דהצליחה הואיל ומקרא אחד הוא ולפי שב"ה באו להוסיף על דברי ב"ש סדרום אחריהם, תוי"ט: (טז) לפי מה דמשמע דר"ג ור"י כב"ש ס"ל היאך כתב ואין כך הלכה ונראה שהר"ב גירסא אחרת היתה לו וכן גרס בירושלמי כמו בסודו לא. ועי' תוי"ט: (יז) שאלו למד לא היו מקרים אותו כיון שצריך לענות אחריהם כל מה שהיה אומר אבל כשהגדול מקרא אותו והוא עונה אחריו הללויה לא אמר שתבא עליו מארה שדרך הגדול להקרות ועי' לבקיאים. הר"ב: (יח) גמרא. וטעמא איתא במגילה (דף כא) כל המצות כלן מברך עליהן עובר לעשייתן בלישנא והוא עבר לפניהם ואף דהלל תקנת נביאים היא וא"כ היקשי היכי מברכינן וצונו. תירץ כגמרא מלא תסור. א"כ שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך: (יט) והלוקח חבר דאי ע"ה מי לייט למסבר לחבירו וא"ה קרי ליה הכירו כמ"ש הספות במ"ב פ"ד דדמאי. תוי"ט: [ו] אתרוג. דאתרוג בכלל לולב דקתני וז"ל רש"י אבל שקונה שהשנא כולם מע"ה

רבי יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן אלע מענטשין אין שוהל האבען געשאקילט זייערע לולבים והם לא נענעו און זייא האבען ניט מער געשאקילט אלא באנא ה' הושיעה נא נאר ביי אנא ה' הושיעה נא מי שבא בדרך ווען איינער איז גיקומען אין וועג ולא היה בידו לולב ליטול און ער האט ניט גיהאט אלולב צו בענטשין מיט איהם לכשיכנס לביתו אז ער וועט קומען אהיים יטול על שלחנו זאל ער בענטשין אויף דעם לולב אפילו ביא דעם טיש (דאס הייסט אפילו אין מיטען עסין) אויב ער האט פאר געסין צוא בענטשין פאר דעם עסין לא נטל שחרית אז ער האט ניט גענומען דעם אתרוג אין דער פריא יטול בין הערבים זאל ער אים נעמען אפילו פארין נאכט שכל היום כשר ללולב ווארום אגאנצען טאג מעג מען בענטשין לולב: י מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו ווען איינער קען ניט זאגען הלל. נאר אקנעכט אכנעני, אדער אאשה. אדער אקליינער זוהן זאגט פאר איהם הלל עונה אחריהן מה שהן אומרים (זאל ער מיט זאגין מיט זייא) וואס זייא זאגין ותהי לו מארה און עס זאל אויף איהם זיין אפלוכונג פאר וואס ער האט ניט גילערנט אם היה גדול מקרא אותו אויב אגרויסער מענטש האט גיזאגט פאר איהם הלל עונה אחריו הללויה ענטפערט ער נאך אים הללו יה אויף יעדער פסוק: יא מקום שנהגו לכפול יכפול אויף דעם ארט וואס דער מנהג איז פון אודך ביז סוף הלל זאל מען זאגין יעדין פסוק צוויי מאהל. מוז מען זאגען יעדער פסוק צוויי מאהל. און וואו דער מנהג איז לפשוט מען זאל זאגען אלע פסוקים נאר איין מאהל יפשוט זאל מען זאגען אלע פסוקים נאר איין מאהל לברך אחריו וואו דער מנהג איז מען זאל זאגין אברכה נאך הלל יברך אחריו מוזען אלע זאגען אברכה נאך הלל הכל במנהג המדינה אלץ מוז מען טאהן וויא דער מנהג איז אין דער מדינה הלוקח לולב מחבירו בשביעית אז איינער קויפט אלולב פאר זיין חבר (אעם הארץ) אום שביעית אפילו דער עם הארץ איז השוד ער זאל ניט מפקיר זיין דיא געלט וואס ער נעמט פאר דעם לולב. פון דעסטוועגין מעג מען. ווייל דער לולב איז ניט היילינ פון שביעית. נאר נותן לו אתרוג במתנה דעם אתרוג מוז דער עם הארץ שיינקען לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית ווייל דער למדן טאר ניט קויפען דעם אתרוג פון עם הארץ אום שביעית. ווייל דער אתרוג איז היילינ פון שביעית. דארף זיין דער אתרוג הפקר אדער דיא געלט וואס מען נעמט פאר איהם דארף זיין הפקר. און דער עם הארץ איז אין חשד אז ער וועט די געלט ניט מפקיר זיין: יב בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה אין אנהייב ווען דער בית המקדש איז גיוועז פלעגט מען נעמען דעם לולב אין בית המקדש אלע זיבען טעג סוכות

ובמדינה יום א'. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה [ז] זכר למקדש. [ח] ושיהא יום הנף כלו אסור: **יג** יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת. כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת. למחרת משכימין ובאין כל א' ואחר מכיר את שלו ונוטלו. מפני שאמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו. ושאר ימות החג אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו: **יד** רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרה"ר פטור. [ט] מפני שהוציאו ברשות: **טו** [י] מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזירתו

במדינה. בירושלים שאף הוא כגבולין לענין זה: ושיהא יום הנף. של עומר דהיינו יום ט"ז בניסן: **כלו** אסור. דבזמן שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלין חדש בו ביום דכתיב עד הביאכם וכשחרב בית המקדש מותר מן התורה משהאיר המזרח דאמרינן כתוב א' אומר עד עצם היום הזה דמשמע משהאיר המזרח וכתוב א' אומר עד הביאכם הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם בזמן דליכא עומר עד עצם היום ואסר ר' יוחנן בן זכאי עליהם כל היום משום מהרה יבנה בית המקדש (כ) ויאמרו אשתקד מי לא הוה אכלינן משהאיר המזרח השתא נמי ניכול: **יג** יום טוב הראשון כו'. דאמרינן לקמן דמצות לולב דוחה את השבת ביום טוב הראשון לבדו לפיכך היו מוליכים את לולביהם מע"ש (כא): **אין אדם יוצא וכו'**. דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון לכם משלכם ואם נתנו לו חבירו במתנה אפי' ע"מ להחזיר שמה מתנה ונוטלו ויוצא בו ואח"כ מחזירו ואם לא החזירו אגלאי מלתא למפרע דגזול היה בידו מעיקרא ולא יצא ידי חובתו: **יד** פטור מפני שהוציאו ברשות. כגון שלא יצא ידי חובת נטילה בשעה שהוציאו אבל יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו חייב דלא טריד מהשתא במצוה לעבורה והיכי משכחת דלא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו דהא מדאגביה נפק ביה משכחת ליה כגון שהפכו (כב) שכל המצות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנא' עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן. א"נ שהוציאן בכלי דלקיחה ע"י ד"א דרך בזיון לא שמה לקיחה, והלכה כר"י: **טו** מקבלת אשה. את הלולב ולא אמרינן דמטלטלת מידי דלא חזי לה: ומחזירתו למים. שלא

כומן לו יבקש ממנו שיתן לו: [ז] זכר למקדש. מנין דעבדינן זכר למקדש דא"ק ציון דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה. גמ': [ה] ושיהא כו'. משמע שחקנה כיחד והלכך כיון דמייתי הראשונה אבל תני לשנייה דעמה: (כ) ומקשים בגמרא דאבני אימת אי ביום ט"ז כבר טוסר משהאיר המזרח אלא דבננה קודם ט"ז מתלית ספהרי כו' ומשני דאבני בגולה אי נמי סמוך לשקיעת החמה ופי' רש"י דהיא היא ומרוב הטרחות שיש בקצירת העומר עד הבאתו כדתנן התם לא יספיקו להקריבו למחר קודם חצות: (כא) כשילתו בלכד דוחה שבת. הר"נ. כלומר אבל לא לענין הולאה. ובגמ' דמ"ד מסקינן דהכא בגבולין מיירי מדלא קתני לגר שבת ומיהו בזמן שבהמ"ק קיים דניטל בשבת ביום הראשון במקדש ובמקומות הסמוכים שבלוחי ב"ד מגיעים שם ויודעי' אימתי הוקבע החדש אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים אע"פ שעדיין קבעו על פי הראייה הואיל ואין כאן מקדש שניטל הלולב בו השוו חכמים מדותיהם בכל המקומות כי הינה שלא תהא תורה כשתי תורות: [ט] מפני כו'. שהיה טרוד במצוה ומחשב ועוסק ועמכר נעשותה ומתוך כך טעה ושכח שבת והך מתני' דוקא בזמן שבהמ"ק קיים, הר"ן: (כב) וכתבו התוס' דסוגיא דהכא ס"ל דמצות א"צ כונה דהא במילה לרה"ר אין צריך מתכוין לצאת ועוד דאיירי בהולך אלא קי לנמוד: [י] מקבלת אשה. דמ"ד הואיל ואשה נמי בת חיובא היא אימא לא תקבל דלגבה

ובמדינה יום אחד און אין גאנץ ארץ ישראל פלעגט מען נעמען דעם לולב נאר דעם ערשטען טאג סוכות משחרב בית המקדש אז דער בית המקדש איז חרוב געווארין התקין רבן יוחנן בן זכאי האט רבן יוחנן בן זכאי געמאכט אתקנה שיהא לולב ניטל במדינה שבעה מען זאל נעמען דעם לולב אין גאנץ ארץ ישראל אויך זיבען טאג זכר למקדש איין אנדיינקונג צום בית המקדש ושיהא יום הנף כולו אסור און דער טאג וואס מען פלעגט מקריב זיין דעם עומר, דעם זעכצענטען טאג אין ניסן, זאל מען אגאנצין טאג נים טארין עסין דיא נייע תבואה, און ווען דער בית המקדש איז געוועזן נאכדעם וויא מען האט מקריב געוועזן דעם עומר האט מען גיגעסין נייע תבואה אין דעם זעלבינגען טאג: **יג** יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת אז דער ערשטער טאג סוכות איז געוועזן שבת כל העם מוליכין את לולביהן לבית הכנסת ערב שבת האבין אלע יודין געבראכט זייערע לולבים אין שוהל למחרת אויף מארגין אום שבת משכימין ובאין זענען זייא אויף גישטאנען פריה און זענען גיקומען אין שוהל כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו יעדער האט דער קענט זיין לולב און האט איהם גינומען מפני שאמרו חכמים ווייל די חכמים האבין גיזאגט אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו אמענטש איז נים יוצא דעם ערשטען טאג סוכות מיט זיין חברס לולב, נאר מיט זיין אייגענעם. דריבער האט יעדער גיזוכט דער קענען זיין לולב ושאר ימות החג און די איבעריגע טעג סוכות אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו איז אמענטש יוצא מיט זיין חברס לולב: **יד** רבי יוסי זאגט יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת אז דער ערשטער טאג סוכות איז געוועזן שבת ושכח און ער האט פאר געסין אז היינט איז שבת, אדער ער האט פאר געסין אז מען טאר נים ארויס טראגין דעם לולב אום שבת פון שטוב אין גאס והוציא את הלולב לרשות הרבים און ער האט ארויס גיטראגין דעם לולב אין גאס און ער האט נאך נים גיבענטשט מיט דעם לולב. דהיינו ער האט איהם ארויס גיטראגין פאר קערט ווי ער וואקסט פטור דארף ער נים ברייגגען אקרבן מפני שהוציאו ברשות ווייל ער האט גיוואלט האלטין דעם לולב ער זאל מיט איהם יוצא זיין, איז ער דאך גיוועזן פאר טראכט צו טאהן אמצוה, און דורך דעם האט ער פאר געסין און האט איהם ארויס גיטראגין, דריבער איז ער פטור: **טו** מקבלת

ומחזירתו למים [כ] בשבת. רבי יהודה אומר בשבת מחזירין. וביום טוב מוסיפין. ובמועד מחליפין. קטן היודע לנענע חייב בלולב:

יכמשו: בשבת מחזירין. שהרי מהם נטלום היום אבל לא מוסיפין וכ"ש שאין מחליפין: ביום טוב מוסיפין. אבל לא מחליפין לשפוך אלו ולתת אחרים מהן דטרח להקן מנא: ובמועד. בחול המועד מצוה להחליף, והלכה כרבי יהודה: חייב בלולב. לחנכו מדברי סופרים:

איסור טלטול קמ"ל כיון דכשר לנטילת אגשים מותר כלי שלו ומותר בטלטול נמי. גמרא: [כ] בשבת. כזמן שהיו נוטלין לולב בשבת. הר"ב:

אשה אשה נעמט צו דעם לולב מיד בנה פון איהר זוהן ומיד בעלה און פון איהר מאן ומחזירתו למים בשבת און זיא שטעלט איהם צוריק אריין אין וואסער אום שבת, רבי יהודה זאגט בשבת מחזירין אום שבת שטעלט מען צוריק אריין אין די זעלבינע וואסער וואס ער איז געשטאנען ביום טוב מוסיפין אום יום טוב מעג מען צוא גיסען אביסיל פרישע וואסער ובמועד מחליפין און אום חול המועד איז א מצוה מען זאל אלע טאג אריין שטעלין דעם לולב אין פרישע וואסער קטן היודע לנענע אקינד וואס ווייסט וויא צוא שאקלען מיט דעם לולב חייב בלולב איז דער פאטער מחויב איהם צוא געבין א לולב:

גמרא סוכה דף מא ע"ב

תוספות

ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד. עדלא כתיב ולקחת ל' יחיד וגבי סוכה לא צריך קרא דהא כתיב כל האזרח:

אלא א"כ נתן לו במתנה. וכאתרוג השותפין נמי לא נפיק כדמוכח בשלהי יש נוחלין (דף קלז ע"ב) גבי אחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית ולא חשיב שלו כיון דאין מיוחד שלו אלא כשאול כי והיינו יולא בו. ומה שנהגו הקהל לקנות אתרוג בשותפות ומכוונין מותן

גמרא

הלכה ה' כלה כלי השילין דגבורה דמלכות דבריאה אכדטם מנה"ם.

אין אדם יוצא ידי חובתו וכו'. מנה"מ דת"ר ולקחתם שתהא לקיחה ביד כל אחד וא' לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול. מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חבירו אא"כ נתנו לו במתנה. ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ור"ע שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד שלקחו באלף זוז. נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לרבי יהושע במתנה. נטל רבי יהושע ויצא בו ונתנו לר"א בן עזריה במתנה. נטלו ר"א בן עזריה ויצא בו ונתנו במתנה לר"ע. נטלו ר"ע ויצא בו והחזירו לר"ג. למה לי למימר החזירו, מלתא אגב אורחא קמ"ל דמתנה על מנת להחזיר שמיה מתנה. כי הא דאמר רבא הא

רש"י

מנה"מ. דאין אדם יוצא בלולבו של חברו: לכם. משלכם משמע: הא קמ"ל. דר"ג ע"מ שיחזירוהו לו נתנה להם ואפ"ה הוא

אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חברו אז איינער נעמט סוכות א פרעמדין לולב און בענטשט מיט איהם איז ער ניט יוצא, האט ער ניט מקיים געווען די מצוה, זאגט די גמרא מנא הני מילי פון וואנען ווייסין מיר דעם דין דתנו רבנן וואורום דיא רבנן האבין געלערנט עס שטייט אין פסוק ולקחתם איהר זאלט נעמען דעם ערשטען טאג סוכות אאתרוג מיט אלולב און הדסים מיט ערבות שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד יעדער יוד מוז נעמען דיא אלע פיר מינים לכם צו אייך מיינט מען משלכם די פיר מינים זאלין זיין אייערע להוציא את השאול ואת הגזול די פיר מינים זאלין ניט זיין געבארגטע און ניט גענזלטע מכאן אמרו חכמים פון דעם פסוק האבין די חכמים געלערנט צו זאגין אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו אלא אם כן נותנו לו במתנה אמענטש איז ניט יוצא די מצוה פון לולב דעם ערשטען טאג סוכות מיט זיין חברס לולב סיידען דער חבר האט איהם דעם לולב געשיינקט ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה עס האט געטראפין רבן גמליאל און רבי יהושע און רבי אלעזר בן עזריה און רבי עקיבא זענען געווען אין אשיף אויף דעם וואסער אום יום טוב סוכות ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז און די דרייא חכמים האבין קיין לולב געהאט נאר רבי גמליאל האט געהאט אלולב וואס ער האט איהם געקויפט פאר טויזענד גילדין נטלו רבן גמליאל ויצא בו רבן גמליאל האט גענומען דעם לולב און האט מיט איהם יוצא געווען ונתנו לרבי יהושע במתנה נאכדעם האט רבן גמליאל געשיינקט דעם לולב צו רבי יהושע נטל רבי יהושע ויצא בו האט רבי יהושע גענומען דעם לולב און האט מיט איהם יוצא געווען ונתנו לרבי אליעזר בן עזריה במתנה נאכדעם האט ער געשיינקט דעם לולב צו רבי אלעזר בן עזריה נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו האט רבי אלעזר בן עזריה גענומען דעם לולב און האט מיט איהם יוצא געווען ונתנו במתנה לרבי עקיבא נאכדעם האט ער געשיינקט דעם לולב צו רבי עקיבא נטלו רבי עקיבא ויצא בו האט רבי עקיבא גענומען דעם לולב און האט מיט איהם יוצא געווען והחזירו לרבן גמליאל און ער האט דעם לולב צוריק גיגעבין צוא רבן גמליאל, פרעגט די גמרא למה ליה למימר החזירו צוא וואס דערציילט מען ווי האבן דם לולב צוריק גיגעבין צו רבן גמליאל, ענפערט די גמרא מלתא אגב אורחא קא משמע לן בייא דעם וועג (בייא דעם דערציילונג) לערנען מיר אדין דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אז איינער זאגט צו זיין חבר איך שיינק דיר דעם לולב (אדער איין אנדער זאך) אויף אשעה אויף

לך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא. למה לי למימר שלקחו באלף זוז להודיעך כמה מצות חביבות עליהן. א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא צלויי קא מצלי ביה. מיתיבי לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בחיקו ויתפלל. ולא ישתין בהם מים. ולא ישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי. ואמר שמואל סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן. התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו. תניא ר"א בר צדוק אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו. הולך לבית הכנסת ולולבו בידו.

תוספות

שיהו כלם זוכין כל אחד ואחד חלקו לחבירו ע"מ להחזיר ויש לסמוך דכיון דקנאוהו על מנת לצאת בו ואף ע"ג שלא פירשו שמתנה דמלתא כאלו פירשו דמי כיון דבענין אחר אין יכולין לצאת בו:

ואם לאו לא יצא. ומה שלא החזירו ר' יהושע לר"ג אלא נתנו לר' אלעזר בן עזריה ור' אלעזר בן עזריה לר' עקיבא דעתו של רבן גמליאל היה שיצאו כלם ואח"כ יחזירוהו:

ואמר שמואל סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן. אצטריך ליה לשמואל למימר דלא תימא דוקא תפילין וס"ת דאיכא בזיון כתבי הקדש בנפילתו פליג בהו טפי ואין דעתו מתיישבת בתפלתו:

רש"י

מתנה עד שיצאו בו: החזירו יצא. דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה והרי החזירו לו אבל אם לא החזירו אגלאי מלתא דמעיקרא גזל הוא בידו: הוה מצלי ביה. כשהיה מתפלל היה לולבו בידו מרוב חיבתו עליו היה מתפלל בו: לא יאחוז אדם וכו'. מפני שטרוד הוא במחשבתו שלא יפלו מידו ויתבזו ואין דעתו מיושבת עליו בתפלתו: לא ישן בהם וכו'. שמא יפלו מידו: סכין. מתירא שמא יפול ויתקע לו ברגלו: וקערה. מלאה ומעות שלא יתפזרו: וככר. שאם יפול יהא נמאס: לאו מצוה ניגהו. לאוחזו והויין עליו למשא: הכא. נטילתה ולקיחתה מצוה היא ומתוך שחביבה מצוה עליו

דעם תנאי נאך די שעה זאלסטו מיר צוריק געבין דאס הייסט געשיינקט כי הא דאמר רבא אזוי וויא רבא האט גיזאגט אז איינער זאגט צו זיין חבר הא לך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נא דיר דעם אתרוג אויף דם תנאי נאכדם בענטשין זאלסטו מיר אים צוריק געבין נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא און ער האט גענומען דעם אתרוג און האט אויף איהם גיזאגט די ברכה און האט גישאקילט מיט איהם צו הלל און געגאנגען מיט איהם הקפות און האט צוריק גיגעבין דעם לולב מיט דעם אתרוג, בייא וועמען ער האט איהם גענומען, האט ער גיטאהן א מצוה און עס איז א מצוה, און אויב ער האט ניט צוריק גיגעבין דעם לולב מיט דעם אתרוג האט ער ניט יוצא גיוועזן, איז דאס קיין מצוה גיוועזן, ווייל ער האט דעם לולב גע־גזלת באלד וויא ער האט איהם גינומען פון זיין חבר. ווארום ער האט איהם גענומען אויף דעם תנאי ער זאל איהם צוריק געבין און האט ניט צוריק גיגעבין, פרעגט דיא גמרא למה לי למימר שלקחו באלף זוז צו וואס דערציילט מען אז רבן גמליאל האט געקויפט דעם לולב פאר טויזענד גילדין, ענטפערט די גמרא להודיעך כמה מצות חביבות עליהן מיר זאלין וויסען וויא ליב מצות זענען ביי זייא גיוועזן אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא צלויי קא מצלי ביה מר דער זוהן פון אמימר האט גיזאגט צו רב אשי מיין פאטער פלעגט האלטין דעם לולב די גאנצע צייט וואס ער האט געדאווינט, זאגט דיא גמרא מיתיבי איך וועל דיר א קשיא פרעגין מיר האבין גילערינט לא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בחיקו ויתפלל א מענטש ווען ער דאווינט זאל ער ניט האלטין תפילין אין האנט און ניט א ספר תורה אין שויס [אין בוזים] ולא ישתין בהם מים און ווען ער האלט תפילין אדער א ספר תורה זאל ער ניט משתין זיין ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי און ווען ער האלט די תפלין אדער די ספר תורה זאל ער ניט שלאפין, ער זאל זיך ניט לייגען שלאפין צו שלאפין עטליכע שעה און אפילו ניט אויף א קליינע צייט, דהיינו אפילו אויף א פערטיל שעה אויך ניט ואמר שמואל סכין וקערה ככר ומעות הרי אלו כיוצא בהן און שמואל האט גיזאגט א מעסער און א שיסעל מיט עסין און א ברויט און געלט טאר מען אויך ניט האלטין אין האנט ווען מען דאווינט, ווייל ער האט מורא דער מעסער וועט ארויס פאלין פון האנט און וועט איהם שאדין טאהן אדער די שיסעל מיט עסין וועט אויס גי־גאסין ווערין, דער ברויט וועט בעשמוצט ווערין די געלט וועט פארווארפין ווערין דריבער קען ער ניט טראכטין וועגין דעם דאווענען, איז דאך א קשיא וויא אזוי האט אמימר גימעגט האלטין דעם לולב אין האנט ווען ער האט געדאווינט, ענטפערט די גמרא התם לאו מצוה נינהו וטריד בהו די אלע זאכין וואס מען האט דא גירעכינט האלט מען ניט וועגין מצוה נאר ער האלט זייא געוויס ווייל ער מוז זייא היטען און ער האט זייא ניט וואו צוא לייגען אדער ער האט ניט וועמען צוא געבין מען זאל זייא היטען, דריבער איז דאס היטונג אויף איהם א משא, קען ער ניט אין זינען האבין דאס דאווענען הכא מצוה נינהו ולא טריד בהו אבער דא האלט ער דעם לולב ווייל עס איז א מצוה און דער לולב איז איהם ליב איז דאס האלטין בייא איהם קיין משא קען ער בעסער אין זינען האבין צוא היטען דעם לולב און טראכטין אין דאווענען ער זאל הערין וואס ער רעט תניא רבי אלעזר בר צדוק אומר מיר האבין גילערינט רבי אלעזר ברבי צדוק האט גיזאגט כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אזוי איז גיוועזן דער פירונג פון דיא מענטשין פון ירושלים אין דעם יום טוב סוכות אדם יוצא מביתו לולבו בידו א מענטש איז ארויס גע־

קורא ק״ש ומתפלל ולולבו בידו. קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע. הולך לבקר חולים לנחם אבלים ולולבו בידו. נכנס לבית המדרש משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו. מאי קמ״ל להודיעך כמה היו זריזין במצות:

אין משאה ושימור׳ ככד עליו ולא טריד: קורא בתורה. צריך להניח הלולב לפי שגולל ס״ת ופותחו: נכנס לבית המדרש. טרוד בשמעתא ויפול מידיו:

גאנצן פון שטוב אין גאס האט ער געהאלטן דעם לולב אין האנט הולך לבית הכנסת לולבו בידו ער גייט אין שוהל אונ האלט דעם לולב אין האנט קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו ער לייענט קריאת שמע אונ דאווינט שמונה עשרה אונ האלט דעם לולב אין האנט קורא בתורה ונושא את כפיו ומניחו על גבי קרקע אבער ווען ער גייט לייענען אין די ספר תורה מוז ער דעם לולב אוועק לייגען פון האנט, ווייל ער דארף די ספר תורה צו וויקלען אונ אויף וויקלען. אונ ווען ער גייט דוכנען מוז ער אויך דעם לולב אוועק לייגען פון האנט, אונ ער שטעלט איהם אויף די ערד הולך לבקר חולים לנחם אבלים ולולבו בידו ווען ער גייט צו אקראנקען זעהן וואס ער מאכט, אדער ער גייט טרייסטן אאבל, האלט ער דעם לולב אין האנט נכנס לבית המדרש אז ער גייט אריין אין בית המדרש לערנען משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו שיקט ער אוועק דעם לולב אהיים דורך זיין זוהן אדער דורך זיין קנעכט אדער דורך זיין שליח. זאגט דיא גמרא מאי קא משמע לן וואס דערציילט אונז רבי אלעזר להודיעך כמה היו זריזין במצות מיר זאלין וויסען וויא שטארק זייא האבין געהיט די מצות:

זוהר אמור דף קא ע״ב ת״ת דאצילות יוד הא ואו הא

אמר ר׳ יוסי תנן (ויקרא טז) ונתן אהרן על שני השעירים גורלות. אי הכי יקרא הוא דעזאזל המיתון עבדא דשדי עדבין במאריה ארחיה דעלמא דעבדא לא נטל אלא מה דיהיב ליה מאריה. אבל בגין דסמאל זמין האי יומא בדלטורא ובגין דלא יהא ליה פטרא (ס״א בהאי עדבא הוא סלקא ביה) יהבין ליה חולקא בהאי. והאי עדבא מגרמיה הוא דסליק ביה דאמר ר׳ יהודה א״ר יצחק מלה עלאה אשכחנא בעדבא. עדבא דיהושע כתיב ביה (במדבר כו) על פי הגורל. ע״פ הגורל ודאי דאיהו אמר דא חולקא דיהודה דא דבנימין וכו׳ וכן כלהו אוף הכא כיון דכהנא שוי ידוי איטון עדבין מדלגי וסלקין בידא דכהנא (נ״א דסלקין עדבין בידא דכהנא איטון מדלגי מן ידוי) ושראן באתרייהו. הה״ד (שם) והשעיר אשר עלה עליו הגורל. עלה עליו ודאי. ולא דא בלחודוי אלא בכל זמנא דלטורא זמין ואתיהיב ליה רשותא בעינן לשוחא לקבליה כמה דיתעסק ושביק לון לישראל. בהאי יומא דלטורא זמין לאללא ארעא. הה״ד (איוב א) ויאמר יי׳ אל השטן מאין תבא. והא תנינן משוט בארץ. מאי הוא. אלא האי הוא דלטורא רבא מקטרגא דישראל והא אתערו חברייא (דודאי) בההיא שעתא דהוו זמינין ישראל למעבר ימא ולאתפרעא ממצראי אמר אנא אעברנא בארעא קדישא והמינא דלא אתחזון אלין למיעל בגוה אי אנת דאין דינא דינייהו הכא ממצראי מה שניין אלין מאלין או ימותון כלהו כחדא או יהדרון כלהו למצרים ולאו אנת הוא דאמרת (בראשית טו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. והא לא סליקו מחושבנא אלא רד״ו ולא יתיר. אמר קב״ה מאי אעביד אשתדלותא בעייא הכא לאיתאה קרבא לקבליה יהיבנא ליה במה דיתעסק וישבוק בהו לבני והא אשתכח במאן דיתעסק מיד אמר ליה השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ. מיד פלג ליה דלטורא במלי ויען השטן את יי׳ ויאמר החנם ירא איוב את אלהים:

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

הרמב״ם הלכות ברכות פרק ו

(א) כל הצריך נט״י והטביל ידיו במי מקוה אינו צריך דבר אחר. ואם הטבילן במים שאין בהם שיעור מקוה או במים שאובין שבקרקע לא עשה כלום שאין

משערי תשובה לר׳ יונה דף לו ע״ב.

מי שמשמה את חבירו לאמר כי עשה עמו טובה או דבר טוב עליו ולא עשה אמרו רז״ל אסור לגנוב דעת הבריות ואפי׳ דעת נכרי. והנה החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל יותר

(א) כל הצריך נטילת ידים והטביל ידיו במי מקוה אינו צריך דבר אחר דער מענטש וואס דארף וואשען דיא הענט אונ ער האט זייא ניט געוואשען נאר ער האט זייא איינגעטונקט אין די וואסער וואס אין אמקוה. דארף ער שוין ניט מער, דארף ער זייא ניט וואשען ואם הטבילן במים שאין בהם שיעור מקוה אונ אויב ער האט איינגעטונקט דיא הענט אין אמקוה וואסער נאר אין די וואסער איז ניטא אזוי פיל וואסער וויא עס דארף זיין אין אמקוה או במים שאובין שבקרקע אדער ער האט איינגעטונקט זיינע הענט אין וואסער וואס אויף דיא ערד וואס זענען אנגינאסען געווארען מיט אכלי אדער זייא זענען אזוי געשעפט געווארען

מי שמשמה את חברו לאמר כי עשה עמו טובה או דבר טוב עליו ולא עשה ווען איינער נארט זיין חבר ער זאגט ער האט איהם געטאהן אטובה אדער ער זאגט ער האט גירעדט גוטעס פון זיינעטוועגין אונ עס איז ליגען ער האט איהם קיין טובה גיטאהן אונ ער האט נאר ניט גירעדט פון זיינעט וועגין אמרו זכרונם לברכה האבען דיא חכמים גיזאגט אסור לגנוב דעת הבריות מען טאר ניט גנבענען דעם מיינונג פון אמענטש ואפילו דעת נכרי אפילו דעם מיינונג פון אעכו״ם טאר מען אויך ניט גנבענען. מען זאל דעם עכו״ם אויך ניט נארען והנה החטא הזה חמור אצל חכמי ישראל מאד יותר מגזל הנכרי ביי דיא

מגזל הנכרי יען וביען כי שפת שקר אשמה רבה ונתחייבנו על גדרי האמת כי סוד מיסודי הנפש מי שמשתבח במעלות שאינם נמצאות בו אמר שלמה הע"ה לא נאה לנבל שפת יתר אף כי לנדיב שפת שקר פי' אין לנבל להתגאות ולהתנשא במעלות אבותיו כי אמרו במקרא שלמעלה מזה ותפארת בנים אבותם אף כי אין לנדיב להתכבד בשקר ולאמר כה עשיתי ופזרתי ונתתי ולא כן עשה וזה גנאי לכל אדם כ"ש לנדיב וגנה נדבותיו אשר עשה כי הלל נפשו על מה שלא עשה כי זאת תהיה לעדה כי לבו בכל צדקותיו אשר עשה לשם ולתהלה :

המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה : (ב) כל הנוטל ידיו צריך להזהר בארבעה דברים במים עצמן שלא יהיו פסולים לנט"י ובשיעור שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידים ובכלי שיהיו המים שנוטלין בהן בכלי . ובנוטל שיהיו המים באין מכח נותן: (ג) ארבעה דברים פוסלין את המים. שנוי מראה וגלוי . ועשיית מלאכה בהן והפסד שמונע את הבהמה מלשתות מהן . כיצד מים שנשתנו מראיהן בין בכלים בין בקרקעות בין מחמת דבר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן הרי אלו פסולין וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתיה נפסלו בנטילת ידים :

חכמים איז דיא עבירה פון גענארען אנכרי ערגער וויא צוא גזלנן ביי אנכרי יען וביען כי שפת שקר אשמה רבה ונתחייבנו על גדרי האמת ווייל ליגען זאגען איז אגרויסע זינד מיר זענען מחויב צוא זיין אמתה מענטשין כי היא מיסודי הנפש ווייל אמת איז פון דיא נשמה (און דיא נשמה איז פון הקב"ה וואס איז אלץ אמת) מי שמשתבח במעלות שאינם נמצאות בו דער מענטש וואס לויבט זיך אליין מיט אזעלכע מעלות וואס ער האט זייא ניט אמר שלמה עליו השלום האט שלמה המלך גזאגט לא נאוה לנבל שפת יתר עס איז ניט שיין פאר דעם שלעכטין מענטש איבעריגע רייד אף כי לנדיב שפת שקר אזוי איז ניט שיין פאר דעם גוטען מענטש צוא זאגען אליגען פירוש אין לנבל להתגאות ולהתנשא במעלות אבותיו דער שלעכטער מענטש דארף זיך ניט גרויס האלטען מיט דיא מעלות פון זיינע אלטערין כי אמרו במקרא שלמעלה מזה ותפארת בנים אבותם אין דעם פריערדיגן פסוק שטייט די שיינקייט פון די קינדער זענען זייערע אלטערין, אבער דער שלעכטער מענטש פארשעמט זיינע אלטערין אף כי אין לנדיב להתכבד בשקר אזוי דארף ניט דער גוטער מענטש זיך נעמען כבוד דורך פאלשקייט ולאמר כה עשיתי ופזרתי ונתתי ער זאל זאגען אזוי האב איך גיטאהן און אזוי האב איך גיגעבין צדקה ולא כן עשה און ער האט ניט אזוי גיטאהן ער האט גאר ניט גיגעבין וזה גנאי לכל אדם און דס איז ניט שיין פאר אלע אנדערע מענטשין צוא זאגען אזוי אליגען כל שכן לנדיב פר אגוטען מענטש איז געווים ניט שיין וגנה נדבותיו אשר עשה און ער האט פארשעמט זיינע אלע צדקות און נדבות וואס ער האט גיגעבין כי הלל נפשו על מה שלא עשה ווייל ער האט זיך בערימט מיט אזעלכע צדקות. וואס ער האט זייא ניט גיטאהן כי זאת תהיה לעדה כי לבו בכל צדקותיו אשר עשה לשם ולתהלה דאס איז אעדות אויף אלע צדקות וואס ער האט גיטאהן האט ער ניט געמיינט וועגין מצוה, נאר פון וועגין ער זאל האבן אנאמן אז ער גיט צדקה און מען זאל אים לויבן :

מיט אבלי לא עשה כלום האט ער גאר נישט גיטאן נאר ער מוז זיך וואשען שאין המים שאובין מטהרין את הידים אלא בנטילה ווארום גישעפטע וואסר מאכן ניט ריין דיא הענט סיידין מען זאל זייא ארויף גיסען אויף דיא הענט : (ב) כל הנוטל ידיו צריך להזהר בד' דברים דער וואס וואשט דיא הענט דארף ער זיין גיהיט אין פיר זאכען במים עצמן שלא יהיו פסולין לנטילה ידים ערשטונס אין דיא וואסער אליין דיא וואסער זאל ניט זיין פסול צום וואשען ובשיעור און וויא פיל וואסער עס זאל זיין שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידים צוא יעדערע צוויי הענט זאל זיין אפערטיל לוג וואסער ובכלי שיהיו המים שנוטלין בהם בכלי דיא וואסער וואס מען וואשט זיך מיט זייא זאלען זיין אין אכלי ובנוטל שיהיו המים באין מכח נותן און דיא וואסער זאל קומען פון אמענטש ניט עס זאל זיך אליין גיסען, נאר עס זאל איינער גיסען אויף דיא הענט , אדער אליין אדער איין אנדערער : (ג) ארבעה דברים פוסלין את המים פיר זאכען מאכן פסול די וואסער צום וואשען מיט זיי שינוי מראה אז דער קאליער פון דיא וואסער איז גיענדערט גיווארען וגלוי אז דיא וואסער זענען גיוועזען אפגידעקט איין גאנצע נאכט ועשיית מלאכה בהן אדער מען האט גיטאהן ארבעט מיט דיא וואסער והפסד שמונע את הבהמה מלשתות מהן אויב די וואסער איז קאליע גיווארין אז אבהמה וויל ניט טרינקען דיא וואסער כיצד מים שנשתנו מראיתן וויא מיינט מען וואסער וואס זייער קאליער איז גיענדערט געווארין בין בכלים בין בקרקעות סיי דיא וואסער איז אין אכלי און סיי דיא וואסער איז אין די ערד בין מחמת דבר שנפל לתוכן סיי אינווייניג איז אליין עפעס אריין געפאלען , דורך דעם האט דיא וואסער בעקומען איין אנדער קאליער בין מחמת מקומן פון דעם ארט וואס דיא וואסער שטייט דארט איז די קאליער פון די וואסר גיענדערט גיווארען הרי אלו פסולין זענען דיא וואסער פסול מען זאל זיך וואשען מיט זייא וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתיה נפסלו בנטילת ידים און אויב דיא וואסער איז אפגידעקט גיווארען און וועגין דעם טאר מען ניט טרינקען דיא וואסער , טאר מען זיך ניט וואשען מיט דיא וואסער :

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי הה אל שם ב"ן שבעשית בניקוד חולם:

יא בבוא כל־ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את־התורה הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: יב הקהל את־העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: יג ובניהם

יא במיתי כל ישראל לאתחזאה קדם יי אלהך באתרא דיתרעי תקרי ית אוריתא הדא קדם כל ישראל ותשמעינון: יב כנוש ית עמא גבריא ונשיא וטפלא וגיורך די בקרוך בדיל דישמעון ובדיל דילפון וידחלון קדם יי אלהכון ויטרון למעבד ית כל פתגמי אוריתא הדא: יג ובניהון

ת"א בבוא כל. חגיגה ג סוטה מא: נשיהם. חגיגה ג: הקהל את העם. שם: למען ישמעו ולמען. שם:

בעל הטורים

(יא) בבוא כל ישראל בגימ' וי"ו. כי ו' היו באים. כהנים. זקנים. אנשים. ונשים. וטף. וגרך: (יב) העם האנשים.

רש"י

(יא) תקרא את התורה הזאת. המלך היה קורא מתחלת אלה הדברים כדאיתא במסכת סוטה (דף מא) על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה: (יב) האנשים. ללמוד: והנשים. לשמוע: והטף. למה באו (חגיגה ג)

פירוש לתורת אלהים

(יא) בבוא כל ישראל אז אלע ישראל וועלין קומען לראות צוא גיזעהן ווערין פאר גאט במקום אין דעם ארט וואו גאט וועט אויס דער וויילען תקרא זאלסטו לייענען דיא תורה קעגען אלע ישראל באזניהם אין זייערע אויערען דאס הייסט אלע זאלען הערען, די גמרא זאגט מען האט גמאכט אין בימה פון האלץ אין דער עזרה אונ דער מלך האט זיך דרויף גיזעצט אונ מען הט אים גיגעבען אספר תורה אונ ער הט גילייענט דם גאנצע ספר ואלה הדברים פאר אלע ישראל: (יב) הקהל את העם דוא זאלסט איין זאמלען דאס פאלק האנשים דיא מאנען אונ דיא ווייבער אונ קליינע קינדער וגרך אונ דיין גר וואס וואנט אין דיינע שטעט למען ישמעו דרום זיא זאלען הערין ולמען ילמדו זיי זאלען לערנען. רש"י שרייבט מאנען זענין געקומען לערנען תורה אונ ווייבער זענען גיקומען הערין וויא מען וועט לערנען אונ קליינע קינדער האט מען געברייגט הקב"ה זאל געבין שכר צוא דיא וואס ברענגען זייא כלומר צוא דעם פאטער אונ מוטער ויראו אונ זיי זאלען זיך פארכטען פאר גאט ושמרו אונ זאלין היטען צוא טאהן אלע בייד פון דער תורה:

מצות היום

(יג) [תריב] (מצוה רמז) להקהיל את כל העם דהיינו ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שביעית ביום השני בחג הסוכות בכל שנה שמינית. שנאמר הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו':

הקהל את העם וגו'. דאס איז אמצות עשה ווען דיא יודין זענען גיוועז אין ארץ ישראל אונ זייא האבין גיהאט אמלך איז גיוועזן אמצוה דעם ערשטין סוכות בהולך נאך שמטה דאס איז דער אנהייב אכטער יאהר דעם אנדערין טאג סוכות דאס איז דער זעכצעהנטער טאג אין תשרי דער ערשטער טאג חול המועד האט מען גיבלאזין מיט אשופר אלע יודין וואס זענען אין ירושלים זאלין קומען צום בית המקדש אונ אין די עזרה פון די ווייבער וואס איז גיוועזן אויף דעם בארג פון בית המקדש האט מען געמאכט אהויכין ארט פון האלץ אזוי וויא אבימה וואס אין אשוהל אונ אויף די בימה איז גיוועזן אטיש צו לייגין אספר תורה אונ געבין דעם טיש איז גיוועזן אשטוהל צום זיצען דער שמש פון בית המקדש האט געברייגט אספר תורה אונ האט זיא גיגעבין צום גבאי פון בית המקדש דער גבאי האט זיא גיגעבין צום סגן פון כהן גדול דער סגן האט זיא גיגעבין צום כהן גדול דער כהן גדול האט זיא גיגעבין צום מלך אונ דער מלך האט געלייענט עטליכע פרשיות פון ספר דברים אונ האט גיזאגט דיא יודין מוסר זיי זאלין לערנען תורה אונ זאלין היטען צו געבין תרומות מעשרות לקט שכחה פאה חלה ווי עס שטייט אין דער תורה נאכדעם האט ער גיזאגט אכט ברכות ווי עס שטייט אין מסכת סוטה:

אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ חמישי ששי כשהן מחוברין יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל

דְלָא יְדַעִין יִשְׁמְעוּן וְיֵילְפוּן לְמִדְחַל קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן כָּל יוֹמַיָּא דְּאַתּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא דְּאַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ: יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא קְרִיבוּ יוֹמָךְ לִמְמָת קְרִי יָת יְהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתְּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וְאֲפַקְּדִנֵּיהּ

ת"א קרבו. מ"ק כח:

בעל הטורים

בגימטריא זה שהם באים ללמוד: (יד) הן קרבו ימיך למות. אמר משה רבש"ע בזה הל' שבחתיך שאמרתי הן לה' אלהיך השמים וגו' ובדרך זה אתה מבשרני למות א"ל הקב"ה וכי לא אמרת והן לא יאמינו לי וכן כתיב יען לא האמנתם בי:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) הן קרבו ימיך למות. אמר משה לפני הקב"ה בלשון הן שבחתי לפניך דכתיב הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים וגו' ובלשון הן אתה ממיתני. א"ל אף בלשון הן קראת תגר לפני דכתיב הן בני ישראל לא שמעו אלי. ד"א א"ל משה בהן שבחתי לפניך כדפי' רש"י ובהן קנסת עלי מיתה. למה אתה מורד מדה לטבה תחת מדה טובה. א"ל הקב"ה גם זו מדה טובה דכתיב הן לדיק בארץ ישולם. ועוד שלמה"כ אמיך ככבוד פל כסא של מרגליות ואשימך ראש על כ"ס רבוא לדיקים כמנין הן. ד"א הן אין לו זוג כילד א' אחד ה' חמשה הרי חמשה ב' שנים ח' שמנה הרי עשרה ה' אין לה זוג וכן נ' אין לה זוג כילד י' עשרה ל' חמשים הרי מאה מ' ארבעים ס' ששים הרי מאה נ' אין לה זוג ומשה אין לו זוג דכתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. ולפיכך קרבו ימיך למות ובלשון הן:

ויכוח משה עם הקב"ה על לשון הן

(יד) הן קרבו ימיך למות וגו'. איתא במדרש אמר משה להקב"ה בהן קלסתיך שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים וגו', ובהן אתה קונס עלי מיתה, הן קרבו ימיך למות, א"ל הקב"ה זכור מה שאמרת והן לא יאמינו לי. ומדרש זה לריך ביאור, וכי נקנסה מיתה על משה בעבור שאמר והן לא יאמינו לי, הלא נקנסה עליו מיתה בעבור שהכה הסלע, ולא דבר אליו כאשר לוהו הקב"ה. ונוכל לומר שאמת נכון הדבר שעם שאמר והן לא יאמינו לי גרם לו שנקנסה עליו מיתה, כי מאחר שהעיד משה על ישראל שהם בנים לא אמון בם, א"כ היה לו לדבר אל הסלע כדי לחזק ידים רפות באמונה, כי אילו לא אמר משה והן לא יאמינו לי הייתי אומר שהיו מוחזקים בעיני משה למאמינים, ומאחר שהם חזקים באמונה אין חילוק אם ידבר אל הסלע או יכה בו כי עיקר טעם ודברתם אל הסלע הוא כדי שילמדו ק"ו מן הסלע, מה הסלע הזה שאינו לא שומע ולא מדבר, עכ"ז שומע דבר ה', וישראל אינם שומעים דבר ה' כ"ש בהכאה, וכמו שנאמר יען לא האמנתם בי, למנהם לא נאמר אלא האמנתם, לשון מפעיל יוצא לשני, שלא גרמתם לישראל שיאמינו בי ע"י הסלע, כי ילמדו ממנו ק"ו, ואם היה משה מחזיקם למאמינים לא היתה אשמתו גדולה כ"כ שיהי' ראוי לקנוס עליו מיתה, אבל מאחר שאמר והן לא יאמינו לי, הרי החזיקם בחזקת בלתי מאמינים, והיו לריכין חיזוק באמונה, הנה עי"ז גדלה אשמתו מאד מה שלא דבר אל הסלע לחזק ברכים כושלות באמונה, לכך נאמר הן קרבו ימיך למות, אותו הן שאמרת והן לא יאמינו לי גרם לך שקרבו ימיך למות: או יאמר הן קרבו ימיך למות. הקב"ה אמר למשה אל יעלה על דעתך כי אתה נדחה מפני יהושע מחמת כי אין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא, או מחמת שישראל לריכים ליכנס לארץ כנען ואתה לא תוכל ליכנס מחמת שבועתי, אבל נולא זאת היית חי יותר, לא כן הדבר, רק קרבו ימיך הקלובים לך מיום הולדך, ונשלמו שנותיך, ואין לך עוד שנים להיות יותר, וכיון כם וכם היית מסתלק מן העולם בעת הזאת:

פירוש לתורת אלהים

(יג) וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אונ זייערע קינדער וואס זיי ווייסען ניט יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ זאלען זייא הערין אונ זאלען לערנען לְיִרְאָה צו פארכטין זיך פאר גאט כָּל הַיָּמִים אַלֶע טעג אֲשֶׁר וואס איר לעבט עַל הָאֲדָמָה אויף דער ערד אֲשֶׁר וואס איהר פארט איבער דעם יַרְדֵּן שָׁמָּה דארטען צו יַרְשֶׁנֶן זיא: (יד) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אונ גאט האט גיזאגט צו משה הֵן דיינע טעג האבען גינענט צו שטארבען כלומר עס איז שוין נאהענט צוא דיין טויט קְרָא רוף יְהוֹשֻׁעַ

ליקוטים על התורה

(יד) הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת וגו'. הקב"ה האט גיזאגט צו משה דיינע טעג ווענען נאהענט דו זאלסט שטארבין, האט משה גיזאגט צו הקב"ה מיט דעם ווארט הֵן האב איך דיך געלויבט פאר די יודין איך האב גיזאגט הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם, צו גאט גיהער די הימלען אונ מיט דעם ווארט הֵן כִּיֵּוֶן גוזר אויף מיר איך זאל שטארבין, דו זאגסט צוא מיר הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת דיינע טעג ווענען נאהנט דוא זאלסט שטארבין, דער מדרש זאגט דאס איז גלייך ווי אַמַלְכָּה האט געמאכט אַטייער קלייד פאר דעם מֶלֶךְ, דער מֶלֶךְ האט אוועק געלייגט די קלייד זיא זאל בלייבין ליגען נאכדעם האט גיטראפין דיא מַלְכָּה איז גישטארבין האט דער מֶלֶךְ געזאגט מען זאל מיט די קלייד בדעקין די מַלְכָּה, די גְמָרָא זאגט אין מַסֶּכֶת שַׁבָּת דער ווארט הֵן איז בְּלָשׁוֹן יְוָנִי איינס, משה האט גיזאגט צוא דיא יודין הֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם. הקב"ה איז איינער אויף דער וועלט ער האט באשאפין דעם הימעל וואס מיר זעהן אונ די אלע הימלען וואס זענען איבער דעם הימעל האט משה גיגעבין כבוד צוא הקב"ה דעם כבוד האט הקב"ה בעהאלטין פאר משה ווען משה איז געשטארבין האט הקב"ה גיזאגט אויף משה דעם זעלביגען ווארט וואס משה האט גיזאגט אויף הקב"ה. הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת דוא

מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד: טו וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל:

וַאֲזַל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתַּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא: טו וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם עַמּוּדָא דַעֲנָנָא עַל תְּרַע מַשְׁכְּנָא:

ת"א וילך מבה. סוטה יג:

שפתי חכמים

ח דקרא דלמען ישמעו קאי אנשים ולמען ילמדו קאי אטף והטף אינן בכלל המצוה ולא בכלל לצוות אלא ליתן שכר למביאים: ט דא"ל ליווי עמם אשר לא כתיב אצלו שום ליווי:

רש"י

לתת שכר ח למביאיהם: (יד) ואצונו. ט ואזרזנו:

ליקוטים על התורה

ביזט איין נביא איף דער וועלט נאך אזוי אנביא ווי דו ביזט איז איף דער וועלט ניטא אונ עס וועט ניט זיין אונ דו וואלסט ניט געדארפט שטארבין אונ דו שטארבסט ניט ווארום דוא וואלסט לעבין אין הימעל אייביג נאר קרבו ימיך למות דיינע טעג שטארבין, דיינע טעג פון די וועלט האבין זיך גיענדיגט:

פירוש לתורה אלהים

אונ שטעלט אייך אין אוהל מועד ואצונו אונ איך וועל איהם געבוטען וילך אונ איז גינאנגען משה מיט יהושע ויתיצבו אונ זיי האבען זיך גישטעלט אין אוהל מועד: (טו) וירא יי אונ גאט האט זיך באוויזען אין אוהל מועד מיט דעם עמוד ענן ויעמוד אונ דער עמוד הענן האט זיך געשטעלט פאר דער טיר פון דעם אוהל מועד:

נביאים ישעיה נה — תרגום

להמשיך סג"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידת דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:
ב יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב
אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:
ג כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם
דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה: ד כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן
גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם:
ה כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם
וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ
וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל:

א תְּבָעוּ דַחְלְתָא דַיְיָ עַד דַּאֲתוּן חַיִּין בְּעוֹ מִן קֳדָמוֹהִי עַד דַּאֲתוּן קַיְימִין: ב יִשְׁבּוֹק רַשִׁיעָא אוֹרְחֵיהּ דְרִשְׁעָא וּגְבַר אֲנִיס עֶשְׁתּוֹנוֹהִי וִיתוּב לְפוּלְחָנָא דַיְיָ וִירַחֵם עֲלוֹהִי וּלְדַחַלְתָּא דֶאֱלָהַנָא אֲרֵי מַסְגֵּי לְסָלְחָא: ג אֲרֵי לָא מַחְשְׁבָתִי מַחְשְׁבַתְכוֹן וְלָא אוֹרְחָתְכוֹן תַּקְנָן כְּאוֹרְחַת טוּבִי אֲמַר יְיָ: ד אֲרֵי כְּמָא דְרָמִין שְׁמַיָּא מִן אַרְעָא כֵּן תַּקְנָן אוֹרְחָתִי מֵאוֹרְחַתְכוֹן וּמַחְשְׁבָתִי תַּקְנִין מִמַּחְשְׁבַתְכוֹן: ה אֲרֵי כְּמָא דְנָחִית מִטְרָא וְתַלְגָא מִן שְׁמַיָּא וּלְתַמָּן לָא אֶפְשַׁר לֵיהּ דִּיתוּב אֱלָהֵין מְרַוֵּי יָת אַרְעָא וּמְרַבֵּי לַהּ וּמוֹעִילָה וְיָהִיב בַּר זַרְעָא כְּמִסַּת לְזָרַע וְלַחְמָא כְּמִסַּת לְמֵיכַל:

מצודת דוד

(א) בהמצאו. בעוד הוא מצוי לכם עד לא תגלו מארצכם ועדיין השכינה שורה עמכם: בהיותו קרוב. כפל הדבר במ"ש: (ב) דרכו. דרך הרשע: מחשבותיו. יעזוב מחשבותיו: וישב. יעשה תשובה אל ה' וירחם עליו: ואל אלהינו. ישוב אל אלהינו ויש תקוה כי ירבה לסלוח: (ג) כי לא וגו'. כי אין מחשבותי כמחשבותיכם כי אתם חושבים שלא יועיל לכם התשובה ולכן לא כן ישובו: ולא דרכיכם דרכי. דרך מלך ב"ו להמית את המורד בו ואין מועיל תשובה והיום אבל דרכי לא כן הוא: (ד) כי גבהו. כערך גבהות השמים מן הארץ כן דרכי גבה מהדרך של דרכיכם, כי דרך מלך ב"ו שלא ימחול כלל וכלל ודרכי למחול מכל וכל: וממחשבתי ממחשבותיכם. אתם חושבים שאין התשובה מועיל כל עיקר אבל מחשבותי שמועיל הרבה מאד: (ה) כי כאשר וגו'. ר"ל כמו הגשם והשלג היורד מן השמים אשר לא ישוב אל השמים ע"י חום השמש השואב הרטיבות כי אם בתחלה ירוה האדמה כו' ואח"כ תשוב למעלה בחום השמש: והולידה. הוא הוצאת הצמח מהגרעין בעומק הארץ: והצמיחה. הוא הוצאת הצמח מעל לארץ: ונתן. הגשם היה סבה לגדל התבואה לזרוע ממנה עוד במקום אחר ולהיות למאכל להצריך לאכול:

רש"י

(א) בהמצאו. קודם נגזר דין בעוד שאמר לכם דרשוני: (ד) כי גבהו שמים וגו'. אתם נותנים לב למרוד בי ואני נותן לב להטיב אתכם: (ה) ושמה לא ישוב. ריקם אך ייטיב לעולם: הרוה. השקיע:

כתובים תהלים עז

לחמשך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר אדנ ארני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל

שם ב"ן שבעשיה:

א חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים: ב אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם־לְבָבִי אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי: ג הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח ׀ אֲדֹנָי וְלֹא־יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד: ד הֶאָפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר: ה הֲשָׁכַח חַנּוֹת אֵל אִם־קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה:

א חָנִיתִי יוֹמִין טָבִין דְמִן לְקַדְמִין שְׁנַיָּא טָבַיָּא דְמִן עָלְמִין: ב אֶדְכַּר הוּשְׁבְּחָתִי בְּלֵילְיָא עִם הִרְהוּרֵי לִבְבִי אֲמַלֵּל וְיִבְלַשׁ נְסִיָּא מַנְדַּע דְרוּחִי: ג הַאֶפְשַׁר דִּי לְעָלְמִין יִרְחַק יְיָ וְלָא יוֹסִיף לְאִתְרַעְיָא תּוּב: ד הַאֶפְשַׁר דִּי פְּסַק לְעָלְמִין טוּבֵיהּ שְׁלִים פִּתְגָם דְּבִישׁ עַל כָּל דַּר וְדָר: ה הַאֶפְשַׁר דְּאִתְנְשִׁי לְחַיָּסָא אֱלָהָא אִין סָלִיק בְּרוּגְזֵיהּ מִן לְמִכְמַר רַחֲמוֹי לְעָלְמִין:

רש"י

(א) חשבתי ימים מקדם. החסדים שעשית עם אבותינו: (ב) בלילה. בימי הגלות אני זוכר נגינותי שהייתי מנגן בימי קדם בבית המקדש: ויחפש. לשון חיפוש רוחי מחפש מה היה מדתו של הקב"ה: (ה) השכח חנות. להיות חונן: אם קפץ. אם סגר הרחמים לעולם בשביל האף:

מצודת דוד

(א) חשבתי. אני חושב בימי הטובים שהיו לי מימי קדם: שנות עולמים. כפל הדבר במ"ש: (ב) בלילה. הוא הפת שמחשבות האדם פנויה ואז אזכור מה שהייתי מנגן בבהמ"ק ואני מדבר עם לבבי ורוחי יחפש לדעת מה יהיה סוף הדבר: (ג) הלעולמים. וכי עד עולם יעזוב ה' אותי וכי לא יוסיף להיות עוד מרוצה לי כאשר היה בימי קדם: (ד) האפס. וכי כלה חסדו עד עולם וכי הסליק אמרי הנחמות לדור דורים ר"ל וכי עד עולם יהיו כלים הנחמות לבל יתקיימו: (ה) השכח. וכי שכח ה' לחנן אותנו וכי בעבור האף שחרה בנו סגר את רחמיו עד עולם בתמים:

פירוש ע"ט

(א) חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם איך האב גיטראכט וועגן דיא פריערדיגע טעג שְׁנוֹת עוֹלָמִים די פארצייטיגע יאהרין: (ב) אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה בייא נאכט ווען עס איז שטיל געדיינק איך מיינע געזאנגען וואס מען האט געזונגען אין בית הַמִּקְדָּשׁ עִם לְבָבִי אָשִׂיחָה איך שמועס מיט מיין הארץ וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי מיין גייסט האט געזוכט זיך צוא בערוהיגען: (ג) הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי וועט דען הקב"ה פארלאזין דיא יודין אויף אייביג וְלֹא יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד אונ ער וועט זייא שוין קיין מאהל ניט בעוויליגען: (ד) הֶאָפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ האט זיך זיין חסד אויסגילאזין אויף אייביג גָּמַר אוֹמֶר לְדוֹר וָדוֹר האט דען נאט גיזאגט דאס שלעכטס זאל שוין בלייבען אויף אלע דורות: (ה) הֲשָׁכַח חַנּוֹת אֵל האט דען נאט פארגעסין רַחֲמָנוּת צו האבין, אִם קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶלָה איז דען מיט זיין בעס אוועק געשפרונגען זיינע רַחֲמָנוּת אויף אייביג:

עיקר תוי"ט   משנה נדרים פ"א   ברטנורא

כל כנויי נדרים. בגמרא מוקמינן דרישא דמתניתין חסורי מחסרא והכי קתני כל ידות נדרים כנדרים כל כנויי נדרים כנדרים. אלו הן ידות נדרים האומר להברו מודר אני ממך מופרש אני ממך כו'. אלו כנויי נדרים קונם קונח קונס כו'. ידות נדרים כמו בית יד של כלי שאוחזין אותו בו כך

כלי אמצעי דת"ת דמלכות דיליה צבאות

כל כנויי נדרים כנדרים [א] וחרמים כחרמים ושבועות כשבועות ונזירות כנזירות. האומר ידות נדרים שבה"ס

[א] וחרמים כו'. משום דנדר ושבועה גבי הדדי כתיב כל נדר וכל שבועת כו' תני להו לשבועות נמי הכא (עמא"כ

רק א א כָּל כִּנּוּיֵי נְדָרִים נְדָרִים הייסט אויב ער האט גיזאגט דעם ווארט נֶדֶר אויף איין אנדער לָשׁוֹן ווי עס שטייט אין מִשְׁנָה ב'ן כִּנְדָרִים איז גלייך וויא ער וואלט זאגין דעם ווארט נֶדֶר וַחֲרָמִים אז ער האט גיזאגט דעם ווארט חֵרֶם איף איין אנדער לָשׁוֹן כַּחֲרָמִים איז גלייך וויא ער וואלט זאגין דעם ווארט חֵרֶם וּשְׁבוּעוֹת אז ער האט גיזאגט דעם ווארט שְׁבוּעָה אויף איין אנדער לָשׁוֹן כִּשְׁבוּעוֹת איז גלייך וויא ער וואלט זאגין דעם ווארט שְׁבוּעָה וּנְזִירוּת אז ער האט גיזאגט דעם ווארט נָזִיר אויף איין אנדער לָשׁוֹן כִּנְזִירוּת איז גלייך וויא ער וואלט זאגין דעם ווארט נָזִיר. יְדוֹת נְדָרִים הייסט, אזוי וויא אהאנט צו אכלי איז גימאכט גיווארין מען זאל גיט דארפען אן נעמען די כלי נאר מען נעמט אן די האנט נעמט זיך מיט די כלי. אזוי די ווערטער וואס גיהערין צום ווארט קָרְבָּן ודאס איז דער נדר) הייסען אהאנט צום ווארט קָרְבָּן, ער זאל גיט דארפען

לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך [ב] שאיני אוכל [ג] לך שאיני טועם לך אסור. [ד] מנודה אני לך, ר"ע היה חוכך בזה [ה] להחמיר. כנדרי רשעים [ו] נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה. כנדרי כשרים לא אמר כלום בנדבותם

הנדרים נאמרים. כנויי נדרים כמו שמכנה שם לחבירו שאינו עיקרו של שם: מודר אני ממך. אם אמר אחד מלשונות הללו מודר אני ממך שאיני אוכל לך ושאיני טועם לך או מופרש אני ממך שאיני אוכל לך ושאיני טועם לך או מרוחק אני ממך שאיני אוכל לך ושאיני טועם לך הוה ידות נדרים ואסור לאכול ולטעום עמו אבל אם אמר לו מודר אני ממך בלבד אין במשמעות דבריו אלא שלא ידבר עמו ומופרש אני ממך בלבד משמע שלא ישא ויתן עמו ומרוחק אני ממך בלבד משמע שלא ישב בד' אמותיו ואינו אסור לאכול עמו אא"כ פירש ואמר עם כל אחד מלשונות הללו שאיני אוכל לך ושאיני טועם לך (א): ר"ע היה חוכך כו'. כלומר מחכך שפתיו זו בזו ולא רצה לאסור בפירוש אבל היה נראה מדעתו שהיה אוסר: כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה. אם אמר הרי עלי כנדרי רשעים שנדריהם נזיר וקרבן ושבועה (ב) אם אוכל ככר זו ועבר ואכלה חייב להיות נזיר ל' יום ולהביא קרבן עולה וחייב מלקות כעובר על שבועת ביטוי שהרי הזכיר בנדרו נזיר וקרבן ושבועה, ומ"ש כנדרי רשעים לפי שהרשעים הם שנודרים ונשבעים ולא הכשרים שהכשרים ירחיקו שלא לעבור על בל תאחר (ג) ונזהרים שלא להוציא שבועה מפיהם (ד) ולפיכך כנדרי רשעים לא אמר כלום: ובנדבותם נדר בנזיר ובקרבן. אם אמר כנדבות כשרים הריני נזיר והרי זה קרבן אם אוכל ככר זה ואכלה חייב בנזיר ובקרבן שהכשרים פעמים נודרים בנזיר לאפרושי מאיסורא ומתנדבים בקרבן שמביאים קרבנם לפתח העזרה ומקדישים אותם שם כדי שלא יבאו בם

בריש נזיר) ואיידי תני נמי לאידך כנהו וכדרים דמיתסר חפצא עליה דאומר קונם ככר זה עלי כשובה שככר הקדש עליו וגבי חרמים נמי אסר חפצא עליה תני להו גבי הדדי משא"כ שבועה דקאסר נפשיה מחפצי'. תוס': (א) וטעמא בגמרא דידים שאינן מוכיחות לא הוי ידים כו' וא"ת א"כ אמאי אקרי יד כתב הר"ן משום דלא מסיק דבוריה למימר כקרבן א"נ דלא אמר אסור בהדיא. הר"ן: [ב] שאיני אוכל. ול"ד לשאיני ישן שאיני מדבר דהיא סרק דלקמן דתנן דמותר מדאורייתא דהוי דבר שאין בו ממש דהתם אין בו ממש לא בדיבור ולא בשינה אבל הכא מ"מ במאכל שהוא מזכיר יש בו ממש והוא קונם המאכל עצמו ענין זה שאיני אוכל. ותוי"ט: [ג] לך. פי' ממך כפי' הב"י למי אתם של מי אתם: [ד] מנודה כו'. ל' הר"ע מי שיאמר מנודה כו' שאיני אוכל לך כו' אבל בתוס' כתב דהכא א"נ לסיים שאיני אוכל דאין לספק בהתחקה ר"ש דא"ל בל' נידוי לפי שאין אדם רגיל להזכיר נידוי לעצמו כו' וא"כ ודאי ל' נדר הוא ל' כמו נגד ומרוחק שהכאשו: [ה] להחמיר. פי' לאכול בד' אמותיו. הר"א. משמע אבל לא לענין לאכול משלו. ותוי"ט: (ב) וכן פי' לקמן בנדבות אם אמר בנדבות כשרים הריני נזיר והרי זה קרבן ולפי זה ליתא פשיטא ושקלא משום סיפא דכשרים אבל בגמרא מפרש באומר כנדרי רשעים הריני עלי והיינו כלומר אם אמר כנדרי רשעים עלי והיה נזיר עובר לפניו. וכתב הר"ן ולא אצטריך אלא משום סיפא כו' דכשיאמר כנדרי רשעים הכל ליה אבל כשאומר הריני אפי' דלא אמר כנדרי רשעים מהני כדתנן בריש נזיר באומר אהא. ועי' תוי"ט: (ג) פי' בהנדר הוא הרי עלי כדמסיק וכיון שכן אפי' כשהיא בפתח העזרה אין נודרין דהא איכא חששא שמא ימות והוא חייב באחריות ואתי לידי תקלה בכל שאחר. תוס': (ד) והא דכתיב נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך היינו לזרוזי נפשיה בעלמא שכבר הם מחוייבים לקיים את המצות או שלא לעבור על ל"ת שרי ליה למנדר ועל זה שנו חכמים נדרים סייג לפרישות, הר"ע והרא"ש: [ו] נדר. בגמרא והא אמרת אין נודרין הני נדר ומ"ש הר"ב נודרים בנזיר ברוקא נקט לפי שלא שייך בנזירות אלא נדר ועי' הר"ן דנדר פי' דבר שאינו בא לגמרי בנדיבת הלב ונדבה מה שאדם נודר יותר בנדבה

ארויס ביידען דעם וואָרט קרבן, נאָר אַז ער זאָגט די ווערטער וואָס געהערען צום וואָרט קרבן אפילו ער האָט דעם וואָרט קרבן ניט געזאָגט איז אויך אקרבן, דהיינו האומר לחברו ער האָט געזאָגט צו זיין חבר מודרני ממך איך טוה אנדר פון דיר שאיני אוכל לך איך זאָל ניט עסין פון דיינס שאיני טועם לך איך זאָל ניט פאַרזוכען פון דיינס, אפילו ער האָט ניט געזאָגט מודרני ממך שאיני אוכל לך שאיני טועם לך כקרבן איך טוה אנדר פון דיר איך זאָל ניט עסין פון דיינס און ניט פאַרזוכען פון דיינס און עס זאָל זיין אויף מיר אסור וויא אקרבן, דעם וואָרט קרבן וואָס דאָס איז דער עיקר פון נדר האָט ער ניט געזאָגט, ער האָט נאָר געזאָגט דיא ווערטער ביז צום וואָרט קרבן, איז דאָס אגוטער נדר, און אפילו ער האָט ניט געזאָגט מודרני, נאָר ער האָט געזאָגט מופרשני ממך איך זאָל זיין אָפּ געשייט פון דיר שאיני אוכל לך איך זאָל ניט עסין פון דיינס שאיני טועם לך איך זאָל ניט פאַרזוכען פון דיינס, אפילו ער האָט ניט געזאָגט עס זאָל זיין אסור אויף מיר ווי אקרבן, איז דאָס אויך אגוטער נדר, אָדער ער האָט געזאָגט מרוחקני ממך איך זאָל זיין דער ווייטערט פון דיר שאיני אוכל לך איך זאָל ניט עסין פון דיינס שאיני טועם לך איך זאָל ניט פאַרזוכען פון דיינס אסור טאָר ער ניט הנאה האָבין פון זיין חבר. אפילו ער האָט ניט געזאָגט עס זאָל זיין אסור אויף מיר וויא אקרבן מנודה אני לך אויב איינער האָט געזאָגט צו זיין חבר מנודה אני לך איך זאָל זיין דער ווייטערט פון דיר רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר רבי עקיבא איז מחמיר דאָס זאָל [illegible] אנדר און ער האָט געמיינט איך זאָל ניט עסין פון דיינע און ניט הנאה האָבין פון דיינע נאָר רבי עקיבא האָט פאַר מאַכט דיא מויל ער זאָל ניט ארויס זאָגין בפירוש אז דאָס איז אנדר (ועיין בתי"ט) כנדרי רשעים אויב איינער זאָגט איך טוה אנדר אזוי וויא די רשעים וואָס זייער נדר איז נדר בנזיר אנדר פון נזירות ובקרבן און אנדר פון אקרבן ובשבועה און זייא שווערין, אזויא זאָל איך אויך זיין אויב איך וועל עסין דעם ברויט, און ער האָט געגעסין דעם ברויט איז ער מחויב צוא זיין אנזיר דרייסיג טעג און דאַרף ברייגען אקרבן עולה און איז חייב מלקות ווייל ער האָט עובר געווען אויף אשבועה כנדרי כשרים אז ער זאָגט איך טוה אנדר וויא דיא פרומע טוהען אנדר לא אמר כלום האָט ער נאָר ניט געזאָגט. וואָרום פרומע טוהען קיין נדר אויף נזירות און ניט אויף קרבנות און זיי שווערין ניט בנדבותם אזוי וויא דיא נדבות פון דיא פרומע

נדר בנזיר ובקרבן: ב האומר לחבירו [ז] קונם קונח קונס. הרי אלו כנוין [ח] לקרבן. [ט] חרק חרך חרף, הרי אלו כנוין לחרם. [י] נזיק נזיח פזיח, הרי אלו כנוין לנזירו'. שבותה שבוקה שקוק' נדר במותא, הרי אלו כנוין לשבועה: ג האומר [כ] לא חולין לא אוכל לך (גמ' [ל] לחולין שאוכל לך) לא כשר. ולא דכי טהור [מ] וטמא [נ] נותר

לידי מכשול ונדבה היא כשאמר הרי זו ונדר הרי עלי לפיכך הכשרים מתנדבים אבל אינם נודרים כי היכי דלא ליתי לידי תקלה: ב קונם קונח קונס הרי אלו כנוין לקרבן. לשונות של עכו"ם הם ויש מהם מי שקורא לקרבן כך ויש מי שקורא כך ובכל לשון שיאמר מאלו הוא מתפיס בקרבן (ה): נדר במותא. כלומר נשבע והוא כנוי של ממותא שהיא שבועה בלשון תרגום: ג לחולין שאוכל לך. הלמ"ד נקודה פתח משמע לא חולין יהיה מה שאוכל לך אלא קדש: לא כשר. יהיה אלא פסול והיינו קדשים דשייך בהו כשרות ופסלות: לא דכי. לא מותר כמו איל קמלא דכן במסכת ע"ז (דף נז) ואע"ג דלשון מותר ואסור שייך נמי גבי נבלה וטרפה ואנן קי"ל שאין מתפיסין אלא בדבר הנדור והנדוב הואיל ויש במשמעות מותר גם בקדשי' דתנן סתם נדרים להחמיר דכיון דדעתו להתפיסו בנדר אמרינן על דבר הנדור נתכוין: טהור. אם אמר לא טהור מה שאוכל לך: טמא נותר פיגול. אם אמר טמא מה

כפשו ושמעשיו יותר רלויות ומש"ה אמרינן דנדר סוא הרי פני לפי שאינו מתנדב לגמרי כיון שלא הפרישו עכשיו ונדבה סוא כשאמר הרי זו לפי שהוא מתנדב ונדלו יותר רלוי ולפ"ז בנזיר אף ע"פ שאין הנדר של נזירות אלא בל' נדר מי שכוונתו רלויה יותר קרוי נזילתו נדבה ומי שאין כוונתו רלויה כל כך קרוי נדר ושל הכשרים נקרא נדבה כי אין בנזירתם שום נדנוד עבירה: [ז] קונם. שאמר קונם ככר זה עלי. רש"י: (ה) וה"ה בכל ל' הנודר אדם מאיזו והא דקא מני הני לשונות משום דהכי בקיאין. רש"י. והר"נ כתב דרבותא אשמעינן דלא מיבעיא בלשונות עכו"ם שהם לשונות גמורים שהנודר בהן נדרו נדר אלא אפי' בלשונו' שאינם גמורים שהרי ל' מקודש הוא אלא שנשתנה וסד"א שלא יהא נדר כיון שאינו ל' גמור בס"ע קמ"ל: [ח] לקרבן. להתפיס בקרבן דאמכניים דריבא קאי לפרושי. הרא"ש: [ט] חרק. שאומר ככר זה עלי חרק. רש"י: [י] נזיק. שאומר הריני נזיק אם אוכל ככר זה ושבותה שלא אוכל. רש"י: במותא. גירסת הר"מ במוהא ומפרש נמי שהיא כינוי בל' תרגום. ועתוי"ט: [כ] לא חולין לא כו'. ה"נ הר"מ ומפרש בכל מה שאוכל לך לא יהי' חולין והוא כאלו אמר כל שאוכל לך יהיה קרבן. אבל גירסת הר"ב לחולין שאוכל וכתב הרא"ש שכ"מ בגמרא כו' וגם מתניתין מוכחא דכל הני דמתניתין אשאני אוכל דריבא קיימא. ע"כ: [ל] לא חולין. מעמא משום דמכלל לאו אתה שומע הן כו' וא"כ לית הלכתא כותיה דסבר דמהכי' לאו משום דמכלל כו' אלא דכיון שאומר לחולין שמשמעו לא חולין ממילא משמע דקרבן יהא דהאומר דבר זה אינו מותר משמע שהוא אסור. ועתוי"ט: [מ] טמא כו'. והכא לא שייך כמ"ד שפותחים בהתלהן דסדרבה אי אמר נהו בלמ"ד איכא למימר דלסתירא קא מכוין והכי נמי אע"ג דלא אמר בהו כ"ף הדמיון מתסרי שכיון שמשמע מורה אסור בלא כ"ף נמי מתסר לכ"ע. ככ"כ: [נ] נותר כו'. אע"ג דשוי דבר האסור דמתפיס בעיקר

אזויא טוה איך אנדר אויב איך וועל עסין דעם ברויט, אונ ער האט גיגעסין דעם ברויט נדר בנזיר וקרבן האט ער אנדר גיטאן צו זיין אנזיר. אונ ער מוז זיין אנזיר דרייסיג טעג אונ דארף ברייגגען אקרבן. ווארום פרומע טוהען נים אנדר צו זיין אנזיר, נאר אמאהל זיך אפ צו שיירען פון איין עבירה זעגען זייא נזירים אונ אמאהל ברייגגען זייא קרבנות אן אנדר ודאס איז ידות נדרים, איצט איז די אנדערע משנה מפורש כנויי נדרים: ב האומר לחברו אויב איינער זאגט צו זיין חבר קונם מיט דעם לשון, קונם ככר זה עלי, דער ברויט זאל זיין איף מיר קונם, אדער ער זאגט קונח מיט דעם לשון קונח ככר זה עלי, דער ברויט זאל זיין אויף מיר קונח. אדער ער זאגט קונס מיט דעם לשון קונס ככר זה עלי, דער ברויט זאל זיין אויף מיר קונס הרי אלו כנויין לקרבן דיא דרייא ווערטער קונם קונח קונס מיינט מען קרבן, איז גלייך וויא ער וואלט זאגין דער ברויט זאל זיין אויף מיר אסור וויא אקרבן חרק אויב איינער זאגט צו זיין חבר דער ברויט זאל זיין אויף דיר חרק חרך אדער ער זאגט דער ברויט זאל זיין אויף דיר חרך חרף אדער ער זאגט דער ברויט זאל זיין אויף דיר חרף הרי אלו כנוין לחרם די דרייא ווערטער חרק חרך חרף מיינט מען חרם, איז גלייך וויא ער וואלט זאגין דער ברויט זאל זיין אויף דיר אסור וויא חרם נזיק אויב איינער זאגט איך זאל זיין אנזיק אויב איך וועל עסין דעם ברויט נזיח אדער ער זאגט איך

זאל זיין אנזיח אויב איך וועל עסין דעם ברויט פזיח אדער ער זאגט איך זאל זיין אפזיח אויב איך וועל עסין דעם ברויט הרי אלו כנוין לנזירות די דרייא ווערטער נזיק נזיח פזיח מיינט מען נזיר, איז גלייך וויא ער וואלט זאגין איך זאל זיין אנזיר אויב איך וועל עסין דעם ברויט שבותה אויב איינער זאגט שבותה איך זאל נים עסין דעם ברויט שקוקה אדער ער זאגט שקוקה איך זאל נים עסין דעם ברויט נדר במותא אדער ער זאגט נדר במותא איך זאל נים עסין דעם ברויט הרי אלו כנויין לשבועה דיא פיר ווערטער שבותה, שקוקה. נדר במותא מיינט מען שבועה. איז גלייך וויא ער וואלט זאגין שבועה (איך שווער) איך זאל נים עסין דעם ברויט: ג לא חולין לא אוכל לך אויב איינער זאגט עס זאל נים זיין חולין וואס איך וועל ביי דיר עסין, האט ער גימיינט עס זאל זיין קדש. אונ ווייל דאס איז ביי מיר ווי קדש דאריבער וויל איך נים עסין ביי דיר, אדער ער זאגט לא כשר עס זאל נים זיין כשר וואס איך וועל ביי דיר עסין האט ער גימיינט עס זאל זיין טרפה. אונ ווייל דאס איז בייא מיר טרפה דאריבער וויל איך נים עסין בייא דיר. אדער ער זאגט ולא דכי עס זאל נים זיין מותר וואס איך וועל בייא דיר עסין. האט ער גימיינט עס זאל זיין אסור, אונ ווייל דאס איז בייא מיר אסור דאריבער וויל איך נים עסין בייא דיר. אדער ער זאגט טהור עס זאל נים זיין טהור נום

ופיג:ל [ס] אסור. [ע] כאימרא כדירים כעצים כאישים כמזבח כהיכל כירושלים. נדר באחד מכל משמשי המזבח אע"פ שלא הזכיר קרבן ה"ז נדר [פ] בקרבן. ר' יהודה אומר האומר ירושלים [צ] לא אמר כלום: ד האומר קרבן עולה מנחה חטאת תודה שלמים שאני אוכל לך אסור. רבי יהודה מתיר. הקרבן כקרבן. קרבן שאוכל לך

שאוכל לך וכן כולם: אסור. שכל אלו דברים הנוהגים בקדשים הם: כאימרא. כשה של קרבן (ו): כדירים. כלשכת העצים או כלשכת הטלאים: כעצים. כגזרי עצים של מערכה: כאישים. כקרבנות שעל האש (ז): כמזבח. כקרבנות שע"ג המזבח: כהיכל. הקרבנות שבהיכל: כירושלים. כקרבנות שבירושלים. פי' אחר כחומות של ירושלים דקסבר שחומות ירושלים מסירי הלשכה קא אתי: באחד מכל משמשי המזבח. כגון מזלגות מזרקות ומחתות אם אמר כמזלגות שאוכל לך או כמזרקות שאוכל לך וכן כולם אע"פ שלא הזכיר קרבן ה"ז כנודר בקרבן: ר"י אומר האומר ירושלים. בלא כ"ף לא אמר כלום ות"ק פליג עליה, ואין הלכה כר' יהודה: ד האומר קרבן עולה מנחה חטאת תודה ושלמים. כל הני קרבנות חובה הם (ח), ותודה נמי דמיא לחובה דהרבעה צריכין להודות סד"א דאין זה נודר בדבר הנדור (ט): רבי יהודה מתיר. משום דאמרן בלא כ"ף דמי לנשבע בחיי הקרבן ובחיי העולה (י) ואין כאן לא נדר ולא שבועה וריפא אשמעינן דפליג ת"ק עליה דר"י אפי' בירושלים אם הזכירה בלא כ"ף ואמר דהוי נדר וסיפא אשמעינן דפליג ר' יהודה עליה דת"ק אפי' בקרבן עולה ומנחה כו' כשהזכירן בלא כ"ף דלא הוי נדר: קרבן הקרבן כקרבן שאוכל לך אסור. אע"ג דכל הני שמעינן להו כבר הקרבן אצטריכא ליה דסד"א בחיי הקרבן קאמר והא דתנן לקמן בפרק ב' הקרבן שאוכל לך מותר התם הא קרבן קאמר דמשמע היי קרבן (יא):

קדושת הקרבן שנעשה נותר פיגול. נמ': [ס] אסור. לפי שהתחיל בכ"ף הפסיק באיסורא. הרא"ש: (ו) דשתא נדרים להחמיר ועוד דמשמע דמשה סידוע קאמר. הר"ן: [ע] כאימרא. בכ"ף דהני כלהו אין שאין מורה על שם איסור א"נ בלא כ"ף משמע דנשבע בחיי אימרא וכן אבארא הר"ן וק' עליה ועיין אות י': (ז) שנקראים אשה ריח ניחוח. תוס': [פ] בקרבן. משום דסתם נודר בקרבן הוא אוחזים. הרא"ש: (ח) דעולה ומנחה מעלחת לה בתמידים ובמוספים ושלמים מעכשת נסו שלמי נזיר דבכורים א"נ שלמי נזיר: (פ) כלומר קמ"ל דהוי דבר הנדור וטעמא עיין רפ"ב ומסתברא לפרש קרבן עולה פו' דקרבן לאו מלתא באנפי נפשיה הוא דכיס לא שייך חובה כו' ואיכא לצידק עול' ודדמי לי' נמה אצטריך הא משמעי לתרי אנפי ואזלינן לחומרא וי"ל דסד"א דמש"ס הרע לאלו לשתפים במילי דחובה. ועתי"ט: (י) ואיכא למידק מ:חה שהיתה באה מבע"מ אפי' חיים שייך ביה. ומל' הרא"ב משמע דהי דאמרינן לאו חי מרגים אמרינן אלא כל דבר ממשי קורין לה חי כל' ב"ס: (יא) ז"ל התוס' הא קרבן כב' תיבות בחיי הקרבן קאמר והכי משמע הא הנה בקרבן אני נשבע והקרבן באמר בתיבה אחת אסור דלא שייך לומר בהוא ל' שבועה כיון דה"ל בתיבה אחת. ועתי"ס: [צ] לא כו'. וה"ס דאי אמר לקרבן שאוכל לך דמשמע

איך וועל בייא דיר עסין. האט ער געמיינט עס זאל זיין טמא אונ ווייל דאס איז ביי מיר טמא דאריבער וויל איך ניט עסין ביי דיר. אדער ער זאגט טמא זאל זיין וואס איך וועל ביי דיר עסין. אדער ער זאגט נותר אזוי וויא געבליבענע פלייש פון קרבנות וואס זעניין אסור צוא עסין אזוי זאל זיין אסור דיין עסין בייא מיר. אדער ער זאגט פגול אזו וויא אקרבן וואס מען האט גיטראכט ווען מען האט איהם גישאכטען) מען זאל איהם עסין נאך דער צייט וואס דיא תורה האט אוים גיזעצט, איז אסור. אזוי זאל זיין דיין עסין בייא מיר אסור אסור אויב ער האט גיזאגט איינע פון דיא לשונות איז ער אסור צו עסין ביי זיין חבר כאימרא אויב איינער זאגט צוא זיין חבר דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור וויא דער שעפס. דאס מיינט ער וויא דער שעפס פון קרבן. אדער ער זאגט דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור כדירים וויא דיא שטאלען. דאס מיינט ער ווי די שטאלען מיט האלץ וואס זענען גיהייליגט צום מזבח אדער ער מיינט וויא דיא שטאלען מיט שעפסען צוא קרבנות, אדער ער זאגט דיין עסן זאל זיין אויף מיר אסור כעצים וויא האלץ. דאס מיינט ער וויא דיא האלץ וואס ליגט אויף דעם מזבח. אדער ער זאגט דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור כאשים וויא קרבנות דאס מיינט ער ווי דיא קרבנות וואס ליגען אויף דעם פייער פון מזבח. אדער ער זאגט דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור כמזבח דאס מיינט ער וויא דיא קרבנות וואס ליגען אויף דעם מזבח אדער ער זאגט דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור כהיכל דאס מיינט ער וויא דיא קרבנות וואס זענין אין היכל אדער ער זאגט דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור כירושלים דאס מיינט ער וויא דיא קרבנות וואס זענען אין ירושלים נדר באחד מכל משמשי המזבח אדער ער האט גיטאהן אנדר אויף איינע פון דיא כלים וואס בדינען אויף דעם מזבח. דהיינו ער האט גיזאגט דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור וויא דיא בעקינס. ואדער וויא די גאפלין, אדער וויא דיא פאנען) פון מזבח אף על פי שלא הזכיר קרבן אפילו ער האט ניט דער מאנט דעם ווארט קרבן הרי זה נדר בקרבן פון דעסטוועגין איז גלייך וויא ער וואלט זאגען בפירוש דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור וויא אקרבן. רבי יהודה זאגט האומר ירושלים אז ער זאגט דיין עסין זאל זיין אויף מיר אסור ירושלים. אונ ער האט ניט גיזאגט כירושלים. אזוי ווי ירושלים לא אמר כלום האט ער גאר ניט גיזאגט. איז דאס קיין נדר: ד האומר קרבן ווען איינער זאגט צוא זיין חבר קרבן זאל זיין וואס איך וועל ביי דיר עסין. אדער ער זאגט עולה. אדער מנחה. אדער חטאת. אדער תודה. אדער שלמים זאל זיין שאני אוכל לך וואס איך וועל בייא דיר עסין אסור טאר ער ניט עסן בייא זיין חבר רבי יהודה מתיר רבי יהודה זאגט ער מעג עסין ווייל ער האט ניט גיזאגט

ספיר לקרבן יהא מה שאוכל לך. הר"ן ומהר"פ: [ק] קונם. ר"י נמי הליג בהא כו' דה"ה בלא קונם בלא כ"ף דמותר דקונם פי לא הדיף מלי קרבן פלמו וע"ש. תוס': (יג) וז"ל הר"ן משמע דקונם קאי אדבור ומשמע נמי דקאי אפה הלכך כיון דהפה נדרים להחמיר אמרינן דאפה קאי וכ"ז מדאורייתא אבל מדרבנן אסי' על דבר שאין ממש אל הנדר. ועמי"ש:

אסור. לקרבן לא אוכל לך. ר"מ אוסר. האומר לחבירו [ק] קונם פי מדבר עמך, ידי עושה עמך, רגלי מהלכות עמך, אסור:

לקרבן לא אוכל לך, ר"מ אוסר. דנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ואין הלכה כר"מ: קונם פי מדבר עמך. ואף ע"ג דאין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש ודבור אין בו ממש מ"מ כשאומר קונם פי מדבר עמך אסר הפה מלדבר (יג) והפה דבר שיש בו ממש הוא וכן יאסרו ידי למעשיהם ורגלי להלוכן וכל כיוצא בזה:

מיט אַךְ קָרְבָּן כְּעוֹלָה וּאזוי וויא אַקָרְבָּן אזוי וויא עס שטייט אין משנה ג| הַקָּרְבָּן כְּקָרְבָּן קָרְבָּן שֶׁאוֹכַל לָךְ אויב איינער זאגט צוא זיין חָבֵר אַקָרְבָּן זאל זיין. אָדער ער זאגט קָרְבָּן זאל זיין. אָדער ער זאגט קָרְבָּן זאל זיין וואס איך וועל ביי דיר עסין אָסוּר טאר ער ניט עסין פון זיין חָבֵר, אז ער זאגט לְקָרְבָּן לא אוֹכַל לָךְ רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר ר' מֵאִיר זאגט ער מיינט צו אַקָרְבָּן זאל זיין דיין עסין דריבער וויל איך ביי דיר גיט עסין. טאר ער ניט עסין ביי איהם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ ער זאגט צוא זיין חָבֵר קוֹנָם פִּי הַמְדַבֵּר עִמָּךְ מיין מויל זאל זיין אָסוּר וויא אַקָרְבָּן ניט צוא רעדין צוא דיר יָדַי עוֹשָׂה עִמָּךְ אָדער ער זאגט מיינע הענט זאלען זיין אָסוּר וויא אַקָרְבָּן ניט צוא טאהן פון דיינעטוועגין רַגְלַי מְהַלְּכוֹת עִמָּךְ אָדער ער זאגט מיינע פים זאלען זיין אָסוּר וויא אַקָרְבָּן זייא זאלען ניט גיין מיט דיר אָסוּר טאר ער ניט רעדין אונ ניט טוהן אונ ניט גיין מיט איהם:

רש"י

הזכרת השם. שמוליא שם שמים לבטלה: נידוהו בפניו. חכם שנדה את האדם בפניו אין יכול להתיר לו אלא בפניו: שנא' כי מתו כל האנשים כו'. ואמרינן היינו דתן ואבירם שנפלו בעניות: כ"ם שנתנו

גמרא נדרים דף ז' ע"ב

הלכה ה' כלה כלי הסילון דת"ת דצלכות דכריפה השתפא

אמר רב חנן אמר רב השומע הזכרת ה' מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נידוהו הוא עצמו יהא בנידוי. שכל מקום שהזכרת ה' מצויה שם עניות מצויה ועניות כמיתה שנאמר כי מתו כל האנשי'. והניא רשב"ג אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני. א"ר אבא הוה קאימנא קמיה דר"ה שמעה להך איתתא דאפקה הזכרת השם מפומה לבטלה שמתה ושרא לה לאלתר באנפה ש"מ תלת ש"מ השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו וש"מ נידהו בפניו אין מתיר לו

אָמַר רַבִּי חָנָן אָמַר רַב רַבִּי חָנָן האט גיזאגט פון רַב'ס וועגין הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת ה' מִפִּי חֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְנַדּוֹתוֹ אז איינער הערט פון זיין חבר ער האט ארויסגירעט דעם נאמען פון הקב"ה ווען ער האט ניט גע־דארפט ריידען דארף ער איהם מחרים זיין וְאִם לֹא נִידוּהוּ אונ אויב ער האט איהם ניט מחרים גיוועזן הוּא עַצְמוֹ יְהֵא בְּנִידּוּי וועט ער אליין זיין אין חרם שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהַזְכָּרַת הַשֵּׁם מְצוּיָה אויף וועלכין ארט [אין וועלכע שטוב] עס ווערט דערמאנט דער נאמען פון הקב"ה ווען מען דארף ניט דערמאנען שָׁם עֲנִיּוּת מְצוּיָה דארט ווערט געפונען ארעמקייט וַעֲנִיּוּת כְּמִיתָה אונ ארעמקייט איז גלייך וויא גישטארבין שֶׁנֶּאֱמַר ווארום עס שטייט אין פסוק כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ הקב"ה האט גיזאגט צוא משה גיי אין מצרים ווארום אלע מענטשין וואס האבין גיוואלט אוועק נעמען דיין לעבען זענען גישטארבין, אונ דאס זענען גיוועזן דתן אונ אבירם, אונ מיר זעהן דאך אז דתן אונ אבירם האבין נאך גילעבט די גאנצע צייט וואס די יודין זענען גיוועזן אין דער מדבר ביז די קריג פון קרח, נאר מען מיינט זייא זענען גיווארין ארעם, אונ ארעם איז גלייך וויא גישטארבין וְתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם אוֹ מִיתָה אוֹ עוֹנִי אונ מיר האבין גילערינט רבי שמעון בן גמליאל האט גיזאגט אויף יעדער ארט וואס די חכמים האבין גיגעבין זייערע אויגין איינעם מחרים צו זיין אָדער דער מענטש איז גישטארבין אָדער ער איז ארעם גיווארין אָמַר רַבִּי אַבָּא הֲוָה קָאֵימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא רבי אבא האט גיזאגט איך בין געשטאנען פאר רב הונא שְׁמָעָהּ לְהַךְ אִיתְּתָא דְּאַפְּקַת הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפּוּמָהּ לְבַטָּלָה האט רב הונא גיהערט אַאשה האט ארויסגירעט דעם נאמען פון הקב"ה ווען זיא האט ניט גענדארפט דערמאנען דעם נאמען פון הקב"ה שַׁמְּתָהּ האט רב הונא זיא מחרים גיוועזן וְשָׁרָא לָהּ לְאַלְתַּר בְּאַנְפָּהּ אונ ער האט אידהר באלד מתיר גיוועזן דעם חרם ווען זיא איז נאך געשטאנען פאר איהם שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת פון דער זאך האב איך גילערינט דרייא דינים שְׁמַע מִינָּהּ הַשּׁוֹמֵעַ הַזְכָּרַת הַשֵּׁם מִפִּי חֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְנַדּוֹתוֹ איין דין איז אז איינער הערט פון זיין חבר וויא ער האט ארויס גירעט דעם נאמען פון הקב"ה ווען ער האט ניט גענדארפט ארויס רייערן דארף מען איהם מחרים זיין וּשְׁמַע מִינָּהּ נאך האבין מיר גילערינט נִידָּהוּ בְּפָנָיו אֵין מַתִּיר לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו אויב ער האט מחרים

לו אלא בפניו וש"מ אין בין נידוי להפרה ולא כלום. א"ר גידל א"ר ת"ח מנדה לעצמו ומיפר לעצמו פשיטא מהו דתימא אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין קמ"ל. היכי דמי כי הא דמר זוטרא חסידא כי מחייב בר בי רב שמתא משמית נפשיה ברישא והדר משמית בר בי רב וכי עייל לביתיה שרי לנפשיה והדר שרי ליה.

רש"י: חכמים עיניהם. שנידו לאדם או מת או נופל בעניות והכא צריך לנדותו כדי שיפול בעניות דהיינו כמיתה: אין בין נידוי להפרה ולא כלום. דלא צריך להיות יום או יומים בנידוי דהא לאלתר שרא לה: היכי דמי. דמנדה לעצמו: ועייל. לביתיה ושרי ליה שלא נידהו בפניו: פטר נפשיה בק"ש וכו'. דכיון דקרא ק"ש קיים לא ימושו

אמר רב גידל אמר רב מניין שנשבעין לקיים את המצות שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא הא קמ"ל דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה. ואמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה משנה זו מסכת זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה מאי קמ"ל דאפי' זרוזי בעלמא היינו דרב גידל קמייתא הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית מש"ה חייל שבועה עליה.

געוועןאיינעם אונ ער האט געהערט אז ער איז אין חרם אויב מען וויל איהם מתיר זיין דעם חרם סוז מען איהם מתיר זיין ער זאל הערין אז מען האט איהם מתיר געוועןושמע מינה נאך האבין מיר געלערנט אין בין נידוי להפרה ולא כלום פון מחרים זיין ביז מתיר זיין דעם חרם דארף ניט לאנג דויערין, איצט איז מען מחרים אונ מען קען שוין מתיר זיין אמר רב גידל אמר רב רב גידל האט געזאגט פון רב'ס וועגין תלמיד חכם מנדה לעצמו ומפיר לעצמו אתלמיד חכם מעג זיך אליין מחרים זיין אונ זיך אליין מתיר זיין, פרעגט דיא גמרא פשיטא געוויס קען ער זיך אליין מתיר זיין דעם חרם פאר וואס זאל ער ניט קענען, ענפערט די גמרא מהו דתימא אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים איך וואלט מיינען דער געבונדענער קען זיך ניט אליין אויפבינדען פון תפיסה, דריבער זאל ער ניט קענען זיך אליין ארויס נעמען פון חרם קא משמע לן לאזט אונז רב הערין אז ער קען זיך אליין ארויס נעמען פון חרם, זאגט דיא גמרא היכי דמי וויא אזוי איז מען זיך אליין מחרים כי הא דמר זוטרא חסידא כי מחייב בר בי רב שמתא מר זוטרא אז אתלמיד האט זיך פארשולדיגט מען זאל איהם מחרים זיין משמית נפשיה ברישא פלעגט ער פריער זיך מחרים זיין והדר משמית בר בי רב נאכדעם פלעגט ער מחרים זיין דעם תלמיד וכי עייל לביתיה ווען מר זוטרא פלעגט קומען אהיים שרי לנפשיה פלעגט ער פריער זיך אליין מתיר זיין פון חרם והדר שרי ליה נאכדעם פלעגט ער מתיר זיין דעם חרם פון תלמיד אמר רב גידל אמר רב רב גידל האט געזאגט פון רב'ס וועגין מנין שנשבעין לקיים את המצות פון וואנען ווייסין מיר אז מען מעג שווערין צוא מקיים זיין אמצוה שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט געזאגט צו הקב"ה נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך איך האב געשווארין איך זאל היטען דיינע ריכטיגע משפטים אונ איך האב אזוי מקיים געוועןה פרעגט דיא גמרא והלא מושבע ועומד הוא מהר סיני יעדער יוד איז דאך בע־שווארין פון בארג סיני ער זאל מקיים זיין דיא מצות אלא הא קא משמע לן דשרי לאיניש לזרוזי נפשיה נאר רב לאזט אונז הערין אז אמענטש מעג שווערין צוא מקיים זיין דיא מצות ער זאל זיך איילין אונ שטארקען צוא מקיים זיין די מצות ווייל ער וועט ניט וועלין האבען פאלש גע־שווארין ואמר רב גידל אמר רב נאך האט געזאגט רב גידל פון רבס וועגין האומר אשכים ואשנה פרק זה משנה זו מסכת זו אז איינער זאגט איך וועל מארגין פריה אויפשטיין אונ וועל לערנען אפרק משניות אדער אמשנה אדער אמסכת נדר גדול נדר לאלהי ישראל האט ער ניטאהן אגרויסען נדר צוא הקב"ה, פרעגט דיא גמרא והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה יעדער יוד איז דאך בשווארין פון בארג סיני ער זאל לערנען תורה אונ אז ער שווערט איצט נאך אמאהל ער זאל לערנען תורה אדער ער זאגט אנדר ער זאל לערנען תורה [ועיין בהר"ן נדרים דף ח ע"א] איז דער נדר אדער דיא שבועה גאר ניט, ווייל אז מען שווערט איין מאהל אויף אזאך אדער מען שווערט עטליכע מאהל אויף דיא זעלבינע זאך, איז דאס נאר גירעכונט פאר איין שבועה, דיא ערשטע שבועה איז אשבועה אונ דיא אנדערע שבועות זענען גאר ניט גירעכונט מאי קא משמע לן דאפילו זרוזי בעלמא טאמער וועסטו זאגען ער לאזט מיך הערין אז דורך דיא אנדערע שבועה וועט ער זיך איילין אונ שטארקין צוא מקיים זיין דיא ערשטע שבועה אונ ער וועט אויפשטיין פריה לערנען היינו דרב גידל קמייתא דאס איז דאך דיא ערשטע רייד וואס רב גידל האט געזאגט, האט דאך רב גידל שוין אמאהל דאס געזאגט, ענפערט דיא גמרא הא קא משמע לן דאס לאזט אונז רב גידל הערין כיון דאי בעי פטר נפשיה בקריאת שמע שחרית וערבית ווייל אמענטש קען זיך פטור מאכען פון תורה לערנען ודאס הייסט ער קען זיך פטור מאכען פון די שבועה פון בארג סיני מיט קריאת שמע לייענען, פריה אונ אבענד משום הכי דריבער אז ער שווערט ער זאל לערנען אפרק משניות חייל שבועה עליה איז דאס אנוטצע

מסיך דאמר רבי שמעון בן יוחאי במס' מנחות כל הקורא ק"ש שחרית וערבית ה"ז קיים מצות לא ימוש: מתנו. משנה: תנו. גמרא: ויהיב שלמא לבי עשרה. וכל מתיבין ליה הוו מתירין ליה נידויו: כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. ושמא הא דשרי ליה דברים בטלים הוו:

אמר רב יוסף נידוהו בחלום צריך עשרה בני אדם להתיר לן והוא דתנו הלכתא אבל מתנו ולא תנו לא ואי ליכא דתנו הלכתא אפי' מתנו ולא תנו ואי ליכא ליזול וליתוב אפרשת דרכים ויהיב שלמא לבי עשרה עד דמקלעי ליה עשרה דגמרי הלכתא. א"ל רבינא לרב אשי ידע מאן שמתיה מהו דלישרי ליה. א"ל לשמתיה שויוה שליח למשרי ליה לא שויוה שליח. א"ל רב אחא לרב אשי שמתיה ושרי ליה בחלמא מאי א"ל כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים:

שְׁבוּעָה, וָוארוּם אוּיף דֶעם פֶּרֶק מִשְׁנִיוֹת אִיז עֶר דָאךְ נִיט בֶּעשְׁווארִין פוּן בַּארְג סִינַי אָמַר רַב יוֹסֵף נִדּוּהוּ בַּחֲלוֹם רַב יוֹסֵף זָאגְט אוֹיבּ אֵיינֶעם הָאט גֶע־חָלוּמְט מֶען אִיז אִיהם מַחֲרִים צָרִיךְ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְהַתִּיר לוֹ בַּארְף עֶר הָאבֶּען צֶעהְן מֶענְטְשִׁין זַייא זָאלֶען אִיהם מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם וְהוּא דְּתָנוּ הִלְכְתָא דִיא צֶעהְן מֶענְטְשִׁין מוּזִין זַיין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וָואס זַייא קֶענֶען לֶערְנֶען גְמָרָא אֲבָל מַתְנוּ וְלֹא תָּנוּ לֹא אָבֶּער אַז דִיא מֶענְטְשִׁין הָאבֶּען נָאר גִילֶע־רוּנְט מִשְׁנָיוֹת אוּנ גְמָרָא הָאבֶּען זַייא נִיט גִילֶע־רוּנְט זָאלֶען זַייא נִיט מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם וְאִי לֵיכָּא דְּתָנוּ הִלְכְתָא אוֹיבּ עֶס אִיז נִיטָא צֶעהְן מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבֶּען גִילֶערוּנְט גְמָרָא אֲפִילוּ מַתְנוּ וְלֹא תָּנוּ אֲפִילוּ זַייא הָאבֶּען נָאר גִילֶערוּנְט מִשְׁנִיוֹת אוּנ גְמָרָא הָאבֶּען זַיי נִיט גִילֶערוּנְט קֶענֶען זַיי אוֹיךְ מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם וְאִי לֵיכָּא אוּנ אוֹיבּ צֶעהְן מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבֶּען נָאר גִילֶערוּנְט מִשְׁנִיוֹת אִיז אוֹיךְ נִיטָא לֵיזוּל וְלֵיתוּב אַפָּרָשַׁת דְּרָכִים זָאל עֶר זִיךְ זֶעצִין אוֹיף אַזוֹי אַאָרְט וָואס שֵׁיידִין זִיךְ פִיל וֶועגִין אוּנ דְרִיבֶּער גֵייעֶן דָארְטֶען פִיל מֶענְטְשִׁין וְיָהֵב שְׁלָמָא לְבֵי עַשְׂרָה וֶועט עֶר גֶעבִּין שָׁלוֹם צוּא פִיל מֶענְטְשִׁין עַד דְּמִקַּלְעֵי לֵיהּ עַשְׂרָה דְּגָמְרֵי הִלְכְתָא בִּיז עֶס וֶועלִין גִיטְרָאפֶען וֶוערִין פַאר אִיהם צֶעהְן מֶענְטְשִׁין וָואס לֶערְנֶען גְמָרָא, אוּנ אַז עֶר גִיט זַייא שָׁלוֹם אוּנ זַייא עֶנְטְפֶערִין אִיהם שָׁלוֹם הָאבִּין זַייא אִיהם שׁוֹין מַתִּיר גִיוֶועזְן דֶעם חֵרֶם אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי יָדַע מַאן שַׁמְתֵּיהּ מַהוּ דְּלִישְׁרֵי לֵיהּ רַבִינָא הָאט גִיזָאגְט צוּ רַב אַשִׁי אוֹיבּ עֶס הָאט אִיהם גְעחָלוּמְט מֶען אִיז אִיהם מַחֲרִים. אוּנ עֶר וֵויים וֶוער עֶס אִיז אִיהם מַחֲרִים, עֶר הָאט גִיזֶעהֶן אִין חָלוֹם דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אִיהם מַחֲרִים, וְוִי אִיז דֶער דִין, אוֹיבּ עֶס אִיז גֶענוּג עֶר זָאל גֵיין צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ עֶר זָאל אִיהם מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם, אָדֶער עֶר בַּארְף צֶעהְן מֶענְטְשִׁין זָאלֶען אִיהם מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם אָמַר לֵיהּ הָאט רַב אַשִׁי גִיזָאגְט צוּ רַבִינָא לְשַׁמְתֵּיהּ שַׁוְיוּהוּ שְׁלִיחַ לְמִישְׁרֵי לֵיהּ לֹא שַׁוְיוּהוּ שְׁלִיחַ צוּ מַחֲרִים זַיין הָאט מֶען אִיהם גֶעמַאכְט פַאר אַשְׁלִיחַ אוּנ צוּא מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם הָאט מֶען אִיהם נִיט גֶעמַאכְט פַאר אַשְׁלִיחַ אַזוֹי נוּט וְוִיא מֶען הָאט דֶעם מֶענְטְשׁ גֶעמַאכְט פַאר אַשְׁלִיחַ פוּן הִימֶעל עֶר זָאל אִיהם מַחֲרִים זַיין, אַזוֹי אִיז עֶר אַשְׁלִיחַ עֶר זָאל מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא לְרַב אַשִׁי רַב אַחָא הָאט גִיזָאגְט צוּא רַב אַשִׁי שַׁמְתֵּיהּ וְשָׁרֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ מַאי אוֹיבּ אֵיינֶער הָאט גִיזֶעהֶן אִין חָלוֹם מֶען אִיז אִיהם מַחֲרִים אוּנ מֶען אִיז אִיהם מַתִּיר דֶעם חֵרֶם, אִיז שׁוֹין דֶער חֵרֶם מוּתָּר, אָדֶער נַיין אָמַר לֵיהּ הָאט רַב אַשִׁי גִיזָאגְט צוּא רַב אַחָא כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָר בְּלֹא תֶּבֶן אַזוֹי וְוִיא עֶס קֶען נִיט זַיין קָארִין אָן שְׁטְרוֹי כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטֵלִים אַזוֹי קֶען נִיט זַיין אַחָלוֹם אָן לֵיידִיגֶע רֵייד, אַחָלוֹם וָואס זָאל זַיין אִין גַאנְצִין נָאר אֶמֶת דָאס קֶען נִיט זַיין, דְרִיבֶּער קֶען זַיין וָואס מֶען הָאט אִיהם מַחֲרִים גִיוֶועזְן אִיז אֶמֶת אוּנ וָואס מֶען הָאט אִיהם מַתִּיר גִיוֶועזְן דֶעם חֵרֶם אִיז נִיט אֶמֶת, דְרִיבֶּער בַּארְף עֶר הָאבִּין צֶעהְן מֶענְטְשִׁין זָאלִין אִיהם מַתִּיר זַיין דֶעם חֵרֶם:

זוהר אמור דף קא ע"ב ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

לרעיא דבעי לאעברא עאניה בחד נהרא אעבר ואבא לקטרגא ליה בעאניה רעיא הוה חכים אמר מאי אעביד דבעוד דאנא אעבר למליא יקטרג הוא בעאני זקיף עינוי וחמא בין עאנא חד תיישא מאלין תיישי ברא דהיה רב ותקיף אמר אעדי דא לקבליה ובעוד דמקטרגי דא בדא אעבר לכל עאנא ויסתזבון מניה. כך קב"ה אמר ודאי הא תיישא חד רב ותקיף ואלים אעדי לקבליה ובעוד דהוא ישתדל ביה יעברון בני ולא ישתכח קטיגורא לגבייהו. מיד (איוב א) ויאמר יי' אל הסטן השמת לבך על עבדי וגו' דקב"ה זווג להו כחדא ידכתיב (שם ב) הנו בידך. בעוד דהוא אשתדל ביה שביק לון לישראל ולא אשתכח קטיגורא לגבייהו. אוף הכי בהאי יומא דלטורא זמין לאללא ארעא ובעינא לסדרא לקבליה במה דיתעסק (כגוונא דיליה) ובעוד דאיהו אשתדל ביה שביק לון לישראל ומתלא אמרי לזלזולא דבי מלכא הב ליה זעיר חמרא וישבחך קמי מלכא ואי לאו ייחא למלכא מלה בישא. לזמנין נטלין לה להה מלה עלאי דבי מלכא ומלכא עביד דינא בגיניה. ר' יצחק אמר לסטייא דקאים קמי מלכא הב ליה חמרא ולבתר אימא ליה ואחזי ליה כל אינון טעוון דעבדת וכל אינון בישין והוא ייתי וישבחך ויימא דלא ישתכח בעלמא כוותך. אוף הכא הא קאים דלטורא תדיר קמי מלכא. ישראל יהבין ליה האי דורון ובהאי דורון פסקא לכל בישין ולכל טעוון

ולכל הובין דעבדו ישראל והוה אתי ומשכה להו לישראל ואתעביד כיגורא עלייהו וקב"ה אהדרי כלא בישי דעמא לרישיה כגון דכתיב (משלי כה) כי גחלים אתה חותה על ראשו:

הלכה פסוקה

הר"ם הלכות ברכות פרק ו.

(א) כל מים שנעשה בהן מלאכה נעשו שופכין ופסולין לנטילת ידים. כיצד מים שאו ין שהדיח בהן כלים או ששרה בהן פתו ובויצא בזה בין בכלים בין בקרקעות פסולין לנטילת ידים. הדיח בהן כלים מודחין או חדשים לא פסלן. מים שהנחתום מטבל בהן את הככרות פסולין. ושהוא חופן מהן בשעת לישה כשרים שהמים שבחפניו הן שנעשו בהן מלאכה אבל המים שחפן מהם הרי הם בכשרותן: (ב) וכל מים שנפסלו משתיית כלב כגון שהיו מרים או מלוחין או עכורין או ריח רע עד שלא ישתה מהן הכלב. בכלים פסולין לנטילת ידים ובקרקעות כשרים להטביל. חמי

יוסף לחק

מוסר

משערי תשובה לר"י דף ל ע"ב.

אמרו ז"ל כי מי שמכבדים אותו במדרגות כבוד הראויות לתת למי שהיה יודע שתי מסכתות והוא אינו יודע אלא אחת עליו שיאמר להם אחת לבדה אני יודע כל שכן כי אסור לכזב ולהתפאר לאמר שמענו כאלה רבות. בנים לא ישקרו בסיפור דברים אשר ישמעו והגדת מאורעות אבל יחליפו דברים על אודות חפציהם מאין הפסד לאדם בדבר אך כמעט הנאה משקרותם אע"פ שאינם מרויחים ממון בכך ואמרו רבותינו כי גם זה אסור הוא שנאמר למדו לשונם דבר שקר אך אין ענשם כעונש המשקרים ללא דבר אשר זכרנו ענינם:

(א) כל מים שנעשה בהן מלאכה נעשו שופכין ופסולין לנטילת ידים אלע וואסער וואס מיט זייא איז געמאהן געווארין א מלאכה זענען זייא געווארין ווייא וואסער וואס מען גיסט זייא ארויס פון שטוב און מען טאר ניט וואשין די הענט צום עסין מיט דיא וואסער כיצד וויא אזוי מים שאובין שהדיח בהם כלים אויב ער האט אנגישעפט וואסער פון א טייך אדער פון א ברונען און אין די וואסער האט ער אפ גענוואשין כלים או ששרה בהן פתו אדער ער האט געווייקט ברויט אין דיא וואסער ובויצא בזה אדער אין דיא וואסער האט ער אפ גענוואשין אנדערע זאכין ניט כלים, אדער ער האט אין די וואסער געווייקט אנדערע זאכין ניט ברויט בין בכלים בין בקרקעות סייא די גישעפטע וואסער איז אין א כלי און סייא אין א גריבעל אין די ערד פסולין לנטילת ידים טאר מען ניט וואשין די הענט צום עסין מיט די וואסער הדיח בהן כלים חדשים או מודחין אויב ער האט אין דיא וואסער אפ גענוואשין נייע כלים אדער אפילו אלטע כלים נאר ריינע אפ געוואשענע לא פסלן זענען די וואסער ניט פסול גיווארין מים שהנחתום מטבל בהן את הככרות פסולים דיא וואסער וואס דער בעקער טונקט איין אין זייא די ברויט (די טייג) זענען זייא פסול גיווארין צו וואשין מיט זיי די הענט צום עסין ושהוא חופן מהן בשעת לישה כשרים און אויב ער שעפט אן וואסער מיט די הענט פון א כלי און בעשמירט מיט די הענט די טייג, די וואסער וואס אין די כלי זענען כשר שהמים שבחפניו הן שנעשו בהן מלאכה ווארום די מלאכה איז דאך גימאהן גיווארין מיט די וואסער וואס זענען אויף די הענט אבל המים שחפן מהם הרי הן בכשרותן אבער די וואסער וואס אין די כלי וואס ער האט גישעפט פון זיי זענען כשר צום וואשין די הענט צום עסין: (ב) וכל מים שנפסלו משתית כלב און אלע וואסער וואס זענען קאליע גיווארין אז א הונט וויל זייא ניט טרינקען כגון שהיו מרים או מלוחים או עכורים או ריח רע עד שלא ישתה מהן הכלב בכלים פסולים לנטילת ידים דהיינו דיא וואסער איז

אמרו זכרונם לברכה כי מי שמכבדים אותו במדרגת הכבוד הראויה לתת למי שיודע שתי מסכתות והוא אינו יודע אלא אחת די חכמים האבין גיזאגט דער מענטש וואס מען גיט איהם אזוי א כבוד וואס מען דארף געבין צו אזוי א תלמיד חכם וואס קען לערנען צוויי מסכתות (ווייל מען מיינט ער האט שוין גילערנט צווייא מסכתות) און ער ווייס אבער ביי זיך אז ער האט נור גילערנט איין מסכת עליו שיאמר להם אחת לבדה אני יודע מוז ער זיי זאגין איך האב נאר גילערנט איין מסכת כל שכן כי אסור לכזב ולהתפאר זאגין ליגען און זיך בערימען אז ער קען מער ווי ער האט אין אמת גילערנט דאס טאר מען געוויס ניט לאמר שמענו כאלה רבות איך וועל דיר זאגין מיר האבין גיהערט פיל אזעלכע זאכין בנים אשר לא ישקרו בספור דברים אשר ישמעו והגדות מאורעות עס זענען דא מענטשין וואס זאגין קיין ליגען ווען זיי דערציילין אזאך וואס זיי האבין גיהערט אדער ווען זייא דערציילין אזאך וואס האט גיטראפין אבל יחליפו דברים על אודות חפציהם מאין הפסד לאדם בדבר נאר אז זייא דארפין עפעס פון זייערטוועגין און עס האט קיינער קיין שאדין פערטאהשין זייא זייערע רייד אך במעט הנאה בשקרותם אויב זייא האבין נאר א ביסול הנאה פון זייער ליגען אע"פ שאינם מרויחין ממון בכך אפילו זיי פארדינען קיין געלט פון דעם ליגען ואמרו רבותינו כי גם זה אסור הוא האבין דיא רבנן גיזאגט דאס טאר מען אויך ניט שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק למדו לשונם דבר שקר זייא לערנען זייער צונג ער זאל זאגין ליגען, זיי געוואהנען זיך צו זאגין ליגען אך אין ענשם כעונש המשקרים ללא דבר אשר זכרנו ענינם נאר זייער שטראף איז ניט אזוי גרויס וויא דער שטראף פון די מענטשין וואס זאגין ליגען אפילו זיי האבין קיין הנאה פון דעם ליגען:

טבריא במקומן מטבילין בהם את הידים אבל אם נטל מהן בכלי או שהפליג מהן אמה למקום אחר אין נוטלין מהן לא ראשונים ולא אחרונים מפני שאינן ראוין לשתיית בהמה:

ביטער אדער געוואלצין אדער צוא מישט מיט ערד אדער זייא האבין אשלעכטין ריח אז אהונט וויל זייא ניט טרינקען אויב די וואסער זענען אין אכלי טאר מען ניט וואשין דיא הענט מיט דיא וואסער וּבְקַרְקָעוֹת כְּשֵׁרִים לְהַטְבִּיל אונ אויב די וואסער זענען אין די ערד (וויא אמקוה) מעג מען איינ־טונקען דיא הענט אין די וואסער צום עסין חַמֵּי טְבֶרְיָה בִּמְקוֹמָן מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶת הַיָּדַיִם דיא ווארעמע קוואלין וואסער וואס זענען אין די שטאט טבריה, ווען דיא וואסער זענען אין זייער ארט אין קוואל מעג מען אריין שטעקין דיא הענט אין קוואל וואסער אונ עסין אֲבָל אִם נָטַל מֵהֶן בִּכְלִי אָבֶער אז ער האט גענומען אביסיל פון די וואסער אין אכלי אוֹ שֶׁהִפְלִיג מֵהֶן אַמָּה לְמָקוֹם אַחֵר אדער ער האט אפ געצווינגען די וואסער פון זייער ארט צו איין אנדער ארט אֲפִילוּ דיא וואסער זענען אין דיא ערד פון דעסטוועגין אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן לֹא רִאשׁוֹנִים וְלֹא אַחֲרוֹנִים מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לִשְׁתִיַּית בְּהֵמָה טאר מען ניט וואשין מיט די וואסער ניט די ערשטע וואסער פאר דעם עסין אונ ניט די אנדערע וואסער נאך דעם עסין, ווייל אפילו אבהמה קען ניט טרינקען די וואסער (ועיין בכסף משנה ובלחם משנה מה שכתבו ע"ז):

אונקלוס

וילך יום ד תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמלוי וו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה הָא אַתְּ שְׁכִיב עִם אֲבָהָתָךְ

טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב

ת"א ויאמר ה' אל. סנהדרין צ:

מה שיקרה לישראל אחר מ"מ

(טז — יז — יח) ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך וגו' וחרה אפי בו וגו' ואנכי הסתר אסתיר וגו'. הפסוקים אלו קשים לכאורה בדיוקיהם ושנוייהם, ומהם מהם אפרט הם, א) למה הקדימה התורה במאמר "וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו", ולא אמרה בקצרה וזנה אחרי אלהים אחרים, כמ"ש שם להלן ופנה אל אלהים אחרים, ב) בתחלה נאמר וזנה ואח"כ כי פנה, ג) מהו הכפל לשון ועזבני והפר, ד) בתחלה כתיב ועזבתים והסתרתי ואחר כך כתיב במקום עזיבה לשון הסתרה, ואנכי הסתר אסתיר. ועל כל אלה נוסף קושיא שמפרשים מדוע אחרי שהודו ואמרו הנה על כי אין אלהי בקרבי נכונה ההסתרה ואנכי הסתר אסתיר, הלא אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ועוד דקדוקים בג' פסוקים אלו. ואולי י"ל בדרך זה, הנה הקב"ה דבר אל משה אודות בני ישראל ויאמר אליו בזה הטעם והענין לרמוז עבור בני ישראל כי הנך שוכב עם אבותיך ואז לא יהי' לישראל מנהיג כמוך שיאמינו בו לכל אשר יאמר כמו שהאמינו בך ואז יהיו עלולים לחטוא ולהטות מדרך הטוב, וזה יהי' סיבה ראשונה להם לחטאים, ע"כ וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו, והודיעו אותך ועל איזה אופן יהי' הטעה, בתחלה יהי' רק וזנה, וענין זנות מצינו גם על מחשבה זרה, כמ"ש ולא תתורו וגו' אשר אתם זונים אחריהם, לבם הזונה, וזהו רק ע"י מחשבה רעה, כי הענין והלב היכם בעלי מעשה, גם נכלל בל' וזנה שלא כפרו לגמרי בה', רק מורה על לשון שיתוף, שיאמינו בה' ובכוכבים ומזלות, כמו האשה שמשמשת תחת אישה נקראת בשם זונה, שהיא משותפת לבעל ולבועל, וזהו שדייק לומר בהתחלה וקם העם הזה וזנה, שיזנו מה' ויעבדו גם לכו"מ, וזה יהי' מחמת שיראו שהכו"מ הם אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו, כשישראל יראו שהכו"מ הם אלהי נכר הארץ, בא"י הם אלהי נכרי וזר, שישראל הרחיקו את הכו"מ עד העת ההיא אשר הוא בא שמה בקרבו, בקרב הגוים אשר יראה ההם עובדים להכו"מ והם מושפעים מכל טוב, יאמרו ישראל מדוע לא נעבוד גם אנחנו הכו"מ כמו הם, הלא אנחנו רואים כי בידם טובה גם בלי שליחות הש"י אותם, ע"כ יחזיקום לאלוה וב"כ מעלתם, וזהו גדר הזניה א) נאמרה על המחשבה, שנים על השיתוף. לזאת דייק הה לומר רק ועזבני, אלה עזיבה מורה רק על עזיבה מועטת, שיעזבוני מלהאמין בי, שרק אני לבדי מושל בקרב הארץ להרע ולהיטיב מבלעדי ואין ביד הכו"מ והנכרי השמים טובה להרע ולהיטיב מעצמם כ"א מה שירשות הש"י, וזהו והפר את בריתי אשר כרתי אתו, ר"ל את אשר הזהרתי על הר סיני לא יהיה לך אלהים אחרים הוא ב"כ ומשפיע אחר על פני. הכונה במקום שאני בעצמם ישנם להשפיע לכם, וחז"ל דרשו אפי' בשיתוף פני, ר"ל להאמין בי וגם בהם, שגם הם בעלי כח להשפיע בלעדי זה גם כן אסור, אבל הם הפרו אותו הברית אשר כרתי אתו כנ"ל, ויאמינו גם באותו בר ומזל ואלהי נכר הארץ ההיא אשר גם הוא בידו טובו להרע או להיטיב מעצמו, וע"י זה יתוארו ישראל רק בשם זונים, כי שם זונה הונח על אשה שהאשה עומדת תחת אישה, יען שתזנה ותסור מאל בעל נעורים שנתקדשה לו, אונס הפנויה שהשם עומדת אינה מתוארת בשם זונה וסרה, כי אמי היא הרה אחר שאין לה בעל, וכמו כן ישראל שקבלו אלהותו ית' כאשר הם הלים מה' להחזיק גם את הכו"מ לב"כ ומשפיעים רצוניים יתוארו ג"כ בשם זונה, אז וחרה אפי בו ביום ההוא, ר"ל בעולם הזה, ואעניש אותם מדה כנגד מדה, הם עזבוני, וגם אנכי ועזבתים, הם אומרים שיש ב"כ ומשפיע בלעדי ועזבתים וילכו אל המשפיע הזה ויושיע אותם, ועוד זאת אעשה להם והסתרתי פני מהם, ר"ל לא אהנה להם בענין השגחתי שיכירו שפני ה' היא זו, אבל אסתיר פני מהם, ואעניש אותם בעונשים כאלו מעוטפים בדרכי הטבע, ולא יבינו כי פעולת ה' היא זו שבאה להם במכוון לשמן הסבה המעשים ואז יהי' לאכול מאילה: ומצאוהו רעות רבות וצרות. ר"ל ידמה להם כי הצרות נמצאים אליהם לא ע"ד העונש רק ע"פ דרך מליאה ומקרה טבעית ולא יבינו כי יד ה' היא זו, כדי שלא ישובו ולא ייטיבו מעשיהם, ואדרבה אז ימלא היצר הרע מקום לפניהם עוד יותר שיאמרו הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה, ר"ל אותו ה' שהיה עד הנה מהולל בשם אלהי בשמיכות, שהיה אלהים וב"כ שלי להשגיח עלי בעינא פקיחא ולא הי' כל אומה ולשון יכולה לשלוט בי, עתה אינו בקרבי וסילק את הנהגתו מעלינו ומסר את ההשגחה וההנהגה רק לשרי מעלה והכו"מ שיהיו הם לבדם מושלים בקרב הארץ, וע"כ מצאוני הרעות האלה, מהמנהיגים האליליים האלה, רק ע"פ דרכי הטבע ואין בידו טובו למנוע הרעה ממני, וייחסו לה' ית' הלאות, וע"כ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא; רמז בהסתרה

פירוש לתורת אלהים

(טז) וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל משה אונ גאט האט געזאגט צוא משה הִנְּךָ דו וועסט שטארבען אונ וועסט ליגען

עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה
אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא
בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־
בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ: יז וְחָרָה אַפִּי
בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי
פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ
רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם
הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי
מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה: יח וְאָנֹכִי
הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל
כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־

אונקלוס

וִיקוּם עַמָּא הָדֵין וְיִטְעֵי בָּתַר טָעֲוַת עַמְמֵי אַרְעָא דְהוּא עָלֵיל לְתַמָּן בֵּינֵיהוֹן וְיִשְׁבְּקוּן דַּחַלְתִּי וִישַׁנּוּן יָת קְיָמִי דִּגְזָרִית עִמְּהוֹן: יז וְיִתְקוֹף רוּגְזִי בְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַרְחֵיקִינּוּן וַאֲסַלֵּיק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמֵיכַל וִיעָרְעָן יָתְהוֹן בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְיֵימַר בְּיוֹמָא הַהוּא הֲלָא מִדְּלֵית שְׁכִינַת אֱלָהִי בֵּינִי עָרְעוּנִי בִּישַׁיָּא הָאִלֵּין: יח וַאֲנָא סַלָּקָא אֲסַלֵּיק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דַּעֲבָדוּ אֲרֵי

ת"א וקם העם הזה. יומא כב: וחרה אפי בו. חגיגה ה': ואנכי הסתר אסתיר. שם חולין קלט:

בעל הטורים

(טז) וקם העם. תגין על הקו"ף, לומר שימאסו בק' ברכות. ובבנין של שלמה שהיה היכלו ק' אמה: העם הזה וזנה אחרי. בגימטריא זה הוא מנשה: (יז) והסתרתי פני מהם והיה לאכל. ס"ת בגימטריא המן, וזהו שדרשו בחולין ואנכי הסתר אסתיר רמז לאסתר: ומצאהו. חסר וי"ו. לומר שהם פעמים גלו ג' ע"י סנחריב וג' על ידי נבוזראדן: הרעות האלה. בגימ'

שפתי חכמים

י לפסוקי שהפרש שנכר קאי אאלהי וכאלו אמר אלהי של נכר הארץ וכ"ת ה"נ דא"כ הל"ל האלהים הנכרים דלא מצינו אלהי דבוק עם מלה שלאחריו וזה יוכיח אלהי אברהם כו' דפי' אלהי של אברהם כו' ואין אלהי דבוק למלה שלאחריו ועוד דאם אלהי דבוק למלה של נכר אם כן מלת הארץ אין נופל עליו. מגלאפי בשם מהרי"ן. וכתב מאי טעמא קרי ע"א נכר י"ל בעבור

רש"י

(טז) נכר הארץ. גויי הארץ: והסתרתי פני. כמו

מה שיקרה לישראל אחר מ"מ

פנים כפולה שלא יקובלו אח"ז אף אם ישובו. וגם כי יזעקו וישוועו אלי, עכ"ז אנכי הסתר אסתיר פני, בהסתרת פנים כפולה. על כל הרעה אשר עשה. ר"ל נוסף על כל הרעה אשר עשה קודם לעזוב אותי ולהאמין בשיתוף ג"כ בזו"ע וא"כ עד פנה האמין עכ"ה כי נ"כ, אבל עתה כי פנה אל אלהים אחרים, ר"ל פנה ממני אבל וכל שלא להאמין ביכולתי, רק פנה אמונתו רק אל אלהים אחרים שהם הם המנהיגים בעולם ולא אני, וזו ה"א הכפירה הגמורה בה' וביכולתו המעותם במאמר כי „פנה" המורה על פניה גמורה מה' אל אלהים אחרים סתם, ר"ל אף שלא כא במה ולא רלה מהם היה יכולת והשפעה עד ביטעה אחריהם, אבל יעשה זאת בבאו נפש לפנות מה' מלהאמין בו, רק ישים עיקר פניהו ואמונתו אל אלהים אחרים [וע"כ לא כתיב כאן אלהי נכר הארץ אשר הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יז) והסתרתי פני מהם. זהו דרך חנה כאדם שחטא לו בנו והומר לרבו להלקותו והוא אינו יכול לראות בצרת בנו שרחמיו עליו ומסתיר פניו שלא יראה בהכאה בנו: רעות רבות וצרות. רעות שנעשו לרות זו לזו. כגון זיבורא ועקרבא שמים לוננין מעלו לעקילא דבורים ומים חמין לעקילא עקרב והלושא סכנתא. מי שעקלו זיבורא ועקרבא אינו יודע מה לעשות שמה שמועיל לזה מזיק לזה. וכך הן לרותיהן של ישראל בגלות כשהעכו"ם מילר לו ירא לזעוק פן ישנאוהו, ואם לא יצעק עליו ירגיל לסיות מלר לו: על כי אין אלהי בקרבי. שגרמתי לו לסלק שכינתו ממני כאו עליו וגו':

(יח) ואנכי הסתר אסתיר. מכאן לאסתר מן התורה. כלומר בימי אסתר אסתיר פני מהם ויבקש המן לאבדם:

פירוש לתורה אלהים

מיט דיינע אלטערין וְקָם אונ דאס פאלק וועט אויף שטיין וְזָנָה אונ וועט זיך קערין אַחֲרֵי נאך די פרעמדע אפ געטער פון דעם לאנד אֲשֶׁר וואס ער קומט דארטען צווישען איהם וְהֵפֵר אונ ער וועט פאר שטערין מיין בְּרִית וואס איך האב פאר שניטען מיט איהם: (יז) וְחָרָה אַפִּי בוֹ אונ עס וועט גרימען מיין צארין אין דעם פאלק בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם טאג וַעֲזַבְתִּים אונ איך וועל פאר לאזין זייא וְהִסְתַּרְתִּי אונ איך וועל בעהאלטען מיין שכינה פון זייא וְהָיָה אונ ער וועט זיין לֶאֱכֹל צוא פאר דארבונג וּמְצָאֻהוּ אונ עס וועט איהם גרייכין פיל שלעכטס וְצָרוֹת אונ לייד וְאָמַר אונ ער וועט זאגן אין דעם טאג הֲלֹא פאר וואר עַל ווייל מיין גאט איז ניט צווישען מיר מְצָאוּנִי האט מיך גיגרייכט דיא שלעכטס: (יח) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר אונ איך וועל בעהאלטען פָּנַי מיין שכינה בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם

אֶלֹהִים אֲחֵרִים׃ יט וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ששי שביעי כשהן מחוברין כ כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה ׀ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־

אִתְפְּנִיאוּ בָּתַר טָעֲוַת עַמְמַיָּא׃ יט וּכְעַן כְּתוּבוּ לְכוֹן יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא וְאַלְּפַהּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שַׁוְיַהּ בְּפוּמְהוֹן בְּדִיל דִּתְהֵי קֳדָמַי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא לְסָהִיד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כ אֲרֵי אֲעֵילִנּוּן לְאַרְעָא דְּקַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן וְיִתְפַּנְּקוּן וְיִתְפְּנוּן בָּתַר טָעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִפְלְחוּן לְהוֹן וִירַגְּזוּן קֳדָמַי

ת"א ועתה כתבו. נדרים לח סנהדרין כא עקידה שער יט: ולמדה את בני ישראל. עירובין נד: ואכל ושבע. מכות לג:

בעל הטורים

מסרה גליות: (יט) ולמדה את בני ישראל. בגימטריא הן תורה בכתב: שימה בפיהם. בגימטריא זה תלמוד:

רש"י

שאיני כ רוצה בצרתם: (יט) את השירה הזאת. (לקמן לב) האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו: (כ) ונאצוני. והכעיסוני. וכן כל נאוץ, לשון כעס: (כא) וענתה השירה הזאת לפניו לעד. שהתריתי בו בתוכה ל על כל המוצאות אותו. כי לא תשכח מפי זרעו. הרי זו הבטחה לישראל שאין תורה משתכחת מזרעם מ לגמרי:

שפתי חכמים

שהם הנכרים נחשבים כאלו שאין העולם בלהם שכבר נגזרה עליהם שיגרשו מהם: כ פי' הסתרת פנים היא שעדר השגחתו כי כל מי שאינו רואה דבר אין משגיח בו: ל ואין להם פתחון פה לומר אלו היינו יודעים בכל אלו הרעות לא היינו עוברים על מצות השם ולכן יקראו את השירה הזאת שכתוב בה בפי' ההתראה שבתורה בה על כל הרעות: מ ר"ל הרי מיניה רואים שהלבבות מתמעטות ומה זה דכתיב כי לא תשכח וגו':

מה שיקרה לישראל אחר מ"מ

כל שמה בקרבו כנ"ל אשר משמעו כנ"ל]. וזה היא כפורק עול מלכות שמים מעליו ואומר שהוא עובד אלהים, כי אין בידו להרע ולהיטיב, רק כל המליצות נמשך אחר החיוב, ע"כ הם ראוים להסתרת פנים כפולה בלא יקובלו בתשובה נגד עד שימירק עונם ע"י יסורים או מיתה ממרקת, ע"כ כתבו לכם את השירה הזאת וגו' למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, ר"ל שיכתוב את התורה שכתוב בה יציאת מצרים והמן והבאר וכל הנסים והנפלאות שנעשו עם בני ישראל כעוד היותם במצרים וביציאתם וקריעת ים סוף והנס והנסים אשר יעידו ויגידו כי רק לה' המלוכה על הכל והוא הוא נהגה והוא משגיח עליו והוא עושה כל ובלעדו אין שום כח בעולם והכל רק משרתיו עושים רצונו ית' בהכלה ואין בידם לא להרע ולא להיטיב, והם רק כלים ביד האומן, והתפאר הגרזן על החוצב בו. והנה הש"י עוד מאמר (כ) כי אביאנו אל האדמה וגו' זבת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן, והנה תהיה סיבה אחרת גרוע מהראשונה, כי תיכף ופנה אל אלהים אחרים ועבדום ונאצוני, שיעבדו אלהים אחרים להכעיסני, והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות, וענתה השירה הזאת לפניו לעד כנ"ל:

פירוש להורה אלהים

טאג כְּלוֹמַר איך וועל מיך מאבען גלייך ווי איך זעה ניט זייערע צָרוֹת על וועגין דאס שלעכטס וואס ער האט גיטאהן כי ווייל ער האט זיך גיקערט צו פרעמדע אפ געטער: (יט) וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אונ אצונד שרייבט אייך אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת דיא שִׁירָה דאס איז פון הַאֲזִינוּ ביז וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ וְלַמְּדָהּ אונ לערינט זיא צו די קינדער יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם טוא זיא אין זייער מויל לְמַעַן כְּדֵי די שִׁירָה זאל זיין צוא מיר איין עֵדוּת אויף דיא קינדער יִשְׂרָאֵל: (כ) כִּי אֲבִיאֶנּוּ וואָרום איך וועל איהם ברענגען צוא דער לאנד וואס איך האב גישוואורען צוא זיינע אלטערין איך זאל זיא געבין דאס לאנד זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וואס פון דיא בְּהֵמוֹת רינט מילך אונ פון דיא טייטלען רינט האניק וְאָכַל וְשָׂבַע אונ ער וועט עסין אונ וועט זאט זיין וְדָשֵׁן אונ וועט פעט ווערין וּפָנָה אונ

מצות השם

(יט) [תריג] (עשה רמה) לכתוב כל איש מישראל ס"ת לעצמו. שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה:

וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וגו' דאס איז אמצוה עשה. עס איז אמצוה אויף יעדער יוד ער זאל שרייבין אספר תורה אדער ער זאל בצאהלין געלט צו אסופר דער סופר זאל שרייבין אספר תורה פון זיינעטוועגין אפילו ער האט אספר תורה וואס ער האט זיא אירושה פון זיינע עלטערין פון דעסטוועגין מוז ער שרייבין אדער לאזין שרייבין אספר תורה אונ דיא ספר תורה מוז קענן גוט זעהן עס זאל אין איהר נים זיין אגרייז, אונ מען טאר נים האלטין בייא זיך אין שטוב אספר תורה וואס איז נאך נים איבערגיזעהן:

בְּרִיתִֽי׃ כא וְהָיָה֩ כִּֽי־תִמְצֶ֨אןָ אֹת֜וֹ רָע֣וֹת רַבּוֹת֮ וְצָרוֹת֒ וְ֠עָֽנְתָה הַשִּׁירָ֨ה הַזֹּ֤את לְפָנָיו֙ לְעֵ֔ד כִּ֛י לֹ֥א תִשָּׁכַ֖ח מִפִּ֣י זַרְע֑וֹ כִּ֧י יָדַ֣עְתִּי אֶת־יִצְר֗וֹ אֲשֶׁ֨ר ה֤וּא עֹשֶׂה֙ הַיּ֔וֹם בְּטֶ֣רֶם אֲבִיאֶ֔נּוּ אֶל־הָאָ֖רֶץ אֲשֶׁ֥ר נִשְׁבָּֽעְתִּי׃

וִישַׁנּוּן יָת קְיָמִי׃ כא וִיהֵי אֲרֵי יְעָרְעָן יָתְהוֹן בִּישָׁן נַעֲקָן וְתָתֵיב תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד אֲרֵי לָא תִתְנְשֵׁי מִפּוּם בְּנֵיהוֹן אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי יִצְרֵהוֹן דִּי אִנּוּן עָבְדִין יוֹמָא דֵין עַד לָא אַעֵלִינּוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּימִית׃

ה"א וסיס כי תמלאן אתו. מגינס ס: כי לא תשכח. שבת קלח:

פירוש לתורת אלהים

וָועט זִיךְ קָערִין צוּא פְרֶעמְדֶע אָפּ גֶעטֶער וַעֲבָדוּם אוּנ וָועט דִינֶען זַייא וְנִאֲצוּנִי אוּנ וָועלֶען דֶער צָארְנֶען מִיךְ וְהֵפֵר אוּנ עֶר וָועט פַאר שְׁטֶערִין מַיין בְּרִית׃ (כא) וְהָיָה אוּנ עֶס וָועט זַיין כִּי תִמְצֶאןָ אַז עֶס וֶועט אִיהם גְּבֵייבֶען פִיל שְׁלֶעכְטֶס וְצָרוֹת אוּנ לַייד וְעָנְתָה אוּנ דִיא שִׁירָה וֶועט עֶנְטְפֶערִין פַאר אִיהם פַאר אַיין עֵדוּת כְּלוֹמַר אַז דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלִין פְרֶעגִין פַאר וָואס הָאט אוּנְז גִיגְרֵייכְט דִי צָרוֹת זָאלֶען זַייא זֶעהֶן אִין דֶער שִׁירָה וֶועלִין זַיי הָאבֶּען אַיין עֶנְפֶער וָוארוּם אִין דֶער שִׁירָה שְׁטֵייט אַז אִיךְ הָאבּ זַייא מַתְרֶה גִיוֶועז אוֹיף דִיא אַלֶע זַאכֶען וָואס הָאט זַייא גִיגְרֵייכְט כִּי לֹא תִשָּׁכַח וָוארוּם דִיא שִׁירָה וֶועט נִיט פַאר גֶעסִין וֶוערִין פוּן דֶעם מוֹיל פוּן זַיינֶע קִינְדֶער רש"י שְׁרֵייבְּט דָם אִיז אַיין הַבְטָחָה צוּ יִשְׂרָאֵל דִיא תּוֹרָה וֶועט פוּן זַיי אֵייבִּיג נִיט פַרגֶעסֶן וֶוערֶן כִּי יָדַעְתִּי וָוארוּם אִיךְ וֵוייס זַיינֶע גֶדאנְקֶען אֲשֶׁר וָוס עֶר טוּט הַיינְט בְּטֶרֶם אֵיידֶער אִיךְ בְּרֶענְג זַיי צוּ דֶעם לַאנְד וָואס אִיךְ הָאבּ גִישְׁוואוֹרֶן׃

נביאים ישעיה נה

תרגום

להמשיך מג"ח דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמת דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א כֵּ֣ן יִהְיֶ֤ה דְבָרִי֙ אֲשֶׁ֣ר יֵצֵ֣א מִפִּ֔י לֹֽא־יָשׁ֥וּב אֵלַ֖י
רֵיקָ֑ם כִּ֤י אִם־עָשָׂה֙ אֶת־אֲשֶׁ֣ר חָפַ֔צְתִּי וְהִצְלִ֖יחַ אֲשֶׁ֥ר
שְׁלַחְתִּֽיו׃ ב כִּֽי־בְשִׂמְחָ֣ה תֵצֵ֔אוּ וּבְשָׁל֖וֹם תּֽוּבָל֑וּן
הֶהָרִ֣ים וְהַגְּבָע֗וֹת יִפְצְח֤וּ לִפְנֵיכֶם֙ רִנָּ֔ה וְכָל־עֲצֵ֥י
הַשָּׂדֶ֖ה יִמְחֲאוּ־כָֽף׃ ג תַּ֤חַת הַנַּעֲצוּץ֙ יַעֲלֶ֣ה בְר֔וֹשׁ
ותחת הַסִּרְפַּ֖ד יַעֲלֶ֣ה הֲדַ֑ס וְהָיָ֤ה לַֽיהֹוָה֙ לְשֵׁ֔ם לְא֥וֹת
עוֹלָ֖ם לֹ֥א יִכָּרֵֽת׃ ד כֹּ֚ה אָמַ֣ר יְהֹוָ֔ה שִׁמְר֥וּ מִשְׁפָּ֖ט וַעֲשׂ֣וּ

°ותחת קרי

א כֵּן הֲוַי פִּתְגָם טוּבִי דְּנָפֵק מִן קֳדָמַי לָא אֶפְשַׁר דִּיתוּב לְקֳדָמַי רֵיקָן אֱלָהֵין עֲבִיד יָת דִּרְעֵינָא וּמַצְלַח לִדְשָׁלַחְנָא לֵיהּ׃ ב אֲרֵי בְּחֶדְוָא תִפְקוּ מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא וּבִשְׁלָמָא תִּתּוּבְלוּן לְאַרְעֲכוֹן טוּרַיָּא וְרָמָתָא יְבוּעוּן קֳדָמֵיכוֹן תּוּשְׁבְּחָא וְכָל אִילָנֵי חַקְלָא יִשְׁעֲנוּן בְּעַנְפֵיהוֹן׃ ג חֲלַף רַשִׁיעַיָּא יִתְקַיְּימוּן צַדִּיקַיָּא וַחֲלַף חַיָּבַיָּא יִתְקַיְּימוּן דַּחֲלֵי חֶטְאָה וִיהֵי קֳדָם יְיָ לְשׁוּם לְאָת עָלַם דְּלָא יִפְסוֹק׃ ד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ טְרוּ דִינָא עֲבִידוּ צִדְקְתָא אֲרֵי קָרִיב פּוּרְקָנִי לְמֵיתֵי וְזַכְוָתִי לְאִתְגְּלָאָה׃

מצודת דוד

(א) לא ישוב אלי ריקם. מבלי יעשה הדבר ההוא. ואמר בל' בן אדם השולח מי לעשות דבר וחזר לפעמים ריקם ולא גמר השליחות. ולפי שאמר במשל ושמה לא ישוב לזה אמר לי לא ישוב: כי אם עשה. הדבר יעשה כו' ומוסב למעלה לומר שבודאי תתקיים הבטחתו: והצליח וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ב) כי בשמחה תצאו. וזה ההבטחה אשר תצאו מן הגולה בשמחה ותובלון להלכם בשלום: יפצחו וגו'. הוא ענין מליצה כי כשהאדם בשמחה דומה לו שכל העולם שמח עמו: ימחאו כף. יכו בכפיהם לשמוח. וגם זה ענין מליצה: (ג) תחת הנעצוץ. ר"ל במקום ממשלת הרשעים ימשלו הצדיקים: ותחת הסרפד. כפל הדבר במ"ש: והיה. הדבר הזה יהי' לה' לשם גבורה: לאות עולם. ויהי' לאות ולסימן שכן יהי' עד עולם ולא יכרת הדבר הזה: (ד) שמרו משפט. שמרו משפטי

רש"י

(ב) כי בשמחה תצאו. מן הגלות: יפצחו. יפתחו: לפניכם רנה. שיתנו לכם פרים ולמהם: ימחאו. יכו כף: (ג) תחת הנעצוץ וגו'. תחת הרשעים יעלו

צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת׃
ה אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר
שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע׃ ו וְאַל־יֹאמַר
בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי
יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃

ה טובי אנש דיעביד דא וגבר אנשא דיתקף בה יטר שבתא מאחלותיה ויטר ידוהי מלמעבד כל דביש׃
ו ולא יימר בר עממין דמתוסף על עמא דיי למימר אפרשא יפרשינני יי מעל עמיה ולא יימר סריסא הא אנא חשיב כעא יבש׃

רש"י

הצדיקים: נעצוץ וסרפד. מיני קוצים הם: (ו) הבדל יבדילני ה'. ולמה אתגייר הלא הקב"ה יבדילני מעל עמו כשישלם שכרם:

מצודת דוד

הטורח ועשו צדקה זה עם זה: כי קרובה. עוד מעט תבוא תשועתי קרובה לבא וצדקתי לבא. תפי' קרובה להיות נגלה לעין כל: (ה) יעשה זאת. את האמור למטה שישמור את השבת מלחללו כי הוא יסוד מוסד על אמונת חידוש העולם וא"כ בזה ודאי ישמור ידו מעשות כל רע הואיל ומאמין שיש בורא: (ו) הנלוה. המתחבר עצמו אל ה' להאמין בו: הבדל יבדילני. אמר כבדל מישראל בעת יקבלו הטובה ולא אקבל עמהם וא"כ למה אצרך: הן אני עץ יבש. כמו עץ יבש באין מגדל פרי כן אני מבלי זרע ולא ישאר שמי לזכרון ועל מה אישר דרכי:

כתובים תהלים צו צז

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א גד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות
אל שם ב"ן שבעשיה:

א הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ׃
ב אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט
יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ ג יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם
הַיָּם וּמְלֹאוֹ׃ ד יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־
יָעַר׃ ה לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־
תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ׃ ו יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ
יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃

א סגודו קדם יי בשבהורת קודשא דהותו מן קדמיה כל יתבי ארעא׃
ב אמרו בעממיא יי מלך לחוד תקין תבל דלא התמוטט ידין עממיא בתירוצא׃
ג יחדון חילי דשמיא וידוצון צדיקי ארעא יכלי ימא ומליה׃ יביע תושבחא חקל וכל די ביה הבכן ישבחון כל אילני חורשא׃
ה קדם יי ארום אתא ארום אתא למדן ארעא ידון תבל בצדקתא ועממיא בהימנותיה׃
ו יי מלך תדוץ ארעא יחדון נגוון סגיאין׃

רש"י

(ב) אמרו בגוים ה' מלך. לעתיד לבא יהא שיר זה: ידין עמים. אותם שיהפוך להם שפה ברורה: במישרים. בזכיות: (ג) ירעם הים. להרים קול: (ד) כל עצי יער. כל שולטני אומות:

מצודת דוד

(א) בהדרת קדש. בבית המקדש המהודר בקדושה: (ב) אמרו בגוים. בין כל הגוים אמרו זה לזה ה' מלך. ר"ל עתה נראה מלכותו: אף תכון. ר"ל עתה נראה שאף העולם אחז ה' הכנה לבל תהיה נוטה ליפול: ידין. הוא ידין את העמים במשפט מישור וכראוי: (ג) ישמחו השמים. מליצה הוא על רוב השמחה שתהיה אז בעולם וכן כי ב רעה נאמר (יואל ב) שמש וירח קדרו: ירעם. ישמיע קול רם לגודל השמחה: ומלאו. הבריות הממלאים אותו: (ד) וכל אשר בו. הבריות המצויות בשדה: (ה) לפני ה'. השמחה תהיה לפני ה' על כי בא וחוזר ומפרש שבא לשפוט יושבי הארץ: באמונתו. כאשר לפי הראוי: (ו) ה' מלך. לעתיד כאשר תתגלה מלכותו אז יתרבה השמחה בעולם: איים. יושבי איים:

פירוש ע"ט

(א) השתחוו לה' בהדרת קדש איהר זאלט אייך איינבייגען פאר הקב"ה אין בית המקדש וואס ער איז בעשיינט מיט היילינקייט חילו מפניו כל הארץ דיא גאנצע וועלט דארפין ציטערין פאר איהם: (ב) אמרו בגוים ה' מלך איהר זאלט זאגין דיא פעלקער גאט האט געקינינגט, איצט זעהן מיר אז גאט איז דער מלך פון דער וועלט אף תכון תבל בל תמוט גאט האט געפעסטיגט דיא וועלט זיא זאל ניט איינגעבויגין ווערין ידין עמים במישרים ער וועט משפטין דיא פעלקער מיט גלייכקייט: (ג) ישמחו השמים ותגל הארץ די הימלען אונ דיא ערד וועלין זיך פרייען ירעם הים ומלואו דער ים אונ אלע בעשעפעניש וואס אין ים וועלין שטורעמען מיט פריידען געזאנגען: (ד) יעלזו שדי וכל אשר בו די פעלדער אונ אלץ וואס אויף די פעלדער וועלין זיך פרייען אז ירננו כל עצי יער דאמאלס וועלין זינגען אלע ביימער וואס זענען אין וואלד: (ה) לפני ה' כי בא דאס פרייד וועט זיין ווייל הקב"ה קומט כי בא לשפוט הארץ ווארום הקב"ה וועט קומען משפטין דיא וועלט ישפוט תבל בצדק ער וועט משפטין דיא וועלט מיט גערעכטיגקייט ועמים באמונתו אונ פעלקער וועט ער משפטין מיט אמת: (ו) ה' מלך תגל הארץ ווען הקב"ה וועט ווייזען זיין מלוכה אויף דער וועלט וועט זיך פרייען די ערד ישמחו איים רבים פיל אינזלען וועלין זיך פרייען:

כלי אמלפי דנצח דמלכות דילירם א אל

שבועת [א] הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה [ב] בשוה פרוטה. ואם אין ההודאה ממין הטענה [ג] פטור. כיצד שתי כסף יש לי בידך, אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שתי כסף ופרוטה לי בידך, אין לך בידי אלא פרוטה חייב. מנה לי בידך, אין לך בידי פטור. מנה לי בידך.

ברטנורא

שבועת הדיינין. השבועה שהדיינים משביעים ע"י הודאה במקצת הטענה (א) צריך שלא תהיה הטענה פחות משתי מעות (ב) כסף שהוא שליש דינר שהדינר שש מעות והוא משקל צ"ו שעורות בינונים, נמצאו שתי מעות משקל ל"ב שעורים: וההודאה. שמחייבת לישבע לא תהא פחות משוה פרוטה שאם היה מה שכפר לו (ג) פחות משתי כסף או מה שהודה פחות משוה פרוטה אינו חייב שבועה דאורייתא אבל משביעים אותו שבועת היסת מדברי סופרים. והמחוייב שבועה דאורייתא נקט חפץ בידיו (ד) כגון ס"ת או תפילין כשנשבע. והמחוייב שבועת היסת (ה) לא נקט הנשבע חפץ בידיו אלא חזן הכנסת או המשביע נקט חפץ בידיו בשעה שחבירו נשבע לו. ושלשה מיני שבועות הן דאורייתא ולא יותר, המודה במקצת הטענה ומי שעד אחד מעיד כנגדו שהוא נשבע להכחיש העד ושבועת השומרים. וכל שאר שבועות הנזכרים במשנה הם בתקנת חכמים והם כעין של תורה בנקיטת חפץ. ואין הפרש בין שבועה דאורייתא לשבועות הנזכרות במשנה אלא שהמחויב שבועה דאורייתא ולא רוצה לישבע ב"ד יורדין לנכסיו ונפרעים ממנו משלם והמחויב שבועה מדבריהם בתקנת חכמים (ו) ולא רוצה לישבע משמתין אותו עד שיפרע או עד שישבע ואם עמד בנדויו ל' יום ולא רצה לישבע ולא לשלם מכין אותו מכות מרדות ומתירין לו נדויו והולך לו ואין יורדין לנכסיו: אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שאין ההודאה ממין הטענה (ז) שזה טענו כסף וזה הודה לו נחשת. ודוקא בזה טענו אלא משקל שתי מעות כסף או יותר אבל אם טענו מטבע כסף הרי הודה לו במטבע: שתי כסף ופרוטה. קא סבר טענו חטים ושעורים והודה לו על

עיקר תוי"ט

[א] הדיינים. הא דלא נקט נוהגת בא"ב ובנשים כדתנן לעיל גבי פקדון. נ"ל משום דשבועת הדיינין היא עצמה שבועת הפקדון. וז"ל הר"מ בדבר ברור וגלוי שכל הנשבע שבועת הדיינין או היסת בשקר שהוא חייב משום שבועת הפקדון: (א) כפ"י פי' לפירושו בסוף פ"ה בשבועת הפקדון היא בטוען גזלתני או גנבתני או נגנבו וכן בכופר בע"א שבועת הדיינים נמי היא הכי קתני שבועת הדיינים בכל מודה במקצת צריך שתהא הטענה ב' כסף וההודאה ש"פ ולאו כל שבועת הדיינים קתני א"נ דשבועת הפקדון לאו דדיינים היא דהא אפר יש לה וכן שבועת ע"א כיון דלא נכתבה בהדיא ליתא בכלל זה. הר"ן. וטעמא דע"א לא בעי ב' כסף משום דכ"ע כל מקיימין ממון ע"א מחייבו שבועה: (ב) וטעמא מפרש בירושלמי באמרו סוף מטבע כסף מעה כלומר כיון שאמרה תורה כסף דכתיב כי יתן וגו' כסף וגו' ואי אפשר מולא מטבע כסף מוכר כתורה פחות ממעה כדמתרגמינן עשרים גרה עשרים מעין אין לך לחייבו פחות ממטבע זו ומקשה והא מעה כלומר מניין לך שיהיו שנים ומפרק או כלום מה כלים ב' אף כסף ב'. הר"ן: (ג) ורב הוא דאמר הכי בגמרא ופירש"י טעמא דתנן במתניתין לא תהא טענה קאי אלא אהודאה שהוא כופר בטענת חבירו לבד הודאת הפרוטה דבעינן בתחלת תהא הטענה ב' כסף ופרוטה ויליף ליה בגמרא דכסף למה לי (והוא דבעינן אף כל שנים) אלא לטענה הנהו מעין נכסיה כו' ונמצא שמ"ש הר"ב בתחלת המשנה שלא תהא הטענה לא בא לדקדק כפי' הטענה ממש. ועפי"ם: (ד) כדאמרינן בשבועה דאחשים לאליעזר בבריה מילה. גמרא ועתי"ט: (ה) ל' שימה בשמו חכמים עליו שבועה כמו את ה' אסיהן: (ו) אע"פ שהיא נזכרת במשנה. הר"מ: [ב] בש"פ. דמשנתנו בשבועת הדיינים ע"י הודאת מקצת הטענה כדפי' הר"ב ומסיים רש"י שלמדום מאשר יאמר כי הוא זה (דעירוב פרשיות כתיב כאן וכי הוא זה דכתיב בפ' שומרים שדי בפ' אם כסף תלוה) וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו דהיינו שבועה. ועיין תי"ט: [ג] פטור. דכי הוא זה משמע ממין הטענה: (ז) ואליבא דשמואל מפרש הכי בגמרא וס"ל דטענה דמתניתין בתחלת משנה ולא בעינן ב' כסף ופרוטה והכא שתי כסף דוקא אמר ולא שוה ולכך פטור דמה שטענו לא הודה לו וכילך אמאי דסמיך ליה קאי דאם אין ההודאה כו' אבל לרב שום קאמר וכילך ארישא קאי. וקשיא להר"ב דמפרש לרישא אליבא דרב והכא (ובב"מ פ"ד מ"ז) מפרש אליבא דשמואל. ועיין תוי"ט:

פרק ו א שבועת הדיינין דיא שבועה וואס דיא דיינים הייסין שווערין [אויב ראובן מאנט געלט ביא שמעון, אונ שמעון לייקנט אביסיל אונ איז מודה אביסול הייסט שמעון אמודה במקצת, פסקנן די דיינים שמעון זאל שווערין] ווי פיל זאל שמעון לייקענען אונ ווי פיל זאל ער מודה זיין ער זאל דארפין שווערין, זאגט דיא משנה הטענה שתי כסף ראובן זאל מאנען ביא שמעון [ניט ווייניגער וויא צוויא מעות [אדריטול גילדין] אונ אפרוטה אונ שמעון האט געלייקנט דיא צוויא מעות וההודאה בשוה פרוטה אונ האט מודה גיוועין אויף אפרוטה דארף שמעון שווערין אויף דיא צוויא מעות, אבער אז שמעון לייקנט ווייניגער ווי אדריטול גילדין, אדער ער איז מודה ווייניגער ווי אפרוטה דארף ער ניט שווערין, דיא תורה האט ניט גיגעבין א שבועה אויף ווייניגער, נאר די רבנן האבען געהייסען שווערין אויף ווייניגער אויך, עיין בהרע"ב והי"ט ות"י] ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור אויב ער איז ניט מודה דיא זעלביגע זאך וואס מען מאנט איהם, דארף ער ניט שווערין כיצד וויא מיינט מען ער איז ניט מודה וואס מען מאנט איהם שתי כסף יש לי בידך ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר צוויא דריטיל גילדין, אונ שמעון ענטפערט אין לך בידי אלא פרוטה דוא האסט ביא מיר נאר אפרוטה פטור דארף ניט שמעון שווערין, ווייל ראובן מאנט זילבער אונ שמעון איז מודה אפרוטה וואס דאס איז קופער [ועיין בהרע"ב] שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אבער אז ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר צוויא דריטול גילדין מיט אפרוטה, אונ שמעון ענטפערט אין לך בידי אלא פרוטה דוא האסט ביי מיר נאר אפרוטה חייב דארף שמעון שווערין, ווייל ער איז מודה דיא זאך וואס מען מאנט איהם [ועיין בהרע"ב ותי"ט ות"י] מנה לי בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר הונדערט גילדין אונ שמעון ענטפערט אין לך בידי דוא האסט ביא מיר גאר נישט פטור דארף ניט שמעון שווערין מנה לי בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב

אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב. מנה לאבא בידך, אין לך בידי אלא חמשים דינר פטור. מפני שהוא [ד] כמשיב אבדה: ב מנה לי בידך. אמר לו (גמ' ל"ג בפני עדים) הן. למחר אמר לו תנהו לי, נתתיו לך פטור. אין לך בידי חייב. מנה לי בידך, אמר לו הן. אל תתנהו לי אלא בעדים, למחר אמר לו תנהו לי, נתתיו לך חייב. מפני [ה] שצריך ליתנו לו בעדים: ג ליטרא זהב יש לי בידך, אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. דינר זהב יש לי בידך, אין לך בידי אלא דינר כסף [ו] *וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. [ז] שהכל מין מטבע אחת. כור תבואה יש לי בידך, אין

אחת מהן חייב: מפני שהוא כמשיב אבדה. שהוא פטור משבועה כדתנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם. ודוקא כשאין הבן טוען ודאי מנה לאבא בידך אלא שמא אבל טענו ודאי ואמר הוא לא הי' לו אצלי אלא המשים חייב שבועה דאורייתא דאין זה משיב אבידה: ב מנה לי בידך ואמר לו הן. בפני עדים וכגון שאמר אתם עדים דשוב אינו יכול לטעון משטה הייתי בך (ח): פטור. משבועה. דאורייתא אבל משביעין אותו היסת: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם (ט): חייב. לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן (י) והוא שכפר בב"ד אבל שלא בב"ד לא הוחזק כפרן: ג אלא ליטרא כסף פטור. שאין כאן הודאה ממין הטענה (יא):

[ד] כמשיב אבדה. שהיה יכול לשתוק ולכפור ומדלא שתיק שכל הוא כמשיב אבדה. רע"ב: (ח) צוחק הייתי בך שהיית מהתלני מה שלא היה. רש"י: (ט) ל' רש"י כגון שאומר לב"ד מ"מ ר"ל שפרש דבריו ואמר אין לך בידי מעולם אבל אם אמר סתם אין לך בידי לא הוחזק כפרן דמצי למימר אין לך בידי עתה קאמינא שכבר פרעתיו לך ומתכן דבידיה הוי ואין סותר דברים הראשונים. הרא"ש ועתוי"ט באין כן דעת רב האי: (י) רש"י ופי' לפירושו שכשחוזר אח"כ וטוען פרעתי אינו נאמן בשבועה כו' ואהא מסיים נמי דבשלא בב"ד כלומר הוא שאמר אין לך בידי היה שלא בב"ד אם בא לב"ד וטוען פרעתי לא הוחזק כפרן ונאמן. והטעם פי' הרא"ש דעביד איניש דלא מגלה טענותיו אלא בב"ד: [ה] שצריך כו'. כיון שא"ל אל תתנהו לי אלא בעדי' מהא שמעי' דאפי' לאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה אל תפרעני אלא בעדים דהא מתניתין לאחר הלואה היא וקתני ההודאה חייב מפני כו'. והמגיד כתב הטעם משום דעבד לוה לאיש מלוה. ועתוי"ט: (יא) ואפי' לרב דס"ל כשאתא טוען ליטרא שאני דכיון דטוענו משקל ודאי דוקא קתני. גמ' ורע"ב: [ו] וטריסית כו'. או או קתני. רע"ב: [ז] שהכל כו'.

בייא דיר הונדערט גילדין, אונ שמעון ענטפערט אין לך בידי אלא חמשים דינר דוא האסט בייא מיר נאר פופציג גילדין חייב דארף שמעון שווערין אז ער איז ניט מעהר שולדיג נאר פופציג גילדין מנה לאבא בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון מיר דאכט אז מיין פאטער האט בייא דיר הונדערט גילדין, אונ שמעון ענטפערט אין לך בידי אלא חמשים דינר דיין פאטער האט בייא מיר נאר פופציג גילדין פטור דארף ניט שמעון שווערין מפני שהוא כמשיב אבדה ווייל דאס איז גלייך וויא ראובן וואלט גימאנט ביי שמעון ער האט פארלארין הונדערט גילדין, אונ שמעון ענטפערט איך האב נאר גיפונען פופציג גילדין, דארף דאך שמעון ניט שווערין, אזוי אז ער מאנט הונדערט גילדין פון פאטער, אונ ער ווייס ניט געוויס אויב עס קומט דעם פאטער הונדערט גילדין, אונ שמעון זאגט עס קומט נאר פופציג, דארף אויך שמעון ניט שווערין [עיין בהרע"ב ות"י]: ב מנה לי בידך אויב ראובן זאגט צוא שמעון איך האב בייא דיר הונדערט גילדין אמר לו בפני עדים הן האט שמעון גיזאגט פאר עדות יא, עס קומט דיר הונדערט גילדין למחר אמר תנהו לי מארגין זאגט ראובן צוא שמעון גיב מיר דיא הונדערט גילדין, ענטפערט שמעון נתתיו לך איך האב דיר שוין גיגעבין פטור דארף ניט שמעון שווערין אין לך בידי אבער אז שמעון ענטפערט צו ראובן דוא האסט נאר קיין מאהל ניט גיהאט בייא מיר הונדערט גילדין חייב מוז שמעון בצאהלין דיא הונדערט גילדין צו ראובן, ווייל שמעון האט געכטין מודה גיוועזן פאר עדות אז ער איז שולדיג הונדערט גילדין צוא ראובן קען ער ניט היינט צוריק אפלייקענען [עיין בהרע"ב ותוי"ט ות"י] מנה לי בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביי דיר הונדערט גילדין אמר לו הן זאגט שמעון יא, זאגט ראובן צו שמעון אל תתנהו לי אלא בעדים אז דוא וועסט מיר געבין דיא הונדערט גילדין זאלסטו זייא מיר אנדערש ניט געבין נאר פאר עדות למחר אמר לו תנהו לי מארגין זאגט ראובן צו שמעון גיב מיר דיא הונדערט גילדין, ענטפערט שמעון נתתיו לך איך האב דיר שוין גיגעבין חייב מוז שמעון בצאהלין דיא הונדערט גילדין צו ראובן מפני שצריך תנו לי בעדים ווייל ער האט איהם גידארפט געבין דיא געלט פאר עדות: ג ליטרא זהב יש לי בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביי דיר אפונט גאלד, ענטפערט שמעון אין לך בידי אלא ליטרא כסף דוא האסט נאר ביי מיר אפונט זילבער, ניט גאלד פטור דארף ניט שמעון שווערין, ווייל שמעון האט ניט מודה גיוועזן וואס ראובן האט אים גימאנט. ראובן האט אים גימאנט גאלד אונ ער האט מודה גיוועזן זילבער דינר זהב יש לי בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביי דיר אגאלדענעם גילדין, אונ שמעון ענטפערט אין לך בידי אלא דינר כסף דוא האסט נאר בייא מיר אזילבערנעם גילדין וטריסית אדער שמעון זאגט דוא האסט ביי מיר אטריסית ופונדיון אדער שמעון זאגט דוא האסט ביי מיר אפונדיון ופרוטה אדער שמעון זאגט דוא האסט ביי מיר אפרוטה וטריסית אונ פונדיון אונ פרוטה זענען אזעלכע מטבעות) חייב דארף שמעון שווערין אז עס איז אמת וויא ער זאגט שהכל מין מטבע אחת דאס איז אלץ איין

לך בידי אלא לתך קטנית [ח] פטור. כור פירות יש לי בידך, אין לך בידי אלא לתך קטניה חייב, שהקטניות מין פירות. טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור. ור"ג [ט] מחייב. הטוען לחבירו בכדי שמן והודה לו בקנקנים. אדמון אומר הואיל והודה לו מקצת ממין הטענה ישבע. וחכ"א אין ההודאה ממין הטענה. אמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון. טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות, בקרקעות וכפר בכלים [י] פטור. הודה במקצת הקרקעות פטור. במקצת הכלים

לתך. חצי כור ט"ו סאין: כדי שמן. כדים מלאים שמן (יב): והורה לו בקנקנים. כדים ריקים בלא שמן: הואיל והודה במקצת הטענה. דה"ל כמו טענו חטין ושעורין והודה לו באחת מהן. והלכה כאדמון. אבל אין הלכה כר"ג דמחייב בטענו חטין והודה לו בשעורין: פטור. משבועה דאורייתא לא על הקרקעות ולא על הכלים שאין הודאות קרקעות מביאתו לידי שבועה שאין דין שבועה בקרקעות (יג): הודה במקצת כלים. דאיכא הודאה וכפירה בלאו קרקעות:

בגמרא פרכינן לשמואל דאמר דוקא טוענו אמאי חייב ומוקמי' בטוענו בדינר מטבעות סר"ח כלומר טוען דינר זהב נתתי לך לתת לי בו מטבעות והוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף לתת לך מטבעות ויש לך בשויו בידי טריסית כו' וקמ"ל דפרוטות איתא בכלל מטבעות שא"ל ליקח וכה עפרש דה"ק שכל דין מטבע אחת הוא כלומר דבכלהו שוה קאמר ובאינו מטבע כגון ליטרא לעולם שוה קאמר. הרמב"ן והר"ן: [ח] פטור. בפ"ח דב"מ מ"ב כתב הר"ב אף מדמי שעורים וטעמא כתב שהוא דהשיב כאלו הודה שהוכש שאינו חייב לו שעורים וכתב א"א הרא"ש ז"ל דוקא כשא"ל הלויתיך חיטין כאותו יום ובאותו שעה והלה אומר שעורים היו כו' דאי לא"ה שבועה שהוא חייב שאין אדם מוחל על שאר הביעיתיו אם לא תבע אלא אחת: [ט] מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה. רש"י. וכלומר דבשבועה הוא דמחייבו אבל מדמי שעורין אף הוא פוטרו ולא פליג בהא ארבנן. תוס' ועתי"ט: (יב) רש"י. וכן אדמון וכן חכמים ס"ל דטוענו בקנקנים ג"כ ובהא פליגי דאדמון סובר טוענו חיטין ושעורין והודה בא' מהן חייב וחכ"א פטור דבעינן טענה והודאה בדבר אחד. גמרא. כסוגיא דהכא וכסוגיא דכתובות מפרש ליה כעין אחר כמ"ש שם פכ"ב: (יג) כדלקמן במ"ש ומ"ה נמי כשהודה בכלים פטור משבועה: [י] פטור. הוצרך דנ"ת טעמא דפטור

מין מטבע ורא שמועסט אז ראובן זאגט צו שמעון מיר קומט ביא דיר מטבעות פאר אנאלדענעם גילדין, אונ שמעון זאגט דיר קומט נאר מטבעות פאר אזילבערנעם גילדין, מאגט ראובן מעהר מטבעות אונ שמעון איז מודה וויניגער מטבעות אבער ביידע מיינען איינערליי מטבעות, טריסית אדער פונדיונות אדער פרוטות] כור תבואה יש לי בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר אכור תבואה [אכור איז דרייסיג סאה] אונ שמעון ענפערט אין לך בידי אלא לתך קטניות דוא האסט נאר ביא מיר אהאלבין כור ארבעס פטור דארף ניט שמעון שווערין, ווייל שמעון איז ניט מודה וואס ראובן מאנט איהם, ראובן מאנט איהם תבואה, אונ ער איז מודה ארבעס כור פירות יש לי בידך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר אכור פירות, אונ שמעון ענפערט אין לך בידי אלא לתך קטניות דוא האסט נאר ביא מיר אהאלבין כור ארבעס חייב דארף שמעון שווערין אז עס איז אמת וויא ער זאגט שהקטניות בכלל פירות ווארום ארבעס רופט מען אויך פירות, אז ראובן האט איהם גימאנט פירות, קען זיין ער האט גימיינט ארבעס טענו חטין והודה לו בשעורין אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר אכור ווייץ. ווארום זונטאג פריה שעה ניין האב איך דיר פאר בארגט אכור ווייץ, אונ שמעון ענפערט דוא האסט ביא מיר אכור גערשטין ניט ווייץ. ווארום וואס דוא האסט מיר גיבארגט זונטאג פריה שעה ניין איז ניט גיוועז ווייץ נאר גערשטין פטור דארף ניט שמעון בצאהלין אפילו פאר דיא גערשטין וואס ער איז מודה. ווארום שמעון קען זאגין איך האב גילאכט פון דיר דוא האסט מיר גימאנט ווייץ האב איך גיזאגט גערשטין אבער באמת קומט דיר גאר גישט ניט ווייץ אונ ניט גערשטין [ועתי"ט ות"י] ורבן גמליאל מחייב אונ רבן גמליאל זאגט שמעון דארף שווערין [ועתי"ט ות"י] הטוען לחברו בכדי שמן אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר צעהן קריג אייל והודה לו בקנקנים אונ שמעון זאגט דוא האסט ביא מיר צעהן קריג ליידיגע אן אייל, אונ אייל האסטו ביא מיר נאר נישט, אדמון זאגט הואיל והודה לו מקצת ממין הטענה ווייל שמעון האט מודה גיוועזן אביסיל אויף דעם וואס ראובן מאנט ישבע זאל שמעון שווערין אז אייל קומט ניט, אונ פאר דיא קריג זאל ער בצאהלין וחכמים אומרים אונ די חכמים זאגין אין ההודאה ממין הטענה שמעון האט גאר ניט מודה גיוועזן וואס ראובן מאנט נאדמון זאגט ראובן מאנט צוויי זאכין, אייל אונ קריג, אונ אז שמעון איז מודה קריג, איז ער דאך מודה אביסיל פון וואס ראובן מאנט איהם, אונ די חכמים זאגין ראובן מאנט נאר אייל, וויפיל אייל וויפיל עס גייט אריין אין צעהן קריג, אבער קריג מאנט ער גאר ניט, אונ אז שמעון איז מודה קריג, איז ער דאך מודה ניט וואס מען מאנט איהם [ועתי"ט ות"י] אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון רבן גמליאל זאגט מיר גיפעלט דער דין זאל זיין וויא אדמון זאגט טענו כלים וקרקעות אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב ביא דיר כלים אונ פעלדער והודה בכלים וכפר בקרקעות אונ שמעון זאגט כלים האסטו ביא מיר אונ פעלדער נישט בקרקעות וכפר בכלים אדער שמעון זאגט פעלדער האסטו ביא מיר אונ כלים נישט פטור דארף ניט שמעון שווערין נאר ער בצאהלט אדער ער גיט אוועק וואס ער איז מודה הודה במקצת הקרקעות אויב ראובן מאנט ביי שמעון צעהן איילין ערד נאנ כלים אויך, אדער כלים

דליכא משום דהוי כטענו חיטין והודה לו בשעורין. תוס'. ופי' בת"ש דל"ת דסבירא ליה דאפי' טענו כבני מינים והודה באחת הוי כמו טענו חיטין והודה בשעורין דפטור: (יד) שלא יסי' זה נוטל ממונו כשהוא קטן וילך לו כתנס כו' הסרש והשוטה אין נזקקין להם כו' לא לשבועה קלה כו'. סר"מ: (טו) תנינא כו' ומשני הדא לקטנים הדא לגדולים. גמ': (טז) תנינא כו' אלטריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט אבל הקדש דלין אדם עושה קנוניא על הקדש קמשמע לן:

חייב. שהנכנסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: ד אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן. ואין משביעין את הקטן. אבל נשבעין לקטן ולהקדש: ה ואלו דברים שאין נשבעין עליהן. העבדים. והשטרות. והקרקעות. וההקדשות. אין בהם תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה. שומר חנם אינו

חייב. לישבע אף על הקרקעות ע"י גלגול שבועה: זוקקין. גוררין: ד אין נשבעין על טענת חרש. כגון שטענו חרש ברמיזה, וחרש שאמרו חכמים בכ"מ אינו שומע ואינו מדבר: וטענת קטן. כגון שטענו קטן דא"ק כי יתן איש אל רעהו ואין בנתינת קטן כלום (והחרש) והשוטה כקטן הוא. ודוקא שבועה דאורייתא הוא שאין נשבעין על טענת קטן אבל שבועת היסת חייבין לישבע על טענתו(יד): אבל נשבעין לקטן ולהקדש. הכא ליפרע מנכסי קטן לא יפרע אלא בשבועה (טו) וכן המקדיש נכסיו ויצא עליו שטר חוב וכא ב"ח ליפרע מן הנכסים של הקדש צריך שבועה (טז): ה העבדים והשטרות והקרקעות וכו'. דכתיב על כל דבר פשע כלל על שור על חמור על שה על שלמה פרט על כל אבידה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף ע"פ שהם מטלטלין אין גופן ממון שכל אלו אין נשבעין עליהן והקדש אין נשבעין עליה דכתיב כי יתן איש אל רעהו ולא של הקדש: אין בהם תשלומי כפל. דבהני דוקא דמרבינן כעין הפרט דכתיב באותה הפרשה ישלם שנים: ולא תשלומי ארבעה וחמשה. דכל היכא דליכא כפל אינו משלם ארבעה וחמשה דכיון דליכא כפל הוי להו תשלומי ג' וד' ותשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד': שומר חנם אינו נשבע. שומר חנם אין לו עליו אלא שבועה דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו ואותה הפרשה בשומר חנם נאמרה ועל העבדים ועל הקרקעות ועל השטרות אינו נשבע דילפינן לה מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים פרט לשמור חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל וכו' יצאו קרקעות דלאו מטלטלי וכו' וכל הני דאמרינן בהו אינו נשבע דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועת היסת לעולם חייבין לישבע:

מָאנְט עֶר נִיט, נָאר עֶרְד], אוּנ שִׁמְעוֹן אִיז מוֹדֶה אַז עֶס קוּמְט פִינְף אֵיילִין עֶרְד, אוּנ דָאס אִיבֶּערִיגֶע לֵייקֶענְט עֶר פָּטוּר דַארְף אוֹיךְ נִיט שִׁמְעוֹן שְׁוֶוערִין נָאר עֶר נִיט אָוֶועק פִינְף אֵיילִין עֶרְד בְּמִקְצָת הַכֵּלִים אוֹיב רְאוּבֵן מָאנְט בַּייא שִׁמְעוֹן צֶעהֶן אֵיילִין עֶרְד אִין צְוֵויי כֵּלִים, אוּנ שִׁמְעוֹן זָאגְט עֶרְד קוּמְט דִיר נָאר נִיט, נָאר אֵיין כְּלִי קוּמְט דִיר חַיָּיב דַארְף שִׁמְעוֹן שְׁוֶוערִין אַז דִי אַנְדֶערֶע כְּלִי אוּנ עֶרְד קוּמְט נִיט צוּ רְאוּבֵן שֶׁהַנְּכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת זוֹקְקִין אֶת הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת לִישָּׁבַע עֲלֵיהֶן דָאס פַאר מֶענִין וָואס הָאט קֵיין זִיכֶערְהֵייט [אַלֶע זַאכִין אוּיסֶער עֶרְד אִיז נִיט זִיכֶער פוּן אַשְׁאדִין] זֵיי נֵייטֶען דָאס פַאר מֶענִין וָואס הָאט אַזִיכֶערְהֵייט [עֶרְד] מֶען זָאל שְׁוֶוערִין אוֹיף זֵיי אוֹיךְ, וַוייל עֶר שְׁוֶוערְט אוֹיף דִי אַנְדֶערֶע כְּלִי, דַארְף עֶר שׁוֹין שְׁוֶוערִין אוֹיף דִי עֶרְד אוֹיךְ: ד אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹיב אַמֶענְטְשׁ וָואס אִיז טוֹיב אוּנ שְׁטוּם, אָדֶער עֶר אִיז מְשׁוּגָע, אָדֶער אַקִינְד, וָואס מָאנְט בַּייא אֵיינֶעם אַחוֹב אָדֶער אֵיין אַנְדֶער זַאךְ, אוּנ יֶענֶער לֵייקוּנְט, דַארְף עֶר נִיט שְׁוֶוערִין אַז עֶס קוּמְט נִיט [וְעַיֵּין תוי"ט] וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן אוּנ אוֹיב מֶען מָאנְט בַּייא אַקָטָן אוּנ דֶער קָטָן לֵייקוּנְט, דַארְף נִיט דֶער קָטָן שְׁוֶוערִין אֲבָל נִשְׁבָּעִין לְקָטָן אָבֶּער אַז מֶען מָאנְט בַּייא אַקָטָן אוּנ מֶען דַארְף נֶעמֶען פוּן אִיהם. נָאר מֶען נִיט נֶעמֶען אָן אַשְׁבוּעָה וּלְהֶקְדֵּשׁ אוֹיב רְאוּבֵן הָאט גִיבָּארְגְט גֶעלְט פוּן שִׁמְעוֹן, אוּנ שִׁמְעוֹן הָאט הֵיילִיג גִימַאכְט זַיין פַאר מֶענִין

מֶען זָאל פַאר קוֹיפִין אוּנ דָאס גֶעלְט זָאל גִיהֶערִין צוּם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, קֶען רְאוּבֵן צוּ נֶעמֶען דָאס פַאר מֶענִין. וָוארוּם דֶער וָואס אִיז שׁוּלְדִיג גֶעלְט קֶען נִיט הֵיילִיג מַאכִין זַיין פַארְמֶענִין, וַוייל אַלֶץ גִיהֶער צוּם בַּעַל חוֹב, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אֵיידֶער רְאוּבֵן נֶעמְט זַיין חוֹב פוּן דֶעם הֵיילִיגֶען פַאר מֶענִין, מוּז עֶר שְׁוֶוערִין, אַז אִיהם קוּמְט דֶער חוֹב: ה וְאֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אוֹיף דִיא זַאכִין דַארְף מֶען נִיט שְׁוֶוערִין הָעֲבָדִים אוֹיף קְנֶעכְט אוֹיב רְאוּבֵן זָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן אִיךְ הָאבּ בַּייא דִיר צְוֵוייא קְנֶעכְט, אוּנ שִׁמְעוֹן זָאגְט נָאר אֵיין קְנֶעכְט הָאסְטוּ בַּייא מִיר וְהַשְּׁטָרוֹת וֶועקְסְלִין, רְאוּבֵן מָאנְט בַּיי שִׁמְעוֹן צְוֵוייא וֶועקְסְלִין, אוּנ שִׁמְעוֹן אִיז נָאר מוֹדֶה אוֹיף אֵיין וֶועקְסִיל וְהַקַּרְקָעוֹת פֶעלְדֶער, רְאוּבֵן מָאנְט בַּיי שִׁמְעוֹן אַפֶעלְד פוּן צֶעהֶן אֵיילִין, אוּנ שִׁמְעוֹן אִיז מוֹדֶה פִינְף אֵיילִין וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת אַז הֶקְדֵּשׁ מָאנְט בַּיי אֵיינֶעם גֶעלְט אָדֶער אֵיין אַנְדֶער זַאךְ, אוּנ יֶענֶער לֵייקוּנְט אַבִּיסִיל אוּנ אִיז מוֹדֶה אַבִּיסִיל, בַּייא דִיא אַלֶע זַאכִין דַארְף מֶען נִיט שְׁוֶוערִין אֵין בָּהֶן תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל בַּייא דִיא אַלֶע זַאכִין צָאהֶלְט נִיט אַגַנָב טָאפִּיל וְלֹא תַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אוּנ נִיט פִיר אָדֶער פִינְף, אוֹיב מֶען הָאט גִינַנְבֶת אַאָקְס אָדֶער אַשֶׁעפְּס פוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוּנ דֶער גַנָב הָאט אִיהם פַאר קוֹיפְט, דַארְף עֶר נִיט בְּצָאהְלִין פִיר שֶׁעפְּסִין פַאר דֶעם שֶׁעפְּס, אוּנ נִיט פִינְף אָקְסִין פַאר דֶעם אָקְס שׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ נִשְׁבָּע אוֹיב אֵיינֶער הָאט גֶעהִיט דִי זַאכִין אוּמְזִיסְט, אוּנ זַייא

נשבע. נושא שכר אינו משלם. ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהן, ושאינו חייב באחריותן אין נשבעין עליהן: ו ר"מ אומר יש דברים שהן בקרקע ואינן כקרקע, ואין חכמים מודים לו. כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך, והלה אומר אינן אלא חמש, ר"מ [כ] מחייב שבועה, וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי היא כקרקע. אין נשבעין אלא על דבר [ל] שבמדה ושבמשקל ושבמנין. כיצד בית מלא מסרתי לך וכיס מלא מסרתי לך, והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור. זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון [מ] חייב: ז המלוה את

נושא שכר אינו משלם. גניבה ואבידה הכתוב בו לחיוב דכתיב אם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו ועבדים וקרקעות ושטרות אינו משלם דכתיב בשומר שכר כי יתן איש אל רעהו כלל (חמור או שור או שה וכל בהמה פרט לשמור הדר וכלל וכו') כדאמרינן לעיל רעהו כתיב בשומר חנם ובשומר שכר דמשמע רעהו ולא הקדש ושואל ושוכר לא הוזכרו כאן (יז) למעוטי בהו עבדים וקרקעות ושטרות והקדשות דלא שייך שאלה בקרקעות (יח) ולא בשטרות על הרוב וכ"ש שכירות שאין שייך בשטרות וכן לא שייך שאלה ושכירות בהקדש שאסור להשאיל ולהשכיר ההקדשות:

ו ר"מ אומר יש דברים שהן בקרקע. ענבים העומדים לבצור הוא דאיכא בין חכמים לר"מ דר"מ סבר ענבים העומדים לבצור כבצורות דמיין וחכמים סברי לאו כבצורות דמיין. והלכה כחכמים. ודוקא בדין שומרים (יט) אבל גבי מקח וממכר ואונאה ומודה במקצת הטענה בכל הני קי"ל דדבר העומד ליבצר כבצור דמי (כ), וכן הלכה: עד הזיז. קורה של עליה הבולטת מתוך הבית. וכללא דמלתא לעולם אינו חייב שבועה דאורייתא עד שיטעננו דבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין ויודה לו במקצת (כא) המדה או במקצת המשקל או מקצת המנין:

(יז) דהמ"ל שואל אינו משלם אונסין וגניבה ואבדה דאתקש לשומר שכר כדאיתא בגמרא: (יח) וקשה דבקרקעות נמי שייך שאלה כדאיתא ספ"ח דב"מ ע"ש. והר"י כתב משום דסיפא ד' וה' לא קאי אלא אהקדשות ובהקדש לא שייך שאלה: [כ] מחייב כו'. וא"ם והא הילך הוא וי"ל משכחת לה כשבלכן. הר"ן ועתי"ט:

(יט) וא"ת אמאי בעינן הודאה במקצת והא כי הוא זה דמינם ינסיכן דבעינן הודאה במקצת שדינן ליה אפרשת אם כסף תלוה. וי"ל דלאו דעקרינן נגמרי מפרש' שכתוב בה אלא עירוב פרשיות אמרינן וקאי נמי אפרשת אם כסף. אמנם לדעת הרמב"ם שאין אחד מהשומרים צריך להודות במקצת וכפירש"י דעקרינן לה לגמרי מפרשת שומרים ושדינן אפרשת אם כסף ל"ע. ועתי"ט: (כ) דכיון דלדעתא למשקל זבינהו נהלים כבצורות דמיין ודיינן בהו דין מטלטלין בכל מילי כגון דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן כו' וגבי שומר ה"ם דכיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע ואדעתא דהכי מסרינהו נהליה ה"ל כקרקע דהא לאו למיתלשינהו מסרינהו נהליה. טור בשם הר"י הלוי. וג"ל לדעת הר"מ אפי' בא"ל לקרקע. ועתי"ט: [ל] שבמדה כו'. נפקא לן ממשמעות דכי הוא זה. תוס'. והר"ן כתב דבמכילתא מפיק ליה מכסף או כלים מה כסף שדרכו למנות אף כלים שדרכן להמנות. ועיין תי"ט: (כא) ליסנא דבלייתא ולאתויי טענו בית זה מלא דלא חיימא דכיון דאמר בית זה מלא וזה מתויל לי הסר נראה כמסברן וסרי הוא כזה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון קמ"ל דלא עד שיודה בדבר שבמדה. ועתי"ט: [מ] חייב. לדידן דקי"ל הילך פטור ע"כ כשסבקינו פירוש מיירי כו'

זענען גיגנבה גיווארין, דארף ניט דער שומר שווערין נושא שכר אינו משלם און אויב ער האט געהיט פאר געלט, און עס איז גיגנבה גיווארין, דארף ער ניט בצאהלין, רבי שמעון זאגט קדשים שחייב באחריותן אויב ראובן האט גיזאגט איך נעם אויף מיר איך זאל ברייגען אקרבן, און ער האט אפגעשיידט אבהמה צו דעם קרבן און ער האט זיא גיגעבין צו איינעם ער זאל זיא היטען, און זיא איז גיגנבה גיווארין נשבעין עליהן דארף דער שומר שווערין אויף איהר (אדער בצאהלין), ווייל דער שאדין גיהער צו ראובן. ווארום ראובן דארף ברייגען איין אנדער קרבן ושאינו חייב באחריותן און אויב ראובן דארף ניט ברייגען איין אנדער קרבן, אויב ראובן האט גיזאגט אויף אבהמה, די בהמה זאל זיין היילינג, אז דיא בהמה ווערט גיגנבת אדער זיא פייגערט, דארף ער ניט געבין איין אנדער קרבן און ער האט זיא גיגעבין צו איינעם ער זאל איהר היטען, און זיא איז גיגנבה גיווארין אין נשבעין עליהן דארף ניט דער שומר שווערין. ווייל דער שאדין גיהער ניט צו ראובן נאר צו הקדש, און צו הקדש שווערט מען ניט: ו רבי מאיר זאגט יש דברים שהן בקרקע ואינן כקרקע עס איז דא זאכין וואס זענען אזוי וויא פעלד, און זענען ניט וויא פעלד ואין חכמים מודים לו און דיא חכמים זענען ניט מודה צו רבי מאיר כיצד וויא מיינט מען עשר גפנים טעונות מסרתי לך אויב ראובן זאגט צוא שמעון איך האב דיר גיבארגט צעהן וויינשטאקין מיט וויינטרויבין והלה אומר און שמעון זאגט אינן אלא חמש עס איז נאר גיוועזן פינף וויינשטאקין רבי מאיר מחייב שבועה רבי מאיר זאגט שמעון דארף שווערין וחכמים אומרים און דיא חכמים זאגין כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע אלץ וואס איז בהעפט צו די ערד, האט דעם דין אזוי וויא די ערד, אזוי וויא מען שווערט ניט אויף ערד, אזוי שווערט מען ניט אויף דיא וויינשטאקין (ועיין בהרע"ב ותי"ט ותי"ו) אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין מען שווערט אנדערש ניט סיידין ער מאנט אזוי אזאך וואס עס איז גימאסטין אדער גיוואגין אדער גיציילט כיצד ווי מיינט מען בית מלא מסרתי לך אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב דיר גיגעבין בעהאלטין אפולע שטוב פירות וכיס מלא מסרתי לך אדער ער זאגט צו שמעון איך האב דיר גיגעבין בעהאלטין אפולע בייטעל געלט והלה אומר און שמעון זאגט איני יודע איך וויים ניט וויפיל דוא האסט מיר גיגעבין אלא מה שהנחת אתה נוטל נאר וואס דוא האסט אוועק גילייגט דאס נעם פטור דארף ניט שמעון שווערין זה אומר עד הזיז אבער אז ראובן זאגט דיא פירות זענען גיווען אין שטוב ביז צו דעם בעלעק וואס גייט ארויס פון וואנט וזה אומר עד החלון און שמעון זאגט דיא פירות זענען גיווען נאר ביז צום פענסטער חייב דארף

וכיסא דמה שהנחת פטור ואף ע"ג דהכי אנו כולין הפירות והודאתו ידיעה כ"ל דס"ט משום דכשעה שהודאה יוצאה מפיו בפיגן שהא דבר שבמדה: (כב) ולא אמרינן שלא הודה לו שיתחייב לשלם לו אלא"כ שיחזיר לו משכונו וכל עוד שלא יוכל לחזור לו משכונו נמצא שלא הודה לו בשום חיוב משום דמשכון לאו פרעון הוא ויכול המלוה לכוף ללוה שישלם לו חובו אע"פ שרולה לעכב המשכון אלא כדמי שוין שאומר ויעכב בלא תהמוד כו' ואין סלוס נעשה מחויבו בכך והייב בכא נגאלת ידי שמים נספעי את העודף. הר"ב: [ג] פטור. אוקימנא בגמרא כמאמינו לוה למלוה באינו כרשותו שאל"כ אמור שאליך לישבע שאינו כרשותו נשבע נמי כמה היה שוה ע"י גלגול אף ע"פ שכשיוא אינו באמינו הוינו משום דלא קים ליה נמלוה בגויה ומלים אינו מאמין ללוה דמקיים ביה וסלף בוגדים יגדם שאם לא דכיגד וכמאי הוא לא היו מלריכין לו מן השמים ביצא לוה אבל לוה מקיים כמלוה תומת ישרים תנחם שאם לא שנאמן ויסר הוא לא היו מעשרין סופו. וכתב הר"ן וכסיפא דריפא מחייבין למלוה לישבע שאינו כרשותו ואע"פ שמאמינו שמא

ז המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון. אמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה [ג] פטור. סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרים היה שוה חייב. סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור. סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וחמשה דינרים היה שוה חייב. ומי נשבע

המלוה את חבירו על המשכון. נעשה עליו שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו לא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו ואם אבד או נגנב והיה המשכון כנגד החוב יצא משכונו בחובו ואין להם זע"ז כלום ואם החוב יותר על המשכון משלם לוה למלוה מה שהיה החוב יותר ואם המשכון יותר על החוב משלם מלוה ללוה ואם נאבד באונס ששומר שכר פטור גם המלוה פטור ונשבע שבאונס נאבד וגובה חובו כולו: שקל. חצי סלע: לא כי. לא כן היה: אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרים היה שוה חייב. שהרי הוא הודה במקצת הטענה (כב) שהסלע שוה ד' דינרין וכיון שהלוה חייב לישבע כמה היה שוה המשכון שלו והמלוה חייב לישבע על המשכון שאינו ברשותו ואע"פ דמשלם דמיו משום דחיישינן שמא עיניו נתן בו בית דין משביעין את המלוה תחלה שאין המשכון ברשותו ואחר כך משביעין את הלוה כמה היה שוה דשמא ישבע הלוה תחלה ולא ידקדק בשומא ויוציא המלוה

שמעון שווערין, ווייל ראובן מאנט מיט אמאס (ועיין בהרע"ב ותי"ט ות"ין): ז המלוה את חברו על המשכון אויב ראובן האט פארבארגט געלט צוא שמעון אויף א משכון ואבד המשכון און דער משכון איז פאר לארין גיווארין אמר ליה ראובן זאגט צוא שמעון סלע הלויתיך עליו א טאלער (פיר גילדין) האב איך דיר גיבארגט אויף דעם משכון ושקל היה שוה און א האלבין טאלער (צוויי גילדין) איז דער משכון ווערט גיוועזן, רעכין דיר אפ צווייא גילדין פאר דעם משכון, און צווייא גילדין גיב מיר והלה אומר און שמעון זאגט לא כי ניט אזויא אלא סלע הלויתני עליו א טאלער האסטו מיר גבארגט אויף דעם משכון וסלע היה שוה און א טאלער איז דער משכון ווערט גיוועזן, אז דער משכון איז פאר לארין גיווארין דארף איך דיר ניט בצאהלין פטור דארף ניט שמעון שווערין (עיין ת"ין) סלע הלויתיך עליו אויב ראובן זאגט צו שמעון איך האב דיר גיבארגט א טאלער אויף דעם משכון ושקל היה שוה און א האלבין טאלער איז דער משכון ווערט גיוועזן, רעכין מיר אפ א האלבין טאלער און א האלבין טאלער גיב מיר והלה אומר און שמעון זאגט לא כי ניט אזוי אלא סלע הלויתני עליו א טאלער האסטו מיר גיבארגט אויף דעם משכון ושלשה דינרים היה שוה און דרייא גילדין איז דער משכון ווערט גיוועזן, דרייא גילדין דארף מען אפ רעכענען פאר דעם משכון, קומט דיר נאך איין גילדין חייב דארף שמעון שווערין אז דער משכון איז ווערט גיוועזן דרייא גילדין (ביז איצט שמועסט אז דער מלוה מאנט, פון איצט שמועסט אז דער לוה מאנט) סלע הלויתני עליו שמעון זאגט צו ראובן דוא האסט מיר גיבארגט א טאלער אויף דעם משכון ושתים היה שוה און צווייא טאלער איז דער משכון ווערט גיוועזן, א טאלער רעכין אפ אויף דעם חוב און א טאלער בצאהל מיר והלה אומר און ראובן זאגט לא כי ניט אזוי אלא סלע הלויתיך עליו א טאלער האב איך דיר גיבארגט אויף דעם משכון וסלע היה שוה און א טאלער איז דער משכון ווערט גיוועזן, איז אפ גירעכונט דער משכון פאר דעם חוב פטור דארף ניט ראובן שווערין סלע הלויתני עליו שמעון זאגט צו ראובן דוא האסט מיר גיבארגט א טאלער אויף דעם משכון ושתים היה שוה און צוויי טאלער איז דער משכון ווערט גיוועזן, א טאלער רעכין אפ אויף דעם חוב און א טאלער בצאהל מיר והלה אומר און ראובן זאגט לא כי ניט אזויא אלא סלע הלויתיך עליו א טאלער האב איך דיר גיבארגט אויף דעם משכון וחמשה דינרים היה שוה און פינף גילדין איז דער משכון ווערט גיוועזן, קומט דיר איין גילדין חייב דארף ראובן שווערין, ווארום דאס איז דער כלל פון דיא אלע משנה אז מען לייקנט אין גאנצין דארף מען ניט שווערין און אז מען איז אביסל מודה און אביסל לייקנט מען דארף מען שווערין ומי נשבע ווער זאל שווערין פריער, ביי דעם ערשטין דין ווען ראובן מאנט ביי שמעון א האלבען טאלער (צווייא גילדין) און שמעון איז מודה אז עס קומט איהם איין גילדין, דארף שמעון שווערין אז עס קומט ניט מעהר און ראובן דארף אויך שווערין אז ער האט ניט גינומען דעם משכון פאר זיך טאמער איז ער איהם גיפעלין, פרעגט

את המשכון ויפסלנו לעדות ולשבועה (כג) והא דתנין בסיפא מי נשבע מי נשבע תחלה קאמר: מי שהפקדון אצלו. המלוה שהיה המשכון אצלו נשבע שאין המשכון ברשותו:

מי שהפקדון אצלו. [ס] שמא ישבע זה וויוציא הלה את הפקדון:

יוליא כו'. ופמי"ע: [ס] שמא כו'. ופ"ח ולמס לא שנס כמי הפעם דעיקר שבועה למה סיא דשמא נתן עיניו בס. אינן פר"מ לפי שזה הטעם כולל כל משכין אבל שמא עיניו כו' אינו כולל כל משכין שאם היה המשכון לבון זהב וכדומה ואין כאן טעם שמא עיניו נתן בס. ופמי"ע: (כג) והקשה התוס' וכי מדינן סקנס לרבותי אלא טעמא שמא יוליא סלם הפקדון ונמלא שביעת לוה לבטלה:

דיא מִשְׁנָה וָוער זָאל שְׁוָוערִין פְרִיעֶר, רְאוּבֵן צוּ שִׁמְעוֹן. עֶנְטְפֶערְט דיא מִשְׁנָה מִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ רְאוּבֵן וָואס דֶער פִּקָּדוֹן אִיז בּייא אִיהם גִיוֶועזֶן בִּיז אִיצְט, עֶר זָאל פְרִיעֶר שְׁוָוערִין אַז דֶער פִּקָּדוֹן אִיז פַארְלָארִין גִיוָוארִין, דֶער נָאךְ זָאל שְׁוָוערִין שִׁמְעוֹן וִויא פִיל דֶער פִּקָּדוֹן אִיז וֶוערְט גִיוֶועזֶן שֶׁמָּא יִשָּׁבַע זֶה אויבּ שִׁמְעוֹן וֶועט פְרִיעֶר שְׁוָוערִין וִויא פִיל דֶער פִּקָּדוֹן אִיז וֶוערְט גִיוֶועזֶן וְיוֹצִיא הַלָּה אֶת הַפִּקָּדוֹן טָאמֶער הָאט רְאוּבֵן דֶעם פִּקָּדוֹן אוּנ עֶר וֶועט אִיהם בְּרֵיינְגֶען פַאר בֵּית דִין אוּנ וֶועט וַוייזֶען אַז שִׁמְעוֹן הָאט פַאלְשׁ גִישְׁוָוארִין, וֶועט דָאךְ זַיין אַחִילוּל הַשֵּׁם:

רש"י

בלשונו. בכל לשון שהוא מבין בו: את פיך. שבועת שקר: לחטיא את בשרך. קרובך:

גמרא שבועות דף לח ע"ב

סלכס ס' כלס כלי סמילון דנצח דמלכות דכליסה בם

ת"ר שבועת הדיינים אף היא בלשונו נאמרה. אומרים לו הוי יודע שכל העולם כלו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה, וכאן נאמר לא ינקה. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו, שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר ומבשרך אל תתעלם. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו ומכל העולם כלו, שנאמר אלה וכחש וגו'. ואימא עד דעביד להו לכלהו, לא סלקא דעתך דכתיב מפני אלה אבלה הארץ וכתיב על כן תאכל הארץ אומלל כל יושבי בה. וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות, וכאן נפרעין

תָּנוּ רַבָּנָן דִיא רַבָּנָן הָאבִּין גִילֶערִינְט שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִים דִיא שְׁבוּעָה וָואס דַיָּינִים אַף הִיא בִּלְשׁוֹנוֹ נֶאֶמְרָה בְּשְׁוֶוערִין דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס דַארְף שְׁוֶוערִין פוּן דִין תּוֹרָה זָאל מֶען אִיהם בְּשְׁוֶוערִין מִיט דֶעם לָשׁוֹן (מִיט דִי שְׁפְּרַאכֶע) וָואס עֶר פַארְשְׁטֵייט אוֹמְרִים לוֹ מֶען זָאגְט צוּ אִיהם הֱוֵי יוֹדֵעַ דוּא זָאלְסְט וִויסֶען שֶׁכָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ נִזְדַּעֲזַע בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הקב"ה בְּסִינַי לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא דִי גַאנְצֶע וֶועלְט הָאט גֶעצִיטֶערְט וֶוען הקב"ה הָאט גִיזָאגְט אויף דֶעם בַּארְג סִינַי דוּא זָאלְסְט נִיט שְׁוֶוערִין פַאלְשׁ בַּייא דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן וְנַקֵּה וְכַאן נֶאֱמַר לֹא יְנַקֶּה בַּייא אַלֶע עֲבֵירוֹת וָואס שְׁטֵייט אִין דִי תּוֹרָה אִיז בַּייא זַייא גִיזָאגְט גִיוָוארִין גָאט וֶועט זַייא בַּיין לָאזִין פוּן דִי עֲבֵירָה, עֶר וֶועט זַייא דִיא עֲבֵירָה מוֹחֵל זַיין, אוּנ בַּיי דִי עֲבֵירָה פוּן אַפַאלְשֶׁע שְׁבוּעָה זָאגְט דֶער פָּסוּק לֹא יְנַקֶּה, גָאט וֶועט נִיט בַּיין לָאזִין עֶר וֶועט נִיט מוֹחֵל זַיין וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ וְכַאן מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ בַּייא אַלֶע עֲבֵירוֹת שְׁטְרָאפְט מֶען נָאר דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס זִינְדִיגְט אוּנ בַּייא אַפַאלְשֶׁע שְׁבוּעָה שְׁטְרָאפְט מֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָאט פַאלְשׁ גִישְׁוָוארִין אוּנ זַיין מִשְׁפָּחָה וֶוערְט אויךְ גִישְׁטְרָאפְט שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט גִיזָאגְט דוּא זָאלְסְט נִיט גֶעבִּין דַיין מוֹיל צוּ מַאכִין זִינְדִיגֶען דַיין לַייבּ וְאֵין בְּשָׂרוֹ אֶלָּא קְרוֹבוֹ דָאס לַייבּ מֵיינְט מֶען דִיא קְרוֹבִים פוּן אַמֶענְטְשׁ שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וּמִבְּשָׂרְךָ אַל תִּתְעַלָּם פוּן דַיין לַייבּ, פוּן דַיין קָרוֹב זָאלְסְטוּ דִיךְ נִיט דֶערְוַוייטֶערִין וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בַּיי אַלֶע עֲבֵירוֹת וָואס אַמֶענְטְשׁ טוּהְט שְׁטְרָאפְט מֶען נָאר דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס זִינְדִיגְט וְכַאן מִמֶּנּוּ וּמִכָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ אוּנ בַּיי אַפַאלְשֶׁע שְׁבוּעָה שְׁטְרָאפְט מֶען דֶעם מֶענְטְשׁ וָואס הָאט פַאלְשׁ גִישְׁוָוארִין אוּנ מֶען שְׁטְרָאפְט דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אָלֹה וְכַחֵשׁ פַאלְשׁ שְׁוֶוערִין. זָאגְט וַוייטֶער דֶער פָּסוּק אויף דֶעם וֶועט טְרוֹיעֶרִין דִי עֶרְד אוּנ עֶס וֶועלִין פַארְשְׁנִיטֶען וֶוערִין אַלֶע וָואס וואהְנֶען אויף דֶער עֶרְד. פְרֶעגְט דִיא גְמָרָא וְאֵימָא עַד דְּעָבִיד לְהוּ לְכֻלְּהוּ טָאמֶער מֵיינְט מֶען אַז מֶען טוּהְט אַלֶע עֲבֵירוֹת וָואס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דַאמָאלְס וֶועלִין פַארְלֶענְגֶערְט וֶוערִין אַלֶע פוּן דֶער וֶועלְט נָאר פָּסוּק שְׁטֵייט פַאלְשׁ שְׁוֶוערִין אוּנ מֶענְטְשִׁין הַרְגֶנֶן גַנְבֶנֶן מְזַנֶּה זַיין, עֶנְטְפֶערְט דִיא גְמָרָא לֹא סָלְקָא דַעְתָּךְ דָאס זָאל דִיר גָאר נִיט אויפְגֵיין אויף דַיין זִינֶען דִּכְתִיב וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה אֶרֶץ וֶועגִין דִיא פַאלְשֶׁע שְׁבוּעוֹת טְרוֹיעֶרְט דִי וֶועלְט וּכְתִיב אוּנ דָא שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאוּמְלַל כָּל יוֹשְׁבֵי בָהּ וֶועגִין דֶעם וֶועט טְרוֹיעֶרִין דִי עֶרְד אוּנ עֶס וֶועט פַארְשְׁנִיטֶען וֶוערִין אַלֶע וָואס וואהְנֶען אויף דִיא עֶרְד מֵיינְט מֶען אויךְ וֶועגִין דִיא אֵיין עֲבֵירָה פוּן פַאלְשׁ שְׁוֶוערִין וְכָל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת

פוטרין אותו מיד. אין משהין אותו כאן שלא יחזור בו ועל כן ישלם מקיבל כליו בב"ד: ולא אתכם. לא כשאתכם במחשבת לבבכם:

ממנו לאלהר, שנא' והוצאתיה נאם ה' צבאות וגו' ובא אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלהו את עציו ואת אבניו. והוצאתיה לאלהר. ובא אל בית הגנב זה הגונב

דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו. ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו. ולנה בתוך ביתו וכלהו את עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן. אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' וכשמשביעין אותו א"ל הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת הב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל אמר להם דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה וגו':

תולין לו שנים ושלשה דורות ביא אלע עבירות וואס שטייט אין דיא תורה אויב דער מענטש האט זכות ווארט מען איהם צוויא אדער דריי דורות און מען שטראפט איהם ניט וכאן נפרעין ממנו לאלתר און ביא אפאלשע שבועה שטראפט מען איהם באלד שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב הקב"ה זאגט איך וועל ארויסציהען דיא שטראף מיינע און זיא וועט קומען אין דיא שטוב פון גנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר און אין דיא שטוב פון דעם מענטש וואס האט געשווארין מיט מיין נאמען פאלש ולנה בתוך ביתו און דיא שטראף וועט געכטיגען ביא איהם אין שטוב וכלתו את עציו ואת אבניו און זיא וועט איהם פארלענדין מיט זיינע האלץ און מיט זיינע שטיינער והוצאתיה לאלתר איך וועל ארויסציהען דיא שטראף באלד, איך וועל איהם באלד שטראפין ובאה אל בית הגנב און דיא שטראף וועט קומען אין די שטוב פון גנב זה הגונב דעת הבריות דאס מיינט מען דעם מענטש וואס גנבת דיא דעה פון מענטשין, ער נארט מענטשין שאין לו ממון אצל חברו וטוענו ומשביעו דהיינו עס קומט איהם קיין געלט ביא זיין חבר און ער מאנט איהם געלט און אז דער חבר זאגט עס קומט דיר ביא מיר קיין געלט נייט ער איהם ער זאל שווערין, דער מענטש וועט געשטראפט ווערין ווייל ער הט געבריינגט זיין חבר צו אאומזיסטע שבועה ואל ביה הנשבע בשמי לשקר כמשמעו און דיא שטראף וועט קומען אין דיא שטוב פון דעם מענטש וואס האט געשווארין פאלש ביי מיין נאמען, דאס מיינט מען פראסט פאלש געשווארין ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו דיא שטראף וועט קומען און זיא וועט איהם פארלענדין מיט זיינע האלץ און מיט זיינע שטיינער הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין איתן פון דאנען קענסטו לערנען אזעלכע זאכין וואס פייער און וואסער קענען זייא ניט פארלענדין (דאס זענען שטיינער) שבועות שקר מכלין איתן פון דעסטוועגין פאלשע שבועות קענען זייא פארלענדין, וויא עס שטייט אין פסוק דיא שבועות וועלין פארלענדין זיינע שטיינער אם אמר איני נשבע אויב בית דין האבין געזאגט צוא איינעם (פון דיא מענטשין וואס האבין געהאט אדין תורה) דוא דארפסט שווערין אז דוא ביזט ניט שולדיג וועסטו ניט דארפין בצאהלין, אויב דער מענטש האט געזאגט איך וויל ניט שווערין פוטרין אותו מיד איז ער שוין פטור פון דיא שבועה, לאזט מען איהם שוין ניט שווערין נאר ער מוז בצאהלין ואם אמר הריני נשבע ווען בית דין האבין געזאגט צו דעם מענטש דוא דארפסט שווערין האט ער געזאגט איך וועל שווערין העומדים שם אומרים דיא מענטשין וואס שטייען דארטין זאגין סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה גייט אוועק פון דיא געצעלטין פון דיא מענטשין וואס זענען רשעים, ביידע זענען רשעים, דער וואס שווערט און דער וואס בריינגט איהם צו דיא שבועה וכשמשביעין אותו און ווען בית דין בשווערין איהם אומרים לו זאגין זייא צו איהם הוי ידוע דוא זאלסט וויסען שלא על דעתך אנו משביעין אותך מיר באשווערין דיך ניט אויף דיין מיינונג וויא דוא טראכסט ביא דיא שבועה אלא על דעת המקום ועל דעת הבית דין נאר דיין שבועה איז אויף דעם מיינונג ווי הקב"ה הייסט שווערין און וויא מיר בית דין הייסין דיר שווערין שכן מצינו במשה רבינו ע"ה כשהשביע את ישראל און אזוי געפינען מיר ביא משה רבינו ווען ער האט בשווארין דיא יודין אמר להם האט ער געזאגט צו זייא דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם ווייסט אז איך בשווער אייך ניט אויף אייער מיינונג אלא על דעת המקום ועל דעתי נאר איך בשווער אייך אויף דעם מיינונג פון הקב"ה און אויף מיין מיינונג שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק משה האט געזאגט צו דיא יודין ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה וגו' איך בשווער ניט אייך אליין, וויא איהר אליין טראכט ביי די שבועה נאר איך בשווער דיא מענטשין וואס זענען שוין דא און דיא מענטשין וואס וועלין זיין, אזויא וויא איך בשווער דיא מענטשין וואס וועלין זיין, אויף מיין מיינונג, אזוי בשווער איך אייך אויך אויף מיין מיינונג:

זוהר אמור דף קא ע"ב ת"ת דאלילות יוד הא ואו הא

א"ר יוסי ווי לון לעמא דעטו בשעתא דהאי שעיר משדרי להוא לטורא ממנא דעלייהו דבגיניה אתי לשבחא לון לישראל וקב"ה אהדר כל איגון חובין לרישא דעמיה בגין דכתיב (תהלים קא) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. א"ר יהודה אלמלי הוו ידעי עכו"ם מהאי שעיר לא שבקין לון לישראל יומא חד בעלמא. ת"ח כל ההוא יומא משתדל איהו בההוא שעיר וכג"כ קב"ה מכפר להו לישראל ודכי לון מכלא ולא אשתכח קטגוריא קמיה לבתר הוא אתי ומשבח להו לישראל וכלין שאיל ליה כד"א (איוב א) ויאמר יי' אל השטן מאין תבא אתיב בתושבחתייהו דישראל וקטיגורא אתעביד סניגורא ואזיל ליה. כדין קב"ה אמר לשבעין סרין דסחרין כורסיא חמיתון האי לטורא האיך קאים על בני תדיר (אסתכמו) הא שעירא הלא דאשתכח (ס"א אשתדר) גביה בפתקא דכל חוביהו וכל טעותייהו וכל מה דחטו וחבו קמאי והוא קביל לון כדין אסתכמו כלהו דיהדרון איגון חובין על עמיה. רבי אבא אמר כל איגון חובין והעאין מתדבקין ביה. כמה דכתיב (מיכה ז) ותשליך במצולות ים כל חטאתם. ולבתר כלהו מתהדרן ברישיהון דעמיה. הה"ד (ויקרא טז) ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה:

הלכה פסוקה — יוסף לחק — מוסר

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ו.

(א) יש לנוטל ליתן על ידיו מים מעט מעט עד שיתן כשיעור. ואם נתן הרביעית כולה בשטיפה אחת כשר. נוטלין ארבעה או חמשה זה בצד זה או יד זה על גב זה בשטיפה אחת, ובלבד שירפו ידיהן כדי שיבא ביניהן המים ויהיה באותה השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד: (ב) אין נוטלים מים לידים לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא בחרסים

מוסר

מיצערי תשובה לר' יונה דף לט ע"ב.

כת חנפים. שהנף אשר הכיר או ראה או ידע כי יש עול בכף חבירו וכי החזיק בתרמית או כי יחטא איש לאיש בלה"ר או באונאת דברים ויחליק לו לס"ר לא פעלה און המעט ממנו עון הנמנע מן ההוכחה שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ויוסיף לחטוא על אשר לא חטאת כענין שנאמר וחזקו ידי מרעים והנה זה ביד החנף האויל עון פלילי כי לא יקנא לאמת אבל יעזור אחר השקר ויאמר לרע טוב וישם חשך לאור גם נתן מכשול לפני ההוטא משני פנים האחד כי איננו ניחם על רעהו והשני כי ישנה באולתו ביום

(א) יש לנוטל ליתן על ידיו מעט מעט עד שיתן כשיעור דער מענטש וואס וואשט דיא הענט דארף ער גיסען דאס וואסער אויף דיא הענט ביסלאכווייז פאמעליך ביז די הענט וועלין זיין געוואשין וויא מען דארף וואשין ואם נתן הרביעית כולה בשטיפה אחת כשר אונ אויב ער האט דעם רביעית וואסער אנאם גיטאהן אויף די הענט מיט איין מאהל איז אויך כשר נוטלין ארבעה או חמשה זה בצד זה או יד זה על גב זה בשטיפת אחת פיר אדער פינף מענטשין מעגין האלטין די הענט איינע נעבין די אנדערע אדער איינע איבער די אנדערע אונ מיט איין גאס וואסער זאלין געוואשין ווערין אלע צעהן הענט מיט איין מאהל ובלבד שירפו ידיהם כדי שיבא ביניהן המים נאר די הענט זאלין ניט זיין צו גענקוועטשט איינע צו די אנדערע, נאר זייא זאלין זיין לויז די וואסער זאל קענען אריין קומען צווישען די הענט ויהיה באותה השטיפה כדי רביעית לכל אחד ואחד אונ אין דער כלי וואס ער גיסט מיט איהר זאל זיין צעהן (פינף) רביעית וואסער עס זאל זיין א רביעית וואסער צו יעדער האנט (מענטש): (ב) אין נוטלין מים לידים לא בדפנות הכלים מען טאר ניט ארויפגיסען וואסער אויף די הענט מיט אוואנט פון א כלי ולא בשולי המחץ אונ ניט מיט דעם אונטערשטין דעק פון אערדענע כלי ולא בחרסים אונ ניט מיט

בת חנפים די מענטשין וואס חנפנן החנף אשר הכיר או ראה או ידע כי יש עול בכף חברו וכי החזיק בתרמית חנפנן הייסט אז איינער האט דערקענט אדער ער האט גיזעהן אדער ער ווייסט אז זיין חבר טוהט אומרעכט אונ פאלשקייט או כי יחטא איש לאיש בלשון הרע אדער ער ווייסט אויף זיין חבר אז ער האט געזינדיגט מיט לשון הרע וואס ער האט גירעט אויף אמענטשין או באונאת דברים אדער ער ווייסט אויף זיין חבר אז ער האט איינעם דערצערינט מיט רייד ויחליק לו לשון הרע אונ ער פארגלעט מיט זיין שלעכטין צונג אונ ער זאגט צו זיין חבר דוא האסט נאר קיין אומרעכט גיטאהן המעט ממנו עון הנמנע מן ההוכחה שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא איז דען ווייניג פון איהם די עבירה וואס ער שטראפט ניט זיין חבר וויא עס שטייט אין פסוק דוא זאלסט שטראפין דיין חבר אונ זאלסט ניט טראגין אויף איהם א זינד ויוסיף לחטוא על אשר לא חטאת זינדיגט ער נאך מעהר ווייל זאגט צו זיין חבר דוא האסט נאר ניט געזינדיגט כענין שנאמר וחזקו ידי מרעים וויא עס שטייט אין פסוק זייא שטארקין דיא הענט פון דיא שלעכטע מענטשין זייא זאלין ווייטער זינדיגען והנה זה ביד החנף האויל עון פלילי אונ דאס איז ביי דעם נארעשין חונף אשטארקע זינד כי לא יקנא לאמת ניט געניג וואס ער נעמט זיך ניט אן פאר דעם אמת אבל יעזור אחר השקר ער העלפט נאך צו די פאלשקייט ויאמר לרע טוב וישם חשך לאור ער זאגט אויף שלעכט גוט אונ ער מאכט פון פינסטער ליכטיג גם נתן מכשול לפני החוטא משני פנים אונ ער גיט אשטרויכלונג פאר דעם זינדיגער מיט צוויא זאכין האחד כי איננו ניחם על רעתו איינס איז ער האט קיין חרטה אויף זיינע שלעכטע מעשים והשני כי ישנה באולתו ביום מחר דאס צווייטע איז ער וועט מארגין נאך אמאהל טאהן

אמר כי כלל רשע החונף אותו על תאות נפשו מלבד כי ישא עונש על הנזק אשר הזיק לאשר אשם לו החוטא על צדקו מי אשר חטא לו מלבד כן יענש על דבר שקר שנאמר תאבד דוברי כזב ונאמר מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם כ"ש אם העול אשר בכף חבירו גלוי לרבים כי באמור אליו התחנף לפני בני אדם זך אתה בלי פשע חילל ובזה דת ודין וחייב האדם למסור עצמו לסכנה ואל ישיא את נפשו עון אשמה כזאת ואמרו רבותינו על ענין אגריפס שהיה קורא בתורה וכשהגיע לפסוק זה לא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות ואמרו לו אחינו אתה באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה שהחנפו לו לאגריפס אף כי היושב על המשפט אין לו לפחד מאנוש ימות כמו שנאמר לא תגורו מפני איש. והחלק הזה כמו שהזכרנו הוא חלק אדם רשע הנמנה עם שתי כתות הרעות מן התחברות אליו השקר והחנופה ויש

ולא במגופת החבית. ואם תיקן המגופה לנטילה נוטלין ממנה לידים. וכן החמת שתיקנה נוטלין ממנה לידים. אבל שק וקופה שתיקנם אין נוטלין מהן לידים. ולא יתן לחבירו בחפניו שאין חפניו כלי. וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מידי טומאה אין נותנין בהם לידים מפני שהם שברי כלים:

די זעלביגע שלעכטע מעשים כי חלל רשע החונף אותו על תאות נפשו ווייל דער רשע דער חונף האט איהם געלויבט אויף דעם וואס ער טוהט אלץ וואס איהם גלוסט, דריבער וועט ער ווייטער אזויא טאהן מלבד כי ישא עונש על הנזק אשר הזיק לאשר אשם לו החוטא על צדקו מי אשר חטא לו אויסער דעם וואס ער וועט גישטראפט ווערין אויף דעם שאדין וואס ער האט גיטאהן צו דעם מענטש וואס ער האט איהם געמאכט זינדיגען מיט דעם וואס ער האט איהם גירעכט גימאכט אויף זיינע זינד וואס ער האט געזינדיגט צו הקב"ה מלבד כן אויסער דעם יענש על דבר שקר וועט ער גישטראפט ווערין אויף דעם ליגען שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך האט גיזאגט צו הקב"ה תאבד דוברי כזב דוא זאלסט פארלירען די מענטשין וואס ריידין ליגען ונאמר נאך זאגט דער פסוק מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם אז ער מאכט גירעכט דעם רשע און מאכט אומגירעכט דעם צדיק דיא ביידע זאכין זענען פארמיאוסט ביא הקב"ה כל שכן אם העול אשר בכף חברו גלוי לרבים און אויב ער האט גירעכט געמאכט אזוי א מענטש וואס אלע ווייסען פון זיינע עבירות כי באמור אליו התחנף לפני בני אדם זך אתה בלי פשע אויב דער פאלשער מענטש זאגט צו

א שארבין ולא במגופת החביה און ניט מיט א שפונד פון א פאס ואם תיקן המגופה לנטילה נוטלין ממנה לידים און אויב ער האט אנגעבריים דעם שפונד ער זאל זיך קענען וואשין מיט איהם, מעג ער זיך וואשין מיט איהם וכן החמת שתיקנה נוטלין מהן לידים און אויב ער האט אנגעבריים א לאגיל (אפענכארז) ער זאל זיך קענען וואשין מיט איהם, מעג ער זיך וואשין מיט איהם אבל שק וקופה שתיקנם אבער אז ער האט אנגעבריים א זאק אדער א קארב ער זאל זיך קענען וואשין מיט זייא אין נוטלין מהן לידים טאר מען זיך ניט וואשין מיט זייא ולא יתן לחברו בחפניו און איינער זאל אויפשעפין ביידע הענט אדער איין האנט און דער אנדערער זאל אריין גיסען וואסער אין די הענט און מיט די וואסער זאל ער וואשין דיא הענט צום עסין, טאר מען ניט שאין חפניו כלים ווייל די הענט זענען דאך ניט כלים, און מען מוז זיך וואשין מיט א כלי וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מידי טומאה און כלים וואס זענען אזוי צו בראכין וואס זיי קענען שוין ניט טמא ווערין אין נותנין בהם לידים טאר מען זיך ניט וואשין מיט זייא צום עסין מפני שהן שברי כלים ווייל זייא הייסען צו בראכענע כלים:

דעם רשע פאר פיל מענטשין דוא ביזט ריין דוא האסט קיין זינד חילל ובזה דת ודין האט ער פארשעמט דיא תורה וחייב האדם למסור עצמו לסכנה ואל ישיא את נפשו עון אשמה כזאת וען אפילו דער מענטש ווייסט אז ער וועט זיין חבר ניט חנפנן וועט ער זיין אין א סכנה זאל ער זיך איבער געבין אין דיא סכנה און זאל ניט נעמען אויף זיך אזוי א עבירה ואמרו רבותינו על ענין אגריפס שהיה קורא בתורה וכשהגיע לפסוק זה לא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות ביא די יודין איז גיווען א מלך אגריפס ודעם אנדערין טאג סוכות נאך שמטה דארף דער מלך לייענען דעם ספר אלה הדברים פאר אלע יודין!! האט דער מלך אגריפס געלייענט אין די תורה וויא ער איז געקומען צוא דעם פסוק וואס הקב"ה האט גיזאגט די יודין טארין ניט נעמען אויף זיך א מלך וואס ער איז נישט גיבארין פון יודין, האט גיגאסין טרערין פון זיינע אויגין ווייל אגריפס איז ניט גיוועזן פון יודין ואמרו לו אחינו אתה האבין די יודין גיזאגט צו אגריפס דוא ביזט אונזער ברודער, האבין די חכמים גיזאגט באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה דאמאלס האט הקב"ה גוזר גיווען אויף די יודין זייא זאלין פארלענדט ווערין שהחנפו לו לאגריפס ווייל זייא האבין געחנפט צו אגריפס אף כי היושב על המשפט אין לו לפחד מאנוש ימות דער מענטש וואס זיצט צו משפטין מענטשין וואס ער איז א דיין דארף ער געווים ניט מורא האבין פאר א מענטש ווייל יעדער מענטש איז דאך א שטערבליכער מענטש כמו שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק ולא תגורו מפני איש איהר זאלט ניט מורא האבין פאר א מענטש והחלק הזה שהזכרנו הוא חלק אדם רשע הנמנה עם שתי כתות הרעות מן התחברות אליו השקר והחנופה און דער טייל מענטשין וואס מיר שמועסין פון איהם דאס איז א רשעות וואס גיהער צו צווייא ערליי שלעכטע מענטשין ווייל ביא איהם איז בהעפט פארשקיים

וי"ש בחלקו בת הכפים אשר בם התנף נספה ואבד בעד התנופה לבד:

מִיט חֲנִיפָה וְיֵ"שׁ בְּחֶלְקוֹ בַּת חֲנֵפִים אֲשֶׁר בָּם הַחָנֵף נִסְפֶּה וְאָבַד בְּעַד הַחֲנוּפָה לְבַד אִין דֶעם חֵלֶק מֶענְטְשִׁין זֶענֶען דָא מֶענְטְשִׁין וָואס חַנְפֶנֶן אוּנ זַייא וֶועלִין פַאר־לֶענְדְט אוּנ פַארְלָארִין וֶוערִין נָאר וֶועגִין דֶעם חַנְפֶנֶן אַלַיין:

וילך יום ה תורה

אונקלוס

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה־יהוה חיה יחידה ה דמילוי הה אל שם ב"ן שבע"ס בניקוד חולם:

כב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כג וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ׃
כד וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־
דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד
תֻּמָּם׃ שביעי כה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם
נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר׃
כו לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה

כב וּכְתַב מֹשֶׁה יָת
תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא
הַהוּא וְאַלְפַהּ יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כג וּפַקֵּיד יָת
יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וַאֲמַר
תְּקַף וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ
תָּעֵיל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְאַרְעָא דִּי קַיֵּימִית לְהוֹן
וּמֵימְרִי יְהֵי בְּסַעֲדָךְ׃
כד וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי מֹשֶׁה
לְמִכְתַּב יָת פִּתְגָּמֵי
אוֹרָיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא
עַד דִּשְׁלִימוּ׃ כה וּפַקֵּיד
מֹשֶׁה יָת לֵיוָאֵי נָטְלֵי
אֲרוֹן קְיָמָא דַּייָ לְמֵימַר׃
כו סַבוּ יָת סִפְרָא
דְאוֹרָיְתָא הָדֵין וּתְשַׁוּוּן

ת"א כי אתה. סנהדרין ח: לקח את ספר. גיטין ס בתרא פו מנחות ל:

רש"י

(כג) ויצו את יהושע בן נון. מוסב למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש ב אל הארץ אשר נשבעתי להם: (כו) לקוח. כמו זכור ה שמור הלוך: מצד ארון ברית ה'. נחלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא, יש מהם

שפתי חכמים

ג כלומר קאי אדלעיל ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וגו' ואחר שסיים דבריו עם משה צוה את יהושע אבל אינו דבוק עם ויכתוב משה וגו' שאם כן משמע היה המלים ה"ל לומר אשר נשבע להם לא אשר נשבעתי להם אבל לא יכול רש"י לא כיון מדכתיב ואנכי אהיה עמך והוא יהי' עמך מיבעיא ליה כיון שמשה היה המלוך. י"ל דפי' הוא ואנכי אהיה וגו' כלומר זכותי יהיה עמך ע"ש מוכרח רש"י להוכיח מאשר נשבעתי אבל אי לאו דכתיב אשר נשבעתי היינו מפרשים הפי' כי אתה תביא כלפי משה שמשה צוה ליהושע והא דקאמר לעיל כי אתה תבא וגו' היינו דרך עלה בעלמא ע"ס הוכיח רש"י דמוסב כלפי שכינה ממלת אשר נשבעתי: ה שהוא לי הוי ולא לי ליווי כלומר עליכם לקחת את ספר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) לקח את ספר התורה. מדרש באותו יום של שבעה באדר קודם פטירת משה רבינו כתב י"ג ספרי תורה

פירוש לתורת אלהים

(כב) וַיִּכְתֹּב אוּנ מֹשֶׁה הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען דִיא שִׁירָה אִין דֶעם טָאג וַיְלַמְּדָהּ אוּנ עֶר הָאט זַיא גִילֶערוּנְט דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל: (כג) וַיְצַו אוּנ גָאט הָאט גֶע־בָּאטִין צוּא יְהוֹשֻׁעַ דֶעם זוּהן פוּן נוּן וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָט גִיזָאגְט חֲזַק וֶאֱמָץ שְׁטַארְק דִיךְ אוּנ פֶעסְטִיג דִיךְ כִּי וָוארוּם דוּא וֶועסְט בְּרֶענְגֶען דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ צוּא דֶעם לַאנְד וָואס אִיךְ הָאבּ גִישְׁווֹאוֹרִין אִיךְ זָאל גֶעבִּין צוּא זַייא וְאָנֹכִי אוּנ אִיךְ נָאט אֶהְיֶה עִמָּךְ אִיךְ וֶועל זַיין מִיט דִיר: (כד) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען כְּכַלּוֹת אַז מֹשֶׁה הָאט פַאר לֶענְדְּ צוּ שְׁרַייבֶּען אֶת דִּבְרֵי דִיא רֵייד פוּן דֶער הַתּוֹרָה עַל סֵפֶר אוֹיף אַיין סֵפֶר עַד תֻּמָּם בִּיז דֶעם אוֹיס לָאז: (כה) וַיְצַו מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָאט גִיבָּאטִין דִיא לְוִיִּם נוֹשְׂאֵי וָואס זַייא טְרָאגִיי דֶעם אָרוֹן דֶעם פַאר זִיכֶערְהַייט פוּן גָאט לֵאמֹר אַזוֹי צוּא זָאגֶען: (כו) לָקוֹחַ נֶעמְט דֶעם סֵפֶר הַתּוֹרָה וְשַׂמְתֶּם אוּנ אִיר

יָתֵיהּ מִסְטַר אֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיהֵי תַמָּן בָּךְ לְסָהִיד: **וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד:**

ת"א ושמתם אתו. בבבא יד:

רש"י

אומרים דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח, ויש אומרים מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון:

שפתי חכמים

היה זה ולשום אותו אצל הארון להיות לעד כל הימים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

לשנים עשר שבטים וקרא לכל שבט ושבט והוציאן והוסיף על התורה ועל המצות אנשים בפני עצמן ונשים בפני עצמן ואמר להם הזהרו כלכם כמ"ש הוה שאני נותן לכם לשמור ולעשות וס"ת אחד לקח והניחו לצד ארון הברית שנאמר לקח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה'. וי"א שירד גבריאל ונטל את התורה מידו של משה והעלה אותה לב"ד הגדול שבשמים כדי להודיע לדקתו של משה בהעליה על מעלה שנאמר לדקת ה' עשה וגו'. ולא עוד אלא שלדיקים שבעולם קורין בו בשני ובחמישי ובשבתות ובראשי חדשים ובימים טובים. ובפ"ק דב"ב פליגי ר"מ ורבי יהודה חד אמר הספר תורה היה מונח בארון וחד אמר מצדו כו' כדאיתא התם:

פירוש לתורת אלהים

זאלט איהם טאהן איהר זאלט איהם לייגען מצד פון דער זייט ארון פון דעם ארון פון גאט אייער גאט. רש"י שרייבט אטייל פון אונזערע חכמים זאגען אבערעט איז ארויסגעגאנגען פון דעם ארון הקודש אונ דרויף איז גילעגען די ספר תורה אונ אטייל זאגין זיא איז גילעגען אין ארון הקודש אין דער זייט פון דיא לוחות והיה שם אונ ער זאל דארטען זיין כלומר דיא ספר תורה זאל דארטען ליגען בך לעד זיא זאל זיין צוא דיר פאר איין עדות וויא פריהער איז גישטאנען:

נביאים ישעיה נה

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהוָה חיה יחידה דנצח יְהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי:
ב וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת:
ג וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי:
ד וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים:
ה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

א אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ לְסָרִיסַיָא דְיִטְּרוּן יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָא דִילִי וְיִתְרְעוּן בִּדְרְעוּתִי וּמִתְקְפִין בִּקְיָמִי: ב וְאֶתֵּן לְהוֹן בְּבֵית מַקְדְשִׁי וּבְאַרְעָא בֵּית שְׁכִנְתִּי אֲתַר וְשׁוּם דְטַב מִבְּנִין וּמִבְּנָן שׁוּם עֲלָם אֶתֵּן לְהוֹן דְלָא יִפְסוּק: ג וּבְנֵי עַמְמַיָא דְמִתּוֹסְפִין עַל עַמֵיהּ דַיְיָ לְשַׁמְשׁוּתֵיהּ וּלְמִרְחַם יָת שְׁמָא דַיְיָ לְמֶהֱוֵי לֵיהּ לְעַבְדִין כָּל דְיִטַּר שַׁבְּתָא לְאַחֲלוּתֵיהּ וּמִתְקְפִין בִּקְיָמִי: ד וְאַיְתֵינוּן לְטוּרָא דְקוּדְשָׁא וְאַחֲדֵינוּן בְּבֵית צְלוֹתִי עֲלָוָתְהוֹן וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן יִתְסְקוּן לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחִי אֲרֵי בֵית מַקְדְשִׁי בֵּית צְלוֹ יִתְקְרֵי לְכָל עַמְמַיָא: ה אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים דַעֲתִיד לְכַנָשָׁא מְבַדְרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקָרֵיב גָלְוָתְהוֹן לְכַנָשָׁא יַתְהוֹן:

רש"י

(א) ומחזיקים. אוחזים: (ד) לכל העמים. אף הגרים: (ה) עוד אקבץ עליו. מן האומות שיתגיירו ונלוו עליהם: לנקבציו. נוספים על קבוצי ישראל:

מצודת דוד

(א) כאשר חפצתי. כהדבר אשר חפצתי אני: ומחזיקים. אוחזים בתורתי אשר כרתי עליה ברית עם ישראל: (ב) בביתי ובחומתי. בבית המקדש ובמבואים לחומת הר הבית אשר שמה ישבו החכמים לאספת מושב הסנהדרין והזקנים שם אתן לו מקום וזכרון שם ר"ל שם יהי' מקומו ושם יזכר לטובה והוא דבר הטוב יותר מזכרון הבא מבנים ובנות: שם עולם אתן לו. ר"ל עד עולם יזכר לטובה אשר לא יכרת זכרון שמו: (ג) כל ה'. כמו אל ה': כל שומר שבת. כי מי הוא אשר ישמור את השבת מחללו וכל האוחזים בתורתי הנתונה בברית: (ד) והביאותים. את השומים כל אלה אביא אל הר קדשי הוא בית המקדש שהוא בנוי עם האומות בישראל: ושמחתים. אשמחם בבית המוכן להתפלל שם לפני: לרצון. יהיו מקובלים לרצון על מזבחי: יקרא לכל העמים. ר"ל יהיה מוכן לשם תפלה לכל גויי הארצות: (ה) מקבץ. המקבץ את ישראל הנדחים בין האומות: עוד אקבץ עליו. על ישראל אקבץ עוד גוים להיות נוספים על הנקבצים מישראל:

כתובים תהלים קט

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד
אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה
דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: ב וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי
חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: ג עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי
הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ: ד וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹּאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ:
ה יְקַלְלוּ הֵמָּה וְאַתָּה תְבָרֵךְ קָמוּ ׀ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח:

א רְכוּבַי אִתְקְלוּ מִצּוֹמָא וּבִסְרִי פְּהַרַן מִלְּהֵוֵי פְּטִים: ב וַאֲנָא הֲוֵיתִי קְלָנָא לְהוֹן יֶחֱמוּן יְהִי יְטַלְטְלוּן רֵישֵׁיהוֹן: ג סְעוֹד לִי יְיָ אֱלָהִי פְּרוֹק יָתִי הֵיךְ חִסְדָּךְ: ד וְיִדְעוּן אֲרוּם מְחָתָךְ דָא אַנְתְּ יְיָ עֲבַדְתָּהּ: ה יְלַטְטוּן הִינוּן וְאַתְּ תְּבָרֵךְ יְקוּמוּן וְיִבְהֲתוּן וְעַבְדָּךְ יֶחְדֵי:

רש"י

(א) ובשרי כחש. מהיות בה שומן:

מצודת דוד

(א) מצום. בעבור הצום כשלו ברכי ונחלשו: משמן. מהיות בה שומן: (ב) ואני. בעבור מרבית הצום המה מתלוצצים אותי בלעג וביזיון: יראוני. כאשר יראוני יניעון עלי בראשם כדרך לעג: (ד) וידעו. אז ידעו לדעת ולהבין כי ידך עשה זאת התשועה ולא באה במקרה: (ה) יקללו המה. אף כי המה מקללים אתה תספיק לברכם ועם כי קמו עלי מה בכך כי קמו ויבושו כי לא יוכלו לי ואני אשמח באפלתם:

פירוש ע"ט

(א) בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם פון פיל פאסטען זענען מיינע פיס שוואך געווארען זייא ווערין גע־שטרויכילט ווען איך גייא וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן אונ מיין לייב איז מאגער געווארין פון די פעטקייט: (ב) וַאֲנִי הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם אונ איך בין געווארין ביי זייא אשאנדע, זייא שעמען זיך מיט מיר יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם ווען זייא זעהן מיך שאקלען זייא מיט זייערע קאפ אויף מיר אונ לאכען פון מיר: (ג) עָזְרֵנִי ה' אֱלֹהָי מיין גאט העלף מיר הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ העלף מיר אזוי וויא דיינע חסדים וואס דוא טוהסט אלע מאהל מיט מיר: (ד) וְיֵדְעוּ כִּי יָדְךָ זֹאת זייא זאלען וויסען אז דיין האנט האט דאס גיטאהן אַתָּה יְיָ עֲשִׂיתָהּ אז דוא גאט האסט דם גיטאהן, אונ ניט טרעפענדיג איז אויף זיי די שלעכטס געקומען: (ה) יְקַלְלוּ הֵמָּה אֲפִילוּ זייא וועלין פלוכין וְאַתָּה תְבָרֵךְ אָבער דוא זאלסט בענטשין קָמוּ אֲפִילוּ זייא זענען אויפגעשטאנען אויף מיר צוא טאהן מיר שלעכטס וַיֵּבֹשׁוּ פון דעסטוועגין וועלין זייא פאר שעמט ווערין וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח אונ איך דיין קנעכט וועל מיך פריידן:

ברטנורא משנה קנים פ"א עיקר תוי"ט

חטאת העוף נעשית למטה. מחוט הסקרא (א) דכתיב והזה מדם החטאת אל קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח קיר שהשירים שלו מתמצין ליסוד וזהו קיר התחתון למטה מחוט הסקרא דאי קיר העליון דהיינו מן החוט ולמעלה פעמים שהוא מתמצה לסובב כגון שעושהו למעלה מן הסובב שהחוט למטה מן הסובב אמה: וחטאת בהמה למעלה. דכתיב קרנות בגופה של קרן:

כלי המלאי דהוד דמלכות דיליה א אל אלה אלהי אלהים

חטאת העוף נעשית למטה. וחטאת בהמה למעלה. עולת העוף נעשית למעלה. ועולת בהמה למטה. אם שינה בזה ובזה פסול. סדר [א] קנים כך היא, החובה אחד חטאת

(א) שאין במזבח כי אם שני מקומות. הרע"ב: (ב) ובמילוי פעולתא במפילם (דף ס) דאיכא למ"ד דלא מעכב. מפרש: [א] קנים. קן קרוי שני תורים או שני בני יונה פרידים קרויים יונה אחת או תור אחת. מפרש: קנים. הקי"ף

עולה העוף נעשית למעלה. דכתיב ומלק והקטיר ונמצה דמו מה הקטרה בראשו של מזבח אף מליקה ומיצוי בראשו של מזבח: ועולת בהמה למטה. דכתיב בה יסוד: ואם שינה בזה ובזה פסול. ואי דפסול אם עשה מעשה חטאת העוף למעלה דוקא בהזאה (ב) אבל המליקה של חטאת העוף אף למעלה כשרה דמליקה בכ"מ במזבח כשרה ועולת העוף לית בה הזאה כי אם מצוי ואם עשאה למטה פסולה: סדר קנים. של חובה: אחד חטאת ואחד עולה. כגון

פרק א חַטָּאת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַטָּה אז מען איז מַקְרִיב א טאהב פאר א חַטָּאת, זאל מען שפריטצען דיא בלוט אויף דיא אונטערשטע האלבע וואנט פון מִזְבֵּחַ וְחַטַּאת בְּהֵמָה לְמַעְלָה אונ אז מען איז מַקְרִיב א בְּהֵמָה פאר א חַטָּאת זאל מען שפריצען דיא בלוט אויף דיא אויבערשטע האלבע וואנט פון מִזְבֵּחַ עוֹלַת הָעוֹף נַעֲשֵׂית לְמַעְלָה אז מען איז מַקְרִיב א טאהב פאר א עוֹלָה זאל מען אויס קוועטשין דיא בלוט אויף דיא אויבערשטע האלבע וואנט פון מִזְבֵּחַ וְעוֹלַת הַבְּהֵמָה לְמַטָּה אונ אז מען איז מַקְרִיב א בְּהֵמָה פאר א עוֹלָה, זאל מען שפריצען דיא בלוט אויף דיא אונטערשטע האלבע וואנט פון מִזְבֵּחַ אִם שִׁנָּה בָּזֶה וּבָזֶה פָּסוּל אויב מען האט גיענדערט ביי איינע פון דיא זאכין, איז פסול סֵדֶר קִנִּים כָּךְ הוּא אז איינער האט גבראכט

ואחד עולה. בנדרים ונדבות כלן עולות. איזהו **נדר האומר** הרי עלי עולה, **ו**איזהו נדבה האומר הרי זו עולה. מה בין נדרים לנדבות, אלא שהנדרים מתו או נגנבו חייב באחריותם, ונדבות מתו או נגנבו אינן חייבים באחריותם: **ב** חטאת שנתערבה בעולה ועולה בחטאת אפילו אחת ברבוא [כ] ימותו כלם. חטאת שנתערבה בחובה אין כשר אלא כמנין חטאות שבחובה. וכן עולה שנתערבה בחובה אין כשר אלא כמנין עולות

זב וזבה ויולדת וטומאת מקדש וקדשיו ושמיעת קול אלה ובטוי שפתים דכלן מביאין קן בדלות אלא שזב וזבה מביאין קן בין בדלות בין בעשירות ואע"ג דאיכא קינין של גר דהן חובה ושתיהן עולות לא חייש תנא עלייהו משום דלא שכיחי כולי האי (ג): **בנדרים ונדבות כלן עולות.** לפי שאין באין בנדר ונדבה אלא עולות ושלמים בלבד ואין עופות באים שלמים הלכך נדרים ונדבות שבעופות כלן עולות: **ב אפי' אחת ברבוא ימותו כלם.** ולא בטלו ברובא דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי: **חטאת שנתערבה בחובה.** בן יונה או תור של חטאת שנתערבה בשני קינין של חובה דהיינו קינין סתמא של יולדות או של זבה שכל קן מהן הוא אחד עולה ואחד חטאת ונמצא עתה חמש פרידות מעורבות יחד: **אין כשר אלא כמנין חטאות שבחובה.** ואינו יכול להביא מאלו החמש פרידות רק שתי חטאות בלבד שזהו מנין הכשר בשני קינין של חובה דאי עביד ג' חטאות שמא מן השני קינין עביד להו ולא מן המעורבת בהן ומשני קינין אין יכולים לעשות רק ב' חטאות ולא מצי עביד אפי' עולה אחת דשמא יקח החטאת המעורבת: **וכן עולה.** בן יונה או תור שהופרש לשם עולה: **שנתערבה בחובה.** בשני קינין סתמא: **אין כשר אלא כמנין עולות**

בהירק לפי הן חלים וקן לסור שבספחת מפני הסמיכות: **(ג)** וג"כ שאינו מפורש בתורה. וכתב עוד הר"מ אם שאמרנו שבחובה אחד עולה ואחד חטאת הרי הוא כפי עיקר החיוב הראשון אבל כבר הקריב אחת קרבנותיהו עד ביאה האיש הזה דכן מאל יש עליו עשרים עולות ועשר חטאות כלן חובה או בכסף ולפיכך אמר כמס' זו מנין חטאות שבחובה ומנין עולות שבחובה ולא אמר אלי חובה: [כ] ימותו כו'. דבכל אחד איכא לספוקי שמא עולה ופסולה למטה אי שמא חטאה ופסולה למעלה. הר"י:

צְווייא טָאהבִּין מַקְרִיב צוּ זַיין, הָאט מֶען מִיט זַיי אַזוֹיא גִיטָאהן הַחוֹבָה אויבּ עֶר אִיז שׁוּלְדִיג גִיוֶועְן זַייא צוּ בְּרֵיינְגֶען, דְהַיְינוּ עֶר אִיז גִיוֶועְן אַזָב, אָדֶער אַאִשָּׁה הָאט גִיבְּרַאכְט צְווייא טָאהבִּין וַוייל זִיא אִיז גִיוֶועְן אַזָבָה אָדֶער אַגֶעוִוינֶערִין, אָדֶער פאר אַיין אַנְדֶער זַאךְ וָואס דִיא הוֹרָה הָאט גֶעהֵייסִין בְּרֵיינְגֶען טָאהבִּין פאר אַקָרְבָּן אֶחָד חַטָּאת וְאֶחָד עוֹלָה זָאל מֶען מַקְרִיב זַיין אֵיין טָאהבּ פאר אַחַטָּאת, אוּנ אֵיין טָאהבּ פאר אַעוֹלָה בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת כּוּלָן עוֹלוֹת אויבּ עֶר בְּרֵיינְגְט צְווייא טָאהבִּין אָדֶער מֶעהר, וַוייל עֶר הָאט אַנֶדֶר גִיטָאהן עֶר זָאל בְּרֵיינְגֶען אַקָרְבָּן טָאהבִּין, אָדֶער עֶר בְּרֵיינְגְט אַנְדָבָה טָאהבִּין זָאלִין אַלֶע טָאהבִּין זַיין עוֹלוֹת אֵיזֶהוּ נֶדֶר וָוס הַייסְט אַנֶדֶר הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה אויבּ אֵיינֶער הָאט גִיזָאגְט אִיךְ נֶעם אויף מִיר אִיךְ זָאל בְּרֵיינְגֶען אַעוֹלָה וְאֵיזֶהוּ נְדָבָה וָואס הֵייסְט אַנְדָבָה הָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ עוֹלָה אויבּ עֶר זָאגְט אֵייף אַבְּהֵמָה אָדֶער אויף טָאהבִּין, דִיא בְּהֵמָה אָדֶער דִיא טָאהבִּין זָאלִין זַיין אַעוֹלָה מַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת וָואס אִיז דֶער חִילוּק צוּ עֶר זָאגְט אַנֶדֶר, אִיךְ נֶעם אויף מִיר אִיךְ זָאל בְּרֵיינְגֶען אַקָרְבָּן, אָדֶער עֶר זָאגְט אַנְדָבָה, דִיא בְּהֵמָה זָאל זַיין אַקָרְבָּן אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ חַיָּיבִים בְּאַחֲרָיוּתָם אויבּ אֵיינֶער הָאט גִיזָאגְט אִיךְ נֶעם אויף מִיר אִיךְ זָאל בְּרֵיינְגֶען אַקָרְבָּן, דֶער נָאךְ הָאט עֶר גִיזָאגְט אויף אַבְּהֵמָה דִיא בְּהֵמָה זָאל זַיין דֶער קָרְבָּן פאר מַיין נֶדֶר אוּנ דִיא בְּהֵמָה אִיז גִיפֵּיינֶערְט אָדֶער זִיא אִיז גִינַגְבֶת גִיוָוארִין, מוּז עֶר בְּרֵיינְגֶען אֵיין אַנְדֶער בְּהֵמָה פאר אַקָרְבָּן, וָוארוּם עֶר הָאט דָאךְ גִיזָאגְט עֶר זָאל בְּרֵיינְגֶען אַקָרְבָּן, אוּנ עֶר הָאט נָאךְ נִיט גִיבְּרַאכְט, עֶר וֶוערְט אַנְדֶערְשׁ נִיט פָּטוּר פוּן דֶעם נֶדֶר, בִּיז עֶר בְּרֵיינְגְט דֶעם קָרְבָּן וּנְדָבוֹת מֵתוּ אוֹ נִגְנְבוּ אֵינָן חַיָּיבִין בְּאַחֲרָיוּתָן אָבֶער אַז עֶר זָאגְט אויף אַבְּהֵמָה דִיא בְּהֵמָה זָאל זַיין אַקָרְבָּן, אוּנ דִיא בְּהֵמָה אִיז גִיפֵּיינֶערְט אָדֶער גִינַגְבֶט גִיוָוארִין דַארְף עֶר נִיט בְּרֵיינְגֶען אֵיין אַנְדֶערֶע, וָוארוּם נָאר דִיא בְּהֵמָה הָאט עֶר גִיוָואלְט מַקְרִיב זַיין, אָבֶער נִיט אֵיין אַנְדֶערֶע: **ב** חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּעוֹלָה וְעוֹלָה בְּחַטָּאת אויבּ אַחַטָּאת אִיז צוּ מִישְׁט גִיוָוארִין צְווִישִׁין פִיל עוֹלוֹת, אָדֶער אַעוֹלָה אִיז צוּ מִישְׁט גִיוָוארִין צְווִישֶׁען פִיל חַטָּאוֹת אֲפִילוּ אֶחָד בְּרִבּוֹא אֲפִילוּ אֵיין עוֹלָה אִיז צוּ מִישְׁט גִיוָוארִין צְווִישֶׁען צֶעהֶן טוֹיזֶענְר חַטָּאוֹת, אָדֶר אֵיין חַטָּאת אִיז צוּ מִישְׁט גִיוָוארִין צְווִישֶׁען צֶעהֶן טוֹיזֶענְד עוֹלוֹת יָמוּתוּ כּוּלָם זָאל מֶען הַרְגֶענֶען אַלֶע חַטָּאוֹת מִיט דִיא עוֹלָה, אָדֶער מֶען זָאל הַרְגֶענֶען אַלֶע עוֹלוֹת מִיט דֶעם חַטָּאת חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה אויבּ אַגֶעוִוינֶע־רִין הָאט גִיבְּרַאכְט צְווייא טָאהבִּין דַארְף מֶען מַאכֶען אֵיינֶעם אַחַטָּאת אוּנ אֵיינֶעם אַעוֹלָה, אוּנ אַזָבָה הָאט אויךְ גִיבְּרַאכְט צְווייא טָאהבִּין, דַארְף מֶען אויךְ מַאכֶען אֵיינֶעם אַחַטָּאת אוּנ אֵיינֶעם אַעוֹלָה, אוּנ דִיא צְווייא פָּאר טָאהבִּין זֶענֶען גִישְׁטַאנֶען, מֶען הָאט נָאךְ נִיט גִיזָאגְט וֶועלְכֶע זָאלִין זַיין חַטָּאוֹת אוּנ וֶועלְכֶע זָאלִין זַיין עוֹלוֹת, אוּנ אַפְרֶעמְדֶע טָאהבּ אַחַטָּאת אִיז גִיקוּמֶען צוּ פְלִיהֶען צוּ דִיא פִיר טָאהבִּין, אוּנ מֶען דֶערְקֶענְט זִיא נִישְׁט, אִיז אִיצְט אוּיס גֶעמִישְׁט פִינְף טָאהבִּין אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא כְּמִנְיַן חַטָּאוֹת שֶׁבְּחוֹבָה אִיז נִיט מֶעהר כָּשֵׁר מַקְרִיב צוּ זַיין נָאר צְווייא טָאהבִּין, מֶען זָאל זַייא מַקְרִיב זַיין פאר חַטָּאוֹת וְכֵן עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחוֹבָה אוּנ אויבּ דִיא פְרֶעמְדֶע טָאהבּ וָואס אִיז צוּ גִיפְלוֹיגִין צוּ דִיא פִיר טָאהבִּין

שבחובה. כדפרישנא לעיל גבי חטאת: בין שהחובה מרובה והנדבה מועטת. כגון שקן אחד מפורש שכלן עולות נתערב עם כמה קינין סתמא של יולדות או של זבה שכל קן מהן אחד חטאת ואחד עולה: בין כו'. כגון קן אחד סתומה שנתערבה בכמה קינין של עולות וקרינן לעולות מפורשות נדבה משום דנדרים ונדבות כלן עולות כדתנן בריש פרקין (ז): ג בחובה ובנדבה. שנתערבו קני חובה שמקצתן חטאות ומקצתן עולות עם קני נדבה שכלן עולות: אבל בחובה שנתערבה זו בזו. קן סתומה של יולדת או של זבה

שבחובה. בין שהחובה מרובה והנדבה מועטת בין שהנדבה מרובה והחובה מועטת בין ששתיהן שוות: ג במה דברים אמורים בחובה ובנדבה אבל בחובה שנתערבה זו בזו, אחת [ג] לזו ואחת לזו, שתים לזו ושתים לזו, שלש לזו ושלש לזו, מחצת

(ד) ונדבה דנקט ולא נקט החטאת מועטת בחובה כולה מיפסם בחובה משום דקתני בסיפא אבל חובה שנתערבה זו בזו להכי נקט נדבה. מפרש: [ג] לזו כו'. כאן דוגמות לכל הפעם בקרבנות הנשים לפי שהם יותר שייכות בקנים מפני שחייבות מהן כמו שחייבים האנשים ומוסיף על האנשים יולדות וג"כ שהזיבות מצוי הרבה בנשים יותר ממה שהיא מצוי באנשים כמו שהוא מפורסם ונגלה לעין. הר"ש:

איז געווען אעולה, און מען דער קענט איר ניט זענען אויך אויס געמישט פינף טאהבין אין כשר אלא כמנין עולות שבחובה איז ניט מעהר כשר מקריב צו זיין נאר צווייא טאהבין, מען זאל זיי מקריב זיין פאר עולות בין שהחובה מרובה והנדבה מועטת סייא דיא טאהבין פון חובה זענען געווען פיל און דיא טאהבין פון נדבה זענען געווען ווייניג, אקן חובה איז צווייא טאהבין איינע אעולה און איינע אחטאת, אקן נדבה איז צווייא טאהבין ביידע עולות, זאגט דיא משנה סייא איין קן אנדבה וואס ביידע טאהבין זענען געווים עולות איז אריין געמישט געווארין אין עטליכע קנין פון חובה ולמשל אין פיר קנין| וואס פון יעדער קן דארף זיין איינער אחטאת און איינער אעולה, נאר מען האט נאך ניט געזאגט וועלכע טאהבין זאלין זיין חטאות און וועלכע זאלין זיין עולות, זאל מען מקריב זיין פיר עולות בין שהנדבה מרובה והחובה מועטת און סייא פאר קערט איז געווען, איין קן אחובה וואס איינער פון זיי איז אעולה, און איינער איז אחטאת נאר מען ווייס נאך ניט וועלכער איז דיא עולה און וועלכער איז דער חטאת, און דער קן איז אריין געמישט געווארין אין עטליכע קנין פון נדבה ולמשל אין פיר קנין| וואס אלע זענען עולות זאל מען נאר מקריב זיין איין עולה בין ששתיהן שוות און סיי זייא זענען ביידע גלייך, דריי קנים פון חובה זענען צו מישט געווארין צווישען דרייא קנים פון נדבה, זאל מען נאר מקריב זיין דריי עולות: ג במה דברים אמורים ווען זענען דיא רייד געזאגט געווארין בחובה ובנדבה אז עס איז צוא מישט געווארין אקן חובה וואס איינער איז אחטאת און איינער איז אעולה. מיט אקן נדבה וואס ביידע זענען עולות. דא זאגען מיר מען זאל נאר מקריב זיין איין עולה אבל בחובה שנתערבו זו בזו אבער אז רחל האט געבראכט איין קן, דאס איז צווייא טאבין. ווייל זיא איז אגעווינערין. דארף זיין איין טאב אחטאת און איין טאב אעולה. מען האט נאך אבער ניט געזאגט וועלכע טאב זאל זיין דער חטאת און וועלכע טאב זאל זיין דיא עולה ודאס הייבט אחת לזו איין קן האט רחל געבראכט| און שרה האט אויך געבראכט צווייא טאבען ווייל זיא איז אגעווינערין, דארף אויך זיין איין טויב אחטאת און איין טויב אעולה. און מען האט נאך ניט געזאגט וועלכע טויב זאל זיין אחטאת און וועלכע טאהב זאל זיין אעולה. ודאס הייסט אחת לזו איין קן האט שרה געבראכט| און דיא פיר טויבען זענען צוא מישט געווארין, מען ווייס ניט וועלכע צווייא טויבען זענען רחלס און וועלכע זענען שרהס, זאל מען נעמען פון דיא פיר טויבען צוויי. און מען זאל מקריב זיין איינע אעולה און איינע אחטאת שתים לזו ושתים לזו אדער רחל הט געבראכט צווייא קנים. פיר טויבען. צווייא זאלען זיין עולות און צווייא זאלען זיין חטאות. ווייל זיא איז געווען אגעווינערין און אזבה, און מען האט נאך ניט געזאגט וועלכע זאלען זיין עולות און וועלכע זאלען זיין חטאות. און שרה הט אויך געבראכט צווייא קנים. פיר טויבין. צוויי זאלין זיין עולות און צוויי זאלען זיין חטאות. ווייל זיא איז אויך געווען אגעווינערין און אזבה. און מען הט נאך אויך ניט געזאגט וועלכע זאלן זיין עולות און וועלכע זאלן זיין חטאות. און זייא זענען צו מישט געווארין. מען ווייס ניט וועלכע פיר זענען רחלס און וועלכע פיר זענען שרהס. זאל מען נעמען פון די אכט טויבין פיר. צוויי זאלען זיין עולות און צווייא זאלען זיין חטאות שלש לזו ושלש לזו אדער רחל האט געבראכט דריי קנים. זעקס טויבין. ווייל זיא איז געווען אגעווינערין און אזבה און זי איז אוך אריין גיגאנגען אין בית המקדש ווען זיא איז געווען טמא. דריי טויבין זאלען זיין עולות און דריי טויבען זאלען זיין חטאות. און מען האט נאך ניט געזאגט וועלכע זאלען זיין עולות און וועלכע זאלען זיין חטאות. און שרה האט אויך געבראכט דריי

שנתערב בקן של יולדת או של זבה אחרת: מחצה כשר ומחצה פסול. ומקריב מהארבעה המעורבים שנים בלבד אחד לעולה ואחד להטאת ולא יותר דלאי עביד שתי עולות שמא יעשה אותן מקן אחד וכל קן סתומה הוא אחד עולה ואחד הטאת: המועט כשר. אם נתערב הקן אחד סתומה בשני קנים אחרים או בשלשה אינו יכול להקריב אלא קן אחד פריד: אחת לחטאת ופרידה אחת לעולה אבל ב' עולות לא מצי עביד שמא יקח הקן שהוא מבורר תחלה ליולדת אחת שאינו יכול לעשות ממנו אלא אחד חטאת ואחד עולה וכן אם נתערבו עשר קנין במאה אינו מקריב מכלן אלא עשר קנין מקצתן חטאות ומקצתן עולות והשאר פסולים. וזהו המועט כשר: בין משם אחד. לידה ולידה זיבה וזיבה משתי נשים או מאשה אחת: בין משני שמות. לידה וזיבה בין משתי נשים בין מאשה אחת כדמפרש ואזיל: ד רבי יוסי אומר כו' לאו משום דסבר רבי יוסי יש ברירה ונימא דכשהקריב הכהן קן אחד לשם אחת מהן הוברר הדבר למפרע דמתחלה בשעת לקיחת הקן היה קן זה שלה (ה) אלא מפורש בגמרא בפרק בכל מערבין דרבי יוסי מיירי כשהתנו בשעת לקיחה שיוכל הכהן לעשות קן שירלה לשם איזו אשה שירלה. והלכה כרבי יוסי:

[ז] מחצה כשר ומחצה פסול. אחת לזו ושתים לזו, שלש לזו ועשר לזו ומאה לזו, המועט כשר. בין משם אחד בין משני שמות. בין מאשה אחת, בין משתי נשים: ד כיצד משם אחד לידה ולידה זיבה וזיבה משם אחד. משני שמות לידה וזיבה. כיצד שתי נשים על זו לידה ועל זו לידה על זו זיבה ועל זו זיבה משם אחד. משני שמות על זו לידה ועל זו זיבה. רבי יוסי אומר שתי נשים שלקחו קניהן (גמרא את קניהן) בעירוב או שנתנו דמי קניהן לכהן לאיזה שירצה כהן

[ד] מחלה כשר. אע"ג דאפשר שמקריב מכל שתי נשים הרי יכול להקריב לשם מי שהוא ואכן לא קיים ן אלא בפרידות גופייהו כמה כשרים וכמה פסולים מלד עלמן. ועיין בס"ס וכל זה בכהן נמלך כדתנן בכס"ג: (ס) דאי אין ברירה איכא למימר כל קן דהל הקריב לעולה וכל קן לאם הקריב לעסם והקריב עולה לעסם וחטאת לעולה כו' וקמ"ל כדרכה חסדא דאמר אין הקינים מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן דכתיב ולקה וגו' אחד לעולה ואחד לחטאת וכתיב ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה. ועתי"ט:

קנים, זעקס טאהבין, ווייל זיא איז אויך געוועזען אנגעווינערין אונ אזבה אונ זיא איז אויך אריין גיגאנגען אין בית המקדש ווען זיא איז געוועזען טמא, דריי טאהבין זאלין זיין עולות אונ דרייא טאהבין זאלן זיין חטאית, אונ מען האט נאך ניט גוזאגט וועלכע זאלן זיין עולות אונ וועלכע זאלן זיין חטאות. אונ דיא צוועלף טויבען זענין צוא מישט געווארין. מען ווייס ניט וועלכע זעקס זענען רחלס אונ וועלכע זעקס זענען שרהס מחצה כשר ומחצה פסול זעקס טויבען זענען כשר. דריי זאלען זיין עולות אונ דריי זאלין זיין חטאות, אונ זעקס טויבען זענען פסול אחת לזו ושתים לזו אבער אז רחל האט גיבראכט איין קן. צווייא טויבין, אונ שרה האט גיבראכט צווייא קנין, פיר טויבין, אונ זייא זענען צו מישט געווארין, זאל מען נאר מקריב זיין איין עולה אונ איין חטאה שלש לזו אונ אויב רחל האט גיבראכט איין קן, צווייא טויבין, אונ שרה האט גבראכט דריי קנין, זעקס טויבין, אונ זייא זענען צוא מישט גיווארן. זאל מען נאר מקריב זיין איין עולה אונ איין חטאה ועשר לזו ומאה לזו אונ אויב רחל האט גיבראכט צעהן קנין, צוואנציג טויבין, אונ שרה האט גיבראכט הונדערט קנין, צוויי הונדערט טויבין, אונ זייא זענען צו מישט געווארין המועט כשר דיא ווייניגסטע זענען כשר, זאל מען נאר מקריב זיין צוואנציג טויבען, צעהן עולות אונ צעהן חטאות, אונ דיא צוויי הונדערט זענען פסול בין משם אחד סייא פון איין נאמען, ביידע ווייבער זענען געווינערונס אדער ביידע ווייבער זענען גיוועזען זבות בין משני שמות סיי פון צוויי נעמען, איין אשה איז גיוועזען אנגעווינערין, אונ איין אשה איז געוועזען אזבה בין מאשה אחת סיי איין אשה האט גיבראכט עטליכע קנין פאר עטליכע מאהל געווינען, אדער פאר עטליכע מאהל זיבה, אדער פאר געווינען אונ פאר זיבה בין משתי נשים סיי צוויי ווייבער האבען גיבראכט דיא קינין (אזוי וויא פריער) אויב עס איז צוא מישט געווארין זאל מען נאר מקריב זיין די וואס זענען ווייניגער: ד כיצד משם אחד ווי מיינט מען פון איין נאמען לידה ולידה פאר צוויי מאהל גע־ווינען אדער פאר עטליכע מאהל געווינען זיבה וזיבה פאר צוויי מאל זיבה. אדער פאר עטליכע מאהל זיבה משם אחד דאס הייסט איין נאמען משני שמות וויא מיינט מען פון צווייא נעמען לידה וזיבה פאר געווינען אונ פאר זיבה כיצד ווי מיינט מען שתי נשים צוויי ווייבער האבען גיבראכט קנין על זו לידה ועל זו לידה דיא איז גיוועזען אגעווינערין אונ דיא איז גיוועזען אגעווינערין על זו זיבה ועל זו זיבה אדער דיא איז גיוועזען אזבה אונ די איז גיוועזען אזבה משם אחד דאס הייסט פון איין נאמען משני שמות וואס הייסט פון צוויי נעמען על זו לידה ועל זו זיבה אויב איינע איז גיוועזען אגעווינערין אונ איינע איז גיוועזען אזבה, דאס הייסט צוויי נעמען רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט שתי נשים שלקחו קניהן בעירוב אויב צוויי ווייבער האבען גיקויפט זייערע קנים אין צוא מישונג. זייא האבען גיקויפט בשותפות פיר טויבען אונ זייא האבען גיגעבין דיא פיר טויבין צום כהן ער זאל מקריב זיין פר דיא אשה צוויי טויבין אונ פאר דיא אשה צוויי טויבין או שנתנו דמי קניהן לכהן אדער זייא האבען גיגעבין געלט צום כהן ער זאל קופן פיר טאהבין

כהן יקריב חטאת ולאיזה שירצה כהן יקריב עולה בין משם אחד בין משני שמות:

און ער זאל מקריב זיין פאר דיא אשה צוויא טאהבין און פאר דיא אשה צווייא טאהבין לאיזה שירצה כהן יקריב חטאת וועלכע צוויי טאהבין דער כהן וויל זאל ער זייא מקריב זיין פאר א חטאת ולאיזה שירצה כהן יקריב עולה און וועלכע צוויי טאהבין דער כהן וויל זאל ער זייא מקריב זיין פר א עולה בין משם אחד סיי ביידע ווייבר ברייגגן די טאהבען פאר איין זאך, זייא זענען ביידע געוואונגערינס, אדער זייא זענען ביידע זבות בין משני שמות און סיי זייא בריינגען דיא טאהבין פאר צוויי זאכין איינע איז אגעוואונגערין און איינע איז א זבה, מעג אלץ דער כהן מאכן מיט די טאהבין ווי ער וויל:

גמרא ערכין דף טו ע"ב

הלכה ה' כלה כלי סמילון דהוד דמלכות דבריאס במ"כן

א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא מאי דכתיב מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה אמר הקב"ה ללשון כל איבריו של אדם זקופין ואתה מוטל כל איבריו של אדם מבחוץ ואתה מכפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך שני חומות אחת של עצם ואחת של בשר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה. וא"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא כל המספר לשון הרע כאלו כופר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו. ואיכא דמתני לה על גסי הרוח. א"ר חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע א"ל הקב"ה לשר של גיהנם אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה נדוננו יחד שנאמר חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים אין חץ אלא לשון הרע שנאמר חץ שחוט לשונם וגו' ואין גבור אלא הקב"ה

רש"י

מה יתן לך ומה יוסיף לך. עוד הקב"ה שמירה שלא תספר לשון הרע: של עצם. שינים: האומרים ללשוננו נגביר. כמי שאומר מי אדון לנו דכופרים בעיקר: אותו לא אוכל. בהאי קרא לעיל כתיב מלשני בסתר רעהו: על גסי הרוח. להא דרב חסדא דבהאי

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא רבי יוחנן האט געזאגט פון רבי יוסי בן זמרא'ס וועגין מאי דכתיב מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה וואס מיינט דער פסוק וואס ער זאגט וואס וועט דיר געבין און וואס וועט דיר מעהרין דער פאלשער צונג אמר הקב"ה ללשון הקב"ה האט געזאגט צום צונג כל אבריו של אדם זקופין ואתה מוטל אלע גלידער פון מענטש זענען אויפגעשטעלט שטייענדיג און דוא ליגסט כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים אלע גלידער פון מענטש זענען אויסווייניג און דוא ביזט אינווייניג ולא עוד אלא שהקפתי לך שני חומות נאך מעהר האב איך געטאהן צום צונג איך האב געמאכט ארום איהם צווייא מאהערין אחד של עצם ואחד של בשר איין מאהער פון ביין און איין מאהער פון פלייש, דאס זענען די ציין און די ליפען מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה וואס נאך זאל דיר הקב"ה געבין און וואס מעהר זאל דיר הקב"ה געבין אפארצאמונג דוא פאלשער צונג ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרי נאך האט געזאגט רבי יוחנן פון רבי יוסי בן זמרא'ס וועגין כל המספר לשון הרע כאילו כופר בעיקר דער מענטש וואס דערציילט לשון הרע איז גלייך וויא ער וואלט געלייקענט אין הקב"ה שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו זייא האבין געזאגט דורך אונזער צונג וועלין מיר אונז שטארקין אז אונזערע לעפצין זענען מיט אונז ווער איז איבער אונז א הערר וועט איבער אונז געוועלטיגען ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא נאך האט געזאגט רב חסדא מר עוקבא האט געזאגט כל המספר לשון הרע דער מענטש וואס דערציילט לשון הרע אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם האט הקב"ה געזאגט איך קען ניט וואהנען אויף דער וועלט מיט דעם מענטש צו זאמען שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו הקב"ה זאגט אותו קען איך ניט, זאלסט ניט לייענען אותו, איהם, נאר זאלסט לייענען אתו, מיט איהם, הקב"ה זאגט מיט איהם קען איך ניט וואהנען צו זאמען אויף דער וועלט ואיכא דמתני לה על גסי הרוח אנדערע לערנען וואס מר עוקבא האט געזאגט, אויף דיא מענטשין וואס זענען גרויס ביי זיך, הקב"ה זאגט אויף דיא מענטשין וואס זענען גרויס ביי זיך איך און ער קענען ניט וואהנען צו זאמען אויף דער וועלט ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא נאך האט געזאגט רב חסדא פון מר עוקבא'ס וועגין כל המספר לשון הרע דער מענטש וואס דערציילט לשון הרע אמר לו הקב"ה לשר של גיהנם אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה נדוננו האט הקב"ה געזאגט צום שר פון גיהנם איך וועל איהם שטראפין פון הויבין פון הימעל און דוא וועסט איהם שטראפין פון אונטען אויף דיא וועלט און מיר וועלין איהם משפטין שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים די פיילין פון דעם שטארקין זענען געשארפט מיט דיא ברענענדיגע קוילין אין חץ אלא לשון הרע דעם פייל מיינט מען לשון הרע שנאמר חץ שחוט לשונם וויא עס שטייט אין פסוק זייער צונג איז וויא

קרל דהוהו לא אוכל כתב נמי גבה עינים: סלף בה. מי שמכולף בה והפך לסלקה סלא תהא בו עוד ישבור רוחו: שבבר כרהו. קללו בכרת:

שנאמר ה' כגבור יצא. נחלי רתמים היינו גיהנם. אמר רב חמא בר' חנינא מאי תקנתם של מספרי לשון הרע אם ת"ח הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים ואין לשון אלא לשון הרע שנאמר חץ שחוט לשונם ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר ברוח. רבי אבא בר' חנינא אמר סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות אלא מה תקנתו שלא יבא לידי לשון הרע אם ת"ח הוא יעסוק בתורה, ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו שנא' וסלף בה שבר ברוח:

אַאָנְגֶעצוּינְגֶענֶער פַייל צוּם שִׁיסֶען וַאזוֹי וִויא אַפַייל שְׁטֵייט דֶער מֶענְטְשׁ אוֹיף זַיין אָרְט אוּנ שִׁיסְט וַוייט, אַזוֹי אִיז לָשׁוֹן הָרָע, דֶער מֶענְטְשׁ זִיצְט בַּיי זִיךְ אִין שְׁטוּבּ אוּנ רֶעט אוֹיף אֵיינֶעם שְׁלֶעכְטֶע כייד וָואס יֶענֶער אִיז וַוייט פוּן אִיהם אוּנ הַרְגֶת אִיהם] וְאֵין גִּבּוֹר אֶלָּא הקב"ה דֶער שְׁטַארְקֶער מֵיינְט מֶען הקב"ה שֶׁנֶּאֱמַר וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ה' כַּגִּבּוֹר יֵצֵא הקב"ה וֶועט אַרוֹיס גֵיין וִויא אַשְׁטַארְקֶער נַחֲלֵי רְתָמִים הַיְינוּ גֵּיהִנָּם דִי בְּרֶענֶענְדִיגֶע קוֹילִין מֵיינְט מֶען דֶעם גֵיהִנָּם, אוּנ אַזוֹי זָאגְט דֶער פָּסוּק חִצֵּי גִּבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים דֶער מֶענְטְשׁ וָואס רֶעט לָשׁוֹן הָרָע וָואס זַייא זָענֶען וִויא פַיילִין, וֶועלִין זַיי גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין פוּן הקב"ה אוּנ מִיט גֵיהִנָּם אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא מַאי תַּקָּנָתָם שֶׁל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא זָאגְט דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין גִירֶעט לָשׁוֹן הָרָע וָואס זָאלִין זַייא טָאהן הקב"ה זָאל זֵיי מוֹחֵל זַיין דִי עֲבֵירָה אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה אוֹיבּ עֶר אִיז אַלַמְדָן זָאל עֶר לֶערְנֶען תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים דֶער עֵץ חַיִּים הַיילְט דֶעם צוּנְג וְאֵין לָשׁוֹן אֶלָּא לָשׁוֹן הָרָע דֶעם צוּנְג, מֵיינְט מֶען דֶעם צוּנְג וָואס הָאט גִירֶעט לָשׁוֹן הָרָע שֶׁנֶּאֱמַר וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם זַייעֶר צוּנְג אִיז וִויא אַפַייל צוּם שִׁיסֶען וְאֵין עֵץ חַיִּים אֶלָּא תּוֹרָה דֶער בּוֹים פוּן לֶעבִּין אִיז דִיא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ דִי תּוֹרָה אִיז אַבּוֹים פוּן לֶעבִּין צוּ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס הַאלְטִין זִיא וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ אוּנ אוֹיבּ עֶר אִיז אַעַם הָאָרֶץ זָאל עֶר וֶוערִין נִידֶערִיג בַּיי זִיךְ שֶׁנֶּאֱמַר וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ אַז עֶר הָאט פַארְקְרִימְט מִיט דֶעם צוּנְג עֶר הָאט גִירֶעט מִיט אִיהם לָשׁוֹן הָרָע זָאל עֶר צוּבְּרֶעכִין זַיין גְרוֹיסְקֵייט רַבִּי אַבָּא בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר סִיפֵּר אֵין לוֹ תַּקָּנָה רַבִּי אַבָּא בְּרַבִּי חֲנִינָא זָאגְט אוֹיבּ עֶר הָאט דֶערְצֵיילְט לָשׁוֹן הָרָע הֶעלְפְט אִיהם קֵיין תְּשׁוּבָה שֶׁכְּבָר כְּרָתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וַוייל דָוִד הַמֶּלֶךְ מִיט זַיין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הָאט שׁוֹין פַארְשְׁנִיטֶען דֶעם מֶענְטְשׁ פוּן דֶער וֶועלְט שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גִיזָאגְט יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת הקב"ה זָאל פַארְשְׁנֵיידִין אַלֶע לֶעפְּצִין וָואס רֵיידֶען גְלַאטֶע רֵייד עֶר זָאל פַארְשְׁנֵיידֶען דֶעם צוּנְג וָואס רֶעט מִיט גְרוֹיסְקֵייט אֶלָּא מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע וָואס זָאל אַמֶענְטְשׁ טָאהן עֶר זָאל אָפּ גֶעהִיטֶען וֶוערִין עֶר זָאל נִיט קוּמֶען צוּ דִיא עֲבֵירָה פוּן לָשׁוֹן עֲבֵירָה אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה אוֹיבּ עֶר קֶען לֶערְנֶען זָאל עֶר לֶערְנֶען תּוֹרָה וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא אוּנ אוֹיבּ עֶר אִיז אַעַם הָאָרֶץ יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ זָאל עֶר בַּייא זִיךְ נִידֶערִיג וֶוערִין שֶׁנֶּאֱמַר וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ אוֹיבּ עֶר וִויל זִיךְ הִיטֶען עֶר זָאל נִיט פַארְקְרִימֶען מִיט דִי צוּנְג, עֶר זָאל קֵיין לָשׁוֹן הָרָע רֵיידִין זָאל עֶר צוּ בְּרֶעכִין זַיין גְרוֹיסְקֵייט, אוּנ זָאל וֶוערִין נִידֶערִיג בַּייא זִיךְ:

זוהר (אמור דף קב ע"ב)

בהאי יומא מתעטר כהנא בעטרין עלאין והוא קאים בין עלאי ותתאי ומכפר עליה ועל ביתיה ועל כהני ועל מקדשא ועל ישראל כלהו. תאנא בשעתא דעאל בדמא דפר מכוין ברישא דמהימנותא ואדי באצבעיה. כמה דכתיב (ויקרא טז) והזה אותו על הכפרת ולפני הכפרת. והיך עביד כסים בקפטא (ס"א בקטפא) דאצבעא ואדי כמלגיף בטולפין דאצבעה לסטרי קפתורא (ס"א קטעורא) (ס"א כפורתא) אדי ואתכוון ושארי למתני אחת. אחת ואחת אחת באהודא אחת (תיקון פב א רע"א קח ב) דכליל כלא. אחת שבחא דכלא. אחת דכלא אהדרן לקבלה אחת רישא דכלא לבתר אחת ואחת דאיגון שריין כחדא ברעותא באחוותא ולא מתפרשן לעלמין. בתר דמטא להאי ואחת דהיא אימא דכלא מכאן שארי למתני בזווגא ומני ואמר אחת ושתים. אחת ושלש. אחת וארבע. אחת וחמש. אחת ושש. אחת ושבע. בגין לאמשכא ולנגדא להאי אחת דהיא אימא (ימא) עלאה בדרגין ידיען לכתרא (ס"א לנהרא לאימא) דאימא תתאה ולאמשכא נהרין עמיקין מאתרייהו לכנסת ישראל. וע"ד יומא דא תרין נהורין נהרין כחדא אימא עלאה נהרא לאימא תתאה. וע"ד כתיב יום הכפורים. כמה דאתמר:

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ו.

(א) בכל הכלים נוטלין לידים ואפי' כלי גללים וכלי אדמה, והוא שיהיו שלמים. כלי שאינו מחזיק רביעית או אין בו רביעית אין נותנין ממנו לידים: (ב) הכל כשרים ליתן לידים אפילו חרש שוטה וקטן אם אין שם אחר מניח הכלי בין ברכיו וצק על ידיו או יטה החבית על ידיו ויטול או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו ותוזר וצק בראשונה על השניה. והקוף נוטל לידים: (ג) השוקת שדולה אדם בידו או בגלגל ונותן לתוכה והמים נמשכין ממנה כאמה והולכין ומשקין הירקות או הבהמה והניח ידיו בשוקת ועברו המים

משערי תשובה לר"י דף ל ע"ד.

החנף אשר יהלל רשעת בני אדם אם בפניו אם שלא בפניו אע"פ שלא יצדיקהו על חמסו ולא יכזב על משפטו אבל יאמר עליו כי איש טוב הוא. ועל זה נאמר עוזבי תורה יהללו רשע. כי לולא אשר עזב את התורה לא הלל העובר על דבריה ומפר מצותיה וגם כי לא ישבח את הרשע זולתי במה שנמצא בו מן הטוב וילין עליו בפני בני אדם להגיד לאדם ישרו. גם זה רעה חולה. כי בהזכירו את הטוב ואת הרע לא יזכיר ועל כל פשעיו יכסה לצדיק יחשב אצל השומעים ויתנו לו יקר וירים ידו וגבר. וכבר הקדמנו להודיעך המכשולות והשחיתות הנמצאות בכבוד הרשעים. ע"כ לא נכון להזכיר צדקתם בלתי אם יזכיר רשעם וכסלם. כמו שנאמר ושם רשעים ירקב.

(א) בכל הכלים נוטלין לידים מיט אלע כלים מעג מען וואשין דיא הענט ואפילו כלי גללים כלי אדמה אפילו מיט כלים וואס זענען געמאכט פון מיסט אונ מיט כלים וואס זענען געמאכט פון ערד והוא שיהיו שלמים נאר דיא כלים זאלין זיין גאנצע כלי שאינו מחזיק רביעית אכלי וואס אין איהר גייט ניט אריין אפערטיל לוג וואסער או אין בו רביעית אדער דיא כלי איז אגרויסע נאר עס איז אין איהר דא וואסער ווייניגער ווי אפערטיל לוג אין נותנין ממנו לידים טאר מען ניט וואשין דיא הענט מיט דיא כלי: (ב) הכל כשרים ליתן לידים אפילו חרש שוטה וקטן אלע מעגין ארויפגיסען וואסער אויף דיא הענט צום וואשין צום עסין אפילו אטויבער אפילו אמשוגענער אונ אפילו אקינד אם אין שם אחר אויב עס איז ניט דא איין אנדערער וואס זאל ארויפגיסען די וואסער אויף זיינע הענט מניח הכלי בין ברכיו וצק על ידיו זאל ער האלטין דיא כלי צווישען דיא קניה אונ זאל גיסען דיא וואסער אויף זיינע הענט או יטה החבית על ידיו ויטול אדער ער זאל איינבייגין דיא פאס וואסער אויף דיא הענט אונ זאל וואשין די הענט או נוטל ידו אחת וצק בזו על זו אדער ער וואשט איין האנט אונ ער גיסט מיט דיא האנט אויף די אנדערע האנט וחוזר וצק בראשונה על השנייה נאכ־דעם גיסט ער מיט דיא ערשטע האנט אויף די אנדערע האנט והקוף נוטל לידים אמאלפע מעג גיסען וואסער אויף דיא הענט פון אמענטש צום וואשין צום עסין: (ג) השוקת שדולה אדם בידו או בגלגל ונותן לתוכה אויב געבין ברונען לינט אקא־רעטע, ארינע, אונ אמענטש שעפט וואסער פון ברונען מיט דיא הענט אדער מיט אראד אונ ער גיסט דיא וואסר אין די רינע והמים נמשכין ממנה כאמה אונ דיא וואסער ציהען זיך פון דיא רינע אין אגארטין צו בעגיסען דיא געוויקסען אדער אבהמה טרינקט פון דעם וואסער והניח ידיו בשוקת

החונף אשר יהלל רשע בני אדם אם בפניו אם שלא בפניו דער מענטש וואס חנפה אונ לויבט דיא שלעכטס פון מענטשין סייא ער לויבט איהם ווען ער שטייט דערבייא אונ הערט אונ סיי ער לויבט איהם ווען ער שטייט ניט דערבייא אע"פ שלא יצדיקנו על חמסו אפילו ער מאכט איהם ניט גירעכט אויף זיין גזלה וואס ער האט געגזלת ולא יכזב על משפטו אונ ער לייקונט ניט אויף דעם משפט וואס איהם קומט פאר זיינע שלעכטע מעשים אבל יאמר עליו כי איש טוב הוא נאר ער זאגט אויף איהם ער איז אגוטער מענטש ועל זה נאמר אויף דעם זאגט דער פסוק עוזבי תורה יהללו רשע דיא מענטשין וואס פארלאזין די תורה לויבין דעם רשע כי לולא אשר עזב את התורה לא הלל העובר על דבריה ומפר מצותיה ווארום אז ער וואלט ניט פארלאזט דיא תורה וואלט ער ניט געלויבט דעם מענטש וואס האלט ניט דיא רייד פון דיא תורה אונ האט פארשטערט דיא מצוה פון דיא תורה וגם כי לא ישבח את הרשע זולתי במה שנמצא בו מן הטוב אפילו ער לויבט ניט דיא שלעכטע מעשים פון רשע. ער לויבט נאר דאס גוטע וואס געפינט זיך אין איהם ויליץ עליו בפני אדם להגיד לאדם ישרו ער רעט פאר מענטשין גוטע רייד פון זיינעט־וועגין ער זאגט פאר זייא זיינע גוטע מדות גם זו רעה חולה דאס איז אויך אשלעכטע קראנקייט כי בהזכירו את הטוב ואת הרע לא יזכיר ווארום אז ער דערמאנט דאס גוטע פון איהם אונ דאס שלעכ־טע פון איהם דערמאנט ער ניט ועל כל פשעיו יכסה אונ אויף זיינע אלע זינד בדעקט ער לצדיק יחשב אצל השומעים דיא מענטשין וואס הערין וועלין זיי דאך איהם האלטין פאר אצדיק ויתנו לו יקר אונ וועלין איהם געבין כבוד וירים ידו וגבר וועט ער נאך מער אויפהייבין זיין האנט אונ וועט זיך נאך שטארקין אין זיין שלעכטיג־קייט וכבר הקדמנו להודיעך המכשולות והשחיתות הנמצאות בכבוד הרשעים אונ מיר האבין שוין געשמועסט פון דיא אומגליקען וואס קומען אז מען גיט כבוד דיא רשעים ע"כ לא נכון להזכיר צדקתם בלתי אם יזכיר רשעם וכסלם דריבער זאל מען ניט דערמאנען דיא גוטע מעשים פון רשע סיידין מען זאל באלד דערמאנען זייערע שלעכטע מעשים כמו שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק ושם רשעים ירקב דער

ואמר אני אגיד צדקתך ואת מעשיך ולא יועילוך. פי' לא יועילוך מעשיך הטובים להצילך מרעתך בקומך למשפט בערכי לעומתם רב פשעיך ומעשי תעתועיך כי דברי עונותיך גברו מהם. וכמו שאמרו רבותינו כי מי שעונותיו מרובין מזכיותיו נכתב ונחתם למיתה. והרשעים נכרים הם בשיחתם והנהגתם. כאשר הקדמנו לך בשערי יראת חטא. והנה הצדיקים יתעבו רשע. כמו שנאמר תועבת צדיקים איש עול. ואשר בסוד הצדיקים לא יהיה אם תעב לא יתעבנו גם קב לא יקבנו גם ברך לא יברכנו. ויתכן כי יקר מקרה המשבח את הרשע מדרך פתיות. כי הפתי אומר לשבח טוב הוא אם היו יהיה על דבר אמת, ואם תהיה תמורתו ומבלי הדעת שבח הוא את המתים. כי אמרו רבותינו על הרשעים רפאים יחשבו בחיים ומתים קרוים, שנאמר והמתים אינם יודעים מאומה. והשגגה הזאת עולה זדון. כי לא יאהב העבד להאדון אם יאהב משנאיו ויקרב רחוקיו ויקפיד. ונאמר וכסילים מרים קלון. וכבר הקדמנו פירושו:

ושטפו על ידיו לא עלתה לו נטילה שהרי אין כאן נותן על ידיו. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי עד שנמצאו המים ששטפו על ידיו מכח נתינת האדם עלתה לו נטילה:

גוטער נאמען פון דיא רשעים זאל פארפוילט ווערין, מען זאל אים ניט דערמאנען ונאמר נאך איז געזאגט געווארין אני אגיד צדקתך ואת מעשיך ולא יועילוך איך וועל זאגין דיינע פרומקייט אונ דיינע גוטע מעשים אונ דאס וועט דיר ניט העלפין פירוש לא יועילוך מעשיך הטובים להצילך מרעתך בקומך למשפט מען מיינט דיינע גוטע מעשים וועלין דיר ניט העלפין צו רעטטין דיך פון דיין שלעכטס ווען דוא וועסט שטיין צום משפט בערכי לעומתם רב פשעיך ומעשי תעתועיך ווען איך וועל שטעלין דיינע פיל זינד אונ דיינע אומערליכע מעשים קעגין דיינע פיל צדקות כי דברי עונותיך גברו מהם ווארום דיינע זינד זענען שטארקער פון דיינע גוטע מעשים וכמו שאמרו רבותינו וויא דיא רבנן האבין גיזאגט כי מי שעונותיו מרובין מזכיותיו נכתב ונחתם למיתה דער מענטש וואס זיינע זינד זענען

אונ ער האט געליינט דיא הענט אין די קארעטע ועברו המים ושטפו על ידיו אונ אזוי וויא דיא וואסער איז גילאפין אין דיא קארעטע זענען זיי גילאפין איבער דיא הענט אונ האבין געוואשין די הענט לא עלתה לו נטילה דאס וואשין איז ניט כשר שהרי אין כאן נותן על ידיו עס האט דאך קיינער גיגעבין דיא וואסער אויף דיא הענט, נאר דיא וואסער זענען פון זיך אליין געקומען אויף דיא הענט ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי אונ אויב ער האט געהאלטין דיא הענט אין דער הייך נאנט צו די וואסער וואס גיסט זיך פון העמער עד שנמצאו המים ששטפו על ידיו מכח נתינת האדם עלתה לו נטילה האבין זיך דאך דיא וואסער גיגאסין אויף דיא הענט פון דעם מענטשינס שעפונג אונ גיסונג איז דאס וואשין כשר צום עסין:

מער וויא זיינע גוטע מעשים ווערט ער פאר שריבען אונ געחתמת צום שטארבין והרשעים נכרים הם בשיחתם והנהגתם דיא רשעים ווערין דער קענט מיט זייער ריידין אונ מיט זייער פירונג כאשר הקדמנו לך בשערי יראת חטא אזוי ווי מיר האבין שוין גירעט פון דעם אין שער יראת חטא והנה הצדיקים יתעבו הרשע דיא צדיקים פאר מיאוסין דעם רשע כמו שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק תועבת צדיקים איש עול דער מענטש וואס טוהט אומרעכט איז פארמיאוסט ביא דיא צדיקים ואשר בסוד הצדיקים לא יהיה אין דעם פארזאמלונג פון צדיקים וועט ער ניט זיין אם תעב לא יתעבנו גם קוב לא יקבנו אויב דער צדיק וועט דעם רשע ניט פארמיאוסין אונ פלוכין וועט ער איהם אויך ניט גם ברך לא יברכנו אבער בענטשין וועט ער איהם אויך ניט ויתכן כי יקר מקרה המשבח את הרשע מדרך פתיות עס קען אמאהל טרעפין איינער לויבט א רשע מחמת נארישקייט כי הפתי אומר לשבח טוב הוא ווארום א נאר קען זאגין עס איז גוט מען זאל לויבין דעם רשע אם היו יהיה על דבר אמת אויב ער וועט מיינען באמת אים צו לויבען ואם תהיה תמורתו ומבלי הדעת שבח הוא את המתים אונ אויב עס איז אומגעביטען אונ ער לויבט איהם אן וויסענשאפט אן פערשטאנד, איז גלייך ווי ער לויבט גישטארבענע מענטשין כי אמרו רבותינו על הרשעים רפאים יחשבו בחיים ווארום דיא רבנן האבין גיזאגט אויף דיא רשעים ווען זייא לעבין נאך ווערין זייא גירעכענט ווי מתים ומתים קרוים אונ דיא רשעים ווערין גירופען מתים שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק המתים אינם יודעים מאומה דיא מתים ווייסין גאר ניט והשגגה הזאת עולה זדון אונ אפילו ער האט דאס גיטאהן אומגעריין איז גלייך ווי ער וואלט מיט פערשטאנד אונ מוטוויליג געלויבט דעם רשע כי לא יאהב העבד להאדון אם יאהב משנאיו וויא אזוי קען זיין אז דער קנעכט האט ליב זיין בעל הבית אז ער האט ליב די שונאים פון זיין בעל הבית ויקרב רחוקיו יקפיד דער קנעכט וואס דער נעהענטערט דיא מענטשין וואס זיין בעל הבית האט דערווייטערט וועט דער בעל הבית זיין בייז אויף דעם קנעכט ונאמר נאך זאגט דער פסוק וכסילים מרים קלון דיא נארין שיידין אפ צו זיך אשאנדע וכבר הקדמנו פירושו דעם פשט פון דעם פסוק האבין מיר שוין געשריבען:

ליל ו אונקלוס כ"ו פסוקי שכו"ת נגד מילוי ב"ן וד' ה' ו' ה' ותעשה מסנו צירוף והיה בניקוד ששי: התורה

כז אֲרֵי אֲנָא יְדַעְנָא יָת כז כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־
סָרְבָנוּתָךְ וְיָת קְדָלָךְ

ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם־יהוה ואף כי־אחרי מותי: מפטיר כח הקהילו אלי את־כל־זקני שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את־השמים

קשיא הא עד דאנא קיים עמכון יומא דין מסרבין הויתון קדם יי ואף ארי בתר דאימות: כח אכנישו לותי ית כל סבי שבטיכון וסרכיכון ואמליל קדמיהון ית פתגמיא האלין ואסהיד בהון ית שמיא וית

בעל הטורים

(כז) ואף כי אחרי מותי. ב"י שנים

שפתי חכמים

ע"ל אמאי לא כתיב שיתקעו כמו דכתיב בפרשה בהעלותך בהקהיל אותם: פי' אם תאמר לומר יהושע לא השליט עליהם מ"מ היה לו לתקוע שהרי משה עדיין היה קיים. ל"ש ואף בחייו כו'. כלומר בשלמא אם היה יהושע שליט בהם אחרי מות משה היו תוקעים בהם אף במותו יום שמת משה אבל מדלא השליט יהושע בהן אחרי מות משה דין הוא שיגנזו במותו יום שמת משה ולא ינהג בהם משה שררה ביום שפיתם לקיים מה שנאמר אין שלטון ביום המות וכלומר אין שררה

רש"י

(כח) הקהילו אלי. ולא תקעו אותו היום בחצוצרות להקהיל את הקהל לפי שנאמר (במדבר י) עשה לך ולא השליט יהושע עליהם ואף בחייו נגנזו קודם יום מותו (ס"א ביום מותו) לקיים מה שנאמר (קהלת ח) ואין שלטון ביום המות: ואעידה בם את השמים ואת הארץ. ואם תאמר הרי כבר העיד למעלה (לעיל ל) העדותי בכם

מפרש ענין ק"ו זה

(כז) הן בעודני חי עמכם היום וגו'. זה אחד מעשרה ק"ו שבתנ"ך. כתב הגאון מו"ה י"ש ז"ל באיתי בזרע אברהם על הספיקא שהביא בשם הגאון החסיד מאסטראפאלי ז"ל שהקשה דמפרך ק"ו דאמרינן בברכות הני בריוני דהוו בשבבותא דרבי זירא כו' כד נח נפשיה דר"ז אמרו עד האידנא הוה לן ר"ז דמבעי עלן ועכשיו שמת כו' והדרו בתשובה, וא"כ מפריך ק"ו, שהם כלל ישראל יאמרו כן עד האידנא הוה לן משה דמבעי עלן, אבל כשיראו שמת משה ואין עוד מי שיגין עליהם יחזרו בתשובה. ותירץ הגאון מו"ה י"ש ז"ל דשני עניני רשעים ישנם בעולם, יש רשעים שחוטאים רק מחמת שרודפים אחר תאותם, ועל רשעים כאלה אמרו חז"ל רשעים מלאים חרטות, כי אחרי עשותו התאוה והיצר הרע שלו אמתו הוא מתחרט מאד ויצא בעונתי עתים. ויש רשעים אפיקורסים שאומרים לית דין ולית דיין, רשעים כאלה אינם מתחרטים לעולם, ואינם מתיראים כלל מעונש. והני בריוני היו בעלי תאות, וע"כ תיכף כד נח נפשיה דרבי זירא שהתחרטו והשליכו תאותיהם מחמת יראת העונש, כי לא היה עוד מי שיגין עליהם, וחזרו בתשובה. אבל משה רבינו אמר לישראל הן בעודני חי ממרים הייתם עם ה', והיינו שכפרו בהקב"ה ובתורתו, וא"כ לא יחזרו בתשובה והוה ק"ו גמור:

ליקוטים על התורה

(כז) הן בעודני חי עמכם היום וגו'. משה רבינו האט געזאגט צו די יודין מאראך ווען איך לעב נאך זענט איהר ווידערשפעניגער געוועזן, ווען איך וועל שטארבן וועט איהר דאך געוויס זינדיגען צו גאט, איז דאך א קשיא, עס קען זיין פארקערט ווייל משה האט געלעבט האבין די יודין גירעדט כיצם אפילו מיר וועלין זינדיגען וועלין מיר אויך ניט גיי שטראפט ווערין ווארום משה וועט פאר אונז בעטין ביי הקב"ה וועט ער אונז מוחל זיין, אבער אז משה וועט שטארבין אונ עס וועט קיינער זיין צו בעטין פאר זייא וועלין זיי זיך היטען צו זינדיגען. ווי די גמרא זאגט אין די מסכת ברכות שלעכטע מענטשין זענען געוועזן שכנים פון רבי זירא, ווייא רבי זירא איז געשטארבין האבין זייא געזאגט ביז איצט איז געוועזן רבי זירא געבין אונז האבין מיר געלעבט אין זיין זכות, איצט אז רבי זירא איז געשטארבין אין וועמעס זכות וועלין מיר לעבין, האבין זיי געטאהן תשובה, דער תירוץ איז עבירות זענען דא צווייערליי, איינער גלייבט אין הקב"ה ווי מען דארף גלויבין נאר ער וויל דערפילען זיינע תאות, קוקט ער ניט צוא מען מעג אדער מען טאר ניט, ער וויל נאר האבין זיין הנאה, דעם מענטש איז גרינג ער זאל טאהן תשובה, דיא תאות גייט אוועק אדער ער ווערט אלטער טוהט ער תשובה, אבער די מענטשין וואס זינדיגען ווייל זייא האבין קיין אמונה קיין בטחון צו הקב"ה זיי איז שווער צו טאהן תשובה, ווייל זיי דארפין האבין גרויסע בעווייזונגען אויף דער אמונה, דאס האט משה רבינו געזאגט צו דיא יודין מאראך ווען איך לעב אונ איך בין מיט אייך צו זאמען וואס איהר האט שוין געזעהן אזעלכע גרויסע וואונדער אונ איר זעהט אלע טאג וואונדער פון דעמטוועגין זינדיגט איר אונ איהר האט קיין בטחון אונ קיין אמונה אין הקב"ה, אז איך וועל שטארבין אונ איהר וועט אריין קומען אין ארץ ישראל אונ אלע נסים וועלין אויפהערין אונ איהר וועט לעבין מיט די נאטור וויא אלע פעלקער וועט איהר געוויס ניט גלויבין אין הקב"ה:

פירוש לתורת אלהים

(כז) כי אנכי ווארום איך ווייס דיין ווידערשפעניגקייט ואת ערפך אונ דיין הארטען נאקן הן בעודני אז איך לעב נאך עמכם היום אונ איך בין היינט מיט אייך ממרים זייט איהר געוועזן ווידערשפעניגערס קעגין גאט ואף וואס וועט איהר שוין טאן נאך דעם אז איך וועל שטארבען: (כח) הקהילו אלי זאמילט איין צוא מיר את כל זקני אלע אייערע זקנים פון אייערע שבטים אונ אייערע שמשים ואדברה אונ איך וועל רייכען אין זייערע אויערען זייא זאלען הערין את הדברים האלה די רייד ואעידה אונ איך וועל מאכען עדות אויף זיי דעם הימל מיט דער ערד, רש"י פרעגט עס איז שוין אמאהל געשטאנען אין פרשת נצבים העידותי איך וועל מאכען אויף אייך עדות דיא הימעל מיט דער ערד וואס דארף דא נאך אמאהל שטיין דם איינגע דער תירוץ איז דעם פסוק העידותי האט משה גזאגט צוא דיא ישראל אז ער וועט מאכן דעם הימעל מיט דער ערד פאר עדות אבער צום

ארעא׃ כט ארי ידעית בתר דאימות ארי חבלא תחבלון ותסטון מן ארחא די פקידית יתכון ותערע יתכון בישתא בסוף יומיא ארי תעבדון ית דביש קדם יי לארגזא קדמוהי בעובדי ידיכון׃ ל ומליל משה קדם כל קהלא דישראל

וְאֶת־הָאָרֶץ׃ כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם׃
ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל

בעל הטורים

אחרי מותי יהושע פרנס את ישראל כ״ח שנה וכ׳ שנים האריכו הזקנים: (כט) הרעה באחרית הימים. כ״ח סופה במלחמת גוג: וקראת. ד׳. וקראת אתכם הרעה, וקראת שמו ישמעאל, וקראת שמו עמנואל, וקראת ישועה חומותיך. כשתקרה אתכם הרעה וקראת ישמעאל שתתפלל לאל שישמע אליך ויהיה עמכם אל ותשוב אליו בתשובה אז וקראת ישועה חומותיך׃

רש״י

היום וגו׳, אתם לישראל אמר אבל לשמים ולארץ לא אמר, ועכשיו בא לומר האזינו השמים וגו׳: (כט) אחרי מותי כי השחת תשחתון. והרי כל ימות יהושע לא השחיתו שנאמר (יהושע כד) ויעבדו העם את ה׳ כל ימי יהושע, מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו שכל זמן שיהושע חי היה נראה צ למשה כאלו הוא חי׃

שפתי חכמים

שנוהג כאדם כל ימיו נוהג ביום מותו. ואין להקשות למה נגנזו אף אם לא יגנזו לא יתקנו. וי״ל דגם זה היה שרצה באף שהיו בעין לא השלים בהם יהושע ולכן נגנזו. וכן מצינו בדוד המלך ע״ה בכ״מ שמזכירו הזכירו דוד המלך וכאותו יום שמת כתיב ויקרבו ימי דוד למות מהפי שמטה ואין שלמון וגו׳: צ ולפיכך כינה מיתתו של משה וכתב אחרי מותי במקום אחרי מות יהושע׃

חסלת פרשת וילך

פירוש להורת אלהים

הימעל מיט דער ערד האט ער דאס נאך ניט געזאגט אונ אצונד איז ער שוין געקומען זאגין דעם הימעל מיט דער ערד זייא זאלען זיין ערות אזוי וויא וויטער שטייט האזינו השמים ואדברה׃ (כט) כי ידעתי ווארום איך וויים וואול אחרי מותי אז נאך מיין טויט וועט איהר פאר דארבען וסרתם אונ איהר וועט אפ קערין פון דעם וועג וואס איך האב אייך געבאטען וקראת אונ עס וועט אייך בגעגענען דאס שלעכץ באחרית הימים אין דעם סוף פון דיא טעג כי תעשו אז איהר וועט טאהן דאס וואס איז שלעכט אין גאטס אויגען להכעיסו צוא דער צערנען איהם מיט דיא ווערק פון אייערע הענד׃ (ל) וידבר משה אונ משה האט גירעט אין דיא אויערען פון גאר דאס איין זאמלונג פון

ליקוטים על התורה

(כט) כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וגו׳. משה רבינו האט גיזאגט צו דיא יודין איצט נאך מיין שטארבין דארפט איהר אייך מער היטען ניט צוא זינדיגען ווארום אז א מענטש זינדיגט אונ הקב״ה שטראפט אים באלד ווייס דר מענטש פר וועלכע זינד ער איז גישטראפט גיווארין טוהט ער תשובה אונ היט זיך ער זאל נאך אמאהל די זינד ניט טאהן אונ אזוי געפינען מיר ביי דוד המלך באלד ווי ער האט געזינדיגט מיט בת שבע איז שוין געקומען נתן הנביא אונ האט איהם גישטראפט אונ דוד האט באלד גיטאהן תשובה אונ הקב״ה האט איהם מוחל גיוועזן די זינד אונ אזוי איז גיוועזן ביי דיא יודין דיא גאנצע צייט וואס משה האט געלעבט באלד ווי זיי האבין געזינדיגט אין דעם וועלכי... זענען זיי גישטראפט גיווארין אונ האבין גיטאהן תשובה אונ הקב״ה האט זיי באלד מוחל גיוועזן די זינד אבער אז א מענטש זינדיגט אונ ווערט ניט באלד גישטראפט מיט דער צייט פארגעסט דער מענטש דיא זינד נאכדעם אז עס קומט אויף איהם א שטראף ווייס ער נאר ניט איב די שטראף איז וועגין אזינד אונ ער וויים ניט אויף וועלכע זינד האט ער יסורים. אונ טוהט קיין תשובה אונ ער קען געשטראפט ווערין פיהל מאהל אויף איין עבירה. דאס האט משה רבינו גיזאגט צו די יודין איך וויים נאך מיין שטארבין אויב איהר וועט זינדיגען וועט איהר ניט גישטראפט ווערין באלד נאר אייך וועט טרעפין דיא שלעכטס אין א צייט שפעטער קענט איהר חי״ו געשטראפט ווערין פיהל מאהל אויף איין עבירה דריבער מוזט איהר אייך היטען פון צו זינדיגען׃

(ל) וידבר משה באזני כל קהל ישראל וגו׳. ווייל משה האט ביז איצט געזאגט צו די יודין פיל מוסר אונ האט זייא טרויעריג געמאכט האט ער זייא נאכדעם געטרייסט אונ האט זיי גיזאגט איהר זאלט וויסען די תורה וואס איר וועט לערנען וועט ביי אייך זיין אנגעזאגנג די תורה וועט אייך גליקליך מאכין עד תומם, ביז אייער גאנצין לעבין, אונ דריבער האט משה דאס געזאגט צו אלע יודין וואס זענען גיוועזן פארזאמעלט צו ווייזין אז דער גליק פון די תורה איז צו אלע יודין גלייך אונ דער מוסר וואס משה האט זיי גיזאגט איז נאר גיוועזן צו דערוועקין די הארצער זייערע צום גליק פון עולם הבא אונ עולם הזה׃

יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת
עַד תֻּמָּם: פ פ פ

יַת פִּתְגָּמֵי תֻשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דִּשְׁלִימוּ: פ פ פ

פ'. סנכ"ס סימן: ומפטירין שובה ישראל בהושע סימן יד:
תהזור ותקרא מתחלת פרשת וילך כ"ב פסוקים וגם התרגום.

רשב"ם

(ל) השירה. סידור דברים קרוי שירה: הזאת. פרשת האזינו שמעידת עליהם פורעניות לכשיעברו על המצות ויבינו כי בחטאתם לקו:

פירוש לתורת אלהים

די יִשְׂרָאֵל כְּלוֹמַר אַלֶע יִשְׂרָאֵל הָאבֶּין גֶיהֶערְט אוים לָאז דָאס מֵיינְט מֶען כֵּן הַאֲזִינוּ בִּיז וּבְפֶר אֶת דִּבְרֵי דִיא רֵייד פוּן דֶער שִׁירָה עד תּוּמָם בִּיז אִין אַרְקְתוּ עַמּוֹ:

הפטרה לשבת שובה בהושע סימן יד — עניני תשובה

כשקורין וילך בשבת שובה אז מפטירין שובה ישראל בהושע סימן יד. וכשיהיו נצבים וילך מחוברים, אזי קורין האזינו בשבת שובה, ואז מפטירין בנצבים וילך שוש אשיש, ומפטירין בהאזינו שובה ישראל.

א שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ
בַּעֲוֺנֶךָ: ב קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה
אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֺן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה
פָרִים שְׂפָתֵינוּ: ג אַשּׁוּר ׀ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס
לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ
אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם: ד אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם
נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: ה אֶהְיֶה כַטַּל

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל עֶס אִיז גִיוֶועֶן אַגְרוֹיסֶער סוֹחֵר וָואס פְלֶעגְט קוֹיפִין סְחוֹרָה אִין לֵייפְּצִיג פַאר פִיל טוֹיזֶענְדֶער רוּבֶּעל מִיט אֵיין מָאהל אוּנ עֶר הָאט גֶעהַאט אֵיין שְׁטָאט וָואס עֶר פְלֶעגְט פָארִין מִיט דִיא סְחוֹרָה אִין דִיא שְׁטָאט צוּ פַארְקוֹיפִין דִיא קְרֶעמֶער, דֶער סוֹחֵר פְלֶעגְט גֶעבִּין דִיא סְחוֹרָה צוּא דִיא קְרֶעמֶער אָן גֶעלְט אוּנ פְלֶעגְט פָארִין אַהֵיים. מִיט עֶטְלִיכֶע וָואכִין פְרִיעֶר אֵיידֶער עֶס אִיז גִיוֶועֶן נָאךְ אַמָאהל אֵיְריד אִין לֵייפְּצִיג פְלֶעגְט עֶר פָארִין צוּא אַלֶע קְרֶעמֶער בַּיי זֵיי אֵיין מָאנֶען גֶעלְט פַאר דִיא סְחוֹרָה וָואס עֶר הָאט זֵייא גִיגֶעבִּין, דֶער יְרִיד אִין לֵייפְּצִיג אִיז גִיוֶועֶן אֵיין מָאהל אִין יָאהר, צוּ יֶעדֶער צַייט וֶוען דֶער סוֹחֵר אִיז גֶעקוּמֶען אִין דִיא שְׁטָאט נָאךְ גֶעלְט הָאט מֶען מִיט אִיהם בַּאלְד בְּרֶעכֶענְט אוּנ בַּצָאהלְט אוּנ מֶען הָאט גֶעמַאכְט פַאר אִים אַגְרוֹיסֶע סְעוּדָה, דֶער סוֹחֵר אִיז גִיפָארִין אִין לֵייפְּצִיג אוּנ הָאט גֶעבְּרֵייְנְגְט נָאךְ אַמָאהל סְחוֹרָה אוּנ הָאט דִיא סְחוֹרָה פַארְקוֹיפְט צוּ דִיא קְרֶעמֶער, אוּנ אַזוֹיא אִיז גִיוֶועֶן אַלֶע יָאר, אַמָאהל הָאט גִיטְרָאפִין אִין דִיא שְׁטָאט אַגְרוֹיסֶע שְׂרֵפָה אַלֶע קְרָאמֶען זֶענֶען פַאר בְּרֶענְט גִיוָוארִין אוּנ דִיא קְרֶעמֶער

פירוש ע"ט

(א) שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל אִיהר יִשְׂרָאֵל פוּן דֶעם לַאנְד יְהוּדָה קֶערְט ווִידֶער אוּנ טוּהְט תְּשׁוּבָה עַד יְיָ בִּיז עֶס אִיז נָאךְ פַאר הַאנְדֶען דֶער מִדַּת הָרַחֲמִים וָואס עֶר הֵייסְט יְיָ אוּנ אַז אִיהר וֶועט נִיט תְּשׁוּבָה טָאהן וֶועט קוּמֶען דֶער מִדַּת הַדִּין וָואס הֵייסְט אֱלֹהֶיךָ אוּנ וֶועט אוֹיף אַייךְ מְקַטְרֵג זַיין וָוארוּם דוּא הָאסְט גִיהַאט פִיל שְׁטְרוֹכְלוּנְג מַחֲמַת דֵיינֶע זִינְד: (ב) קְחוּ נֶעמְט מִיט אַייךְ רֵייד דִיא וֶוערְטֶער וָואס נִייטֶער וֶועט שְׁטֵיין אוּנ קֶערְט ווִידֶער צוּא גָאט אוּנ זָאגְט צוּא אִיהם כָּל תִּשָּׂא עָוֺן פַאר גִיבּ אַלֶע אוּנְזֶערֶע זִינְד נֶעם דָאס גוּטֶע דָאס בִּיסֶעל גוּטֶע מַעֲשִׂים וָואס מִיר הָאבִּין נֶעם פַאר דִיר אוּנ מִשְׁפָּט אוּנְז נָאךְ דִיא גוּטֶע מַעֲשִׂים נָאךְ אוּנ פַאר דֶעם וָואס מִיר וָואלְטִין בַּדַארְפְט מַקְרִיב זַיין פָּרִים פַאר גָאט וֶועלִין מִיר בַּאצָאלִין מִיט דֶעם וָואס מִיר וֶועלִין נָאט לוֹיבִּין מִיט אוּנְזֶערֶע לֶעפְּצִין: (ג) זָאגְט הוֹשֵׁעַ דָאס זָאלְט אִיהר אוֹיךְ זָאגִין פַאר גָאט אִין אֵייעֶר תְּפִלָּה לִיבֶּער גָאט מִיר וַוייסִין אַז דֶער מֶלֶךְ פוּן אַשּׁוּר וֶועט אוּנְז נִיט הֶעלְפִין כְּלוֹמַר מִיר בַּאגֶערֶען נִיט דִיא הִילְף פוּן מֶענְטְשִׁין אוּנ אוֹיף דִיא פֶערְד פוּן מִצְרַיִם וָואס זֵיי פְלֶעגִין אוּנְז שִׁיקֶען צוּ הִילְף וֶועלִין מִיר נִיט רֵייטֶען אוּנ מִיר וֶועלִין שׁוין מֶעהְר נִיט זָאגִין צוּ דִי וֶוערְק פוּן אוּנְזֶערֶע הֶענְד דוּא בִּיזְט אוּנְזֶער גָאט צוּ דִיר גָאט אַלֵיין וֶועלִין מִיר הָאפֶען וָואַרוּם דוּרְךְ דִיר וֶוערְט דֶער בַּארִימְט דֶער יָתוֹם: (ד) זָאגְט דֶער נָבִיא אַזוֹיא הָאט מִיר גִיזָאגְט דֶער רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וֶוען זֵייא וֶועלִין פַאר מִיר אַזוֹי רֵיידֶען אֶרְפָּא וֶועל אִיךְ הֵיילֶען זֵייעֶר ווִילְדִיקַייט אִיךְ וֶועל זֵייא לִיבּ הָאבִּין מִיט בַּאוִוילִיגוּנְג: (ה) אֶהְיֶה אִיךְ וֶועל זַיין אַזוֹי וִויא טַל צוּ דִי יִשְׂרָאֵל

לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃
ו יֵלְכוּ יֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃
ז יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ
כְּיֵין לְבָנוֹן׃ ח אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי
עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ
נִמְצָא׃ ט מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי יְשָׁרִים
דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃

א מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֺן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית
נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃
ב יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֺנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת
יָם כָּל־חַטֹּאתָם׃ ג תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם׃

זענען אָרעם געוואָרין ווען עס איז געקומען דיא צייט וואס דער גרויסער סוחר האט געדארפט קומען נאך געלט, אונ ווייל די מענטשין זענען געוועזען טרויעריג אונ האבען געזוכט פרנסה האבען זייא גאר פארגעסין אן דעם סוחר מיט זייערע חובות, איינער איז געוועזען פון זייא אקלוגער מענטש האט ער געזאגט צו זייא ברידער איהר פארגעסט גאר אז דער גרויסער סוחר וועט באלד קומען מאנען זיינע חובות, ערשטונס דארפען מיר וויסען וואס מיר וועלען איהם ענטפערין מיר זענען דאך איהם שולדיג פיל געלט, צווייטונס דארפען מיר צוזאמען נעמען דיא ביסלאך סחורה וואס איז געבליבען אונ איהם אוועק געבען, אונ מיר דארפען איהם בעטין ער זאל זעהן אונזער ארעמקייט, אונ זאל זעהן אונזערע טרערין אונ אונזערע קליינע קינדער וועלען מיר אויך מיט נעמען זייא זא־לען איהם בעטין ער זאל אויף זייא אונ אויף אונז רחמנות האבען. דער סוחר איז געקומען אונ אלע קרעמער זענען ארויס געגאנגען צוא איהם מיט גרויס געוויין אונ האבען איהם אוועק געגעבן דיא ביסלאך סחורה וואס זייא האבין געהאט. אונ דער סוחר האט אויף זייא רחמנות געהאט אונ האט זייא נאך אמאהל געבארגט סחורה זייא זאלין האבין פון וואנען צו לעבען. דאס זעלביגע איז בייא הקב"ה אז עס קומט ראש השנה צו טיילט הקב"ה זיין סחורה צו דיא מענטשין געזונד לעבען פרנסה אונ נאך אנדערע בעדערפעניש וואס מענטשין דארפן" איין מאהל אין יאהר ראש השנה

פירוש עברי טייטש

די ישראל וועלין בליהען אזוי וויא ארויז אונ דער טל וועט מאכין שפראצין זיינע ווארצלין: (ו) ילכו זייא וועלין גיין דאס הייסט זייא וועלין זיך מערין זיינע צווייגען דאס איז זיינע קינדער אונ זיין שיינקייט וועט זיין וויא דער איילבירט אונ וועט שמעקין וויא די בוימער אין וואלד: (ז) ישובו יושבי בצלו דיא ישראל וואס זענען פריער געזעסין אין דעם שאטען פון דעם לבנון דאס איז דער ביהמ"ק אונ היינט זענען זייא פאר טריבען געווארין פון איהם וועלין זייא זיך ווידער קערין צו איהם זייא וועלין זיך דער נערין מיט קארין אונ וועלין בליהען וויא דער וויינשטאק זכרו מען וועט איהם געדיינקען וויא מען געדיינקט דעם וויין פון בית המקדש: (ח) אפרים וועט זאגין מה לי עוד וואס טויג מיר נאך לעצבים איך זאל דינען דיא בילדער פון עובדי כוכבים ומזלות אונ וועט תשובה טאהן אני עניתי אונ איך גאט וועל איהם ענטפערן פון זיינע צרות אונ איך וועל זעהן זיין ארימקייט אני איך גאט בין וויא אצווייג האפטינגער בוים וואס אמענטש האלט זיך אן בייא זיינע צווייגען כלומר איך וועל מיך תמיד לאזין געפינען צו די ישראל אונ הערין זייער תפלה ממני פון מיר זענען אלע דיינע פירות געפונען כלומר איך בין דער גאט וואס דיא טובות וואס דוא האסט קומט דאס פון מיר: (ט) מי חכם ווער איז אחכם צווישען אייך אונ זאל פאר שטיין צו געבין זיין הארץ צו דיא אלע זאכין אונ זאל ווידער קערין צו מיר נכון איין פאר שטאנדיגער אונ זאל דיא אלע זאכין וויסען כי ווארום ישרים זייא זענען רעכט פארטיג די וועגין פון גאט אונ דיא צדיקים גייען אין זייא אונ דיא זינדיגער וועררין געשטרויכילט דורך זייא ווייל זייא זענען ניט גינאנגען אין דעם וועג:

דיא עטליכע פסוקים זאל מען אויך זאגין.

(א) מי אל כמוך ווער איז אזוי אגאט וויא דוא וואס דוא ביזט מוחל דיא זינד צו דעם איבער בלייבונג פון זיין נחלה דאס זענען די ישראל לא החזיק ער האלט ניט אויף אייביג זיין צארין ווארום ער בגערט נאר חסד: (ב) ער וועט ווידער קערין אונ וועט אויף אונז דערבארעמן אונ וועט באהאלטין אונזערע זינד אונ וועט ווארפין אין דער טיפעניש פון דעם ים אלע זינד פון די ישראל: (ג) תתן אמת ליעקב דוא זאלסט געבען אמת צוא יעקב כלומר דוא זאלסט אונז געבין וואס דוא האסט מבטיח געוועזן צו יעקב אונ האסט געזאגט צו איהם איך וועל דיך ניט פארלאזין חסד דו זאלסט געדיינקען צו טאהן חסד מיט דיא קינדער פון אברהם אשר נשבעת וויא דוא האסט גישווארין צוא אונזערע עלטערין פון די ערשטע יאהרין כלומר ביי דער עקידה פון יצחק האסטו גישווארין אז דו זאלסט מיט אונז טאהן גוטס אזויא זאלסטו מקיים זיין:

א וַיהוָה נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מַחֲנֵהוּ
כִּי עָצוּם עֹשֵׂה דְבָרוֹ כִּי־גָדוֹל יוֹם־יְהוָה וְנוֹרָא
מְאֹד וּמִי יְכִילֶנּוּ: ב וְגַם־עַתָּה נְאֻם־יְהוָה שֻׁבוּ עָדַי
בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְצוֹם וּבִבְכִי וּבְמִסְפֵּד: ג וְקִרְעוּ
לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם
עַל־הָרָעָה: ד מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחָם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו
בְּרָכָה מִנְחָה וָנֶסֶךְ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
ה תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קַדְּשׁוּ־צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה:

קומט הקב"ה נעמען אַרעכענונג זעהן דיא תורה אונ מצות וואס יודין האבען מקיים געוועזן דעם יאהר. אונ דאס האט הקב"ה גענומען פאר אבעצאהלונג פאר דיא טובות וואס ער האט זייא געטאהן דעם יאהר, ווען דער בית המקדש איז געוועזן פרנסה האבען יודין געהאט גענוג אונ תורה אונ מצות האבען יודין געהאט גענוג, אונ אויף די עבירות פלעגען די קרבנות מכפר זיין, אז עס איז געקומען ראש השנה יום הכפורים ווען הקב"ה פלעגט קומען צום רעכענונג מיט דיא יודין האט ער גענומען דיא תורה אונ מצות זייערע פון דעם גאנצען יאהר אונ יודין פלעגען מאכען איום טוב ראש השנה אונ יום כפור אונ הקב"ה האט זיי געגעבען נייע פרנסה אויף דעם נייעם יאהר, אזויא האט זיך געפירט פיל יאהר ביז דער בית המקדש אונ ירושלים זענען פארברענט געווארין אונ יודין זענען פארטריבען געווארין פון זייער לאנד אונ דארפען זיין זוכען פרנסה אונ פארגעסען אז הקב"ה וועט קומען אויף ראש השנה מאנען מען זאל איהם בצאהלען פאר די טובות וואס ער האט מיט זייא געטאהן דעם גאנצען יאהר, דריבער זאגט אונז דר נביא שובה ישראל, יודין קערט אייך צוריק צו הקב"ה, עד ה' אלהיך, איידער הקב"ה קומט, זאלט איהר אייך אנגרייטען מיט תפלות אונ תחנונים אונ איר זאלט וויינען פאר הקב"ה כי כשלת בעונך, ווארום דו ביזט געשטרויכלט געווארין מיט דיינע זינד, דוא האסט פיל געזינדיגט, איהר זאלט בעטען ביא הקב"ה די זינד זאל ער אייך מוחל זיין אונ די ביסול מצות אונ מעשים טובים וואס איהר האט זאל ער אן נעמען פאר אבעצאהלונג אונ איהר זאלט זאגען איהר זענט ארעם אונ איר האט קיין בית המקדש אונ איהר קענט ניט מקריב זיין קרבנות זאלען אייערע תפלות אן גענומען ווערען פאר קרבנות, אויב איהר וועט אזויא טאהן וועט הקב"ה אייך מוחל זיין דיא עבירות אונ וועט אייך געבען אלע טובות צו דעם נייעם יאהר:

תקעו שופר בציון קדשו צום וגו'. קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים וגו'. פריער רופט דר נביא דיא זקנים נאכדעם רופט ער דיא קליינע קינדער נאכדעם רופט ער דיא כהנים, נאר דער נביא זאגט אונז דיא זקנים בזונדער

פירוש ע"ט

(א) וה' נתן קולו לפני חילו הקב"ה אליין האט גיגעבין זיין שטימע פאר זיין חיל, דער מדרש זאגט דאס מיינט מען הקב"ה אליין האט אויס גערופען פאר דיא יודין זייא זאלען וויסען עס וועט באלד קומען א טאג וואס מען וועט זייא משפטין כי רב מאד מחנהו ווייל זיין מחנה (די יודין) זענען זייער גרויס אונ חשוב ביא הקב"ה ער זאל זייא זאגין ווען זייער משפט וועט זיין זייא זאלען זיך פארברייטען מיט תשובה כי עצום עושה דברו ווארום דיא שלוחים פון הקב"ה וואס טוהען זיינע בייד זענען שטארק, דריבער אויב זייא וועלין ח"ו קיין תשובה טאהן וועט זייא הקב"ה שטראפין דורך זיינע שלוחים כי גדול יום ה' ונורא מאד דער טאג וום אין אים וועט הקב"ה משפטין איז ער זייער גרויס אונ פורכטבאר ומי יכילנו ווער קען דען אויסמיידין דעם טאג ער זאל אין אים ניט געמשפט ווערין: (ב) וגם עתה נאם ה' הקב"ה זאגט אפילו איצט וואס איר האט פיל געזינדיגט שובו עדי בכל לבבכם פון דעסטוועגין קערט אייך צו מיר מיט אייער גאנצע הארץ ובצום ובבכי ובמספד מיט פאסטען אונ וויינען אונ קלאגין אונ בעטין איך זאל אייך מוחל זיין וואס איהר האט געזינדיגט, וועל איך אייך מוחל זיין: (ג) וקרעו לבבכם רייסט אויף אייער הארץ אונ ווארפט ארויס דיא תאוות צום זינדיגען ואל בגדיכם וועט איהר ניט דארפען רייסען אייערע קליידער אויף אבלות, עס וועט ביי אייך קיינער שטארבען פאר זיין צייט ושובו אל ה' אלהיכם קערט אייך צוריק צוא הקב"ה כי חנון ורחום הוא ווייל גאט הט רחמנות ארך אפים ער האלט איין זיין כעס אויף אלאנגע צייט ורב חסד אונ ער טוט פיל חסד מיט מענטשין ונחם על הרעה וועט ער חרטה האבען אויף דיא שלעכטס וואס ער האט אייך געוואלט טאהן: (ד) כי יודע ישוב ונחם ווער עס וויים ער הט גזינדיגט זאל ער טאהן תשובה אונ זאל האבין חרטה אויף דעם וואס ער האט געזינדיגט והשאיר אחריו ברכה וועט דער יום הדין איבערלאזין א ברכה פון אייערטוועגין אויף דעם נייעם יאהר מנחה ונסך לה' אלהיכם אונ אייער פאסטען וועט זיין גערעכונט ביא הקב"ה גלייך ווי איר וואלט געבריינגט א קרבן מנחה אונ אייערע טרערין וואס איהר האט גיגאסען וועט זיין ביי הקב"ה גלייך וויא איהר וואלט גיגאסען וויין אויף דעם מזבח: (ה) תקעו שופר בציון איהר זאלט בלאזען שופר אין דיא שטאט ציון קדשו צום איהר זאלט הייליגען א טאג וואס איהר זאלט אין איהם פאסטען קראו

ו אִסְפוּ־עָם קַדְּשׁוּ קָהָל קִבְצוּ זְקֵנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים
וְיֹנְקֵי שָׁדָיִם יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ:
ז בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי יְהוָה
וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ
לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה
אֱלֹהֵיהֶם: ח וַיְקַנֵּא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ:
ט וַיַּעַן יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן
וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם

דארפען פאסטין, אונ קינדער דארפען פאסטין, אונ דיא כהנים דארפען פאסטין, פריער רופט ער דיא זקנים, דער ענין איז למשל מען האט געמאכט אויף איינעם אבלבול אונ מען האט אים געזעצט אין געפיינקעניס דער שר פון שטאט וואס פאר איהם האט גידארפט זיין דער משפט האט געוואהנט ווייט פון דיא שטאט נאר עטליכע מאהל אין יאהר איז גיוועז אירידען אין דיא שטאט וואס דער שר האט געוואהנט פלעגען סוחרים פארין צום יריד. די קרובים פון דעם מענטש וואס מען האט אויף איהם געמאכט אבלבול זענען געגאנגען צוא עטליכע סוחרים וואס זענען צוא זאמען געפארין אויף דעם יריד, אונ האבען געבעטין בייא דיא סוחרים נאכדעם וויא איהר וועט אייך אפפערטיגען פון יריד זאלט איהר גיין צום שר אונ בעטין פאר אונזער קרוב ער זאל איהם פרייא מאכען פון דעם געפיינקעניס, דיא סוחרים האבען זייא צוא גיזאגט אונ האבען געשווארין זייא וועלען אזוי טאהן, וויא דיא סוחרים זענען געקומען אויף דעם יריד זענען זייא גיוועזין בשעפטיגט מיט זייער האנדיל אונ האבען קיין צייט געהאט צו גיין צום שר. דער ווייל האט איין סוחר זיך אפגעפערטיגט פריה פון יריד אונ האט שוין געהאלפין ביי דעם אוועק פארין, האבען דיא סוחרים צו איהם גיזאגט דו ביזט שוין מיט דעם יריד באלד פערטיג איז אויף דיר דיא שולדיגקייט דו זאלסט אריין גיין צום שר בעטין פאר דעם מענטש וואס איז אין געפיינקעניס מען זאל איהם פרייא מאכען, אמת מיר אלע האבען גישוואורין מיר זאלען גיין צום שר בעטין ווענען זיין בעפרייהונג, אבער דוא זעהסט דאך אז מיר האבען פיל צו טאהן אויף דעם יריד, ביי אונז האט זיך דער יריד נאך נים גיענדיגט, אונ דו האסט שוין צייט בייא דיר איז דער יריד גיענדיגט דו דארפסט שוין באלד פארין אהיים פאר וואס זאלסטו נים טאהן וואס דוא האסט צוא געזאגט אונ געשווארין, דאס זעלביגע איז בייא אונז יודין, ווען דער בית המקדש איז פארברענט געווארין אונ ירושלים איז חרב געווארין אונ דיא יודין האבען זייער שטארק געוויינט זייער שטימע איז געגאנגען ביז צום הימעל, ציון האט נעבראכין דיא הענט, ירושלים האט געקלאפט מיט דיא הענט אונ מיר האבען געשווארין צו ירושלים מיר זאלען זיא קיין מאהל פארגעסען, אויף דיא גרעסטע שמחה וואס בייא אונז וועט זיין זאלען מיר געדיינקען ירושלים נאר ווייל דיא צרות פון פרנסה אונ אנדערע צרות זענען זייער פיל האבען מיר קיין צייט צו בעטין בייא הקב"ה פון וועגען ירושלים, אבער דיא אלטע מענטשין וואס דיא תאות צו דער וועלט איז שוין פון זייא אוועק געגאנגען, אונ האבען שוין באלד גיענדיגט די געשעפטין פון דער וועלט, זייא שטייען שוין גרייט אוועק צו פארין פון דיא וועלט צו זייער היים, אויף זייא איז דיא שולדיגקייט זייער גרויס פאר וואס זאלען זייא נים בעטין בייא הקב"ה ווע־גען דיא שטאט ירושלים זיא זאל געבאהט ווערין אונ וועגען דעם בית המקדש ער זאל געבאהט ווערין, איצט האט דער נביא געזאגט בריינגט אייערע קליינע קינדער, דער ענין איז למשל עטליכע סוחרים זענען געפארין פון לייפ־ציג מיט סחורה אויף דעם וועג זענען גיוועזן גזלנים פיל מענטשין זענען אין דעם וועג געהרגת געווארין, אונ מען האט

פירוש עברי טייטש

עזרה איר זאלט רופען עס זאל זיין אאויפהאלטונג פון ארבעט אונ פון האנדיל אין דעם טאג וואס איהר וועט פאסטען: (ו) אספו עם פארזאמולט דם פאלק קדשו קהל אונ איהר זאלט אנבריטען אונ היילגען דאם פארזאמלונג קבצו זקנים פארזאמולט דיא אלטע מענטשין אספו עוללים ויונקי שדים פאר־זאמולט דיא קליינע קינדער אונ די זייגענדיגע קינדער יצא חתן מחדרו יעדער חתן זאל ארויס גיין פון זיין צימער וכלה מחופתה יעדער כלה זאל ארוס גיין פון איהר חופה, ווייל דער משפט וועט זיין אויף אלע מענטשין אפילו אויף זייגנדיגע קינדער אויך: (ז) בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים משרתי ה' צווישען אולם אונ מזבח וואס דארטען שטייען שטענדיג דיא כהנים וואס בעדינען אונ זענען מקריב קרבנות צוא הקב"ה, וועלין זייא וויינען ויאמרו אונ זייא וועלין זאגין חוסה ה' על עמך גאט האב רחמנות אויף דיין פאלק ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים דוא זאלסט נים געבין דיא יודין וואס דוא האסט זייא גיארבט פאר דיין פאלק, זייא זאלען פאר שעמט ווערין פעלקער זאלין איף זיי גיוועלטיגען למה יאמרו בעמים איה אלהיהם פאר וואס זאלין דיא פעלקער זאגין אויף דיא יודין ווא איז זייער גאט. פאר וואס העלפט ער זייא נים אויב ער קען העלפין: (ח) ויקנא ה' לארצו גאט האט גיצערינט אויף דיא פעלקער פון וועגן זיין לאנד, ויחמול על עמו אונ ער האט געהאט רחמנות אויף זיין פאלק: (ט) ויען ה' ויאמר לעמו אונ הקב"ה האט גיענפערט אונ האט גיזאגט צו זיין פאלק הנני שולח לכם את הדגן והתירוש והיצהר איך שיק צו אייך קארין אונ וויין אונ בוימאייל ושבעתם אותו אונ איהר וועט זאט זיין מיט דעם קארין אונ מיט דעם וויין אונ מיט דיא אייל ולא אתן אתכם עוד חרפה בגוים אונ איהר וועט שוין נים זיין צו שאנדע בייא דיא

עוד חרפה בגוים: י ואת־הצפוני ארחיק מעליכם
והדחתיו אל־ארץ ציה ושממה את־פניו אל־הים
הקדמני וספו אל־הים האחרון ועלה באשו ותעל
צחנתו כי הגדיל לעשות: יא אל־תיראי אדמה גילי
ושמחי כי־הגדיל יהוה לעשות: יב אל־תיראו
בהמות שדי כי דשאו נאות מדבר כי־עץ נשא
פריו תאנה וגפן נתנו חילם: יג ובני ציון גילו
ושמחו ביהוה אלהיכם כי־נתן לכם את־המורה
לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון:
יד ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש

עניני תשובה

געדאפט דינגען זעלנער זאלען מיט זייא גיין דעם גאנצען וועג ביז זיי וועלען קומען אהיים, דאס האט אבער געדאפט קאסטען פיל געלט, וויא אזויא זאל מען איינטיילען דאס געלט ווי פיל זאל יעדער סוחר געבין, איז ביי זיי געקליבען ווער עס האט ווייטער צו פארין דער זאל מער געלט געבין, ווייל ער איז לייגגער אין דיא סכנות. דער בחינת עולם זאגט די וועלט איז ווי אים וואס שטורעמט, די מענטשין וואס גייען אויף דער וועלט, זענען וויא די שיפען וואס שווימען אויף דעם ים, וואס זענען יעדער רגע אין סכנה מאמער וועט די שיף אונטער גיין, מאמער וועט דער ווינט זיא דערטרענקין, מאמער ווייס זיא צו בראכען ווערין, דיא מענטשין אויף דער וועלט גייען אויך אזוי, יעדער מענטש איז אין סכנה יעדער מינוט, מאמער ח"ו שטארבט ער, מאמער טרעפט איהם איין אנדער אומגליק, נאר

פירוש עברי טייטש

פעלקער ודיא פעלקער וועלין שוין ניט לאכין פון אייך] : (י) ואת הצפוני ארחיק מעליכם דיא גמרא זאגט דעם בעהאלטענעם ודאס איז דער יצר הרע וואס ער איז בעהאלטין ביא דעם מענטש אין הארצין] וועל איך איהם דערווייטערין פון אייך והדחתיו אל ארץ ציה ושממה אונ איך וועל אים פארשטויסין אין אוויסטע לאנד את פניו אל הים הקדמוני ווייל דער יצר הרע האט גיגעבין זיין פנים צום ערשטין בית המקדש אונ האט איהם חרב געמאכט וסופו אל הים האחרון נאכדעם האט ער חרב געמאכט דעם אנדערין בית המקדש ועלה באשו ותעל צחנתו אונ עס איז אויפגעגאנגען זיין שלעכטער ריח, פון דיא זינד וואס ער האט געמאכט זינדיגען דיא יודין כי הגדיל לעשות ווארום ער האט ניטאהן גרויסע זאכין, ער האט פיל שלעכטס אונ גרויסע צרות ניטאהן דיא יודין: (יא) אל תיראי אדמה דוא ערד זאלסט קיין מורא האבין גילי ושמחי זאלסט דיך פרייען כי הגדיל ה' לעשות ווארום הקב"ה האט גיטאהן מיט די יודין גרויסע נסים: (יב) אל תיראו בהמות שדי דיא בהמות וואס זענען אין פעלד זאלין קיין מורא האבין כי דשאו נאות מדבר ווארום אפילו דיא וואהנונגען פון דער מדבר זענען בדעקט גיווארין מיט גראז כי עץ נשא פריו ווארום דער בוים טראגט שוין זיין פרוכט תאנה וגפן נתנו חילם דיא פייגין בוימער אונ דיא ווייגשטאקין האבין שוין גיגעבין זייער קראפט, זייערע פרוכטין: (יג) ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם אונ אלע יודין וואס וואהנען אין ציון וועלין זיך פרייען מיט הקב"ה כי נתן לכם את המורה לצדקה ווארום הקב"ה האט אייך גיגעבין דעם נביא ער זאל אייך לערנען פרום צו זיין ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון אונ ער האט אייך גימאכט נידערין דעם ערשטין רעגין אונ דעם לעצטין רעגין אין דעם ערשטין חדש, אין חדש ניסן [ווארום דער קפיטול שמועסט פון אזוי אצייט וואס דיא יודין האבין געזינדיגט אונ הקב"ה האט אויף זייא געשיקט פיל היישעריקען אונ זייא האבין אויפגיגעסין אלע תבואות פון דיא פעלדער אונ אלע פרוכטין פון דיא בוימער אונ עס איז גיווארין אגרויסער הונגער, אונ באלד וויא די יודין האבין גיטאהן תשובה האט הקב"ה ארויס געטריבין דעם היישעריק פון ארץ ישראל, וויא עס שטייט (פסוק י) ואת הצפוני ארחיק מעליכם דעם היישעריק וואס איז געקומען פון צפון זייט וועל איך דערווייטערין פון אייך, אונ ווייל אין ארץ ישראל וואקסט תבואה ווען בייא אונז איז ווינטער, אונ רעגין גייט נאר צווייא מאהל, איין מאהל אין חדש חשון, דאס צווייטע מאהל אין חדש ניסן אונ ווען דיא יודין האבין גיטאהן תשובה איז שוין גיוועזן דער חדש ניסן, האט הקב"ה גיטאהן אנס בייד[ע] ערלייא רעגינס [דער ערשטער רעגין וואס הייסט מורה [אדער יורה] אונ דער אנדערער רעגין וואס הייסט מלקוש] זענען גיוועזן אין חדש ניסן, אונ אין עלעף טעג האט אויפגיוואקסין תבואה פערטיגע צום שניידין אונ אלע פרוכטען אויף דיא בוימער אונ אלע גראזין פאר בהמות: (יד) ומלאו הגרנות בר אונ דיא שייערין [שפייכלערס] זענען פוהל גיווארין מיט תבואה והשיקו היקבים תירוש ויצהר אונ אין אלע קעלטערס זענען גילאפין ווייןַ אונ אייל וואס מען

ויצהר: טו ושלמתי לכם את־השנים אשר אכל
הארבה הילק והחסיל והגזם חילי הגדול אשר
שלחתי בכם: טז ואכלתם אכול ושבוע והללתם
את־שם יהוה אלהיכם אשר־עשה עמכם להפליא
ולא־יבשו עמי לעולם: יז וידעתם כי בקרב
ישראל אני ואני יהוה אלהיכם ואין עוד ולא־יבשו
עמי לעולם:

דיא אלטע מענטשין זארגען שוין נים אזויא פיל פאר דעם שטארבין אונ האבען ווייניג מורא פאר דעם שטארבען, ווארום זייא ווייסען זייער וועג איז שוין נאנט, שטארבען מוז מען, מיט איאהר פריער אדער איאהר שפעטער איז בייא זיי קיין גרויסער אונטערשייד, דריבער בעטין זייא שוין נים אזויא שטארק פאר דעם לעבין, אבער די יונגע קינדער וואס הייבין איצט אן ארוים צוא גיין אויף דער וועלט וואס זייא קענען נאך זיין אויף דער וועלט צעהנדליגען יאהרין ביי זייא איז דאס לעבען פיל ווערט זיי דארפען זיך פארזאמלען אין דיא שהלען אונ אין בתי מדרשים ראש השנה אונ יום כפור אונ שטארק בעטין ביי הקב"ה ער זאל שיינקען לעבען אונ געזונד צום נייעם יאהר:

פירוש ע"ט

האט אויסגעקוועטשט פון דיא נייע טיינטרויבין אונ אייל ביירטען: (טו) ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה וגו׳ הקב"ה זאגט צו דיא יודין איך וועל אייך בצאהלין דעם שאדין פון דיא תבואות וואס דיא היישעריקען האבין אויפגיגעסין חילי הגדול אשר שלחתי בכם מיין גרויסע חיל היישעריקען וואס איך האב אויף אייך געשיקט, דעם ארבה ילק חסיל גזם: (טז) ואכלתם אכול ושבוע אונ איהר וועט עסין אונ זאט זיין והללתם את שם ה׳ אלהיכם אונ איהר וועט לויבען דעם נאמען פון אייער גאט אשר עשה עמכם להפליא וואס ער האט מיט אייך גיטאהן נסים וואס זענען צו בעוואונדערין ולא יבשו עמי לעולם אונ מיין פאלק וועט זיך קיין מאהל שעהמען. ווען זיי וועלין דינען צו הקב"ה וועלין זייא זיין דיא גליקליכסטע פאלק. זעהען מיר אז תשובה העלפט פון אלע צרות, דריבער איצט אין עשרת ימי תשובה ווען יודין וועלין טאן תשובה, וועלין ניהאלפין ווערין אלע יודין צו זאמען אונ יעדער יוד בזונדער וועט גיהאלפין ווערין מיט אלץ גוטס ער וועט בעטין:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה׳ מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה׳ מלך יגל"ח דברו משנה והלכה
מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום:

עיקר תוי"ט וילך יום ו משנה נגעים פ"ח ברטנורא

הפורח [א] מן הטמא טהור. חזרו בו ראשי איברים [ב] טמא עד שתתמעט בהרתו מכגרים. מן הטהור [ג] טמא. חזרו בו ראשי

[א] מן הטמא. פי׳ מתוך הסגר והדר מסרש פורח מתוך חלוט מחים שער לבן ופסיון. מסר"ס: (א) דלא קאי אלא על ראשי אברים דבשאר מקומות אם נלה פ"ח בכלו הוי מחיה סימן טומאה ה"ה בפרח ולא הוי לריך למכתב זה אלא על המקומות שאינם מטמאים במחיה כשלא פרח לומר שאם פרח אף כאלו המקומות המחיה פי׳ טומאה. ק"א ועיין תוי"ט: [ב] טמא. כשפרח ילוף ליה. ומפי"ט: (ב) או שמא וכנסה. הר"ש. ואם"כ קודם שפרחה לכהן דאל"כ ה"ל פרח מתוך טהור וטמא. כ"מ: [ג] טמא. וי"ל דלא סגי ליה אלא משום פלוגתא דר"י ורבנן דהא תנא לעיל חזרו בו ראשי אברים

הפורח מן הטמא טהור. טמא שנחלט באחד מן הנגעים ואח"כ פרחה בכולו טהור: חזרו בו ראשי איברים. אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו אפי׳ ראשי איברים בלבד טמא דכתיב וביום הראות בו בשר חי יטמא (א) והוא שיראו כעדשה: עד שתתמעט בהרתו מכגרים. שילך כל הנגע ולא ישתייר בו כגרים: מן הטהור טמא. טהור שפרחה צרעת בכולו כגון שהחליטו בשער לבן או במחיה ונשר שער לבן או נתכסית המחיה (ב) ופטרו אח"כ הסגירו בבהרת כגרים

פרק ח א הפורח מן הטמא טהור איינער האט גיהאט אנגע וואס ער איז דורך איהר טמא גיווארין, אונ די נגע האט זיך פאר שפרייט איבער זיין גאנצין לייב, איז ער טהור חזרו בו ראשי אברים אויב דיא נגע האט אנגיהויבען גיזונד צוא ווערין, אונ דאס לייב האט אנגיהויבען גיזעהן צו ווערין, אפילו עס איז נאר גיזעהן גיווארין דאס לייב פון די שפיץ גלידער טמא ווערט ער טמא עד שתתמעט בהרתו מכגרים ביז די נגע וועט אוועק גיין פון זיין גאנצין לייב עס וועט ניט בלייבין אפילו גרוים וויא אגריס, ווערט ער טהור מן הטהור איינער האט גיהאט אנגע אונ ער איז טמא גיווארין ווייל אין דיא נגע איז גיווען ווייסע האר אדער ווילד פלייש, דער נאך איז די ווייסע האר ארויס גיפאלין אונ די ווילד פלייש איז אוועק גיגאנגען, איז ער גיווארין טהור, דער נאך האט זיך דיא נגע פאר שפרייט אויף זיין גאנצין לייב טמא איז ער טמא חזרו בו ראשי אברים אויב דיא נגע האט אנגיהויבען גיזונד צו ווערין, אונ דאס לייב האט אנגיהויבען גיזעהן צו ווערין אז דאס לייב פון די

ועמד בעיניו שתי שבועות ופטרו בכל הגי אם אחר פטורו פרחה בכולו טמא : עד שתחזור בהרתו לכמות שהיתה. אם נשתייר מן הפריחה כל שהוא סמוך לאוס טמא משום פשיון. והא דתנן בסמוך שאם הלכה נהיה ואח"כ פרחה בכולו טהור ותנן נמי בהרת ובה שער לבן פרחה בכולו אע"פ שהשער לבן במקומו טהור ומשמע וכ"ש אם אינו במקומו שהוא טהור התם מיירי שלא פטרו הכהן עדיין כשפרחה בכולו והכא מיירי כשפטרו ואח"כ פרחה בכולו : ב ואח"ב הלכה לה המחיה. שפשה הנגע עליה אבל בשעת הפריחה לא הלכה לה מחיה עד אח"כ (אבל לא נתכסית המחיה) אין הפריחה מטהרתו: ג בהרת. כגרים: ובה שער לבן. הא קמ"ל דפריחה מטהרת אחר כל סימני טומאה (ג) : פרחה במקצתו טמא. אצטריך לאשמעינן אפי' פרחה ברובו דלא אמרינן רובו ככולו. א"כ אשמעינן דבסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני פיתה בפריחת מקלתו אפי' בכל שהוא משום פשיון : ד שבפריחתן טהרו טמא. שע"י פריחתן טהרו את הטמא כשחזרו ונתגלו אח"כ חוזר לטומאתו: שבחזירתם טימאו טהור. שע"י חזרתן שחזרו ונתגלו טימאו את הטהור אם חזרו ונתכסו שפשה עליהם הנגע טהור ואם חזרו ונתגלו אח"כ טמא ואצטריך לאשמעינן דאפי' זמני טובא כדקתני אפי' מאה פעמים : ה כל הראוי ליטמא בנגע

איברים טמא עד שתחזור בהרתו לכמות שהיתה: ב בהרת כגרים ובה מחיה כעדשה, פרחה בכולה ואח"כ הלכה לה המחיה או שהלכה לה המחיה ואח"כ פרחה בכולו טהור. נולדה לו מחיה טמא. נולד לו שער לבן, [ד] רבי יהושע מטמא, וחכמים מטהרים: ג בהרת ובה שער לבן פרחה בכולו אף על פי ששער לבן במקומו [ה] טהור. בהרת ובה פשיון פרחה בכולו טהור. וכולן שחזרו בהן ראשי איברים הרי אלו [ו] טמאין. פרחה במקצתו טמא. פרחה בכולו [ז] טהור: ד כל פריחת ראשי איברים שבפריחתן טהרו טמא כשיחזרו טמאים. כל חזירת ראשי איברים שבחזירתם טימאו טהור. נתכסו טהור. נתגלו טמא. [ח] אפי' מאה פעמים : ה כל הראוי ליטמא בנגע הבהרת

טמא וכ"ש מאיס דבאר סגוף : [ג] ר"י כו'. ר"י מדמס ליס נגמיה בו"ל ושניהם סימני טומאה הם ורבנן דייקי לישנא דקרא (או כי ישוב) סבשר חסי. ועתוי"ט ות"ה: (ג) כדיליף לסו בת"כ : [ה] טהור. ואפי' לר"י. הר"מ ועהר"ס : [ו] טמאין. דכתיב טמא הוא נרבות כאשי האברים שנתגלו אחר פריחה (חלוט) פשיון והסגר (ושער לבן ת"כ) ודלא תני הכא עד שנתמעט מכגרים כדתני ברישא משום דרישא דמיירי בפורח מתוך הסגר שייך למתני הכי אבל הכא אפי' עומדים על כגרים אם הלכו סימני טומאה טהור ואף דס"ע למתני עד שהלכו סימני טומאה לא אצטריך וברישא נמי לא תני אלא משום דזמנין טמא עד שתתמעט וזמנין טמא עד שתחזור לכמות שהיתה דהיינו כשפרחה לאחר פטור כו'. מהר"ס:[ז] טהור סוליע אע"פ שפרחה מתוך טמא טהור. הר"ס. וכוא מהת"כ:[ח] אפי'

שפיץ גלידער זענען שוין גיזעהן גיווארין, פון דעקטוועגין טמא איז ער נאך טמא עד שתחזור בהרתו לכמות שהיתה ביז דיא נגע זאל צוריק ווערין אזוי גרויס וויא זיא איז גיוועזן, ווערט ער טהור : ב בהרת כגרים אבהרת גרויס וויא אגרים ובה מחיה כעדשה אונ אין דעם בהרת איז דא ווילד פלייש גרויס ווי אלינדז פרחה בכולו אונ דער בהרת האט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב ואחר כך הלכה לה המחיה דער נאך איז די ווילד פלייש אוועק גינאנגען או שהלכה לה המחיה אדער פריער איז אוועק גינאנגען דיא ווילד פלייש, אונ איידער דער כהן האט איהם מטהר גיוועזן ואחר כך פרחה בכולו האט זיך דיא נגע פאר שפרייט אויף זיין גאנצין לייב טהור איז ער טהור נולדה לו מחיה אויב עס איז גיווארין אין דעם פארשפרייטונג ווילד פלייש טמא איז ער טמא נולד לו שער לבן אויב עס איז גיווארין אין דעם פארשפרייטונג ווייסע האר רבי יהושע מטמא רבי יהושע זאגט ער איז טמא וחכמים מטהרים אונ די חכמים זאגין ער איז טהור : ג בהרת ובה שער לבן אז ער האט אבהרת אונ אין דעם בהרת איז דא ווייסע האר פרחה בכולו אונ דער בהרת האט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצין גוף אף על פי ששער לבן במקומו אפילו די ווייסע האר איז נאך אויף דעם זעלבינגען ארט טהור פון דעסט וועגין איז ער טהור בהרת ובה פשיון אז ער האט אבהרה אונ דער בהרת האט זיך גימערט נרעסער גיווארין] פרחה בכולו אונ דער בהרת האט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצען גוף טהור איז ער טהור וכולן אונ די אלע וואס מיר האבין גילערינט (אין משנה ב גו אז זיא זענען טהור שחזרו בהן ראשי אברים אז דיא שפיץ גלידער זענען גיזונד גיווארין הרי אלו טמאין ווערין זייא טמא פרחה במקצתו אויב דער בהרת האט זיך פאר שפרייט נאר אויף אביסול פון דעם גוף טמא איז ער טמא פרחה בכולו אויב דער בהרת האט זיך פאר שפרייט אויף דעם גאנצען גוף טהור איז ער טהור : ד כל פריחת ראשי אברים אלע נגעים וואס האבין זיך פאר שפרייט אויף דעם גאנצען גוף ביז אויף די שפיץ גלידער שבפריחתן וואס דורך זייער פאר שפרייטונג טהרו טמא האבין זייא טהור גימאכט דעם טמא כשיחזרו אז דיא שפיץ גלידער ווערין גיזונד טמאים ווערין זייא צוריק טמא כל חזירת ראשי אברים אלע שפיץ גלידער וואס זענען צוריק גיזונד גיווארין שבחזירתם וואס דורך זייער גיזונד ווערין טמאו טהור האבין זייא מטמא גיוועזן דעם טהור נתכסו אויב די שפיץ גלידער זענען צוריק בדעקט גיווארין מיט די נגע טהור איז ער טהור נתגלו אז זייא זענען צוריק אפ גידעקט גיווארין פון דיא נגע טמא איז ער טמא אפילו מאה פעמים אפילו הונדערט מאהל, ווען זייא ווערין בדעקט מיט דיא נגע איז ער טהור, אונ ווען זייא ווערין אויף גידעקט פון די נגע איז מען טמא : ה כל הראוי ליטמא בנגע הבהרת אלע ערטער

מעבב את הפריחה. כל שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת אינו מעכב את הפריחה. כיצד פרחה בכולו אבל לא בראש ובזקן בשחין ובמכוה ובקרח המורדין. חזר הראש והזקן ונקרחו השחין והמכוה והקרח ונעשו צרבת טהורים. פרחה בכולן אבל לא בכחצי ערשה הסמוך לראש ולזקן לשחין ולמכוה ולקרח. חזר הראש והזקן ונקרחו השחין והמכוה והקרח ונעשו צרבת אף על פי שנעשה מקום המחיה בהרת טמא עד שתפרח בכולו: ו ב' בהרות אחת טמאה ואחת טהורה פרחה מזו לזו ואחר כך פרחה בכולו טהור. בשפתו העליונה בשפתו

הבהרת. כגון עור בשר: מעכב את הפריחה. אם נשתייר ממנו כל שהוא שלא פרחה בו מעכב את טהרתו: וכל שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת. כגון ראש וזקן וכל הני דחשיב בהדייהו: אינו מעכב את הפריחה. דאע"פ שלא פרח הנגע עליהם כיון דפרח בשאר הגוף טהור וראשי איברים לא קחשיב דהנהו מעכבין את הפריחה דראוין לטמא בנגע הבהרת נינהו שהרי הנגע פושה בהן: ונעשו צרבת טהורים. אף ע"פ דעכשיו שנקרחו הראש והזקן ראוין לטמא בנגע הבהרת וכן שחין ומכוה וקדח המורדים שנעשו צרבת הרי הן כעור בשר כיון דבשעת הפריחה לא היו ראוין לא מעכבי וטהור: אע"פ שנעשה מקום המחיה בהרת טמא. דפריחה קמייתא לאו פריחה היא וכיון דאשתייר מעור הבשר חצי עדשה סמוך לראש ופריחה דהשתא שנתכסית המחיה של חצי עדשה נמי לא חשיבא פריחה כיון דכבר נקרחו ונעשו צרבת והרי הן כעור בשר ולא מהני עד דפרח נמי עלייהו: ו א' טמאה. מוחלטת: ואחת טהורה. לאחר הפטור שעמד בעיניו בסוף שבוע שני: פרחה מזו לזו. בין מטהורה לטמאה בין מטמאה לטהורה: ואח"כ פרחה בכולו טהור. משום דטהורה נעשית טמאה (ד) כשפרחת ממנה לטמאה דהרי פשתה וכי פרח אח"כ בכולו הוי פורח מן (הטמאה לטהורה) [נ"ל הטמא והטהור]: בשפתו העליונה. הכי גרים

כי. בת"כ יליף ליה: (ד)וכת"ל יליף ליה מכאן ואם פריחה ספתה. ומפר"ם פקשה על פר"ב דככסן אלוי מלאה וכ"ו דלא גודקק ליה כסן פורח מן ססטור קרינן ליה ועוד למאי סני פרחס מזו"ז כו' ליתני סמאה פרחס בכולסו טסור. ע"כ נ"ל דוקא בסכי סהיה אבל אי פרחס מן סטסורס לגד מין ואח"כ פרח מזו לזו ס"ל פירח מטהיר וטמא אבל סשתא דפרח מזו לזו אפי' מטסורס לטמאס כיון שכהנכו אמרינן שסטסורס ספלה לגבי טמאס דכל סיכא דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי בנגעים אמרינן לקולא.

פון גוף וואס קענען טמא ווערין פון אבהרת מעכב את הפריחה פאר האלטען דאס פאר שפרייטונג, אויב אויף דעם ארט האט זיך דיא נגע ניט פאר שפרייט פערהאלט דאס אז ער קען ניט טהור ווערין כל שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת אונ די ערטער פון גוף וואס קענען ניט טמא ווערין פון אבהרת אינו מעכב את הפריחה פערהאלט ניט דאס פאר שפרייטונג, אויב אויף דיא ערטער האט זיך דיא נגע ניט פאר שפרייט נאר אויף דעם איבעריגען גאנצען גוף איז די נגע פאר שפרייט פאר האלט דאס ניט די טהרה, נאר ער איז טהור כיצד וויא מיינט מען פרחה בכולו אבל לא בראש ובזקן אויב דער בהרת האט זיך פאר שפרייט אויף דעם גאנצען גוף נאר ניט אויף דעם קאפ אונ ניט אויף דיא בארד אויף דעם קאפ אונ אויף די בארד איז דער בהרת ניט געוועזען בשחין ובמכוה ובקרחת המורדין אונ ניט אויף דעם ארט וואס דארט איז געוועזען שחין, אונ ניט אויף דעם ארט וואס דארט איז געוועזען מכוה. אונ ניט אויף דעם ארט וואס דארט איז געוועזען אקרח המורדין. וואס זענען ניט אוים געהיילט געווארין, אויף דעם שחין אונ מכוה אונ קרח המורדין איז דער בהרת ניט געוועזען. אפילו חזר הראש והזקן ונקרחו דיא קאפ אונ די בארד זענין נאכדעם גאל געווארען והשחין והמכוה והקרחת ונעשו צרבת אונ דער שחין אונ דיא מכוה אונ דער קרח זענין נאכדעם פאר היילט געווארען. פון דעסטוועגין טהורים זענין זייא טהור וואס שחין מכוה קרח המורדין איז עיין פרק ו משנה ח) פרחה בכולו אויב דיא נגע האט זיך פאר שפרייט אויף דעם גאנצין גוף אבל לא בכחצי עדשה הסמוך לראש ולזקן לשחין למכוה ולקרח נאר אויף אשטיקעל ארט גרוים וויא אהאלבער לינדז נאנט ביי דעם קאפ אדער ביי דיא בארד אדער ביי דעם שחין אדער ביי דיא מכוה אדער בייא דעם קרח. דארט איז דער בהרת ניט געוועזען (איז דער מענטש טמא) חזר הראש והזקן ונקרחו דער נאך איז דיא קאפ אונ דיא בארד גאל געווארין השחין והמכוה והקרח ונעשו צרבת דער שחין אונ דיא מכוה אונ דער קרח זענין פאר היילט געווארען אף על פי שנעשה מקום המחיה בהרת אפילו דער בהרת האט זיך דער נאך פאר שפרייט אויף דעם האלבען לינדז דעם ליידיגען אויך טמא איז ער טמא איצט אויך עד שתפרח בכולו ביז דער בהרת וועט זיך פאר שפרייטין אויף אין גאנצין, אויף דעם קאפ אונ אויף די בארד אונ אויף דעם שחין אונ אויף דיא מכוה אונ אויף דעם קרח. וועט ער ווערין טהור: ו שתי בהרות אחת טמאה ואחת טהורה אויב איינער האט געהאט צוויי בהרת, איינע האט דער כהן מטמא געוועזען אונ איינע הט דער כהן מטהר געוועזען, ווייל ער איז שוין געוועזען פארשלאסען צוויי וואכען אונ איז ניט געענדערט געווארען פרחה מזו לזו האט זיך פאר שפרייט איין נגע אין די אנדערע ואחר כך פרחה בכולו דער נאך האט זיך פארשפרייט דער בהרת אויף דעם גאנצען גוף טהור איז ער טהור בשפתו העליונה אויב איינער האט אבהרת אויף דיא אובערשטע ליפ וויא אהאלבער גרים בשפתו התחתונה אונ אויף דיא אונטערשטע ליפ האט ער אויך אבהרת וויא

בהרת: ובשפתו התחתונה. אלו גרים וכשסוגר פיו נראית כנגרים במקום אחד (ה): וכן בב' אצבעות ובב' ריסי עיניו. כשמדבקן נראית כנגרים שלם: אבל לא בבוהק. מראה לבנונית למטה מד' מראות ומעכב את הפריחה: חזרו בו ראשי איברים. שנתגלו מן הנגע ונעשה בהק: טהור. וה"ה בשאר הגוף דאע"ג דבהק מעכב את הפריחה בתחלה אינו מעכב בסוף (ו) ואגב סיפא דבעי למתני ראשי איברים תנא הכא ראשי איברים ובסיפא נקט ראשי איברים להודיעך כחו דר"מ דאפי' בראשי איברים שנתגלו פחות מכעדש' ונעש' בהק מטמא ר"מ וכ"ש בשאר הגוף והך רישא דחזרו בו ראשי איברים כמין בהק טהור כרבנן אתיא ולא כר"מ ורבנן דמטהרי לאו דוקא פחות מכעדשה דאפי' טובא (ז) נמי טהור דבהק בסוף אינו מעכב. והלכה כחכמים: ז הבא כולו לבן. מתחלה בא כולו מכוסה בנגע: יסגיר. כדין בהרת כגרים שמא יולד לו שער לבן או מחיה דאין פריחה מטהרה בתחלה: נולד לו שער לבן. בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני: יחליט. ואם לא בא סימני (ח) טומאה יפטור: השחירו שתיהם. כל הני דחשיב סימני טהרה נינהו ומפורשים הם לעיל בסוף

התחתונה בב' אצבעותיו בב' ריסי עיניו אף על פי שמדובקים זה לזה והם נראים כאחת טהור. פרחה בכולו אבל לא בבוהק טמא. חזרו בו ראשי איברים כמין בוהק טהור. חזרו בו [ט] ראשי איברים פחות מכעדשה, ר"מ מטמא, וחכמים אומרים בוהק פחות מכעדשה סימן טומאה בתחלה ואין סימן טומאה בסוף: ז הבא כולו לבן יסגיר. נולד לו שער לבן יחליט. השחירו שתיהם או אחת מהן הקצירו שתיהן או א' מהן נסמך השחין לשתיהן או לאחת מהן הקיף השחין את שתיהן או את אחת מהן

ועתי"ט: (ס) סר"ש. וכלומר מאחר דע"י דבוקם נראה כגרים הוי טמא וכשפרח ממנו הוי פורח מן הטמא וטהור. כ"מ. ולשון אף ע"פ שמדובקים כו' כלומר אף ע"פ שדוקא כשמדובקים כו'. ועיין תוי"ט: (ו) כ"ז ילפי לה בת"כ: [ט] ראשי אברים פחות כו'. נ"ל מדלא קאמר כהדיא בפסק ש"מ דס"ל בנעשו כשר חי לגמרי מטמא ר"מ וכ"ה בסדיא בת"כ. מסר"ס: (ז) ומשום מתחלה דדוקא (פחות) סוא דנקטי פחות מכעדשה וכי היכי דלא נטעי למימר דוקא כעדשה דומיא דמחיה אבל כ"ע דא"ל לדחוק בהכי דס"פ ואין סימן טומאה בסוף כלל דהא לא קאמר ואין פחות מכעדשה כו'. וי"ל נמי דאיירי נמי בלא בהק וקאי אפחות מכעדשה שאין בשר חי סימן טומאה בסוף פחות מכעדשה וכתרי גווני מיירי וניחא דקיימא אר"מ דאיירי נמי בתרתי. מסר"ס: (ח) דבעי לבן

אַהאַלבֶּער גְרִים, אוּנ אַז עֶר פַאר מַאכְט דִי טוֹיל זֶעהט מֶען אַבַּהֶרֶת גְרוֹיס וְוי אַגְרִים בִּשְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו אָדֶער אֵיינֶער הָאט אַנֶגַע וְויא אַהאַלבֶּער גְרִים אוֹיף דֶעם פִינְגֶער אוּנ אַנֶגַע וְויא אַהאַלבֶּער גְרִים אוֹיף דֶעם אַנְדֶערִין פִינְגֶער, אַז עֶר נֶעמְט בֵּיידֶע פִינְגֶער צוּזַאמֶען זֶעהט דָאס אוֹיס וְויא אֵיין נֶגַע גְרוֹיס וְויא אַגְרִים בִּשְׁנֵי רִיסֵי עֵינָיו אָדֶער אֵיינֶער הָט אַנֶגַע אוֹיף דִיא צְווייא בְּרֶעמֶען פוּן אוֹיג, אוֹיף דִי אוֹבֶּערְשְׁטֶע בְּרֶעם הָאט עֶר אַנֶגַע גְרוֹיס וְויא אַ הַאלבֶּער גְרִים, אוּנ אוֹיף דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע בְּרֶעם הָאט עֶר אַנֶגַע גְרוֹיס וְויא אַהאַלבֶּער גְרִים אַף עַל פִּי שֶׁמְדוּבָּקִים זֶה לָזֶה אֲפִילוּ וֶוען דִי צְווייא בְּרֶעמֶען זֶענֶען בַּהֶעפְט אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערִין וְהֵם נִרְאִין כְּאֶחָד זֶעהֶן זַייא אוֹיס וְויא אֵיין נֶגַע גְרוֹיס וְויא אַגְרִים, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין טָהוֹר אִיז עֶר טָהוֹר פָּרְחָה בְּכוּלוֹ אוֹיבּ אַבַּהֶרֶת הָאט זִיךְ פַארשְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶעם גַאנְצִין גוּף אֲבָל לֹא בְּבוֹהַק נָאר אוֹיף דֶעם בּוֹהַק נִיט [בּוֹהַק אִיז אַוַוייסֶער פְלֶעק אוֹיף דִיא הוֹיט נָאר דִיא ווַייסְקֵייט אִיז טֶינְקֶעלֶער וְויא פוּן אַנֶגַע] טָמֵא אִיז מֶען טָמֵא חָזְרוּ בוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים כְּמִין בּוֹהַק אוֹיבּ דִי נֶגַע אִיז גֶיוֶועןְ פַארשְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען גוּף, אוּנ דִיא שְׁפִּיץ גְלִידֶער זֶענֶען גֶיזוּנְד גְיוָוארֶען, אוּנ דֶער אָרְט זֶעהט אוֹיס ווַיים וְויא אַבּוֹהַק טָהוֹר אִיז עֶר טָהוֹר חָזְרוּ בוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה אוֹיבּ דִיא נֶגַע אִיז גֶיוֶועןְ פַארשְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען גוּף, אוּנ דִיא שְׁפִּיץ גְלִידֶער זֶענִין גֶיזוּנְד גְיוָוארֶען אַקְלֵיינֶע שְׁטִיקֶעלֶע ווֶוינִיגֶער וְוי אַלִינְדְז רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא רַבִּי מֵאִיר זָאגְט עֶר אִיז טָמֵא וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוּנ דִיא חֲכָמִים זָאגִין בּוֹהַק פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה

אַבּוֹהַק ווָאס עֶר אִיז קְלֶענֶער וְויא אַלִינְדְז סִימָן טוּמְאָה בִּתְחִלָּה אִיז עֶר אַסִימָן טוּמְאָה אִין אָנְהֵייבּ אַז דִיא נֶגַע הָאט זִיךְ פַאר שְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען גוּף נָאר אוֹיף דֶעם בּוֹהַק נִיט, אִיז עֶר טָמֵא וְאֵין סִימָן טוּמְאָה בְּסוֹף דֶער בּוֹהַק אִיז נִיט אַסִימָן טוּמְאָה אִין סוֹף, אַז דִי נֶגַע הָאט זִיךְ פַרשְׁפְּרֵייט אוֹיף דֶעם גַאנְצֶען גוּף, אִיז עֶר גִיוָוארֶען טָהוֹר, דֶער נָאךְ הָאט זִיךְ אָנגִיהוֹיבֶּען צוּא פַאר הַיילֶען אוּנ עֶס אִיז פַר הַיילְט גִיוָוארֶן אַקְלֵיין שְׁטִיקֶעלֶע, קְלֶענֶער וְויא אַלִינְדְז, אוּנ דִיא שְׁטִיקֶעלֶע אִיז אַבּוֹהַק, אִיז עֶר וַוייטֶער טָהוֹר [עיין בהרע"ב ות"ין]:

ז הַבָּא כוּלוֹ לָבָן אַז אֵיינֶער אִיז גִיקוּמֶען צוּם כֹּהֵן אִין גַאנְצֶען ווַיים, דִיא נֶגַע הָאט בַּדֶעקְט דֶעם גַאנְצֶען גוּף יַסְגִּיר זָאל מֶען אִיהם פַאר שְׁלִיסֶען אוֹיף זִיבֶּען טָאג נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹיבּ אִין דִיא זִיבֶּן טָאג אִיז גִיוָוארֶען צְווייא ווַייסֶע הָאר יַחְלִיט זָאל דֶער כֹּהֵן אִיהם מְטַמֵּא זַיין הִשְׁחִירוּ שְׁתֵּיהֶם אוֹיבּ דֶר נָאךְ זֶענִין שְׁוַוארְץ גִיוָוארֶען בֵּיידֶע ווַייסֶע הָאר אוֹ אַחַת מֵהֶן אָדֶער אֵיין הָאר [פוּן דִיא צְווייא ווייסֶע הָאר] אִיז שְׁוַוארְץ גִיוָוארֶען הִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן אָדֶער בֵּיידֶע ווַייסֶע הָאר זֶענֶען קוּרְץ גִיוָוארֶען אוֹ אַחַת מֵהֶן אָדֶער אֵיין ווַייסֶע הָאר אִיז קוּרְץ גִיוָוארֶען נִסְמַךְ הַשְּׁחִין לִשְׁתֵּיהֶן אָדֶער עֶס אִיז גִיוָוארֶען אַשְׁחִין בַּיי דִיא בֵּיידֶע ווַייסֶע הָאר אוֹ לְאַחַת מֵהֶן אָדֶער דֶער שְׁחִין אִיז גִיוָוארְן בַּיי אֵיין ווַייסֶען הָאר הִקִּיף הַשְּׁחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן אָדֶער דֶער שְׁחִין אִיז גִיוָוארֶען אַרוּם גֶערִינְגֶעלְט דִיא בֵּיידֶע ווייסֶע הָאר אוֹ אֶת אַחַת מֵהֶן אָדֶער דֶער שְׁחִין אִיז גִיוָוארֶען אַרוּם אֵיין

או חלקן השחין ומחית השחין המכוה ומחית המכוה והבוהק. נולד לו מחיה או שער לבן טמא. לא נולד לו לא מחיה ולא שער לבן טהור. וכולן שחזרו בהן ראשי איברים, הרי אלו כמות שהיו. פרחה במקצתו טמא. פרחה בכולו הרי הוא טהור: ח אם בכולו פרחה כאחת מתוך הטהרה טמא. ומתוך הטומאה

פ"ק: נולד לו מחיה או שער לבן. אם לאחר שבאו סימני טהרה הללו נולד לו מחיה או שער לבן טמא ואם לאו טהור: וכולן שחזרו בהן ראשי איברים. הבא כולו לבן בתחלה בין שהוזקק להסגיר בין להחליט בין לפטור אם חזרו ונתגלו ראשי איברים שלהן: הרי הן כמו שהיו. וטהורים דלא חשיבי מחיה כיצד הבא כולו לבן בתחלה והוסגר שני שבועות ולא נולדו בו סימני טומאה ופטור ואח"כ נתגלו בו ראשי איברים היינו חזרו בו ראשי איברים מתוך הפטור וטהור ואם החליטו בשער לבן והשחירו השערות ואח"כ נתגלו ראשי איברים היינו חזרו בו ראשי איברים מתוך החלט וטהור ואם בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני נתגלו ראשי איברים היינו חזרו בו ראשי איברים מתוך הסגר וטהור. כך נראית פי' משנה זו מתוך ת"כ (ס). אבל הרמב"ם לא פי' כן: פרחה במקצתו. במקצת ראשי איברים שנתגלו: טמא. שהרי פשה הנגע: פרחה בכולו. אחר שפרחה במקצתו: טהור. דהוה ליה פורח מן הטמא. אבל אם מתחלה לאחר שנתגלו ראשי איברים פרחה בכולו בבת אחת טמא משום פשיון. והא דתני רישא פרחה במקצתו טמא ה"ה פרחה בכולו נמי טמא ולא נקט פרחה במקצתו אלא משום דבעי למתני בתרה פרחה בכולו טהור דהיינו לאחר שפרחה במקצתו: ח מתוך הטהרה טמא. כגון הבא כולו לבן מתחלה ולאחר הסגר או החלט נטהר דאם חזרו בו ראשי איברים ונתגלו טהור כדפרישנא לעיל ואם מתוך טהרה זו חזרו ונתכסו בבת אחת טמא משום פשיון והיינו דקאמר אם פרחה כולו כאחת מתוך טהרה

דמתני' ל"ד וה"ה טעים כדפי' בת"כ: (ס) דיליף מקרא דחוזרת ראשי אברים אחר החלט והסגר דפעמים דוקא בבהרת קטנה אבל בבהרת גדולה חוזרת מתוך החלט והסגר והפטור טהור. וכ"ה הר"ש ומ"ש ואם כו' בסוף

איין ווייסען האר או חלקן השחין אדער דער שחין איז גיווארין צווישען דיא ביידע האר אונ האט אפ גיטיילט איין האר פון דעם אנדערין ומחית השחין אדער דיא ווילד פלייש פון דעם שחין וואס איז גיווארין צווישען דיא ביידע האר האט אפ גיטיילט איין האר פון דעם אנדערין המכוה אדער ער האט זיך אבריה גיטאהן צווישען דיא ביידע האר אונ דיא מכה טיילט אפ איין האר פון דעם אנדערין ומחית המכוה אדער דיא ווילד פלייש פון דיא מכוה וואס איז גיווארין צווישען דיא ביידע האר טיילט אפ איין האר פון דעם אנדערין והבוהק אדער אווייסער פלעק איז גיווארין צווישין די ביידע האר אונ טיילט אפ איין האר פון דעם אנדערין, וועלכע זאך פון דיא זאכין וואס איז גיווארין ביא דיא ווייסע האר איז ער אלץ טהור נולד לו מחיה או שער לבן אויב דער נאך וויא דיא אלע סימנים פון טהרה זענען שוין גיוועזן אונ ער איז טהור גיווארין איז גיווארין ווילד פלייש אדער אנדערע ווייסע האר טמא איז ער טמא לא נולד לו לא מחיה ולא שער לבן אויב עס איז ניט גיווארין ניט ווילד פלייש אונ ניט ווייסע האר טהור איז ער טהור אזוי וויא ער איז גיוועזן וכולן שחזרו בהן ראשי אברים אונ דיא אלע או דיא שפיץ גלידער זייערע זענען גיזונד גיווארין הרי אלו כמות שהיו זענען זייא וויא זייא זענען גיוועזן, דיא משנה מיינט דער וואס איז גיקומען צום כהן אין גאנצין ווייס, בדעקט מיט דיא נגע, סייא מען האט איהם גידארפט פאר שליסען, סייא מען האט איהם מטמא גיוועזן, סייא מען האט איהם גימאכט טהור. אויב דער נאך זענען די שפיץ גלידער גיזונד גיווארין, זענען זייא אזוי ווי זיי זענען גיוועזן, אזוי מיינט מען, אויב ער איז גיקומען צום כהן ווייס אין גאנצין בדעקט מיט דיא נגע, אונ מען האט איהם פאר שלאסין אויף צווייא וואכין, אונ עס איז ניט גיווארין סימני טומאה, איז ער גיווארין טהור, דער נאך זענען גיזונד גיווארין דיא שפיץ גלידער, איז ער טהור אזוי וויא ער איז גיוועזן, אונ אויב ער האט גיהאט ווייסע האר, אונ מען האט איהם מטמא גיוועזן, דער נאך זענען דיא האר שווארץ גיווארין, אונ דער נאך זענען דיא שפיץ גלידער גיזונד גיווארען, איז ער טהור, אונ אויב אין סוף דיא ערשטע וואך אדער אין סוף די אנדערע וואך זענען דיא שפיץ גלידער גיזונד גיווארין, איז ער אויך טהור [עיין בתרע"ב ותי"ט] פרחה במקצתו נאכדעם וויא דיא שפיץ גלידער זענען גיזונד גיווארין איז אויף אביסעל פון זייא [פון דיא שפיץ גלידער] צוריק גיווארין דיא נגע טמא איז ער טמא פרחה בכולו אויב דער נאך האט זיך דיא נגע צוריק פאר שפרייט פון דיא ביסעל אויף אלע שפיץ גלידער הרי הוא טהור איז ער טהור: ח אם בכולו פרחה כאחת אויב דיא נגע האט זיך פאר שפרייט אויף אלע שפיץ גלידער מיט איין מאהל מתוך הטהרה דהיינו ער איז גיקומען צום כהן אין גאנצין ווייס בדעקט מיט דיא נגע, אונ ער איז שוין גיוועזן טהור, אונ דיא אלע שפיץ גלידער זענען גיזונד גיווארין איז ער גיוועזן טהור דער נאך זענען צוריק בדעקט גיווארין מיט איין מאל אלע שפיץ גלידער מיט דיא נגע טמא איז ער טמא ומתוך הטומאה אונ אויב ער איז גיוועזן טמא אדער פאר שלאסין, אונ די שפיץ גלידער זענען גיוועזן גיזונד, אונ דער נאך זענען זייא בדעקט

טמא כדפרישנא במתניתין דלעיל דאם פרחה כולו בבת אחת נמי טמא כמו פרחה מקצתו: **פטור מן הפריעה ומן הפרימה.** כ"ז שהוא מוסגר ואלו טהור מתוך החלט חייב בפריעה ופרימה כ"ז שהוא מוחלט: **פריעה ופרימה.** בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע: **מטמאים בביאה.** אם בא אל האהל נטמא כל אשר באהל: **ט פרחה בכולו ואח"כ נתגלו בו ראשי איברים.** הכא מיירי שלא הספיק להחליטו עד שפרחה בכולו ונתגלו ראשי איברים דרבי ישמעאל מדמי ליה לבא כולו לבן בתחלה חוץ מראשי איברים דטעון הסגר ור"א בן עזריה סבר דכיון דאלו לא פרחה היה מחליטו דינו כבהרת קטנה ובה מחיה דאי פרחה בכולו ואח"כ נתגלו ראשי איברים טמא. ועוד יש לפרש דאפי' החליטו במחיה ופרחה בכולו וטהרו קסבר רבי ישמעאל דאין מטמא בחזרת ראשי איברים דכי מטמא בחזרת ראשי איברים שאחר פריחה היכא דטהר בתורת פריחה אבל הכא לאו בתורת פריחה טהור דהא אלו נתמעטה מחיה מכעדשה טהור: **י מי שהיה מוחלט.** בשער לבן או במחיה או בפשיון: **לא הספיק להראותה לכהן.** שסימני טומאה הלכו: **שאלו הראה לכהן.** כשהלכו סימני טומאה היה מטהר ואם אח"כ היה פורח: **היה טמא.** דה"ל פורח מן הטהור אבל השתא ה"ל פורח מן הטמא וטהור: **בהרת ואין בה כלום.** אין בו סימן מסימני טומאה:

טהור. הטהור מתוך הסגר פטור מן הפריעה ומן הפרימה ומן ההגלחת ומן הצפרים מתוך החלט חייב בכולן. זה וזה מטמאים בביאה: **ט** הבא כולו לבן ובו מחיה כעדשה. פרחה בכולו ואחר כך חזרו בו ראשי איברים. רבי ישמעאל אומר כחזירת ראשי איברים בבהרת גדולה. ראב"ע אומר כחזירת ראשי איברים בבהרת קטנה: **י** [י] יש מראה נגעו לכהן ונשכר. ויש מראה ומפסיד. כיצד מי שהיה מוחלט והלכו להן סימני טומאה, לא הספיק להראותה לכהן עד שפרחה בכולו טהור. שאלו הראה לכהן היה טמא. בהרת ואין בה כלום

שבוע שני כלא נולדו לו סימן טומאה היינו מסוף השבוע וה"ה נולדו והלכו היינו הסגר וכמנס נקטו ואלא קשה דא"א לפרש נמי מתניתין בשבוע ראשון דהא לכמות שהיו חכן ורלאוי להסגיר ולא לטהרו לגמרי. ועפי"ם: [י] יש כו'. הלי משמע שזריו והשכר הוא כוס שמקדים להראות וסדר תני שאלו הראה כו'. וכן בסיפא:

גיוואָרין מיט דיא נגע אַלע מיט איין מאהל טָהוֹר איז ער טהור הַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אַמְצוֹרָע וואס מען האט איהם פאר שלאסין אויף זיבען טאג פָּטוּר מִן הַפְּרִיעָה וּמִן הַפְּרִימָה דארף ער ניט לאזין וואקסען די האר אונ ניט רייסין דיא קליידער ווען ער איז פאר שלאסען וּמִן הַתִּגְלַחַת אונ ווען ער ווערט טהור דארף ער ניט אפ גאלין דיא האר פון זיין לייב וּמִן הַצִּפֳּרִים אונ דארף ניט ברייננגען פייגלאך וּמִתּוֹךְ הֶחְלֵט אבער אז דער כהן האט איהם מטמא גיוועזן חַיָּב בְּכֻלָּן דארף ער טאהן דיא אלע זאכין, ווען ער איז טמא דארף ער רייסין די קליידער אונ לאזין וואקסין דיא האר, אונ אז ער ווערט טהור דארף ער אפ גאלין דיא האר פון זיין לייב אונ דארף ברייננגען פייגלאך זֶה וָזֶה מְטַמְּאִים בְּבִיאָה דער וואס איז פאר שלאסין אויף זיבען טעג אונ דער וואס איז טמא אז זייא קומען אריין אין אשטוב ווערט טמא אלץ וואס אין שטוב: **ט** הַבָּא כֻּלּוֹ לָבָן אז איינער איז גיקומען צום כהן אין גאנצען ווייס בדעקט מיט אבהרת וּבוֹ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה אונ אין דעם בהרת איז דא ווילד פלייש וויא אלינדז גרויס אונ איידער דער כהן האט איהם מטמא גיוועזן פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ האט זיך פאר שפרייט דיא ווילד פלייש אויף זיין גאנצען לייב וְאַחַר כָּךְ חָזְרוּ בוֹ רָאשֵׁי אֵבָרִים דער נאך איז אראפ די ווילד פלייש פון די שפיץ גלידער. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל זאגט כְּחֲזִירַת רָאשֵׁי אֵבָרִים בְּבַהֶרֶת גְּדוֹלָה דאס איז גלייך וויא ער וואלט ניקומען צום כהן מיט אגרויסע בהרת וואס איז פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב נאר אויף די שפיץ גלידער ניט, דארף מען איהם פאר שליסען אויף זיבען טאג, אזויא דא דארף מען איהם אויך פאר שליסען אויף זיבען טאג, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה זאגט כַּחֲזִירַת רָאשֵׁי אֵבָרִים בְּבַהֶרֶת קְטַנָּה דאס איז גלייך וויא ער וואלט גיקומען צום כהן מיט אקליינע בהרת אונ אין איהר איז דא ווילד פלייש, אונ דיא בהרת האט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב אונ דער נאך איז אראפ די בהרת פון די שפיץ גלידער, איז ער טמא, אזוי דארף ער דא אויך טמא זיין [ועיין בהרע"ב]: **י** יֵשׁ מַרְאֶה נִגְעוֹ לַכֹּהֵן איינער ווייזט זיין נגע צום כהן וְנִשְׂכָּר אונ ער פאר דינט וְיֵשׁ מַרְאֶה אונ איינער ווייזט זיין נגע צום כהן וּמַפְסִיד אונ האט שאדין כֵּיצַד ווי מיינט מען מִי שֶׁהָיָה מֻחְלָט ווען איינער איז גיווארין טמא, ווייל ער האט גיהאט ווייסע האר אין די נגע אדער ווילד פלייש וְהָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה אונ דיא צייכענס פון טומאה (די ווייסע האר אדער די ווילד פלייש) איז אוועק געגאנגען לֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתָהּ לַכֹּהֵן אונ ער האט ניט צייט גיהאט צו ווייזען דעם כהן אז דיא סימני טומאה זענען אוועק גיגאנגען עַד שֶׁפָּרְחָה בְכֻלּוֹ ביז דיא נגע האט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב טָהוֹר איז ער טהור שֶׁאִלּוּ הֶרְאָה לַכֹּהֵן וואָרום אז ער וואלט געוויזען דעם כהן אז די סימני טומאה זענען אוועק גיגאנגען, וואלט דאך איהם דער כהן מטהר גיוועזן, דער נאך אז די נגע וואלט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב הָיָה טָמֵא וואלט ער גיוועזן טמא, וויא דער דין איז אז נאך דער טהרה פאר שפרייט זיך די נגע אויף דעם גאנצען לייב איז מען טמא, אבער אז ער האט ניט גע־וויזען דעם כהן ווען דיא סימני טומאה זענען אוועק גיגאנגען, איז ער נאך גיוועזן טמא פון

עד שפרחה בכולו טמא. כלומר טעון הסגר כאלו כולו לכתחלה ואם מתחלה קודם שפרחה הראה אל הכהן היה מסגיר ובסוף שבוע כשפרחה ה"ל פורח מתוך הסגר וטהור:

לא הספיק להראותה לכהן עד שפרחה בכולו טמא. שאלו הראה לכהן היה טהור:

פריער, אז דיא נגע האט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב ווערט ער טהור בהרת ואין בה כלום איינער האט געהאט אבהרת אונ אין איהר איז ניט געוועזען אסימן טומאה לא הספיק להראותה לכהן אונ ער האט ניט צייט געהאט צו ווייזען דיא נגע צום כהן עד שפרח בכולו ביז די נגע האט זיך פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב טמא איז ער טמא, מען דארף איהם פאר שליסען אויף זיבען טאג שאילו הראה לכהן אז ער וואלט פריער געוויזן דעם כהן וואלט מען איהם באלד פאר שליסען אויף זיבען טאג. דער נאך אז דיא נגע האט זיך פאר שפרייט אויף דעם גאנצען לייב היה טהור וואלט ער געוועזען טהור, וויא דער דין איז אז אין דיא זיבען טאג פאר שפרייט זיך דיא נגע אויף דעם גאנצען לייב איז מען טהור, אבער אז איידער ער איז געקומען צום כהן האט זיך שוין דיא נגע פאר שפרייט איבער זיין גאנצען לייב, איז גלייך וויא עס וואלט פריער קיין בהרת געוועזען נאר פון אנהייב־אן איז זיא געוועזען פאר שפרייט אויף זיין גאנצען לייב, דארף מען איהם פאר שליסען אויף זיבען טאג האט עס שאדין די זיבען טאג:

רש"י

קלסתר. זיו: מראה העין. אע"פ שנבראת העין מן הלב והאם אינו רואה תדע שהרי המת יש לו עינים ויש לו שפתים ויש לו אזנים ואינו רואה ולא שומע ולא מדבר: פוץ מלחא. השלך המלח מן הבשר ושוב אינו אלא לכלבים כך הנשמה הוא מלח לגוף לקיימו כיון שהלכה אז מסריח הגוף:

גמרא נדה דף לא ע"א

ת"ר ג' שותפין יש באדם, הקב"ה ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולובן שבעין. אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוך רגלים ודעה ובינה והשכל. וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם, הקב"ה נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מונח לפניהם. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי פוץ מלחא ושדי בשרא לכלבא:

תנו רבנן דיא רבנן האבין געלערנט שלשה שותפין יש באדם דרייא שותפים זענען דא אין דעם מענטש הקב"ה ואביו ואמו הקב"ה אונ זיין פאטער אונ מוטער אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידים וצפרנים פון פאטער גייט ארויס ווייסע זרע פון די זרע ווערט ביא דעם קינד ביינער אונ אדערין אונ נעגיל ומוח שבראש ולובן שבעין אונ דער מארך וואס אין קאפ אונ די ווייסיל אין אויג אמו מזרעת אודם פון דיא מוטער גייט רויטע זרע שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין פון איהרע זרע ווערט ביא דעם קינד דיא הויט אונ פלייש דיא האר אונ דאס שווארצע וואס אין דיא אויג והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוך רגלים אונ הקב"ה גיט אין איהם אלעבהאפט אונ א נשמה אונ דאס שיינקייט פון פנים אונ דאס זעהונג פון דיא אויגן אונ דאס הערונג פון דיא אויערן אונ דאס ריידונג פון מויל אונ דאס גיין מיט די פיס ודעה בינה והשכל אונ דיא חכמה אונ פארשטאנדיגקייט וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם אונ וויא עס קומט דיא צייט דער מענטש זאל אוועק גיין פון דער וועלט הקב"ה נוטל חלקו הקב"ה נעמט צו זיין חלק וחלק אביו ואמו מניח לפניהם אונ דעם חלק פון זיין פאטער אונ מוטער לאזט ער ליגען פאר זייא אמר רב פפא היינו דאמרי אנשי רב פפא זאגט דאס איז וואס מענטשין זאגין פוץ מלחא ושדי בשרא לכלבא אויב די זאלץ איז אראפ געפאלין פון דיא פלייש מעג מען דיא פלייש ארויסווארפין פאר דיא הינט ווייל עס וועט פארשטונקען ווערין, ביי דעם מענטש איז אויך אזוי אז די נשמה גייט ארויס פון גוף ווערט דער גוף פארשטונקען אונ מען מוז איהם בגראבין:

זוהר ויקהל דף רה ע"ב. ס"ת דאלילות יוד הא ואו הא

כד מטא לכורסייא קדישא תושבחתא דא דכל ישראל קיימא תמן עד זמנא דקאמרי קדושה עלאה דמוסף. וכדין סלוקא דלתתא לעילא לאתאחדא כלא לעילא לעילא למהוי כלא חד. דא איהו תושבחתא דסלקא על כלהו תשבחן. מכאן ולהלאה סדורא דצלותא דשאר יומי עד ישמח משה וכו' הדוותא דדרגא עלאה עקרא דאבהן דחדי בההוא עדבא דיליה כד סליק כורסייא לגביה ונטיל לה ומתחברן כחדא. ודא איהו חדוה דאורייתא עלאה דלעילא תורה שבכתב דחדי באורייתא דלתתא תורה שבע"פ ואתחברו דא בדא. כיון דאתחברו כחדא בעי בר נש לאכללא בההוא חדוה לעמא קדישא ישמחו במלכותך שומרי שבת וכו' עד רצה נא במנוחתנו:

הרמב"ם הלכות שבת פרק י.

(א) המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאים עושים שהן מתכוונין ברפואה להרחיב פי המכה, הרי זה חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת הרופא. ואם הפיסה להוציא ממנה הליחה שבה הרי זו מותר; (ב) המסתת את האבן כל שהוא חייב משום מכה בפטיש והמצדד את האבן ביסוד הבנין והקנה בידו והושיבה במקום הראוי לה חייב משום מכה בפטיש. הלוקט יבלת שעל גבי בגדים

משערי תשובה לר' יונה דף לא ע"א.

החנף המשבח את הרשע בפניו אף הכמתו עמדה לו כי לא ישבחהו בפני בני אדם פן יהי' להם למוקש גם זה החנף גדול עונו כי החליק אליו בעיניו ולא ישוב מדרכו הרעה ולא ידאג מעונו כי צדיק הוא בעיניו וכל אשר איננו מעדת הצדיקים אם ישבחוהו אומר בלבו אמנם ידעתי כי כן הענין שנאמר בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו. פי' החנף משחית רעהו בפיו כי ישבחהו ויאמין לדבריו ויקשה את רוחו ויראה את נפשו ביקר ולא יבין את עפלה נפשו והמכשלה הזאת תחת ידו גם ירום לבבו ויפול במכמורות גאותו והנה כי השמחה הבהיהו כסלך

(א) המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאים עושין אויב איינער האט אמכה און די מכה איז שוין אפין און ער פארגעסערט די לעכיל פון די מכה אום שבת דער עפענונג זאל זיך פערברייטערין און עס זאל אזוי בלייבין ביז די מכה וועט געהיילט ווערין אזוי וויא די דאקטורים און פעלדשערים טוהען שהן מתכוונין ברפואה להרחיב פי המכה וואס זייא רעדער ברייטערין אויך די לעכיל פון די מכה די מכה זאל קענען געשווינט געהיילט ווערין הרי זה חייב משום מכה בפטיש איז ער חייב אחטאת, אזוי וויא דער בעל מלאכה וואס טוהט דעם לעצטין קלאפ אויף די ארבעט אום שבת וואס מיט דעם קלאפ ווערט די ארבעט פערטיג איז ער דאך חייב, אזוי דער וואס פאר ברייטערט די לעכיל פון די מכה אום שבת איז אויך חייב שזו היא מלאכת הרופא ווארום דאס איז ביי דעם דאקטאר די לעצטע ארבעט פון די רפואה, אז די לעכיל פון די מכה איז גוט אפין קען ער אויסהיילין די מכה ואם הפיסה להוציא ממנה הליחה שבה הרי זה מותר און אויב ער עפינט אום שבת די מכה די מאטעריא זאל ארויס גיין און נית די לעכיל זאל בלייבין אפין, מעג ער: (ב) המסתת את האבן כל שהוא חייב משום מכה בפטיש אז איינער האקט ארום אשטיין אום שבת אפילו נאר אביסיל איז ער חייב אזויא וויא דער וואס טוהט דעם לעצטין קלאפ מיט דעם האמער אויף זיין ארבעט. ווייל מיט דעם ביסיל ארום האקין ווערט דער שטיין פערטיג צו וואס ער דארף איהם המצדד את האבן ביסוד הבנין והקנה בידו והושיבה במקום הראוי לה חייב משום מכה בפטיש אויב עס איז גילעגין אשטיין אדער אציגיל אויף דעם פונדאמענט האט ער גענומען אום שבת דעם שטיין אדער דעם ציגיל און האט איהם געלייגט אויף אזייט און האט מיט די הענט באזעסערט דאס ליגען פון שטיין און ער האט איהם געלייגט אויף דעם ארט וואו ער דארף ליגען, איז ער חייב אזויא וויא דער וואס טוהט דעם לעצטין קלאפ אויף זיין ארבעט. ווארום אז ער האט גוט גע־לייגט דעם שטיין האט ער דאך גיענדיגט די ארבעט פון שטיין הלוקט יבלת שעל גבי בגדים כגון אלו

החונף המשבח את הרשע בפניו דער מענטש וואס חנפת און ער לויבט דעם רשע און דער רשע הערט וויא מען לויבט איהם אף חכמתו עמדה לו אפילו זיין חכמה איז איהם ביינגעשטאנען, דאס הייסט, דער חונף איז קלוג כי לא ישבחהו בפני אדם ער לויבט ניט דעם רשע פאר אנדערע מענטשין פן יהיה להם למוקש טאמער וועט דאס זיין פאר זייא אשטרויכלונג, טאמער וועלין זייא דורך דעם זינדיגען גם זה החונף גדול עונו דיא זינד פון דעם חונף איז אויך גרויס כי החליק אליו בעיניו ווייל ער האט געמאכט זיינע זינד זאלין ביי איהם זיין גלאט און קליין ולא ישוב מדרכו הרעה דריבער וועט ער זיך ניט צוריק קערין פון זיין שלעכטין וועג ולא ידאג לעונו און ער וועט ניט זארגין וועגין זיין זינד כי צדיק הוא בעיניו ווארום ער איז ביי זיך אצדיק וכל אשר איננו מעדת הצדיקים און דער מענטש וואס איז קיין צדיק אם ישבחוהו אויב מען וועט איהם לויבין יאמר בלבו וועט ער טראכטין אין הארצין אמנם ידעתי כי כן עס איז אמת איך וויים עס איז אזוי וויא מען לויבט מיך, דריבער וועט ער קיין תשובה טאהן כענין שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק בפה חנף ישחית רעהו מיט די פאלשע מויל וועט ער פארדארבין זיין חבר, ווייל ער רעט צו זיין חבר מיט פאלש־קייט און לויבט איהם דריבער פארדארבט ער זיין חבר ער זאל קיין תשובה טאהן ובדעת צדיקים יחלצו און מיט וויסענשאפט וועלין דיא צדיקים גירעטעט ווערין פירוש החנף משחית רעהו בפיו כי ישבחנו ויאמין לדבריו ויקשה את רוחו דער פשט פון פסוק איז, דער מענטש וואס חנפת זיין חבר פארדארבט ער איהם מיט זיין מויל, ווייל ער לויבט איהם גלויבט ער איהם און מאכט שווער און שטארקט זיין הארץ פון תשובה ויראה את נפשו ביקר און ער מיינט אז זיין נשמה איז מיט כבוד ולא יבין את עופלה נפשו און ער פאר־שטייט נאר נית דיא פינסטערקייט פון זיין נשמה והמכשלה הזאת תחת ידו און ער פארשטייט נאר נית דיא שטרויכלונג וואס אונטער זיין האנט גם ירום לבבו ויפול במכמורות גאותו פון דיא לויבונג וואס ער האט גיהערט מען האט איהם געלויבט איז

שפתיו ובדעת צדיקים יחלצו הצדיקים יחלצו בדעתם מנזקי החנף כי אם ישבחנו לא ירום לבבו למען זאת כמו שאמרו ז"ל אפי' כל העולם אומרי' עליך צדיק אתה היה בעיניך כרשע ואמרו אם יש עליך רעים מקצתם משבחים ומקצתם מוכיחים. אהוב את המוכיחים ושנא את המשבחים. כי אלה לחיי עולם יביאוך ואלה ברעתך ישמחו כי ישבחוך. ויתכן גם כן לפרש ובדעת צדיקים יחלצו רעיהם כי לא יחניפו להם אבל הוכח יוכיחום ויורו אותם בדרך בתעותם לא דרך. ונאמר בפה חלק יעשה מדחה המשיל פה חלק לדרך חלקלקות ואמר כי כאשר יפול האדם וידחה בלכתו בדרך חלקלקות כענין שנאמר יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפם. כן יפול האדם וידחה בפה חלק והוא פה החנף על הענין

כגון אלו היבולות שבכלי צמר חייב משום מכה בפטיש והוא שיקפיד עליהן אבל אם הסירן דרך עסק הרי זה פטור. המנער טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן הנתלה בה כדרך שהאומנין עושין חייב חטאת. ואם אינו מקפיד מותר:

זיין הארץ דערהויבין גיווארין וועט ער ארויין פאלין אין דיא נעץ פון גרויסקייט ותנה כי השחית השחיתו בחלק שפתיו האט דער חונף פארדארבין זיין חבר מיט זיינע גלאטע רייד, אבער ובדעת צדיקים יחלצו די צדיקים ווערין אויסגעצויגין מיט וויסענשאפט פון דעם חונף הצדיקים יחלצו בדעתם מנזקי החונף דיא צדיקים מיט זייער וויסענשאפט ווערין זייא אויסגעצויגין פון דעם חונף ער זאל זייא קיין שאדין טאהן כי אם ישבחנו ולא ירום לבבו בשביל זאת אויב דער חונף לויבט דעם צדיק פון דעסטוועגין וועט דער צדיק ביא זיך ניט גרויס ווערין ווענין דעם לויבונג כמו שאמרו רבותינו ז"ל וויא אונזערע רבנן האבין גיזאגט אפילו כל העולם אומרים עליך צדיק אתה אפילו דיא גאנצע וועלט וועלין אויף דיר זאגין דוא ביזט אצדיק היי בעיניך כרשע זאלסטו זיין ביא זיך פאר רעכינט פאר ארשע ואמרו נאך האבין זייא גיזאגט אם יש עליך רעים מקצתם משבחים ומקצתם מוכיחים אויב דוא האסט גוטע פריינד אביסול וואס לויבין דיך און אביסול וואס שטראפין דיך אהוב את המוכיחים ושנא את המשבחים זאלסטו ליב האבין דיא וואס שטראפין דיך און זאלסט פיינט האבין דיא וואס לויבין דיך כי אלה לחיי עולם יביאוך ווארום דיא וואס שטראפין דיך וועלין דיך ברייננען צו דאס אייביגע לעבין ואלה ברעתך ישמחו כי ישבחוך און דיא וואס לויבין דיך וועלין זיך פרייען מיט דיין שלעכטס וואס דיר וועט אמאל שלעכט זיין פון דיין לויבונג ויתכן ג"כ לפרש און מען קען זאגין נאך אפשט אין דעם פסוק ובדעת צדיקים יחלצו רעיהם כי לא יחניפו להם די צדיקים מיט זייער וויסענשאפט וועלין רעטטין זייערע פריינד ווייל זייא וועלין זייא ניט חנפנן אבל הוכח יוכיחום זייא וועלין זייא נאך שטראפין ויורו אותם בדרך בתעותם בתוהו לא דרך און זייא וועלין זיי לערנען דעם גוטען וועג אויב זייא וועלין זעהן אז זייא בלאנדזען וויא אין דער וויסט אן אוועג ונאמר נאך שטייט אין פסוק ופה חלק יעשה מדחה דאס גלאטע מויל [די גלאטע רייד] מאכט אפרשטויסונג המשיל פה חלק לדרך חלקלקות שלמה האט געגליכען דיא גלאטע מויל צו אגליטשיג וועג ואמר און ער האט גיזאגט כי כאשר יפול האדם וידחה בלכתו בדרך חלקלקים אזויא וויא אמענטש ווערט אפגישטויסין פון זיין ארט און פאלט ווען ער גייט אויף אגליטשיקע וועג כענין שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק יהי דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפם זייער וועג זאל זיין פינסטער און גליטשיק און אמלאך פון גאט זאל זייא יאגין כן יפול האדם וידחה בפה חלק אזוי וועט דער מענטש באלין און וועט פארשטויסין ווערין דורך דיא

היבולות שבכלי צמר חייב משום מכה בפטיש אז איינער קלויבט אראפ אום שבת דיא בראדעוואקעס [ציפעלעס] וואס זענען אויף די קליידער אזוי וויא דיא בראדעוואקעס [ציפעלעס] וואס זענען אויף דיא וואלענע קליידער, איז ער חייב, ווייל מיט דעם אפ קלויבין די בראדעוואקעס ווערט פארפערטיגט די קלייד אזוי וויא די ארבעט ווערט פארפערטיגט מיט דעם לעצטין קלאפ מיט דעם האמער והוא שיקפיד עליהן דאס איז נאר אויב ער וויל ניט זייא זאלין זיין אויף דעם קלייד, איז ביז איצט דיא קלייד ניט גיוועזן פארטיג, ווייל די בראדעוואקעס זענען גיוועזן, און איצט אום שבת אז ער נעמט אראפ די בראדעוואקעס מאכט ער פערטיג דאס קלייד אום שבת אבל אם הסירן דרך עסק הרי זה פטור אבער אז ער האט אראפ גענומען די בראדעוואקעס נאר וועגין בשעפטיגונג ער איז גיוועזן לײדיג און האט ניט גיהאט וואס צו טאהן האט ער אראפ געקליבען די בראדעוואקעס פון די קליידער אום שבת, איז ער פטור המנער טלית חדשה שחורה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן הנתלה בה אויב איינער האט אשווארצע קלייד אנייע און אויף דעם קלייד איז דא שטיקלאך וואל ווייסע [אדער פעדערין] און ער שאקילט אפ דאס קלייד אום שבת דאס אלץ זאל פון דעם קלייד אראפ פאלין דיא קלייד זאל שיין ווערין צו גיין אין איהר כדרך שהאומנין עושין וויא דיא בעל מלאכות [שניידערס] טוהען חייב חטאת איז ער שולדיג צו ברייננען אקרבן חטאת ואם אינו מקפיד פטור און אויב ער איז אזוי אמענטש וואס איהם ארט ניט אז דאס קלייד איז מיט פעדערין און ער האט פארגעסין און האט אשאקיל גיטאהן דאס קלייד און די פעדערין זענען אראפ געפאלין איז ער פטור:

שביארנו אמר דוד ע"ה יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות קלל פה חלק כי ישחית בו רעהו. והלשון הקשה שהוא החלק והוא לה"ר ויש מן החנפים שמתכונים להחניף לאנשי זרוע כדי שיכבדו אותם וינשאום. ואמרז"ל כל המחניף להבירו לשם כבוד לסוף נפסל ממנו בקלון:

גלאטע מויל והוא פה חנף דאס איז דיא מויל פון דעם מענטש וואס רנפת על הענין שביארנו אמר דוד ע"ה אויף דעם וואס מיר האבין געשמועסט ביז איצט האט געזאגט דוד המלך עליו השלום יכרת ה' כל שפתי חלקות גאט זאל פארשניידין דיא מענטשין וואס ריידין מיט גלאטע לעפצין לשון מדברת גדולות גאט זאל פארשניידין דיא מענטשין וואס ריידין מיט זייער צונג גרויסקייט. קלל פה חלק כי ישחית בו רעהו דוד המלך האט געפלוכט דאס מויל וואס רעט גלאטע רייד ווייל מיט די רייד פארדארבט ער זיין פריינד והלשון הקשה שהוא החלק והוא לשון הרע אונ ער האט געפלוכט דעם צונג וואס רעט שטארקע רייד אונ הארטע רייד וואס דאס זענען אויך גלאטע רייד, דאס איז לשון הרע ויש מן החנפים שמתכונים להחניף לאנשי זרוע כדי שיכבדו אותם וינשאום אונ עס זענען דא מענטשין וואס מיינען צו חנפנן דיא שטארקע מענטשין ווייל זייא ווילען זייא געבין כבוד אונ זייא גרויס מאכין ואמרו רבותינו ז"ל אונ די רבנן האבין געזאגט כל המחניף לחברו לשם כבוד לסוף נפסר ממנו בקלון דער מענטש וואס חנפת זיין חבר ווייל ער וויל איהם געבין כבוד, וועט זיין דער סוף אז ער וועט אוועק גיין פון זיין חבר מיט שאנד:

עניני התשובה

דער של"ה הקדוש ז"ל שרייבט דיא מענטשין אויף דער וועלט זענען אזויא וויא עס האט אמאהל געטראפין מענטשין זענען געפארין אין א שיף אויף דעם ים אלאנגע צייט ווייל זייא האבין פארבלאנדזעט דעם וועג, אמאהל איז געווארין אגרויסער שטורעם ווינט אויף דעם ים אונ עס האט פארווארפין דיא שיף צו אאינזיל, ווייל דיא מענטשין זענען געוועזן שטארק אפ געמאטערט פון וועג זענען אלע ארוים געגאנגען פון די שיף אויף דעם אינזיל אפ צו רוהען, דער ים איז געוועזן ארום דעם אינזיל פון אלע זייטען, דער אינזיל איז געוועזן בעוואקסין מיט טייערע פרוכט בוימער הויכע אונ מיט גוטע קוואלין וואסער צום טרינקען מיט איין ווארט דער אינזיל איז געוועזן וויא אגן עדן, דיא מענטשין פון דיא שיף זענען געטיילט געווארין אין פינף טייל, איין טייל מענטשין האבין געזאגט ווייל מיר ווייסען ניט ווען דער ווינט וועט שטיל ווערין טאמער באלד, וועט דער שיף קאפיטאן שוין וועלין פארין ווייטער, אבער טאמער וועט קומען אשטארקערער ווינט אונ וועט אוועק טרייבין דיא שיף פון דעם אינזיל ווייטער, וועלין מיר בלייבין אן אשיף, דריבער האבין זייא איין מנוח ניט געוואלט נעמען אויף דעם אינזיל אונ זענען שוין צוריק אריין אין די שיף, דיא צווייטע טייל זענען ארום געגאנגען אביסיל אויף דעם אינזיל אונ האבין געגעסין אביסיל פרוכטען פון דעם אינזיל, זייא האבין באלד צוריק געקערט צו די שיף, אונ האבין זיך געזעצט אויף זייערע ערטער אונ האבין קיין שאדין געהאט וואס זייא זענען געוועזן אביסיל אויף דיא אינזיל, די דריטע טייל מענטשין האבין פארזאמט אויף די אינזיל ביז זיי האבין געהערט מען טרומייטערט פון די שיף ווייל די שיף דארף באלד אוועק גיין, זענען זייא שוין געגאנגען צו דיא שיף אונ האבין געפונען דיא שיף איז שוין בזעצט מיט מענטשין אונ זיי זענען שוין געזעסין איינגער וויא פריער. דיא פערטע טייל מענטשין האבין אויך געהערט וויא מען טרומייטערט פון דיא שיף, פון דעסט־וועגין האבין זייא זיך ניט געאיילט אוועק צו־גיין פון די שיף, זייא האבין געזאגט אפילו מען טרומייטערט פון דעסטוועגין איז נאך דא גענוג צייט ביז מען וועט אויפשטעלין דעם מאסטבויט, אונ מען וועט אויפציהען דיא ליינוואנד אונ אז אלץ וועט שוין זיין גרייט וועלין נאך מאטראזין פריער עסין, מיר האבין נאך צייט צו די שיף, זייא האבין דער זעהן פון ווייטען אז דיא שיף הייבט שוין אן אוועק צו גיין, זענען זיי גילאפין מיט אלע קרעפטין צו דיא שיף אונ זענען אריין געשפרונגען אין וואסער אונ מיט סכנות נפשות זענען זייא צו געשוואומען צו די שיף, אונ זייא האבין קוים געפונען אארט צו זיצען, מיט גרויס איינגעשאפט. דיא פינפטע טייל מענטשין האבין געהאט גרויס פערגעניגען צו זיין אויף די אינזיל זייא האבין גאר פארגעסין דיא שיף, אונ האבין פארגעסין אז מען דארף פון די אינזיל אוועק גיין, זייא האבין גערעכנט אייביג צו זיין אויף דיא

ומי שהולך מעת לעת בלי תורה רע מאד והשם י"ת יצילנו מזאת שכל אדם חייב לעסוק בתורה בכל עת ורגע שאפילו מי שעוסק במו"מ ואין לו זמן עכ"פ יקבע עתים לתורה ובפרט שעכשיו בנמצא הספר **חק לישראל** שבו כלול תנ"ך גמרא ואגדה משניות וזוהר ואין צריך שהות רק חצי שעה ומה תירץ יש על זה ומה יענה האדם כשידונו אותו ע"ד פוטר מים ראשית מדון ומה תירוץ יהיה לו על זה למה לא קבעת עיתים לתורה היה לך לקבוע עכ"פ איזה עת לתורה

קיצור שלחן ערוך קנא

ך הרוצה לשמור, א"ע מחטא זה, ישמור את פיו מניבול פה, משקרים, מרכילות ומלה"ר ומליצנות. וכן ישמור את אזנו משמוע דברים כאלו. גם יהא זהיר לקיים נדריו, ולא ירבה בדאגה, וגם יהא זהיר מהרהורים רעים. וקודם שהולך לישן (א) יעסוק בתורה, או יאמר ארבעה מזמורי תהלים הראשונים (עיין לעיל סימן קל"ב סעיף ה'). ויזהר שלא לישן בחדר יחידי:

לחם הפנים

הגהות מבעהמ"ח מסגרת השלחן

(א) יעסוק בתורה. איתא בספרים דלימוד משניות מסוגל לנשמה כדלעיל סי' א' ס"ה ועי' לעיל בסי' כ"ז ס"ג דטוב ללמוד בספר חק לישראל דבר יום ביומו. והנה עמדנו למנין בשיתא סדרי משנה וי"א נו כי משניות אלו חסרים בהספר חק. (סדר זרעים) מעשרות, מעשר שני, חלה, ערלה, בכורים: (סדר מועד) שקלים, יומא, ראש השנה, תענית, מגילה, מועד קטן, חגיגה: (סדר נשים) נדרים מן פרק ד' ולהלן, נזיר: (סדר נזיקין) מכות, עדיות, אבות, הוריות: (סדר קדשים) בכורות מן פרק ד' ולהלן, ערכין, תמורה, כריתות. מעילה, תמיד עד פרק ד': (סדר טהרות) כלים. נגעים מן פ"ק י"א ולהלן, טהרות, נדה, מכשירין, זבים, טבול יום, עוקצים: והם עולים בס"ה שני מאות פרקים. והנה עצה היעוצה לסיים בכל שנה לימוד שיתא סדרי משנה כשילמוד בספר חק לישראל דבר יום ביומו, ואם לא יהיה לו פנאי באיזה יום ישלים בלילה או ביום שאח"כ (גם ישלים בשנה שאינה מעוברת המשניות של הסדרות המחוברין הכתובים בחק). והשני מאות פרקים הנוספים הנ"ל ילמוד בכל שבוע ד' פרקים, היינו בכל לילה ילמוד חצי פרק משניות קודם השינה, ובש"ק ילמוד פרק אחד: וכתב בספר שערי הקדושה חלק א' שער ו' וזה לשונו ולמען יהיה שלחנך מזבח כפרה לכפר עונותיך בהמעיס מאכלך להחליש הקליפה השורה במזון שנפשך ניזונת בו תעסוק בתורה איזה משנה כו' ויכריזו עליך זה השלחן אשר לפני ה' ויחלש כח היצה"ר מעליך ויתחזק נפש השכלית שבך על ידי התורה שהיא מזון אל הנפש הזו גם היא עכ"ל. וכן כתבו בהרבה ספרים. ולכן טוב להשלים הד' פרקים הנ"ל שבכל שבוע בדרך זה, שילמוד בכל סעודה של ימות החול עכ"פ ב' משניות. ובלילה קודם השינה ג"כ עכ"פ ב' משניות, וממילא ישלמו הד' פרקים במשך השבוע, וזה יוכל להתחיל לנהוג גם באמצע השנה מתי שירצה, כי א"צ ללמוד המשניות כסדר דוקא. וכל אימת שיתחיל לנה"ג יעשה בשנה הבאה בעת זה הסיום על המשניות כנ"ל, רק שצריך ליזהר להתנות בתחילה שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן ללמ"ד באופן זה אלא בפעם ההיא, או בפעמים שירצה, ולא לעולם, וכמו שנתבאר לעיל סימן ס"ז סעיף ז' בכל מנהג של מצוה:

אוצר סדר היום החיים

קכט. אחר תפלת מנחה למד רבינו בחדרו חק לישראל ושו"ע או"ח. (ד"ח)

וילקט קכט יוסף

בשער המצוות פר' ואתחנן דף מ"ו ועתה נבאר סדר עסק התורה שיעסוק האדם בכל יום וכו', תחלה יקרא מקרא ואח"כ נביאים ואח"כ כתובים ואח"כ קבלה ואח"כ משנה ואח"כ תלמוד, וטוב שיקרא ג' בחינות שיש בתלמוד והם ברייתא ותוספתא ומימרא וכו' תחלה יקרא בתורה מפר' השבוע ההוא ביום א' יקרא ששה פסוקים ראשונים שבאותה פרשה וביום ב' יקרא ד' פסוקים שלאחריהם, וביום ג' ה' פסוקים שלאחריהם וביום ד' ו' פסוקים שלאחריהם וביום ה' ה' פסוקים שלאחריהם כללות כולם הם כ"ו פסוקים וכו' עיי"ש.